
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

BOŞANMIŞ VE EVLİ AİLELERDEN GELEN ERGENLERİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA REDDİ, PSİKOLOJİK UYUMLARI VE BİLİŞSEL ESNEKLİKLERİ

M. Kübra ÇOŞKUNER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : M. Kübra

Soyadı : ÇOŞKUNER

Bölümü : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri

İngilizce Adı : Perceived Parental Rejection, Psychological Adjustment And Cognitive Flexibility of The Adolescents Coming From Divorced and Married Families

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : M. Kübra ÇOŞKUNER
İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

M. Kübra ÇOŞKUNERtarafından hazırlanan "Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik DanışmanlıkAnabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Behire KUYUMCU
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Niyazi KARASAR
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Maltepe Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Galip YÜKSEL
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 07.08.2019

Bu tezin Rehberlik ve Psikolojik DanışmanlıkAnabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL ……
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu zorlu tez sürecinde yola çıktığım ilk günden itibaren bana yol gösteren, her seferinde sınırlarımı daha çok zorlamam konusunda beni cesaretlendiren, ufkumu açan tez danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Behire KUYUMCU'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca kendimi geliştirmemde bana katkı sağlayan ve üzerimde emeği olan tüm öğretim üyelerine çok teşekkür ederim.

Ne kadar çok teşekkür etsem de az olacağını bildiğim, bana eğitimin önemini çok küçük yaştan itibaren aşılayan, tez sürecimde her defasında bana sabır ve anlayış gösteren, her kararımda yanımda olan sevgili anne ve babama sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Her zaman ve her koşulda yanımda olduğunu bildiğim, sevgisini ve ilgisini hep hissettiğim, desteğini hiç esirgemeyen canım ablama ve ailesine çok teşekkür ederim.

Bu süreçte her daim beni dinleyen, bana destek olan, motivasyonumu hep yüksek tutan çok sevgili arkadaşlarım Buket BURCU'ya, Gözde BAYRAKTAR ÜNLÜ'ye ve Şeyma Nur ÇAKIR'a çok teşekkür ederim.

Çalışmayı kabul edip çalışmaya katılan tüm öğrencilere teşekkürü bir borç bilirim.

Ve hayatımda olan ve varlıklarıyla yaşamımı anlamlandıran herkese çok teşekkür ederim.

M. Kübra ÇOŞKUNER

BOŞANMIŞ VE EVLİ AİLELERDEN GELEN ERGENLERİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA REDDİ, PSİKOLOJİK UYUMLARI VE BİLİŞSEL ESNEKLİKLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

M. Kübra ÇOŞKUNER

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, bu ergenlerin psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca bu araştırmada anne-baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin rolü incelenmiştir. Bunlara ek olarak, bazı demografik değişkenlere göre anne-baba reddinin, psikolojik uyumun ve bilişsel esnekliğin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırma grubu anne-babası boşanmış ve hayatta olan 301 öğrenci ve anne-babası evli ve hayatta olan 301 öğrenci olmak üzere toplam 602 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada verileri toplamak için Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul Red Ölçeği-Kısa Form (EKRÖ), Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ), Bilişsel Esneklik Ölçeği (BEÖ) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız t-testi, tek yönlü varyans analizi, çoklu regresyon analizi, korelasyon ve aracılık testleri kullanılmıştır. Sonuçlar anne reddinin, psikolojik uyumun ve bilişsel esnekliğin evli ya da boşanmış aileden gelme durumuna göre farklılaşmazken baba reddinin farklılaştığını göstermiştir. Ayrıca evli ailelerden gelen ergenlerde ebeveyn reddi psikolojik uyumun %27sini açıklarken boşanmış ailelerden gelen ergenlerde ebeveyn reddi psikolojik uyumun %15ini açıklamıştır. Araştırmada evli ailelerde anne ve baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü bulunmuştur.Ancak hem boşanmış hem de evli ailelerde anne ve baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı rolü bulunmamıştır. Ancak, boşanmış ailelerde anne ve baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü vardır. Anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik cinsiyete, yaşa, annenin çalışıp çalışmama durumuna, babanın çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmamıştır. Baba reddi evli ailelerde

sosyoekonomik duruma göre farklılık göstermiştir. Boşanmış ailelerde ise anne eğitim ve baba eğitim durumuna, boşanmanın üzerinden geçen zamana, velayetin kimde olduğuna, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına, boşanmadan sonra babanın yeniden evlenip evlenmediğine göre farklılık göstermiştir. Anne reddi ise boşanmış ailelerde anne eğitim durumuna, velayetin kimde olduğuna, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına, annenin yeniden evlenip evlenmediğine göre farklılaşmıştır. Evli ailelerde ise kardeş sayısına göre farklılık göstermiştir. Psikolojik uyum ise evli ailelerde kardeş sayısına göre değişiklik göstermiştir. Boşanmış ailelerde velayetin kimde olduğuna, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına, annenin yeniden evlenip evlenmeme durumuna, babanın yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre değişmiştir. Bilişsel esneklik ise boşanmış ailelerde velayetin kimde olduğuna, annenin yeniden evlenip evlenmeme durumuna, babanın yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre farklılık göstermiştir. Sonuçlar ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Anne-Baba Kabul/Reddi, Psikolojik Uyum, Bilişsel Esneklik

Sayfa Adedi : 170

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Behire KUYUMCU

PERCEIVED PARENTAL REJECTION, PSYCHOLOGICAL ADJUSTMENT AND COGNITIVE FLEXIBILITY OF THE ADOLESCENTS COMING FROM DIVORCED AND MARRIED FAMILIES

(Master Thesis)

M. Kübra ÇOŞKUNER

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

August, 2019

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relation of perceived parental rejection of the adolescents coming from divorced and married families, these adolescents' psychological adjustments and cognitive flexibility. Moreover, the role of the cognitive flexibility has been examined between the parental rejection and psychological adjustment in this study. In addition to these, whether the parental rejection, psychological adjustment and cognitive flexibility become different related to some demographical variables or not has been investigated. The study group consists of 602 high school students, which includes 301 students whose parents are divorced and alive and 301 students whose parents are married and alive.In the study, Child/Adolescent Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ – Short Form), Personality Assessment ScaleCognitive Flexibility Scale and Personality Information Form are used to gather data. Independent t-test, one-way analysis of variance, multiple regression analysis, correlation and mediation tests are used in the analysis of data. The results show that the father rejection has become different while the mother rejection, psychological adjustment and cognitive flexibility have not differentiated related to the situation of coming from divorced or married family. Besides, while the parental rejection of the adolescents coming from married families has explainedthe psychological adjustment of the percent of 27, the parental rejection of adolescents coming from divorced families has explained the psychological adjustment of the percent of 15. In the study, cognitive flexibility has hada moderator role on the relation of motherand father rejection with psychological adjustment in married families. Yet, cognitive flexibility

hasn’t had a mediator role on the relation of mother and father rejection with psychological adjustment in married and divorced families. However, psychological adjustment has had a mediator role on the relation of mother and father rejection with cognitive flexibility in divorced families. The parental rejection, psychological adjustment and cognitive flexibility have not showed difference related to gender, age, mother and father working condition. The father rejection in married families has differed related to socioeconomic status. As for divorced families, it is has showed difference related to mother and father educational status, the time passing over the divorce, the custodial situation, the frequency of meeting with the non-custodial parent, the father’s marriage status after the divorce. On the other hand, in the divorced families the mother rejection has differentiated related to mother educational status, the custodial situation, the frequency of meeting with the non-custodial parent, the mother’s marriage status. In the married families, it has showed difference related to number of siblings. The psychological adjustment has differed related to the number of siblings in married families. It has become different related to custodial situation, the frequency of meeting with the non-custodial parent, the father and mother marriage status in divorced families. Cognitive flexibility has also showed difference related to custodial situation and father and mother marriage status in divorced families. The results are discussed within the frame of relevant literature.

Key Words : Parental Acceptance-Rejection, Psychological Adjustment, Cognitive Flexibility

Page Number : 170

Supervisor : Assistant Professor Behire KUYUMCU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**
JÜRİ ONAY SAYFASI ..... **iii**
TEŞEKKÜR ..... **iv**
ÖZ ..... **v**
ABSTRACT ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiv**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xvii**
BÖLÜM I. GİRİŞ **1**
1.1. Problem Durumu **1**
1.2. Araştırmanın Amacı **6**
1.3. Araştırmanın Önemi **7**
1.4. Varsayımlar **9**
1.5. Sınırlılıklar **9**
1.6. Tanımlar **10**
BÖLÜM II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE **13**
2.1. Boşanma **13**
2.1.1. Boşanmanın Etkileri **15**
2.1.2. Boşanmanın Çocuğun Uyumu Üzerindeki Etkileri **16**
2.2. Ebeveyn Kabul Red Kuramı **23**
2.2.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu **25**
2.2.2. Kontrol Boyutu **27**
2.2.3. EKAR Kuramının Alt Alanları **27**
2.2.3.1. EKAR'ın Kişilik Alt Teorisi **27**
2.2.3.1.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık *28*
2.2.3.1.2. Duygusal Tepkisizlik *30*

2.2.3.1.3. Düşmanlık ve Saldırganlık *30*
2.2.3.1.4. Olumsuz Özsaygı *31*
2.2.3.1.5. Olumsuz Özyeterlik *31*
2.2.3.1.6. Duygusal Tutarsızlık *32*
2.2.3.1.7. Olumsuz Dünya Görüşü *32*
2.2.3.2. EKAR'ın Başa Çıkma Alt Alanı 34
2.2.3.3. EKAR Kuramı'nın Sosyo-Kültürel Alt Kuramı 36
2.3. Bilişsel Esneklik 37
2.4. İlgili Araştırmalar 40
2.4.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar 40
2.4.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar 46
BÖLÜM III. YÖNTEM 51
3.1. Araştırma Modeli 51
3.2. Çalışma Evreni ve Çalışma Grubu 51
3.3. Veri Toplama Araçları 54
3.3.1. Çocuk/Ergen İçin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği:Kısa Form 54
3.3.1.1. Çocuk/Ergen İçin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması 55
3.3.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu 57
3.3.2.1. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk/Ergen Formunun Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması 58
3.3.3. Bilişsel Esneklik Ölçeği 59
3.3.3.1. Bilişsel Esneklik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması 60
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu 61
3.4. Verilerin Toplanması 61
3.5. Verilerin Çözümlenmesi 62
BÖLÜM IV. BULGULAR 67
4.1. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin, Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Açısından Karşılaştırılması 67
4.2. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddinin Psikolojik Uyumlarını Yordaması 68

4.2.1. Anne-Baba Red Düzeyine Göre Ergenlerin Psikolojik Uyumlarının Yordanması 68
4.3. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri İlişkisinde, Değişkenlerin Aracı ve Düzenleyici Rolleri 70
4.3.1. Algılanan Anne-Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Etkisi 70
4.3.1.1. Anne-Babası Boşanmış Olan Aileler İçin Düzenleyici Etki 70
4.3.1.2. Anne-Babası Evli Olan Aileler İçin Düzenleyici Etki 72
4.3.2. Algılanan Anne- Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracı Etkisi 74
4.3.2.1. Anne-Babası Boşanmış Olan Aileler İçin Aracı Etki 74
4.3.2.2. Anne-Babası Evli Olan Aileler İçin Aracı Etki 76
4.3.3. Algılanan Anne-Baba Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Etkisi 77
4.3.3.1. Anne-Babası Boşanmış Olan Aileler İçin Aracı Etki 78
4.3.3.2. Anne-Babası Evli Olan Aileler İçin Aracı Etki 80
4.4. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri 81
4.4.1. Cinsiyete Göre 81
4.4.2. Ergenlerin Yaşlarına Göre 83
4.4.3. Sosyoekonomik Durumlarına Göre 84
4.4.4. Anne Eğitim Durumuna Göre 85
4.4.5. Baba Eğitim Durumuna Göre 87
4.4.6. Kardeş Sayısına Göre 88
4.4.7. Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre 90
4.4.8. Babalarının Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre 91
4.4.9. Akademik Başarı ile Değişkenler Arası İlişki 92
4.5. Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri 95
4.5.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana Göre 95
4.5.2. Ergenin Velayetinin Kimde Olduğuna Göre 96

4.5.3. Ergenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına Göre 97
4.5.4. Boşanmadan Sonra Annenin Yeniden Evlenip Evlenmemesine Göre 99
4.5.5. Boşanmadan Sonra Babanın Yeniden Evlenip Evlenmemesine Göre 100
4.5.6. Boşanma Esnasında Çocuğun Bulunduğu Yaş İle Değişkenler Arasındaki İlişki 102
BÖLÜM V. TARTIŞMA 103
5.1. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin, Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Açısından Karşılaştırılması 103
5.2. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddinin Psikolojik Uyumlarını Yordaması 105
5.3. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri İlişkisinde, Değişkenlerin Aracı ve Düzenleyici Rolleri 108
5.4. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri 111
5.4.1. Cinsiyete İlişkin Bulguların Tartışılması 111
5.4.2. Yaşa İlişkin Bulguların Tartışılması 113
5.4.3. Sosyoekonomik Duruma İlişkin Bulguların Tartışılması 115
5.4.4. Anne Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması 117
5.4.5. Baba Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması 118
5.4.6. Kardeş Sayısına İlişkin Bulguların Tartışılması 120
5.4.7. Annelerinin Çalışma Durumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması 121
5.4.8. Babalarının Çalışma Durumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması 122
5.4.9. Akademik Başarı ve Değişkenler Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması 123
5.5. Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri 124

5.5.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana İlişkin Bulguların Tartışılması 124
5.5.2. Velayetin Kimde Olduğuna İlişkin Bulguların Tartışılması 125
5.5.3. Ergenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına İlişkin Bulguların Tartışılması 127
5.5.4. Boşanmadan Sonra Annenin Yeniden Evlenip Evlenmemesine İlişkin Bulguların Tartışılması 129
5.5.5. Boşanmadan Sonra Babanın Yeniden Evlenip Evlenmemesine İlişkin Bulguların Tartışılması 130
5.5.6. Boşanmanın Gerçekleştiği Sırada Çocuğun Bulunduğu Yaşa İlişkin Bulguların Tartışılması 131
BÖLÜM VI. SONUÇ VE ÖNERİLER 133
KAYNAKLAR 139
EKLER 163
EK 1. Kişisel Bilgi Formu Örnek Maddeler 164
EK 2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Örnek Maddeler 165
EK 3. Anne Kabul/Red Ölçeği Örnek Maddeler 166
EK 4. Baba Kabul/Red Ölçeği Örnek Maddeler 167
EK 5. Bilişsel Esneklik Ölçeği Örnek Maddeler 168
EK 6. Etik Komisyon İzni 169
EK 7. İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni 170

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.*Anne ve Babası Evli Olan Öğrencilere İlişkin Demografik Özellikler*.....52
Tablo 2.*Anne ve Babası Boşanmış Olan Öğrencilere İlişkin Demografik Özellikler*.....53
Tablo 3.*Anne ve Baba Kabul-Red Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları*.....56
Tablo 4.*Kişilik Değerlendirme Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları*.....58
Tablo 5.*Bilişsel Esneklik Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları*.....60
Tablo 6.*Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklikleri ile Evli ve Boşanmış Ebeveynlere Sahip Olma Durumlarına İlişkin t-testi Sonuçları*.....67
Tablo 7.*Ebeveyni Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Anne-Baba Red Düzeylerinin Psikolojik Uyumlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*.....68
Tablo 8.*Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü*.....71
Tablo 9.*Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü*.....71
Tablo 10.*Evli Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü*.....72
Tablo 11. *Evli Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü*.....73
Tablo 12. *Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları*.....74
Tablo 13. *Boşanmış Ailelerdeki Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları* 75
Tablo 14.*Evli Ailelerde Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları*.....76

Tablo 15.*Evli Ailelerde Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları*.....77
Tablo 16. *Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Anne Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları* 78
Tablo 17.*Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Baba Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları* 79
Tablo 18.*Evli Ailelerdeki Ergenlerin Anne Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları* 80
Tablo 19.*Evli Ailelerdeki Ergenlerin Baba Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları* 81
Tablo 20.*Evli ve Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenlerin Cinsiyetlerine İlişkin t-testi Sonuçları* 82
Tablo 21.*Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Yaşlarına Göre ANOVA Sonuçları*.....83
Tablo 22.*Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları* 84
Tablo 23.*Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Anne Eğitim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları* 85
Tablo 24.*Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Baba Eğitim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları*.....87
Tablo 25.*Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları*.....88

Tablo 26.*Evli ve Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik DüzeylerininErgenlerin Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Farklılaşmalarına İlişkin t-testi Sonuçları*.....90
Tablo 27.*Evli ve Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenlerin Babalarının Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Farklılaşmalarına İlişkin -testi Sonuçları*.....91
Tablo 28.*Ebveyni Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Akademik Başarıları ile Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklikleri Arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Değerleri*.....92
Tablo 29.*Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana Göre Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerine İlişkin ANOVA Sonuçları*.....95
Tablo 30.*Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Velayetin Kimde Olduğuna Göre ANOVA Sonuçları*.....96
Tablo 31.*Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları Ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları*.....98
Tablo 32.*Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenlerin Annelerinin Boşanmadan Sonra Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları*.....99
Tablo 33.*Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenlerin Babalarının Boşanmadan Sonra Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları*.....101
Tablo 34.*Ebeveyni Boşanmış Çocukların Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri ile Boşanma Esnasındaki Yaşlarına Göre Korelasyon Sonuçları*.....102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Düzenleyici değişken için ana model.....70
Şekil 2. Bilişsel esneklik aracı değişkeni için ana model 74
Şekil 3. Psikolojik uyum aracı değişkeni için ana model 78

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın temeli olan problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıltılar, sınırlılıklar vetanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Boşanma ailedeki tüm bireyleri yakından ilgilendiren, psikolojik ve sosyal sonuçları olması nedeniyle özellikle çocukları derinden etkileyen bir olgudur (Uzun, 2013, s.6). Boşanma; hukuken yapılmış bir evliliğin, tarafların karı – koca olarak bağları kalmaksızın; varsa çocukların hakları saklı kalmak üzere hakim aracılığıyla sona erdirildiği, hukuki, psikolojik ve sosyal yönleri olan bir süreçtir (Arıkan, 1996, s.25). Boşanma, eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış olsa da bireyler açısından travmatik bir süreçtir. Ayrılmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda bile boşanma, sorunların bitmesi için yeterli olmamaktadır. Eşleri ekonomik yönden sarstığı gibi, ruhsal yönden örselemekte ve sosyal etkileşimlerini de etkilemektedir. Çocuklar üzerindeki etkisi ise daha karmaşık sorunlar doğurmaktadır (Yörükoğlu, 2000, s.103). Düzgün (1995) çocuğun dünyaya geldiği an ilk etkileşimde bulunduğu kişilerin aile bireyleri ve özellikle anne ve babası olduğunu ifade etmiştir (s.4). Bu etkileşimin çocuğun tüm yaşamı boyunca devam ettiğini ve ailenin, çocuğun kişilik yapısının temellerinin atıldığı ve gelişimsel açıdan önemli dönemlerin yaşandığı bir ortam olduğunu vurgulamıştır. Kendini rahat ve güvenli bir aile ortamında hissedebilen çocuk, sosyal ve kültürel alanda başarılı olarak, yaşamın olumsuzlukları karşısında güçlü bir duvar örebilecektir. Ancak, ailenin parçalanması, çocuğun zor olan yaşam koşulları karşısında bu duvarı örmesini güçleştirmektedir (Şentürk, 2006, s.1).

Dünyadaki birçok topluma paralel olarak Türkiye'de de boşanma oranlarında artış görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) evlenme ve boşanma istatistiklerine göre 2012 yılında boşanan çiftlerin sayısı %2,7 oranında artmıştır. 2013 verilerine göre boşanan

çiftlerin oranı %1,6 artarken 2014 verilerine göre ise bu sayı %4,5 artış göstermiştir. Boşanma oranları 2015 yılında da artmaya devam etmiştir. TÜİK 2015 verileri boşanma oranlarının %0,7 arttığını göstermiştir. Bu veriler 2016 yılında boşanmaların %4,3 oranında azaldığını gösterirken 2017 yılında boşanma oranının yine %1,8 arttığı şeklinde gözlemlenmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).Boşanma oranlarının her geçen gün artması ise boşanma sonucu çocukların yaşadığı sorunlarla ilgili daha çok araştırma yapılması gereksinimini de artırmaktadır. Daha önce yapılan araştırmalar çocukların anne babasının boşanma durumlarından etkilenme oranlarında "yaş"ın önemli bir belirleyici olduğunu göstermiştir. Bu konuda farklı görüşler bulunmasına rağmen okul öncesi ve ergenlik dönemindeki çocukların benmerkezci olmalarından dolayı boşanmadan en fazla etkilenen yaş grubu olabildikleri belirtilmektedir (Cüceloğlu, 1990, s.381).

Ergenlik döneminin karar alma ve bağımsızlaşma dönemi olması, bireylerin farkındalıklarının artması ve evlilikle ilgili düşünmeye başlama dönemi olması sebebiyle de boşanma sürecinden bir hayli etkileneceği düşünülmektedir. Bu verilerden hareketle bu çalışmada öncelikle yaşadıkları sorunlar açısından anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin karşılaştırıldığı araştırmalar üzerinde durulmuştur. Mevcut literatüre bakıldığında boşanmış ailelerden gelen ergenler üzerinde daha çok öfke ve öfke ifade tarzlarıyla ilgili, psikolojik iyi oluşları, disiplin durumları, suça karışma olasılıkları, baş etme becerileri, benlik saygıları, iletişim becerileri, okul başarıları, depresyon düzeyleri vb konularda çalışma yapıldığı görülmektedir.

Parçalanmış ailelerden gelen ergenler üzerinde yapılan çalışmalardan ABD Ulusal Aileler ve Hane Halkları Araştırması'nda lise öğrenimini yarım bırakma açısından boşanmış aile çocuklarının diğer ailelerden gelen çocuklara göre daha fazla risk taşıdıkları tespit edilmiştir (Pryor ve Rodgers, 2011).Ayrıca anne babası boşanmış ergenler üzerinde yapılan araştırmalarda boşanmış ailelerden gelen ergenlerin anne babayla ilişkilerinde anlaşmazlık ve çatışma yaşama (Dalkılıç, 2006, s.113); sürekli öfke ve öfke ifade tarzları (Fiyakalı,2008, s.87); saldırganlık düzeyleri (Karahan ve diğerleri, 2009); nevrotik eğilimleri (Kuyucu, 1999, s.54); uyum sorunları (Palosan ve Aro, 1994) açısından daha büyük bir risk grubunda oldukları bulunmuştur. Bunlara ek olarak boşanmış ailelerden gelen ergenlerin boşanmamış ailelerden gelen ergenlere göre atılganlık ve sosyal beklenti düzeyleri (Biçer, 2009, s.112); benlik saygısı (Altuntaş, 2012, s.146); yılmazlık özellikleri

ve koruyucu faktörler (Özcan, 2005, s.95) açısından da daha dezavantajlı bulundukları saptanmıştır.

Yapılan tüm bu araştırmalar boşanmış ailelerden gelen ergenlerin boşanmamış ailelerden gelen ergenlere göre hangi konularda daha fazla risk grubu olduklarını gözler önüne sermektedir. Bu araştırmalar boşanmış ailelerdeki ergenlerin diğer ailelerde yetişen bireylere göre daha dezavantajlı bulundukları konuları ortaya çıkarmaya yöneliktir.

Boşanma olgusu ve boşanmış ailelerde yetişen çocukların yaşadıkları sorunlar özellikle çocuk-ebeveyn ilişkisi bağlamında çok önemlidir. Çünkü bireyin yaşamı boyunca geçirdiği yaşantılar ve süreçler onun tüm hayatını şekillendirir ve onun nasıl yaşadığı veya gelecekte kendisini bekleyen yaşam biçimi hakkında ipucu verir. Birey yaşadığı bu süreçler sayesinde geliştirdiği mekanizmalarla toplum hayatında, okul-iş yaşamında veya kendi yaşantısında karşılaştığı sorunların üstesinden gelmeye çalışır. Bu mekanizmaların güçlü olup olmaması ise geçirilen aşama ve süreçlerin nitelikli olup olmamasına bağlıdır (Erkal, 2013, s.1). Çocuk-ebeveyn ilişkisinin önemli olmasının en önemli nedeni de çocuğun toplum yaşamına uymasına yardımcı olacak ilk davranış örneklerinin ailede kazanılmasıdır (Oktay, 2002, s. 147). Ayrıca anne babanın çocukla olan ilişkisi çocuğun ailedeki yerini belirler (Gökcan, 2007). Çocukların ve ergenlerin sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde ve içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamasında ebeveyn-çocuk ilişkisi yadsınamaz (Çağdaş ve Seçer, 2006, s.233).

Çocuk ile anne-baba ilişkisinin incelendiği birçok kuram vardır, bunlardan birisi Rohner tarafından ortaya konulmuş olan Kişilerarası Kabul-Red (EKAR) kuramıdır. Kişilerarası kabul-red konusu ebeveyn kabul-red kuramına dayanmasına rağmen kuram bununla sınırlı kalmamıştır. Kuram sonrasında öğretmen kabul-reddi, akran ve kardeş kabul-reddi, yetişkin yakın ilişkilerinde kabul-red gibi birçok konuyu kapsamıştır. Temeli ebeveyn kabul-reddine dayanmasından dolayı kuram uluslararası alanda EKAR olarak bilinmektedir. EKAR ebeveyn kabul ve reddinin nedenlerini, sonuçlarını ve ilgili değişkenlerini yordamaya ve açıklamaya çalışan bir sosyalizasyon kuramı olarak tanımlanmıştır (Rohner, 2016).

EKAR kuramı çocuklukta yaşanan reddedilmenin, ebeveynleri tarafından reddedilmiş kişileri yaşam boyu sosyal ve duygusal sorunlardan oluşan bir risk grubuna dahil ettiğini göstermiştir (Khaleque ve Rohner, 2001). Ancak burada önemli olan çocuğun gözünden bu ilişkinin nasıl değerlendirildiğidir. Bu durumda ise karşımıza “algılanan kabul-red”

çıkmaktadır. Rohner kuramında reddedilmenin yargı değeri taşımadığını, bunun çocuğun algısı yani çocuğun öznel yaşantısı olduğunu belirtmektedir.

Son yıllarda Kişiler Arası Kabul-Red alanında yapılmış olan çalışmalar şunu göstermiştir ki dünya üzerinde çocuklar kendilerine değer verildiğini veya verilmediğini dört şekilde tecrübe etmektedirler. Bunlar; soğukluk/duygusuzluk, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve ayrışmamış reddetme algısı şeklindedir. Kendilerinin reddedildiği duygusuna sahip çocukların psikolojik uyumsuzlukla alakalı benzer kişilik eğilimleri gösterdiği bulgusuna bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar sonucunda ulaşılmıştır (Rohner, 2010). Anne-babası tarafından reddedildiğini düşünen çocuğun kişiliği üzerinde yedi olumsuz etki gelişir. Bunlar; bağımlılık ya da savunucu bağımsızlık, duygusal duyarsızlık, duygusal tutarsızlık, olumsuz dünya görüşü, olumsuz özsaygı, olumsuz özyeterlik, düşmanlık ve saldırganlıktır (Rohner, 2004; Rohner, 2016).

Ebeveyn kabul reddiyle ilgili yapılan araştırmalar ebeveyn kabul-reddiyle öfke, olumsuz duygu hali, kaygı (Sarıtaş, 2007, s.64); kişilik uyumsuzlukları, depresif belirtiler (Naz ve Kausar, 2013) arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Erkman ve Rohner (2006) ise anne ve baba kabulünün birlikte, çocukların genel psikolojik uyumlarının varyansının %35'ini açıkladığı sonucunu elde etmişlerdir. Bu çalışmaların yanı sıra yapılan pek çok araştırma kişinin ebeveyninden algıladığı kabul ya da reddin yaşamını nasıl etkilediğini göstermiştir. Sarıtaş Atalar ve Gençöz (2015) de ebeveyn kabul reddi ile ilgili olarak anne reddi ve psikolojik sorunlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacılar bu çalışmada, anne reddi ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç anne-baba reddi ve psikolojik uyum ile ilişkili olabilecek diğer ergen bilişsel özelliklerinin araştırılmasının yerinde olacağını düşündürmüştür. Nitekim kişinin başkalarına karşı oluşturduğu temsiller kişinin davranışlarını ya da deneyimlerini düzenleyen bilişsel yapılarla ilişkilidir. Bu çerçeveden bakıldığında bilişsel süreçlerin başkalarıyla ilişkiler ve psikolojik uyum üzerindeki önemi görülmektedir. Bilişsel süreçler göz önünde bulundurulduğunda bilişsel olarak esnek olan bireylerin daha iyi uyum yaptıkları bilinmektedir (Gündüz, 2013).

Bilişsel esneklik kavramı kişilerarası ilişkilerle ilgili araştırmalarda ele alınmakta ve ergenin diğerleriyle kurduğu ilişkilerde etkili olmaktadır (Bilgin, 2009). Bilişsel esneklik, bireyin; a) alternatif yolların ve seçeneklerin farkında olması, b) yeni durumlara uyum sağlamada esnek olabilmesi, c) esnek olabildiği durumlarda kendisini yetkin hissetmesi olarak tanımlanmaktadır (Martin ve Anderson, 1998; Martin ve Rubin, 1995).Bilişsel

esneklik bireyin nasıl düşündüğü anlamında kullanılabilir (Bilgin, 2009). Düşünceler çocukluk döneminden itibaren kazanılmaktadır. Bu nedenle, bilişsel esneklik düzeyini incelemek için anne-babanın çocuk ve ergenler tarafından nasıl algılandığının incelenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Özellikle boşanmış ve boşanmamış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkinin ve kabul-red ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin rolünün incelenmesi önemli görülmektedir. Çünkü Bilgin (2009) bilişsel esnekliğin kişilerarası ilişkilerin uyumlu ve olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunacağını ve ergenin kurduğu kişilerarası ilişkiler vasıtasıyla yaşamda karşılaşacağı problemleri çözme becerileri edineceğini belirtmektedir. Ayrıca boşanma gibi oldukça karmaşık bir durumla başa çıkmada bilişsel esneklik kişilerin durumlara nasıl tepki verdiğini anlama noktasında incelenmesi önemli görülen bir değişkendir. Çünkü boşanmanın gerçekleşmesiyle birlikte yaşamında pek çok şey değişen ergenin değişen çevresel koşullara göre bilişlerini de değiştirebilmesi kritiktir. Ancak bilişsel esnekliğe sahip birey zor durumları kontrol edilebilir algılayacak, yaşamda ortaya çıkan durumların ve insan davranışlarının olası alternatiflerinin olduğunu fark edebilecek ve zor durumları çözebilmek için çok sayıda çözüm üretme becerisine sahip olabilecektir (Dennis ve Vanderwal, 2010).

Boşanmış ve evli ailelerden gelen çocukların ebeveyn kabul reddiyle ilgili yapılan araştırmalar ise boşanmanın algılanan red ile ilişkili olduğunu (Öngider, 2006, s.145; Kabaoğlu, 2011, s.129); boşanmanın çocukların psikolojik uyumuyla (Öngider, 2006, s.146) ve kişilik özellikleriyle (Kabaoğlu, 2011, s.153) ilişkilisinin de bulunduğunu göstermiştir. Ancak şimdiye kadar yapılan araştırmalar incelendiğinde ebeveyn kabul-reddi ve bilişsel esneklikle ilgili Türkiye'de yeterli sayıda araştırma olmadığı göze çarpmaktadır. Literatürde yetişkin bireyler üzerinde gerçekleştirilen algılanan ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır (Dural ve Yalçın, 2014; Eryavuz, 2006; Varan ve diğerleri,2008). Ayrıca ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi çocuk örnekleminde inceleyen çalışmalara da rastlanılmaktadır (Erkman ve Rohner, 2006; Özyavru, 2008; Gençtoprak, 2010). Ancak yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde boşanmış ailelerden gelen ergenlerin (15-18 yaş) algıladıkları ebeveyn reddiyle psikolojik uyumları arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Öngider (2006) yaptığı çalışmada boşanmış ve boşanmamış ailelerden gelen çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-reddinin psikolojik uyumları üzerindeki etkisine bakmıştır

ancak bu etkide bilişsel esnekliğin rolünü değerlendirmemiştir. Ayrıca bu çalışma sadece ortaokul öğrencileriyle sınırlı tutulmuş, ergenlik döneminde bulunan lise öğrencilerine genişletilmemiştir.Yukarıda verilen tüm bu araştırmalar incelendiğinde son zamanlarda giderek yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte boşanmaların daha da önem kazanmasına rağmen literatürde boşanmış ve boşanmamış ailelerden gelen ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları reddin, psikolojik uyumlarının ve bilişsel esnekliklerinin ilişkisinin incelendiği bir araştırma olmadığı görülmektedir. Ayrıca yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde algılanan ebeveyn reddinin psikolojik uyumla ilişkisinde bilişsel esnekliğin aracı ve düzenleyici etkilerinin araştırıldığı bir çalışmanın olmaması dikkat çekmektedir. Ek olarak algılanan anne-baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyumun rolünün araştırıldığı bir çalışmaya da rastlanılmamaktadır. Oysaki bu araştırmalar ergenlerin psikolojik ve sosyal gelişimleri açısından önemli olabilecek birçok önlemin alınmasını kolaylaştıracaktır. Alanda görülen literatür boşluğu ve benzer araştırmalarda ifade edilen sınırlılıklardan hareketle bu araştırmanın amacı boşanmış ve evli ailelere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı boşanmış ve evli ailelere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.Aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Ebeveyni evli ve boşanmış ailelerden gelen ergenler, algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik açısından farklılık göstermekte midir?
2. Ebeveyni boşanmış ve evli olan ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi psikolojik uyumlarını yordamakta mıdır?
3. Ebeveyni boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin
    - 3.1.algıladıkları anne-baba reddi ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide bilişsel esneklik düzenleyici role sahip midir?
    - 3.2.algıladıkları anne-baba reddi ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide bilişsel esneklik aracı role sahip midir?
    - 3.3.algıladıkları anne-baba reddi ile bilişsel esneklikleri arasındaki ilişkide psikolojik uyum aracı role sahip midir?

4. Algılanan anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik,
    4.1.Cinsiyete
    4.2.Yaşa
    4.3.Sosyoekonomik duruma
    4.4.Annelerinin eğitim durumuna
    4.5.Babalarının eğitim durumuna
    4.6.Kardeş sayısına
    4.7.Annelerinin çalışıp çalışmama durumuna
    4.8.Annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermekte midir?
    4.9.Akademik başarı ile aralarında ilişkili var mıdır?
5. Ebeveyni boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri,
    5.1.Boşanmanın üzerinden geçen zamana
    5.2.Ergenin velayetinin kimde olduğuna
    5.3.Ergenin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına ve
    5.4.Boşanmadan sonra anne-babanın yeniden evlenip evlenmemesine göre farklılaşmakta mıdır?
    5.5.Boşanma esnasında çocuğun bulunduğu yaş ile aralarında bir ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Boşanma her çocukta duygusal ve davranışsal açıdan pek çok soruna neden olabilmektedir. Ebeveynlerinin boşanması ile çocuklar ve ergenler karmaşık ve yoğun pek çok duyguyu iç içe yaşadıkları bir döneme girerler. Çocukların ve ergenlerin ailelerinin boşanma süreçlerinde ve sonrasında anne baba arasında olan çatışma, alıştıkları aile yapısının, yakınlıkların ve bağlanmaların değişmesi, beraber kaldıkları ebeveynle ilişkileri, bir ebeveynin tarafınıntutulmaya zorlanması ve gelecekteki bakımları konusunda endişe geliştirmelerigibi etkenler, bireyin suçluluk duymasına, yalnızlık ve öfke hissetmesine, kaygılarının artmasına, özgüven duygusunun zarar görmesine ve strese neden olabilmektedir (Öztürk, 2006, s.3). Oysa ergenlerin psikolojik olarak sağlıklı ve uyumluolarak toplum hayatına katılabilmeleri için çocukluktan itibaren evrensel temel bazı duygusal gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir (Young ve diğerleri, 2003). Bu noktada da anne-babadan algılanan kabul önemli olmaktadır. Çünkü çocuğun kişiliği, ilk olarak aile içinde anne ve babası ile etkileşimi sonucu gelişmektedir ve toplumun beklentilerine uygun, uyumlu bir birey olarak yetişmesinde aile önemli role sahip

olmaktadır. Yeterli güvenin, sevginin, kabulün ve anlayışın olduğu ailelerde yetişen ergenler sağlam bir kişilik yapısı oluşturabilmektedirler (Çağdaş, 2002, s.26). Ebeveynlerden algılanan kabul/red ile ilgili yapılan pek çok çalışma göstermiştir ki çocukluk ve ergenlikte algılanan anne-baba reddi daha ileriki yıllarda depresyona, davranış sorunlarına, iletişim sorunlarına, kişilik problemlerine ve daha birçok soruna yol açabilmektedir (Khaleque ve Rohner, 2001).

Çoğu zaman istenilen bir durum olmayan ama çeşitli nedenlerle kimi zaman da kaçınılmaz bir olay haline gelen boşanmanın şimdiye kadar yapılan araştırma sonuçlarından hareketle, ergenlerin psikolojik uyumlarının bu durumdan nasıl etkilendiğinin belirlenmesi önemli olmaktadır. Ayrıcaergenlerin bilişsel olarak esnek olma düzeylerinin psikolojik uyumlarıyla ilişkisinin gözlemlenmesi ve boşanmış ailelerden gelen ergenlerle boşanmamış ailelerden gelen ergenler arasında algılanan anne-baba kabul/reddinin ve bilişsel esnekliğin anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek kritik görülmektedir. Çünkü boşanmanın her ne kadar çocuk ve ergenlerin gelişimini olumsuz yönde etkilediğiyle ilgili araştırmaların çokluğu dikkat çekse ve bireylerin psikolojik uyumlarını etkileyecek değişiklikleri beraberinde getirdiği bilinse de boşanmanın her çocuk ve ergen üzerinde olumsuz bir yaşam etkisinin olmadığı da görülmüştür (Bryner, 2001). Burada önemli olan ergenin bu süreci nasıl yaşadığıdır ve bunun için de ergenin bilişsel esnekliğinin bu süreçte rolünün ne olduğunun bilinmeye ihtiyacı vardır.

Bugüne kadar yapılan araştırmalar incelendiğinde ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de henüz boşanmış ailelerden gelen ergenler (15-18 yaş) ile evli ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmanın olmaması bu araştırmayı önemli kılan bir husustur. Bu sayede ergenlik döneminde bulunan boşanmış ailelerden gelen öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul-reddin daha önceki çalışmalardan elde edilen bulgulara göre ortaokul öğrencilerinden farklı olup olmayacağı sorusu da cevap bulacaktır. Buna ek olarakçalışmada boşanmış ailelerden gelen ergenler ile evli ailelerden gelen ergenlerin incelenen değişkenler açısından karşılaştırılacak olması da araştırmayı önemli kılan başka bir noktadır. Ayrıca literatür incelendiğinde daha önce psikolojik uyum ve bilişsel esnekliğin birlikte incelendiği bir çalışma bulunamamıştır. Ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin rolünün ne olduğunun henüz bilinmiyor olması sebebiyle bu araştırma literatürdeki boşluğu dolduracaktır. Ebeveynlerinden red algılayan

ergenlerin sağlıklı psikolojik gelişim gösterebilmelerinde etkili olan faktörlerin bilinmesi ergenlere gerekli desteğin verilmesi açısından okul psikolojik danışmanlarına uygulamada yarar sağlayabilir. Ayrıca bu çalışma ister boşanmış ister boşanmamış ailelerden gelsin ebeveyni tarafından red algılayan ergenler için aile görüşmelerinin yapılandırılması ve psikoeğitim programlarının hazırlanması açısından yol gösterici olacaktır. Bu anlamda psikolojik danışman eğitimlerinde ve aile eğitimlerinde gelecekte gerçekleştirilebilecek iyileştirmeler için yargılar, kararlar ve öneriler oluşturabilir. Çünkü bilinmektedir ki ergenlik döneminin temel sorunu çocukluktan kurtulup yetişkin kimliği geliştirme sorunudur ve ancak güven duygusu geliştirebilen gençler sağlıklı bir kimlik kazanabilirler (Eldeleklioğlu, 2012). Bu süreçte ise ergenlik döneminin özellikleri nedeniyle bağımsız olma çabasındaki gençler, aynı zamanda kendilerine rol modeli olacak, onları koruyup tehlikelerden koruyacak büyüklerin desteğine gereksinim duyarlar (Bulut ve Özdemir, 1998).

Bu araştırmada ebeveyn-çocuk ilişkileri ve bu ilişkilerin algılanışı konusunda çalışmaların yapılması bu ilişkilerden kaynaklanabilecek olumsuz sonuçlar için önleyici bir rol de taşımaktadır. Bu araştırma sonuçlarına bağlı olarak öneriler sunulacaktır. Ayrıca önleyici ve gelişimsel rehberlik kapsamında araştırma bulguları yeni yollar gösterecektir. Kısacası bu çalışmanın algılanan kabul-red ve bilişsel esneklik ile ilgili literatürde ve ebeveyn-çocuk ilişkileri bağlamında yeni bir boyut kazandıracağı düşünülmektedir. Sonuç olarak bu araştırmanın psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanı başta olmak üzere eğitim alanında yeni birçok araştırma ve uygulamaya ışık tutacağı ve çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin Kişisel Bilgi Formu, Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Çocuk/Ergen Kişilik Değerlendirme Ölçeği ve Bilişsel Esneklik Ölçeği sorularına gerçek durumu yansıtacak cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.
2. Uygulama sürecinde katılımcıların ebeveynlerinden algıladıkları red ve psikolojik uyum düzeylerinin değişimlerine yol açacak bir etkiye maruz kalmadıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın şu hususlarda sınırlılıklar taşıdığı kabul edilmektedir:

1. Araştırma, değişkenleri ölçmek için geliştirilen testler vasıtasıyla toplanan bilgilerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın çalışma grupları, olasılığı bilinmeyen örnekleme türlerinden amaçlı örnekleme ve kolaylıkla bulunabileni örnekleme ilkelerine dayalı oluşturulduğu için sonuçlar sadece çalışma grupları hakkında bilgi vermektedir.
3. Araştırmada boşanmış ailelerden gelen ergenlerin psikolojik uyumları üzerinde etkili olabilecek farklı faktörler (ebeveynlerin psikolojik durumu, velayete sahip ebeveynin psikolojik uyumu, yaşadığı sosyal çevrenin boşanmaya bakış açısı vb. gibi) araştırmaya dahil edilmemiştir.
4. Araştırma yalnızca öğrencilerden toplanılan bilgilerle sınırlıdır. Araştırmada ergenlerin ebeveynlerinden, öğretmenlerinden ya da arkadaşlarından bilgi toplanmamış, yalnızca öğrencilerden toplanılan bilgiler değerlendirilmiştir.
5. Araştırma ilişkisel tarama modelinde olduğu için elde edilen sonuçlar nedensellik bağlamında fikirler verse bile hiçbir zaman değişkenler arasında kesin bir neden-sonuç ilişkisi şeklinde yorumlanamamaktadır.

1.6. Tanımlar

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı: Ebeveyn kabul-red kuramı, 1966'da geliştirilip Prof. Ronald P. Rohner tarafından 1975'te yayınlanmış; çocuklukta algılanan ebeveyn kabul reddinin çocuğun genel uyumu üzerindeki etkilerini inceleyen ve yordayan bir "sosyalizasyon" (sosyalleşme) kuramıdır (Rohner, 2005).

Ebeveyn Kabul-Reddi: Bireylerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinde algıladıkları genel bir sıcaklık duygusu (şefkat, sevecenlik, yakın bir ilgi görme, vb.) ebeveyn kabulünütanımlamaktayken; düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ ihmalkârlık ve belirgin olarak tanımlanamayan bir istenmeme/sevilmeme duygusu ise ebeveyn reddini tanımlamaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002).

Psikolojik Uyum: Kişilik özelliklerinin EKAR Kuramı çerçevesinde ileri sürülen yedi olumsuz kişilik özelliğinden (düşmanlık, bağımlılık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik, duygusal tutarsızlık, duygusal tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşü) arınık olma düzeyi, bireylerin sahip olduğu genel psikolojik uyumu tanımlamaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Bilişsel Esneklik: İnsanların birden fazla davranış seçeneği arasında herhangi bir durum karşısında uygun alternatiflerin farkında olması, esnek olma konusundaki kararlılığı ve esnek olma konusundaki özyeterliliğidir (Martin ve Rubin, 1995).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde boşanma, ebeveyn kabul-reddi ve bilişsel esneklik hakkında kuramsal bilgiler ve konuyla ilgili araştırmalar birlikte verilmiştir. Sırasıyla boşanma olgusu, boşanmanın etkileri ve boşanmanın çocuğun uyumuna etkilerine ile Ebeveyn Kabul- Red Kuramı kapsamına yer verilerek konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

2.1. Boşanma

Boşanma, iki kişi arasında yasal olarak başlamış olan evlilik birliğinin yine yasalara dayalı olarak kişilerce sona erdirilmesi durumudur (Özgüven, 2001, s. 309). Ayrıca boşanma, evlilik birliğindeki kişilerin birlikteliklerinden psikolojik olarak doyum sağlayamadıkları, isteklerini, beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayamadıkları evliliklerini yasal olarak bitirmeleri şeklinde de ifade edilmektedir (İlgar, 2004, s. 230). Korkut'a (2003) göre ise boşanma, evli bireylerin birlikte yaşamaları doğrultusunda karşılaştıkları sorunlar, çatışma ve uyumsuzluklara bağlı olarak evlilik birlikteliğinin sürdürülememesi ve kişilerin yıpranma süreçlerinin önüne geçilebilmesi adına gündeme alınan bir aile değişim sürecidir.

Türkiye'de boşanmanın arttığı ilk yıllarda o an için ülkenin en önemli sorunları arasında yer almasa da gelecekte daha büyük bir sorun olarak karşımıza çıkacağından endişe edilmekte idi. (Arıkan, 1996). Son yıllarda Türkiye'de gerçekleşen boşanma oranlarına bakıldığında ise boşanmanın giderek artış gösterdiği görülmekte ve endişede haklı çıkılmaktadır. Çünkü boşanma sadece eşleri etkisi altına alan bir olgu değildir. Boşanma süreci eşlerin yanı sıra çocukları da derinden etkileyebilmektedir.

Boşanma olgusu sosyolojik açıdan incelendiğinde bir sistem olarak görülen aile yapısında dönüşümlere neden olmaktadır. Bu durum ise yaşamlarını ayrı ayrı sürdürecek olan eşlerin ailedeki rollerini de etkilemektedir. Boşanma gerçekleşse de anne ve baba olarak

yaşamlarına devam eden bireylerin yerine getirdikleri işlevlerde aksama olabilmektedir (Nacak ve Karaarslan, 2016, s.134).

Çeşitli beklentilerle başlayan evlilikler, bireylere eş rollerinin yanı sıra birçok görev ve sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu durumda da evlilik bireylerin beklentilerini karşılayamamakta; insanlar evlilikten umduklarını bulamamaktadır. Birçok birey evliliğini istediği ve umduğu gibi sürdürememektedir. Bu durumda ise kişiler farklı birçok sebebe bağlı olarak boşanma yoluna başvurmaktadırlar (Aydın ve Nazlı, 2014). Son yıllarda yapılan araştırmalar göstermiştir Türkiye genelinde en fazla boşanma nedeni %50,9 ile sorumsuz ve ilgisiz davranma davranışıdır. En az bir kez boşanmış bireylerin boşanma nedenleri incelendiğinde bu nedeni ikinci sırada izleyen sebebin %30,2 ile evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama olduğu görülmüştür. Üçüncü sırada ise %24,3 ile eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması sorunu geldi.Boşanma nedenleri cinsiyete göredeğerlendirildiğinde; en önemli boşanma nedeninin iki cinsiyet için de aynı olduğu görüldü. Sorumsuz ve ilgisiz davranma en öncelikli boşanma sebebi olarak bulundu. Bu oran, kadınlar için %61,5 olurken erkekler için ise %40,2 olarak kendini gösterdi. Kadınlar için sorumsuz ve ilgisiz davranmadan sonra en önemli boşanma nedenleri %42,6 ile eşlerin evin ekonomik geçimini sağlayamaması ve %36,4 ile dayak ve kötü muamele oldu. Erkekler için ikinci sırada gelen boşanma nedeni ise %24,5 ile eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması üçüncü sırada gelen neden %24 ile eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması oldu (TUİK, 2016b).

Boşanma sebeplerine ilişkin hazırlanan Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama sonuçları raporunda boşanma sebeplerine yönelik mevcut sınıflandırmada boşanma nedenleri özel ve genel olmak üzere iki açıdan değerlendirilmiştir. Raporda özel sebepler terk, zina, cana kast ve pek fena muamele, akıl hastalığı, cürüm ve haysiyetsizlik olarak ifade edilirken genel sebepler evlilik birliğinin temelinden sarsılması (şiddetli geçimsizlik), ortak hayatınyeniden kurulamaması ve eşlerin anlaşması olarak belirtilmiştir (Battal, 2008, s.29). Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenlerinin araştırıldığı başka bir araştırma ise boşanma sebeplerini benzer biçimde bulmuş ve ayrıntılı incelemiştir. Araştırmada geçimsizlik, eğitimsizlik, ataerkil aile yapısı, işsizlik, ekonomik bunalım, kötü alışkanlıklar, güvensizlik, aşırı kıskançlık, aldatılma korkusu, şiddet ve hakaret, kadın erkek arasındaki maddi dengesizlik, yaş farkı, zina, formalite evlilikler, aşırı aile düşkünlüğü, eşiyle cinsel ilişkiye girememe, küçük yaşta evlenme, kültür farklılığı,

psikolojik sorunlar boşanmanın gerçekleşmesinde en önemli nedenler olarak sıralanmıştır (Keskin, 2007, s.79).

2.1.1. Boşanmanın Etkileri

Boşanma kişilerin yasal olarak ayrılıklarının gerçekleşmesinden de önce başlayarak, yasal olarak ayrılığı da takip eden stresli bir süreç olduğu için ailedeki her bireyin boşanma olgusunda bir uyum sürecine ihtiyacı vardır (Mc Connell ve Sim, 1999).

Farklı değişkenlerin etkisiyle meydana gelen boşanma olgusu hem eşleri hem de çocukları derinden etkileyebilmekte ve kişiler üzerinde farklı etkiler bırakabilmektedirler (Dingiltepe, 2009, s.3). Boşanma sürecinde olan eşlerin hem anne-baba olarak kendi aralarında hem de çocuklarıyla ilişkilerinde daha az samimi oldukları, çocuklarının eğitimleri ile daha az ilgilendikleri ve ekonomik ve insan kaynakları açısından daha sınırlı oldukları görülmektedir (Sun, 2001). Ayrıca hemen hemen her boşanmada hem kadınlar hem de erkekler duygusal bir çöküntü yaşarlar. Bu süreçte çoğu kez kadın ve erkekler oldukça incinirler. Bu nedenle hem kadın için hem de erkek için boşanma olayı kişisel özgüveni sarsıcı ve öz saygıyı olumsuz etkileyen bir olgudur. Evlilik, ne kadar sorunlu olursa olsun, boşanma gerçekleştikten sonra eşler tarafından bir boşluğa düşüş yaşanır ve bu durum üstesinden gelinmesi gereken önemli bir sorundur. Ailede çocuklar da varsa çocukları da kapsayan yeni bir düzen kurma zorunluluğu kendini göstermektedir (Türkaslan, 2007). Çünkü boşanan kadın ve erkeklerin kaybettikleri sadece bir eş değil aynı zamanda bir yaşam biçimi ve buna bağlı olarak bir kimliktir (Yavuzer, 2003, s.81).

Boşanan çiftlerin boşanma sürecinden etkilenme durumları bireylerin boşanma sonrasında çevrelerinden gördükleri sosyal desteğe, sosyoekonomik durumlarına ve bakmakla sorumlu olduğu çocuk sayısına göre değişebilmektedir (Cüceloğlu, 1990, s.384). Boşanmadan sonra tek ebeveyn olarak ayakta kalmaya çalışan anneler ilk deneyimlerindeo süreci oldukça üzüntülü, acılı, mutsuz ve buruk zamanlar olarak adlandırmaktadır. Anneler boşanmadan sonraki ilk zamanlarda karşılaştıkları maddi sıkıntılar ve sosyal hayatta karşılaştıkları problemler nedeniyle sadece kendilerine yönelik değil çocuklarını yetiştirmekle ilgili de kaygı yaşamaktadırlar. Karşılaştıkları sorunları paylaşacak birilerini bulamamaları ve tek başlarına çözüm bulacak olmaları kendilerini yalnız hissettirmektedir. Aralarından bazıları evliliklerini sürdürmeyi başaramadıklarını düşünerek kendilerini mutsuz hissetmektedirler. Bazı anneler ise kendilerinden ziyade çocuklarının bu durumdan olumsuz etkileneceğini düşündüklerinden endişe duymaktadırlar. Bazı boşanmış kadınlar

ise bu duyguların aksine tek başlarına da ayakta kalabildiklerini, çocukları ile kendilerine yeniden bir yaşam kurabildiklerini ve kendilerini huzurlu hissettiklerini ve daha mutlu bir yaşam sürdüklerini belirtmişlerdir (Korkmazlar ve Beşpınar, 2011). Tüzün' e (2004) göre ise boşanmadan en zararlı çıkanlar genellikle kadınlar olmaktadır. Çünkü boşanan kadınlar çoğunlukla çocuklarına bakma sorumluluğu ile çalışma zorunluluğu arasında sıkışıp kalırlar (s. 23).

Erkekler ise boşanmanın ilk dönemlerinde kadınlara benzer şekilde kendilerini çoğunlukla duygusal açıdan zayıf ve yetersiz hissetmektedirler. Çocuklarının velayetini alan babalar çocukları ile ilgili de kaygı taşımakta; çocuklarına nasıl bakacakları, onları nasıl büyütecekleri ile ilgili endişe yaşamaktadırlar. Boşanma ile birlikte erkeklerde daha çok ev içinde varlığını gösteren ve dışarıya yansıtılmamaya çalışılan acı, üzüntü, kızgınlık, kırgınlık, pişmanlık, öfke, yalnızlık gibi duygular gözlenebilmektedir. Bazı erkekler ise evliliğin kendilerine yüklediği sorumluluklardan kurtuldukları için kendilerini daha özgür ve mutlu hissetmektedirler (Korkmazlar ve Beşpınar, 2011). Durum her ne olursa olsun şu bir gerçektir ki boşanma, varolan aile yapısını kökten değiştiren bir olgudur. Bu durum ise aile içerisinde yer alan herbir bireyin bu süreçten etkilenmesine neden olur. Bu yeni oluşumda ise anne-babanın yanı sıra, anne-çocuk, baba-çocuk ve hatta kardeşler kendi aralarında ikişerli olarak birbirlerini etkilemekte ve etkileşimleri de etkilenmektedir (Türkaslan, 2007).

2.1.2. Boşanmanın Çocuğun Uyumu Üzerindeki Etkileri

Çocuğun doğduğu andan itibaren, dahil olacağı toplumsal yaşama hazırlandığı, maddi manevi tüm ihtiyaçlarının karşılandığı, zihinsel ve ruhsal gelişiminin desteklendiği tek kurum ailedir. Bu nedenle aile birliğine zarar verecek herhangi bir sorundan ilk olarak etkilenecek kişinin çocuk olması ihtimali bir hayli yüksektir (Altunkaya, 2010, s.14). Boşanma olgusu çocuk açısından ele alındığında, o güne kadar en fazla bağlı olduğu ikikişiye, boşanma anından sonra eşit olarak ulaşamayacak olduğunu akla getirmektedir (Öngider, 2011). Maalesef anne-babası boşanan birçok çocuğun ebeveynlerinden biri ile iletişimlerinin koptuğu bilinmektedir. Özellikle boşanma sonrası anne ile yaşamaya başlayan pek çok çocuğun babası ile iletişimi kopmakta, boşanan pek çok erkek sadece eşleriyle boşanmakla kalmayıp aynı zamanda çocukları ile de boşanmış olmaktadır (Yörükoğlu, 2000, s.109).

Pek çok açıdan değerlendirildiğinde boşanmalardan en çok etkilenen tarafın, toplumların geleceğine yön vermesi planlanan çocuklar olduğu gözlenmektedir. Çünkü boşanma yalnızca karı kocanın her türlü ilişkilerinin son bulması demek değildir. Bu durumun daha ötesinde boşanmanın toplumun temellerini sarsacak bir olgu olmasının asıl nedeni çocukları da etkilemesidir. Çocuklarla anne ve babalarının arasındaki ilişkilerin de bu olgudan genellikle zarar görmeleridir (Akyüz,1978).

Boşanmanın çocuk üzerinde nasıl etkiler oluşturacağına bakıldığında kısa ve uzun vadede birbirinden farklı etkileri olduğu görülmüştür. Boşanmanın kısa süreli etkilerine bakıldığında çocuğun ve ergenin pek çok duygusal ve ruhsal tepkisiyle karşılaşmak mümkündür. Çocuklar bu süreçte korku, kaygı, üzüntü, suçluluk, yalnızlık gibi duygusal problemlerin yanısıra okulda uyum ve akademik sorunlar, regresyon, uyku sorunları, kendi kendini tatmin, fiziksel rahatsızlıklar gibi birçok sorunu da beraberinde yaşayabilmektedirler (Türkaslan, 2007). Ayrıca anne-babası boşanmış çocuklarda boşanma sonrasında içe kapanıklık, saldırganlık ve aşırı hareketlilik gibi davranışların da gözlemlendiği ifade edilmiştir (Uşaklı, 2013). Ayrıca çocuk ve ergenler bu süreçte ebeveynler arasında parçalanmış olma duygusunu sıklıkla yaşamakta; yalnızlık ve ölüm arzusu hissedebilmektedirler (Karaoğlan, 1997). Ayrıca anne babanın boşanma durumu çocuğun eğitsel başarısını olumsuz etkileyebilir (Şentürk, 2006, s.144). Çocuğun okul başarısının bu süreçten olumsuz etkilenme nedenlerinden biri ebeveyn ayrılığından sonra pek çok anne-babanın çocuğunun okul yaşantısıyla eskisi kadar ilgilenmemesi olabilir. Özellikle boşanma sonrasında pek çok babanın çocuğunun eğitimiyle ilgili sorumluluklarını aksattığı bilinmektedir. Teachman (1991) yaptığı çalışmada velayete sahip olmayan babaların %75'inin çocuklarının okul yaşantılarıyla ilgili sorumluluklarına hiç katılmadıklarını gözlemlemiştir. Oysa çocukların akademik başarısında annelerin okul katılımı kadar babaların katılımı da önemli olmaktadır.Ayrıca anne babası ayrı olan çocuk, sık sık kendini arkadaşları ile karşılaştıracaktır ve günlük yaşamında anne ya da babadan birinden uzakta yaşamanın verdiği zorluklarla karşı karşıya kalacaktır. Bu duygusal durum ise çocuk hangi yaşta olursa olsun kendisinin bir öğrenci olarak sorumluluklarını yerine getirmesini olumsuz etkileyebilir (Fındıkçı ve Akıngüç, 1992).

Aynı zamanda çocukların küçük yaşlarda anne – baba boşanması gibi zorlu bir süreçten geçmek zorunda olmaları onların kişilik gelişimlerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çocukların bu yaşantıyı sorunsuz bir şekilde atlatabilmesi gelecekte toplumun sağlıklı bireylere sahip olmasını sağlayacaktır (Aydın ve Nazlı, 2014).

Malone, Lansford, Castellione, Berlin, Dodge, Bates ve Pettit (2004) boşanmış aile çocuklarıyla yaptıkları araştırmada boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini farklı değişkenlere göre incelemişlerdir. Araştırma sonucunda boşanmamış ailelerden gelen çocukların boşanmış ailelerden gelenlere göre daha fazla psikolojik uyum yaşadıkları, ancak kız çocuklarında bu durumun yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Boşanmış ailelerden gelen hem kız hem erkek çocuklarda, eğitimine devam etmeme, işsizlik, olumsuz hayat olayları, riskli davranışlar boşanmamış aile çocuklarına göre daha çok görülmektedir. Boşanmış aile çocuklarının çocuklukta yaşadıkları stres yetişkinlikte de kendini göstermektedir (Huurre ve diğerleri, 2006). Ayrıca boşanma, çocuk ve ergenlerin yaşam kalitelerini ve psikolojik durumlarını da etkilemektedir (Eroğul ve Dingiltepe, 2012).

Boşanmaya bağlı olarak bebeklik döneminde güvenli bağlanma ilişkisi kuramayan bireyler orta çocukluk döneminde öğretmenleri ve akranları ile iyi ilişkiler geliştirmekte güçlük yaşayabilirler. Ergenlik döneminde ise bu bireyler zayıf romantik ilişkiler geliştirebilirler (King, 2002). Wolfinger (2003), boşanmış ailelerden gelen bireylerin ileride kendi evliliklerini sürdürme durumlarını incelemiş ve boşanmış ailelerden gelen bireylerin evliliklerini sürdürme oranlarının diğer bireylere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Boşanma ve sonrasında meydana gelen süreç çocukları çeşitli düzeylerde etkilemektedir. Boşanma durumundan hangi çocuğun ne şekilde etkileneceği konusunda doğrudan bir genelleme yapmak doğru değildir. Çünkü her boşanma olayı o aileye özgüdür ve her boşanma içinde birden fazla faktörü barındıran çok boyutlu karmaşık bir yapıya sahiptir. Ancak bunlara rağmen psikologlar ve eğitimciler, bazı genellemelerin yapılabileceğini ve bunun için boşanma gerçekleştiğinde çocuğun bulunduğu yaşa bakmak gerektiğini ifade ederler. Bu sayede çocuğun boşanma durumundan nasıl etkileneceğiyle ilgili bazı genellemeler yapılabileceğini belirtmektedirler (Akyüz, 1978). Boşanmanın çocukları nasıl etkileyeceği konusunda çocuğun yaşının yanı sıra, cinsiyeti ve boşanmanın üzerinden geçen sürenin de önemli olduğu belirtilmektedir (Özatça, 2009, s.87). Ayrıca çocukların kişilik özellikleri de boşanmanın çocukları hangi derecede etkilediğini belirleyen faktörlerden biriolmaktadır (Leon, 2003). Ebeveynlerin boşanma sonrasındaki çocuklarına yönelik tutumları çocukların boşanmadan etkilenme düzeyini belirleyen önemli faktörlerden biridir. Eşlerin boşanma sonrasındaki uyumları, kendi aralarındaki ilişkileri ve çocuklarıyla olan ilişkilerini nasıl sürdürdükleri önemlidir (Amato, 1993). Boşanan kadın ve erkeklerin çocuklarına karşı tutumlarının bu süreçten etkilendiği ve kendi aralarında

yaşadıkları çatışmanın ebeveynlik rollerini de etkilediği bilinmektedir. Bu süreçte anne-babaların ebeveynlik rolleri üç yönden etkilenebilmektedir. Bu süreç ilk olarak çocuklar üzerinde sağlanan disiplin etkisinin ve tutarlılığının değişmesine neden olabilir, bu durum ise çocukta antisosyal davranışların artmasına ve davranış kontrolünün azalmasına neden olabilir. İkinci olarak bu süreçte anne-babalar kendilerini çocuklarından uzaklaştırabilirler veya onları reddedebilirler ve bu durumda çocuklarda uyum sorunları oluşur. Üçüncü olarak da anne-babalar bu süreçte çocukları üzerindeki duygusal ve psikolojik kontrol kullanımlarını artırabilirler ve bu da çocukta kaygı ya da depresyon gibi içe yönelik problem davranışlara yol açabilir (Tüzün, 2004, s.15). Daha önce de belirtildiği gibi boşanmanın her çocuk ve ergen üzerinde yaratabileceği olumsuz etkilerin genelleştirilmesi doğru değildir. Ayrıca her çocuğun boşanma olayından aynı derecede etkilendiklerini söylemek de doğru olmaz. Ancak boşanmanın uzun süreli olumsuz etkilerinin ortaya çıkmasında boşanma süreci ve sonrasında ebeveynlerin ve toplumsal çevrenin çocuğa olan yaklaşımlarının önemli etkisi vardır (Meriç, 2007, s.31).

Boşanmanın gerçekleştiği esnada çocuğun bulunduğu yaş, çocuğun cinsiyeti ve boşanmanın ne zaman gerçekleştiği çocuğun bu süreçten etkilenme şeklinde belirleyicidir (Özatça, 2009, s.87). Boşanmış ailelerden gelen kızlara göre erkeklerin daha fazla etkilendiği ve yaşça büyük erkek çocukların da küçük çocuklara göre daha fazla akademik ve duygusal problem yaşadığına dair araştırmalar vardır (Dingiltepe, 2009, s.23). Araştırmaların birçoğu erkek çocukların kız çocuklarına oranla boşanma durumundan daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Block, Block ve Gjerde (1986) yaptıkları çalışmada kızlarda boşanmanın etkisinin daha az olduğunu bulmuşlardır. Benzer bir sonucu Amato (2000) da yaptığı çalışmada belirtmiştir. Araştırmada boşanmanın kızları ve erkekleri daha farklı etkilediği, kızların boşanma sonrasında bu duruma daha kolay uyum sağladığı belirtilmiştir. Şirvanlı Özen (1998) in çalışması da bu araştırma verilerini destekler niteliktedir (s. 110). Spigelman, Spigelman ve Englesson (1991) da yaptıkları çalışmada boşanmış ailelerden gelen erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla öfke ve saldırganlık tepkileri gösterdiklerini bulmuşlardır. Erkek çocuklar kız çocuklarına oranla çevreden gördükleri sosyal desteğin azlığına bağlı olarak daha çok etkilenirler ve erkek çocuklar kendilerini kız çocuklarına oranla daha yalnız hissederler (Cüceloğlu, 1990, s.382). Çoğu zaman ise boşanmadan sonra erkek çocuklar babadan uzaklaşır ve anneyle daha bağımlı oldukları sağlıksız bir ilişki kurarlar. Bu ve benzeri durumlar ise erkek çocukları yaşantılarında kızlara göre akademik başarı, arkadaşlık ilişkileri, sosyal olgunluk,

karşı cinsle ilişki, madde bağımlılığı, cinsellik ve psikolojik sorunlar konusunda daha büyük risk grubuna dahil etmektedir (Nielsen, 1999). Bu araştırmalarla tutarlılık göstermeyen başka bir çalışmada ise kız çocuklarının erkeklere göre boşanmadan daha fazla etkilendiği gözlenmiştir (Karakuş, 2003). Diğer çalışmalardan farklı olarak Weiner, Harlow, Adams ve Grebstein (1995) cinsiyet faktörünün boşanmanın çocuklar üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler açısından bir farklılık oluşturmadığını belirtmişlerdir. Boşanmış ailelerden gelen kız çocukların daha çok psikolojik ve ilişkisel alanda sorun yaşadıkları gözlenmiştir (Huurreve diğerleri, 2006).

Boşanma sonrasında çocuklar birbirinden farklı duygu ve düşüncelere sahip olurlar ve bunlara göre de farklı tepkiler verirler. Ancak boşanmanın gerçekleştiği dönemde çocuk tek ebeveynli olduğu zamanı hatırlamayacak kadar küçükse ilköğretim yaşına kadar boşanmaya karşı tepkiler kendisini daha az göstermektedir (Korkmazlar ve Beşpınar, 2011, s.98). Boşanmanın okul öncesi dönemde bulunan çocuklara oranla okul çağında bulunan çocukları daha olumsuz etkilediğiyle ilgili araştırmalar bulunmaktadır (Grand ve diğerleri,1993). Anne babası iki-iki buçuk yaşlarındayken boşanan çocuklarda terk edilme korkusu görülmektedir (Çelikoğlu, 1997, s.15). Ebeveynleri boşanmış ailelerdengelen çocukların verdikleri tepki biçimlerine bakıldığında uyku bozukluğu, gece altını ıslatma, iştahsızlık veya aşırı yemek yeme davranışı, konuşmada tutukluk, tırnak yeme ve ayrılığı inkar gibi uyumsuzluk belirtilerinin en çok görüldüğü yaş aralığının 5-6 yaş olduğu görülmektedir (Bilir ve Dabanlı, 1990, s. 151). Okulöncesi dönemde bulunan çocukların boşanmadan okul çağı çocuklarına göre daha fazla etkilendiğini gösteren çalışmaların (Pagani ve diğerleri,1997) yanı sıra okul çağı çocuklarının daha çok etkilendiğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Malone ve diğerleri, 2004). Okul çağında bulunan çocuklarda değersizlik duygusu, depresyon, korku, kaygı, anne babaya karşı öfke duyma, saldırgan davranışlar, toplumdan kaçınma, güvensizlik, aşırı hassasiyet, baş ve karın ağrısı, kusma gibi tepkiler gözlenebilmektedir (Cirhinlioğlu, 2001, s.184). Anne babası 5 yaşından küçükken boşanan çocuklar anne babası 6-8 yaşında iken veya 9-13 yaş arasındayken boşananlara göre yetişkinliklerinde daha uyumludurlar (Wallerstein ve Corbin, 1989). Ergenlik döneminde bulunan bireylerin ise bir kısmı boşanmanın yasını tutarken kimisi çevresitarafından duygusal desteğe ihtiyaç duymakta, kimisi bağlılık çatışması yaşamakta, kimisi de ailenin sorumluluğunu almanın tadını çıkarmaktadır (Keskin, 2007, s.18). Alan yazında boşanmaya verilen tepkilerin yaşa göre farklılık gösterdiğini belirten çalışmalara ek olarak yaşın kısa vadede etkili bir faktörken zamanla etkisini kaybettiğinin düşünüldüğü

(Kahraman, 2016, s.47) çalışmalar da bulunmaktadır. Anne-babası boşanmış ergenlik dönemi öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalar ise ebeveynlerinin ne zaman boşandıklarının ergenlik dönemi uyumu üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, anne-babası iki yaşından önce boşanmış olan çocukların ergenlik döneminde pek fazla sorun yaşamadığı bulunurken boşanmanın üç ile beş yaş arasında gerçekleştiği çocuklarda ergenlik döneminde saldırganlık sorunu ile karşılaşılmaktadır. Ayrıca altı ile oniki yaş arasında boşanmanın gerçekleştiği erkek çocuklarında ergenlik döneminde okul reddi yaşandığı gözlenirken boşanmanın ergenlik döneminde olduğu bireylerde suçluluk oranının arttığı görülmektedir (Bakırcıoğlu, 2002, s.116).

Boşanmış çocukların uyumları incelendiğinde ise genel olarak boşanmış bireylerin ve çocuklarının boşanmaya uyumunun beş aşamadan geçerek gerçekleştiği görülmektedir. Öncelikle boşanmanın inkârı aşaması vardır. Sonrasında boşanma nedenlerine kızma aşaması gelişir. Anne-babayı birleştirme çalışmaları olur. Depresyon aşaması ve son olarak da boşanmayı kabullenme aşaması vardır (Özgüven, 2001, s.314).

Boşanmadan sonra çocukların uyumlarının nasıl olacağıyla ilgili olarak da kesin çıkarımlar yapılamasa da olası durumlardan bahsedilebilir. Amato (1993) kişilerin ruh sağlıklarını güvence altına alması ve koruyucu faktör olması açısından sıcak bir aile ortamının önemli olduğunu belirtmektedir. Çünkü anne ve/veya babadan ayrı olmak çocukların ruh sağlığını bozabilecek faktörler arasında yer alabilir.

Çocuğun uyumu konusunda önemli bir faktör de boşanma sonrası velayetin kime verileceğidir. Ayrıca boşanma sonrası çocuğun velayeti konusunda anne-babanın anlaşması ya da anlaşamaması da çocuğun uyumunu etkilemektedir (Bauserman, 2002).

Amato (1993) ise maddi zorluklar, ebeveynler arası çatışma, velayeti alan ebeveynin bu sürece uyumu, velayete sahip olmayan ebeveynle iletişim ve yaşamdaki stresli olaylar olmak üzere beş faktörün çocuğun boşanmadan sonraki uyumunda etkisini değerlendirmiştir. Özellikle velayeti alan ebeveynin boşanmadan sonraki psikolojik uyumu ile çocuğun uyumu arasında ilişki olduğunu ifade etmiştir. Boşanmadan sonra çocuğun uyumunda ebeveyn davranışlarının önemini inceleyen bir çalışma Amato ve Fowler (2002) tarafından yapılmıştır. Amerikan Ulusal Aile ve Ev halkı verilerinin incelendiği bu çalışmada yüksek ebeveyn desteği ile şiddet içermeyen disiplin yöntemleri kullanan ebeveynlerin çocuklarında daha az davranış sorunu görülmüştür. Ayrıca bu ailelerin çocuklarının okul başarıları daha yüksek bulunmuştur. Bu çocukların daha iyi psikolojik sağlık ve olumlu benlik algısına sahip oldukları görülmüştür.

Boşanmanın gerçekleştiği dönemde çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi de çocuğun uyumunda belirleyicidir (Erürker, 2007, s.27).

Çocuğun sahip olduğu kişilik özellikleri de çocuğun uyumununda belirleyici olmaktadır. Çocuk ne kadar olumlu bir mizaca sahip ise, çocuğun boşanma gibi oldukça sarsıcı bir olaya ve boşanma sonrasına uyumunun o kadar iyi olacağı söylenebilir (Leon, 2003). Ayrıca çocuğun kişilik özelliklerinin yanı sıra ebeveynlerin kendi aralarındaki ayrılmadan önceki ve sonraki ilişkileri de çocuğun boşanmaya uyumunu etkilemektedir (Fındıkçı ve Akıngüç, 1992, s.429).

Çocuğun uyumunu etkileyen bir başka faktör de boşanmanın üstünden geçen süredir. Anne-babasının boşanması üzerinden iki-üç yıl geçen çocukların depresyon düzeyleri altı ay geçen çocuklara göre daha düşük bulunmuştur (Karakuş, 2003, s.70).

Çocuğun boşanmadan sonra uyumunu belirleyen faktörlerden biri de olumlu arkadaşlık ilişkileridir. Rodgers ve Rose (2002) boşanmış ailelerde yaşayan ergenlerin olumlu arkadaşlık ilişkilerinin ergenlerin anne-babalarından hissettikleri düşük sosyal desteği dengeleyerek uyumlarını kolaylaştırdığını belirtmektedir.

Tüm bunlara ek olarak anne-babanın yaşı, ailenin gelir düzeyi, ebeveynlerle görüşme sıklığı gibi hususlar da çocuğun ve ergenin boşanmaya uyumunda belirleyici olmaktadır (Hetherington, 1999, s. 93).

Boşanma sonrasında çocuğun evde özdeşim kuracağı hem cinsi olan anne ya da babasının bulunmaması çocukta gelişimsel açıdan bazı problemlere yol açabilmektedir (Cüceloğlu, 1990, s. 383). Oysa boşanma sonrasında hem anne hem baba ile düzenli ilişki sürdürebilenlerin ileri yaşlarda daha az psikolojik uyumsuzluk gösterdikleri görülmektedir (Yörükoğlu, 2000, s.92).

Toplumda boşanmaların artması ve bu durumun ciddi bir sorun olarak ortaya çıkması sonucu, bu ailelerden gelen çocukların yaşadıkları duygusal ve sosyal problemler yoğunlaşmakta ve bu çocuklara yönelik yapılması gereken psikolojik destek daha fazla önem taşımaktadır. Çocuklar anne ve babalarının boşanması ile birlikte hayatları üzerinde çok az kontrol sahibi oldukları duygusunu yaşamaktadırlar (Benedek ve Brown, 1997). Oysa boşanmanın çoğunlukla çocuk ve ergenleri olumsuz etkilediği bilinse de bu etki ebeveyni boşanmış her çocuk için geçerli değildir. Boşanmış ailelerden gelen çocukların %25 kadarında yetişkinlikte duygusal, sosyal ve psikolojik sorunlar görülürken evliailelerden gelen çocuklarda bu sorunun görülme oranı %10 kadardır. Bu durum ise

boşanmanın daha sonra ortaya çıkabilecek bazı uyum sorunları için önemli bir risk faktörü olduğunu göstermesine karşın pek çok çocuğun boşanmanın uzun süreli olumsuz etkilerine maruz kalmadan iyileşebildiğini de kanıtlamaktadır (Amato, 2003).

2.2. Ebeveyn Kabul Red Kuramı

Bireyin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde karşılaştıkları ebeveyn davranışlarının önemini ve sonuçlarını öngörmeye çalışan kuramlardan biri de Ebeveyn Kabul Red Kuramıdır. Rohner tarafından uzun çalışmalar sonunda ortaya konan Ebeveyn Kabul Red Kuramı tüm dünyada ebeveynlerin kabul etme ve reddetme davranışlarının başlıca nedenlerini, sonuçlarını ve diğer değişkenlerle ilişkilerini öngörmeye ve açıklamaya çalışan bir toplumsallaşma kuramıdır (Rohner, 2005).

Ebeveyn Kabul/Red Kuramının tarihçesi incelendiğinde kuramın temellerinin 1890'lara kadar dayandığı görülmektedir. Birçok araştırmacı konuyla ilgili çalışmalar yapmış ancak 1930'a kadar az sayıda çalışma ortaya konmuştur. Şu anda incelendiğinde ise EKAR Kuramı ile ilgili 2000'e yakın çalışma mevcuttur. Ebeveyn Kabul Red Kuramına ilişkin ilk çalışmaların özellikle Fels Araştırma Enstitüsü'nde 1930 ve 1940'larda yapıldığı bilinmektedir. Bu enstitüde yapılan çalışmalarda Ebeveyn Davranış Derecelendirme Ölçekleri kullanılmıştır. Ayrıca aynı yıllarda Smith Üniversitesi'nde ebeveyn kabul/reddinin etkilerini inceleyen bir dizi makale de yayınlanmıştır. Ayrıca 1970 ve 1980'lere uzanan Ebeveyn Davranış Envanteri'nin Çocuk Raporu'nun kullanıldığı araştırma ve 1960 ve 1970'lerde Siegelman ve meslektaşları tarafından Anne-Çocuk İlişkileri Ölçeği'nin kullanılması Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nın temellerini kuvvetlendirmiştir. Bu sayede Rohner'ın öncülüğünü yaptığı EKAR Kuramı tüm bu çalışma ve paradigmalardan etkilenerek şekillenmiştir. Ayrıca EKAR psikanalitik kuram, bağlanma kuramı, öğrenme kuramı ve sembolik etkileşim kuramlarından etkilenerek gelişmiştir. 1980 ve 1990'lı yıllara gelindiğinde ise söz konusu kuramla ilgili araştırmaların oldukça arttığı görülmüş ve yapılan araştırma sonuçlarından faydalanılarak kuram daha da geliştirilmiştir. EKAR ile ilgili çalışmalar sadece belirli bir bölge ile sınırlı kalmamış geniş bir çevreye yayılmıştır. EKAR Kuramı'nın en önemli özelliklerinden biri evrenselliği olmuştur. Rohner geliştirdiği kuramın evrenselliğini çok kez vurgulamış, çok farklı kültürlerde yaptığı çalışmalarla bu veriye kanıt oluşturmuştur. Kuramın metodolojisinin güçlü olması için çeşitli örneklemlerle çalışmış ve değerlendirmelerde farklı araç ve yöntemler kullanmıştır. Günümüzde Ebeveyn Kabul Red Kuramıyla ilgili

60’dan fazla ülkede yapılmış 400 civarı çalışma mevcuttur. Varolan çalışmalar arasında kapsamı en geniş olan araştırmaların Rohner ve meslektaşları tarafından ABD’de gerçekleştirilen çalışmalar olduğu bilinmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005).

EKAR Kuramına göre ebeveyn kabulü, anne-babanın çocuklarına karşı gösterdikleri sıcaklık, ilgi, destek ve şefkatin yoğun olarak gösterilmesi yani sevginin ön planda olmasıyla tanımlanmaktadır. Reddetme ise bu davranışların olmaması, esirgenmesi ya da tam tersi incitici fiziksel cezaların uygulanması, olumsuz psikolojik davranışların sergilenmesi olarak tanımlanmıştır (Rohner, 2005). Rohner ve meslektaşları kabul-red konusunu incelerken üç teori altında toplanan beş soruya cevap aramışlardır. Sözü edilen üç teori kişilik alt teorisi, başa çıkma alt teorisi ve sosyo-kültürel sistemler alt teorisidir(Rohner ve Khaleque, 2005).

Kurama göre kişilik alt teorisi iki soruya cevap arar. Bunlardan ilki çocuklar farklı sosyokültürel sistemlerde, farklı ırksal ya da etnik gruplarda, farklı cinsiyetlerde anne-baba kabul/reddini aynı şekilde mi algılamaktadırlar? Alt teorinin ikinci sorusu çocukluktaki reddedilmenin etkileri ileriki yaşlara, yetişkinlik ve yaşlılık çağına ne ölçüde etki etmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005).

Kuramda başa çıkma alt teorisi tek bir soruya cevap arar: Bazı çocuk ve yetişkinlerin çocuklukta yaşadıkları reddedilmeyle duygusal anlamda daha etkili başa çıkmalarını sağlayan esneklik ve direnci veren nedir (Rohner ve Khaleque, 2005).

Kuramda sosyokültürel sistemler alt teorisi iki soruya cevap arar. Bunlardan ilki neden bazı anne-babalar sıcak, sevgi dolu ve ilgi gösterme eğilimindeyken bazıları tam tersi soğuk ve ihmalkardırlar. Bazı toplumlarda ebeveynler tarafından çocukları kabul etme, bazı toplumlarda ise reddetme eğiliminin fazla olduğu bilinmektedir. İkinci soru ise bu duruma bağlı olarak toplumun genel yaklaşımının bireylerin bu konudaki davranış ve inançlarını nasıl etkilediğidir (Rohner ve Khaleque, 2005).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı tüm bunlardan yola çıkarak insanların biyolojik temele dayalı olarak kendileri için önemli gördükleri kişilerden olumlu tepkiler görme ihtiyacı içinde olduklarını belirtir. Bu ihtiyaçlar; ilgi görme, sevilme, bakım, rahatlık, korunma ve temel sevgi olarak görülmektedir. Yetişkinlik döneminde de bu ihtiyaçlar karmaşıklaşarak devam eder. Bebeklikte ve çocuklukta bu ihtiyaçlar en iyi şekilde ebeveynler, ergenlik ve yetişkinlikte de diğer yakın kişilerden sağlanmaktadır (Rohner, 2004; Rohner ve Khaleque,2002).

2.2.1.Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Ebeveyn Kabul Red Kuramına göre ebeveynliğin sıcaklık boyutunu kabul ve red birlikte oluşturmaktadır. Her birey çocukluğunda kendisine bakım veren kişilerden az ya da çok sevgi gördükleri için herkes bu boyutun bir noktasında yer alır. Bu boyut ebeveynler ve çocuklar arasındaki duygusal bağın kalitesiyle ilgilidir. Ebeveynlerin fiziksel, sözel veya sembolik davranışları bu duygularını ifade etmekte kullandıkları davranışları olmaktadır. Bir süreklilik halinde olan ebeveyn-çocuk ilişkisinin sıcaklık boyutunun bir ucunda "kabul etme" yer alır. Bu uçta anne-babanın çocuklarına karşı gösterdikleri sıcaklık, şefkat, bakım, ilgi, destek bulunmaktadır. Yani kısaca bu uçta sevgi ön plana çıkmaktadır. Sıcaklık boyutunun diğer bir ucunda ise "reddetme" yer alır. Bu uç ise bu duygu ve davranışların olmadığı veya belirgin bir şekilde esirgendiği, bunun yanı sıra çocuğu inciten çeşitli fiziksel ve psikolojik davranış veya duyguların sergilendiği kısımdır (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, 2016).

Elli yılı aşkın süredir yapılan kültürlerarası araştırmalar ebeveynlerin çocuklarına karşı dört farklı şekilde reddedici olabileceklerini göstermiştir:

1. Soğukluk ya da sevgi eksikliği (sıcak ya da şefkatli olmanın tam tersi): Ebeveynlerin çocuğa karşı sevgi ve sıcaklık içeren davranışlarının azalması ya da bu davranışların tamamen ortadan kalkmasıdır (Rohner ve Khaleque, 2002).
2. Düşmanlık ya da saldırganlık: Ebeveynlerin çocuğa karşı olumsuzluk, saldırganlık, düşmanlık içeren davranışlarıdır (Rohner ve Khaleque, 2002).
3. İlgisizlik ya da ihmalkarlık: Ebeveynlerin çocukların farklı birçok ihtiyaçlarına (fiziksel ve ruhsal)karşı ilgisiz kalmasıdır (Rohner ve Khaleque, 2002).
4. Ayrışmamış reddetme: ebeveynlerin çocuklarını ihmal ettikleri ya da onlara karşı şefkatsiz veya saldırgan olduklarına dair görünür bir davranış olmamasına rağmen, çocukların ebeveynlerinin umurunda olmadıklarına veya onlar tarafından sevilmediklerine inanmalarıdır (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohnerve diğerleri, 2012).

Ebeveynler psikolojik olarak; sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık duygularına sahip olabilirler. Yani; ebeveynler çocuklarına karşı sıcak (veya soğuk ve sevgisiz) ya da düşmanca, öfkeli, kızgın, sinirli, sabırsız ya da tahammülsüz duygular hissedebilirler veya çocuklarına karşı kayıtsız olup, onlara karşı ilgisiz davranabilirler. Ebeveynler sevgilerini, fiziksel olarak sarılma, öpme, okşama şeklinde gösterebilirler. Sözel olarak överek, iltifat ederek, çocuk hakkında güzel şeyler söyleyerek gösterebilirler. Sembolik olarak ise kültürel bazı jestler kullanarak ifade edebilir. Ayrıca ebeveynler çocuklarına karşı destek olma, sevgi

göstermegibi davranışsal ifadelerle de bir takım düşünce ve hislerini gösterebilmektedirler. Tüm bu davranışlar ebeveynin kabulüne kanıt olarak görülen davranış biçimleridir. Oysa ebeveynlerin, düşmanlık, öfke, kızgınlık veya nefret duygularıyla hareket etmeleriyle kendini gösteren davranış ise genellikle saldırganlık olmaktadır. Saldırganlık, bir başkasını veya bir şeyi kasıtlı olarak, fiziksel ya da duygusal olarak incitmeye yönelik yapılmış olan her türlü eylemdir. EKAR Kuramına göre saldırganlık vurma, çimdikleme, bir şey fırlatma, itme, yaralama şeklinde fiziksel; bağırma, alay etme, eleştirme, aşağılama, küfretme, taklit etme şeklinde sözel şekilde olabilmektedir. Ayrıca, ebeveynler çocuklarına karşı bazı incitici kültürel jestler kullanarak da saldırganlık tepkileri gösterebilirler (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner ve diğerleri, 2012). İhmal ise, ebeveynlerin çocukların türlü ihtiyaçlarına cevap vermemesi, ilgi göstermemesi, temel ihtiyaçlarını karşılamaması, fiziksel, sosyal ve duygusal yönden çocukla yeterince ilgilenmemesidir. Çocuğun duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını ihmal eden ebeveynler psikolojik ve fiziksel olarak da tepkisizdir. Gerçek ya da algılanan tüm bu davranışlar çocukların kendilerini sevilmeyen veya reddedilen biri olarak hissetmelerine yol açabilmektedir (Rohner, 2004). Ancak sıcaklığın ön plana çıktığı, sevgi ortamının hakim olduğu ailelerde bile zaman zaman çocuklar bu incinmiş duyguları yaşayabilirler (Rohner ve Khaleque, 2005).

Anne-babanın çocuğu kabul etme veya reddetme durumu iki farklı açıdan incelenebilir. Bunlardan ilki, kişi tarafından algılanıp yaşanıldığı şekilde yani fenomenolojik bakış açısına göredir. Bir diğeri ise bir ikinci kişi tarafından rapor edildiği şekildedir. Ebeveyn Kabul Red Kuramına göre bu iki bakış açısı çoğunlukla birbiriyle tutarlılık göstermektedir. Ancak her zaman birbiriyle aynı sonuçlar vermeyebilir. Çünkü en sevgi dolu ailelerde bile çocukların sevilmediklerini ve reddedildiklerini hissetmeleri olasıdır. Bu durumda ise araştırmalar fenomenolojik bakış açısına göre elde edilmiş bilgilerin daha güvenilir olduğunu göstermiştir (Rohner ve diğerleri,2012). Rohner'a göre (2005), önemli olan anne-babanın nasıl davrandığından çok çocuğun bu davranışı nasıl anladığı ve nasıl anlamlandırdığıdır. Yani kuramda çocukların ebeveynlerinden nesnel görüşlere göre kabul ya da red edilmesinden çok çocuğun kendi bakış açısına göre ailesinden algıladığı kabul ya da red üzerinde durulmaktadır (Rohner, 2005). Çünkü her ailede belirli bir noktaya kadar kabul ya da red davranışı yer alabilir. Ancak her anne-babanın kabule ya da redde dönük davranışları birbirinden farklılık gösterebilir. Kişilerin davranışları ya da çocuğun bu davranışları yorumlayışı kültüre göre ya da ortama ve yaklaşıma göre değişiklik gösterebilir. Sosyokültürel olarak bir ortamda gerçekleştirilen bir davranış birkişi için övgü

ya da iltifat anlamına gelirken başka bir kişi için ya da farklı bir ortamda aynı şekilde yankı bulmayabilir (Rohner ve Khaleque, 2005).

2.2.2. Kontrol Boyutu

EKAR Kuramına göre kontrol boyutu iki uçlu bir düzlem üzerinde değerlendirilmektedir. Kuramda, çocuklarının davranışlarını nadiren kontrol eden ebeveynler izin verici (düşük düzeyde kontrollü) olarak, çocuklarının davranışlarını sık sık kontrol eden ebeveynler ise kısıtlayıcı (yüksek düzeyde kontrollü) olarak açıklanmaktadır. Kuramda kontrol boyutunun bir ucunda hiç kontrolün olmaması yer alır. Hiç kontrolün olmadığı durumlarda ebeveynler çocuğa hiçbir kural getirmez ya da sadece çocuğun güvenliği ve fiziksel sağlığı için gereken kontrolü sağlarlar. Ebeveyn çocuğun yaptıklarına karşı yönlendirici değildir. Çocuğun kendi yolunu bulmasına ve kendi kararlarını vermesine tamamen izin verir. Kontrol boyutunun diğer ucunda ise aşırı kontrol vardır. Aşırı kontrol durumunda ise ebeveyn birçok durum ve ortamda çocuğa çok fazla kural koyar ve çocuğa kısıtlamalar getirir. Çocuk konulmuş kurallara uyulması konusunda ebeveyn tarafından zorlanır. Ebeveyn çocuğun davranışlarını her an takip eder. Bu durumda iseçocuğun ebeveyni olmadan belli becerileri edinmesi, özerkliğini kazanması zorlaşır (Rohner ve Rohner, 1981).

2.2.3. EKAR Kuramının Alt Alanları

Ebeveyn Kabul Red Teorisi, kapsamlı bir kuram olarak 'Sosyo-Kültürel Alt kuram', 'Kişilik Alt kuramı' ve 'Başa Çıkma Alt kuramı' olarak adlandırılan üç alt kuramdan oluştuğu ve bu alt kuramların toplam beş soruyu içerdiği belirtilmiştir (Rohner ve Khaleque, 2005). Bu bölümde EKAR Kuramının bu alt teorileri incelenecektir.

2.2.3.1. EKAR'ın Kişilik Alt Teorisi

Kişilik alt kuramı, Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın birçok kültürlerarası araştırma sonuçlarıyla da desteklenen en gelişmiş alt kuramıdır (Khaleque ve Rohner, 2012). EKAR'ın kişilik kuramında, çocukluk döneminde birey tarafından algılanılan kabul veya reddedilmenin çocuk veya yetişkinin ruhsal ve zihinsel yapısı ve kişiliği üzerindeki etkileri açıklanmaya ve öngörülmeye çalışılmaktadır (Rohner ve Khaleque,2005). Kurama göre kişilik, bireyin çeşitli ortamlarda veya durumlarda tepki verme eğilimleri veya ortaya çıkan gözlenebilir davranışlar bütünüdür. Ebeveyn Kabul Red Kuramına göre bireyin anne ve

babası tarafından kabul edilmesinin veya reddedilmesinin bireyin kişilik gelişimi üzerinde büyük etkileri vardır. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda algılanan ebeveyn reddinin çocukların psikolojik gelişimleri ve kişilik uyumlarında önemli olumsuzetkilerinin olduğu bulunmuştur (Rohner, 1994; Rohner ve Khaleque, 2005). Çünkü çocuğun güvenliği, duygusal ve psikolojik ihtiyaçları çocuğun ebeveyniyle kurduğu ilişkinin kalitesine bağlıdır (Rohner veKhaleque, 2005). Kuramda bireyin kendileri için önemli kişilerden olumlu tepki alma ihtiyacının biyolojik temelli gereksinim olduğu belirtilmiştir. Bakım, ilgi, destek, şefkat olarak karşımıza çıkan bu duygusal gereksinimleri bebeklik ve çocukluk döneminde karşılayanlar genellikle çocuğun anne ve babasıdır. Ancak yetişkinlik döneminde ihtiyaçlar daha da karmaşıklaşır ve 'diğer önemli kişiler' ortaya çıkar. EKAR Kuramına göre 'ebeveyn' çocuğun bakımını uzun süreli üstlenmiş herhangi biridir. Bu nedenle kurama göre ebeveyn çocuğun anne ve babası olabileceği gibi, çocuğun bakımını üstlenmiş büyükanne-büyükbaba, diğer akrabalar, hatta çocuğu evlat edinmiş aileler veya kurumlar bile olabilir (Rohner ve diğerleri,2012).

EKAR Kuramının Kişilik Alt Kuramına göre çocuk ve ergenler üzerinde yapılan araştırmalar ebeveynleri tarafından red algılayan bireylerin kültüre bağlı olarak değişmeyen yedi kişilik özelliğinden olumsuz uçlara yakın bir kişilik örüntüsü geliştireceklerini göstermiştir (Rohner, 2004; Rohner, 2016).

1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık
2. Duygusal tepkisizlik (duyarsızlık)
3. Düşmanlık, saldırganlık, pasif saldırganlık veya düşmanlık veya saldırganlığın denetimiyle ilgili sorunlar
4. Olumsuz öz-saygı
5. Olumsuz öz-yeterlik
6. Duygusal tutarsızlık
7. Olumsuz dünya görüşü

EKAR Kuramı'nın kişilik alt alanı içerisinde yer alan bu yedi kişilik boyutu açıklanarak verilmiştir.

2.2.3.1.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nda bağımlılık ve bağımsızlık aynı kişilik boyutunun zıt uçları olarak kendini göstermektedir. Yani bağımlılık, bir ucunda bağımsızlığın diğer ucunda ise bağımlılığın yer aldığı bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Her insan az ya

da çok bağımlı veya bağımsız olmasına göre bağımlılık-bağımsızlık boyutunda belirli birnoktaya yerleştirilebilir ve çocukların bağımlılık konusunda birbirlerinden farklılaşması ebeveynleri tarafından ne derece kabullenilmiş veya reddedilmiş olarak algıladıklarına bağlı olmaktadır (Rohner, 2004).

Bireyler, çocukluktan yetişkinliğe uzanan sürecin neredeyse her aşamasında insanlardan olumlu tepki alma girişimindedirler. Olumlu tepki alma ihtiyacı her yaş grubunda birbirinden farklılık gösterir. Küçük çocuklarda, anne-babalar uzaklaşırken onlara tutunmak, sızlanmak, ağlamak ve onlar geri geldiğinde yeniden fiziksel yakınlık sağlamaya çalışmak gibi davranışlarla kendini gösterebilir. Daha büyük çocuklarda ve yetişkinlerde ise olumlu tepki alma gereksinimi daha farklı şekillerde gözlenir. Bu kişilerde kendileri için önemli olan kişilerden cesaretlendirilme, onaylanma, desteklenme, rahatlatılma, yatıştırılma ve şefkat görme beklentisi şeklinde kendini gösterebilir (Rohner, 2016).

Bağımlı bireyler diğer insanlardan olumlu tepki almak için çabalarlar ve onların kendilerine ilgisini ve desteğini devam ettirebilmek için talepkar davranışlar gösterirler. Bağımsız insanlar ise olumlu tepki alma ihtiyaçlarını karşıladıkları için diğer insanlardan sık sık ilgi, bakım ve destek talep etmezler. Bu tür olumlu tepkilere yönelik beklenti içinde değildirler (Rohner, 2004).

Bağımlılık ve bağımsızlık kavramlarının yanı sıra kuramda yer alan unutulmaması gereken bir kavram ise “savunucu bağımsızlık” tır. Reddedilmiş kişilerin bazıları psikolojik acının artmasıyla birlikte “savunucu bağımsızlık” gösterirler. Savunucu bağımsızlık, kişinin olumlu tepki almak için daha az çaba ve istekte bulunması nedeniyle sağlıklı bağımsızlığa benzer. Ancak bu kişilerin duygusal yakınlık, ilgi ve destek ihtiyacının sürmesi savunucu bağımsızlığı sağlıklı bağımsızlıktan ayırır. Savunucu bağımsızlık gösteren bireyler reddedilmenin yol açtığı öfke ve diğer olumsuz duygular sonucu olumlu tepki alma ihtiyaçlarını red ederler (Rohner,2004).

EKAR Kuramına göre Kişilik alt alanında, bağımlılık ve reddedilme arasında karmaşık ve doğrusal olmayan bir ilişki yordanmaktadır (Rohner, 2016).Ebeveyni tarafından kabul edilmiş çocuğun, normal koşullar içerisinde, ne çok bağımlı ne de çok bağımsız, başka bir değişle, orta derecede bağımlı olacağı düşünülmektedir. Anne-babanın giderek daha fazla reddedici olduğu durumlarda, belirli bir noktaya kadar, çocuğun olumlu tepki alma yönündeki girişimlerinin artacağı, yani giderek daha fazla bağımlı olacağı söylenebilir. Reddedilme uzantısı üzerinde belirlenmemiş o noktadan sonra ise, çocuğun olumlu tepki almak için giderek daha az girişimde bulunacağı kuramda belirtilmektedir. Rohner, bundan

sonrasında çocuğun dışarıdan bağımsızmış gibi görünse de, bu bağımsızlığının sağlıklı bir bağımsızlıktan çok savunucu bir bağımsızlık olacağını belirtmiştir.

Bağımlılık her kuramda farklı şekillerde açıklandığı için ebeveyn reddi ile ilişkili olduğu kabul edilen yedi kişilik özelliğinden en kompleks olanıdır (Rohner veBritner, 2002). Ebeveyn kabul reddi ile bağımlılık arasındaki ilişkiyi kompleks yapan diğer bir husus ise hem ebeveyn sıcaklığının hem de reddetmenin çocuğun bağımlılığını bir noktaya kadar yükseltmesidir.

2.2.3.1.2. Duygusal Tepkisizlik (Duyarsızlık)

Ebeveyn Kabul Red Kuramına göre duygusal duyarlılık, kişinin duygusunu özgürce ve açıkça ifade edebilme yeteneğidir. Duygusal açıdan duyarlı olan kişiler, karşılarındaki kişilere duygusal olarak yakınlaşmakta ve kendilerine yakınlaşmak isteyenlere tepki vermekte zorluk yaşamayan kişiler olarak tanımlanırlar. Diğer yandan, duygusal açıdan tepkisiz olan kişiler ise, kendilerini duygusal açıdan diğer insanlardan izole etmiş kimselerdir (Rohner, 2005). Yani bu kişiler sevgi gösterebilmede, sevgi göstermeyi talep etmede, başkalarının kendisine gösterdiği sevgiyi kabul etmede sıklıkla sorun yaşarlar.

Önemli derecede reddetme yaşayan çocuklar ebeveynleri tarafından reddedilmiş olmanın verdiği yıkıcı duyguları ve psikolojik acıyı yaşarlar. Bu durumdan korunabilmek içinse kendilerini duygusal açıdan kapatmayı tercih ederler. Yani duygusal açıdan daha tepkisiz hale gelirler (Rohner, 2016).Bu durumda ise anne ve babaları tarafından reddedilmiş çocukların yakın duygusal ilişkilere girebilmesi, normal bir sevgi alışverişinde yer alabilmeleri zorlaşmaktadır. Ayrıca reddetmeyi bu kadar yoğun yaşamış çocukların model alabilecekleri sevgi dolu ebeveynleri olmadığı için bu çocuklar sevilmeyi ve sevgi göstermeyi öğrenememişlerdir. Olumlu bu duygulara çok ihtiyaç duymalarına rağmen ebeveynlerinden bu duyguları öğrenmediklerinden kendileri de sevgiyi almakta ve vermekte güçlük yaşarlar (Eryavuz, 2006, s.94).

2.2.3.1.3. Düşmanlık ve Saldırganlık

Ebeveyn Kabul Red Kuramına göre saldırganlık, kişinin başka bir kişiye, şeye ya da kendisine kasıtlı olarak zarar vermesidir. Saldırganlık fiziksel, sözel ya da sembolik davranışlarla ortaya konulabilir. Pasif saldırganlık ise etkin olmayan yani dolaylı yollardan ifade edilen saldırganlık türüdür. Bu saldırganlık türü yapılacak işleri kasıtlı olarak erteleme, surat asma, inat etme gibi davranış örüntülerini içinde barındırır. Düşmanlık ise

içsel bir nefret, öfke ve kızgınlık duygusudur (Rohner, 2005). Ebeveynlerinden red algılayan çocukların öfke kontrolünde sorunlar yaşayabileceği bildirilmektedir. Ebeveynreddini düşmanlık ve saldırganlık boyutunda algılayan çocukların gösterdikleri davranışlar da düşmanca, saldırganca veya pasif saldırganca nitelikler taşımaktadır.

2.2.3.1.4. Olumsuz Özsaygı

Özsaygı, bireyin kendi değeri hakkında yaptığı genel duygusal değerlendirmedir. Olumlu özsaygı, bireyin kendisini sevdiğini, kendini beğendiğini, onayladığını, değerli ve saygıya layık biri olarak gördüğünü ve sadece nadiren kendinden memnun olmadığını ifade eder. Olumsuz özsaygı ise bireyin kendisini beğenmediğini ve kendini onaylamadığını ifade etmektedir. Olumsuz özsaygıya sahip kişiler kendilerini değersiz görürler, kendilerini diğer insanlardan daha aşağıda hissederler ve suçlanmayı hak ettiklerini düşünürler (Rohner, 2005).

Ebeveyn Kabul Red Kuramına göre anne ve babası tarafından reddedilmiş çocukların benlik saygılarında bozulmanın olacağı ve olumsuz özsaygı geliştirebilecekleri öngörülmektedir. Çünkü bireyler kendilerini ebeveynlerinin ya da onlar için önemli olan kişilerin gördükleri gibi görme ve algılama eğilimindedirler (Rohner, 2004). Yani eğer çocuk anne ve babasından ya da çocuğa bakım veren kişiden sevgi görmüyorsa kendisinin sevilmeye layık olmadığını düşünecektir. Kendisini değersiz ve diğer insanlardan daha aşağı görecektir. Bu durumda da özsaygısı olumsuz etkilenecektir.

2.2.3.1.5. Olumsuz Özyeterlik

Özyeterlik, kişinin kendi yeterliliği hakkında yaptığı genel değerlendirmeleri kapsar. Olumlu özyeterlik, bireyin kendisini sorunlarıyla yeterince başa çıkabilen, kendisini başarılı gören veya yapacağı işlerde başarılı olacağını düşünen, kendisine güven duyan ve sosyal açıdan yeterli biri olarak görmesini ifade eder. Olumsuz özyeterlik ise bireyin günlük yaşamın taleplerini karşılama konusunda beceriksiz olduğunu hissetmesi ve yetersiz kaldığını düşünmesiyle ilgili duygu ve düşüncelere sahip olmasını ifade etmektedir (Rohner, 2005).

Kendilerini birey olarak yetersiz bulan kişiler, ihtiyaçlarını karşılama konusunda da kendilerini yetersiz hissedebilmekte ya da kişisel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz hissetmelerine bağlı olarak kendilerini genel anlamda yetersiz olarak değerlendirmektedir (Rohner, 2004).

2.2.3.1.6. Duygusal Tutarsızlık

EKAR Kuramı'nın kişilik alt alanında ele alınan "duygusal tutarlılık" kişinin duygusal durumundaki istikrarlılıkla ile ilişkilidir. Duygusal açıdan tutarlı olan kişiler, günlük yaşamın getirdiği küçük gerginlikleri, sorunları, zorlukları, başarısızlıkları veya stresi canısıkılmadan, endişe, sinirlilik, gerginlik veya öfke yaşamadan tolere edebilirler. Bu olaylar karşısında soğukkanlılıklarını koruyabilirler ve hemen sinirlenip öfkelenmezler. Bu kişilerin duygusal durumları bir neden olmadıkça gün içerisinde çok büyük değişiklik göstermez. Stresli bir durum yaşamaları halinde ise duygusal durumları değişse bile, tekrar olay öncesindeki duygusal durumlarına hızlı bir şekilde geri dönebilirler (Rohner, 2005). Yani bu kişiler stres durumlarıyla daha kolay başa çıkabilir ve hemen kızgınlık duyguları yaşamadan olaylara yaklaşabilirler.

EKAR Kuramına göre duygusal açıdan tutarsız insanların ise duygu durumları daha kolay değişir. Bu kişilerin ruh hallerindeki değişim genellikle öngörülemez (Rohner, 2005).

EKAR Kuramına göre anne-babaları tarafından reddedildiğini hisseden ve sevilmediklerini düşünen çocukların, ebeveynleri tarafından kabul edilen çocuklara göre strese karşı toleransları daha düşüktür. Bu nedenle, ebeveynleri tarafından reddedilmiş çocuklar, kabul edilmiş çocuklara göre duygusal açıdan daha az tutarlı olurlar. Bu çocuklar stresli durumlarla karşılaştıklarında diğerlerine göre duygusal olarak daha üzgün olurlar, ağlarlar ya da öfkelenirler (Rohner, 2004). Kısacası ebeveynleri tarafından red algılayan çocuklar, kabul algılayanlara göre günlük küçük stresler karşısında bile kolayca sıkılabilir, öfkelenebilir veya buna benzer tepkiler verebilir. Sonuç olarak da hızlı şekilde duygu durumunda ani değişiklikler gözlenir.

2.2.3.1.7. Olumsuz Dünya Görüşü

EKAR Kuramına göre dünya görüşü yaşamın, evrenin ya da varoluşun özüne ilişkin olumlu ya da olumsuz yöndeki genel bir değerlendirmeyi ifade etmektedir. Olumlu dünya görüşüne sahip bir birey yaşamı temel olarak iyi, güvenli, dostça, tehditkar olmayan ya da herhangi başka olumlu bir değere sahip bir yer olarak algılar. Öte yandan, olumsuz bir dünya görüşüne sahip olan bir kişi ise yaşamı kötü, güvensiz, tehditkar, düşmanca, belirsiz veya tehlikelerle dolu bir yer olarak algılama eğilimindedir. Yani kuramda yer alan dünya görüşü, kişinin varoluşun kalitesiyle ilgili yargılarını içerir. Bu durumda dünya görüşü

kişinin sosyal, ekonomik ya da politik olaylarla ilgili sahip olduğu bilgilerle karıştırılmamalı, onlardan iyi ayırt edilmelidir (Rohner, 2005).

Anne-babası tarafından reddedilmiş çocuklar, öfkeli, duygusal açıdan tepkisiz, stresle daha zor başa çıkan, olumsuz özsaygı ve olumsuz özyeterlilik duygularına sahip olmaya eğilimli olmaktadırlar. Çocuklar algıladıkları redde bağlı olarak yaşadıkları bu acıyı varoluşun doğasına yükleyebilirler. Bu durumda da reddedilmiş çocuklar olumsuz bir dünya görüşügeliştirerek dünyayı özünde güvenilmez, düşmanca, tehditkar, tehlikeli bir yer olarak görürler (Rohner, 2016).

EKAR Kuramında açıklanan olumsuz dünya görüşü, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlilik ve diğer kişilik eğilimlerinin bazıları reddedilmiş kişilerin sosyal bilişi veya zihinsel temsillerinde önemli unsurlardır (Rohner, 2005; Rohner, 2016). Kuramda zihinsel temsil kavramıyla bireyin kendisi, başkaları ve duygusal olarak iz bırakan geçmiş ve şu anki yaşantılarından oluşan yaşantısal dünyanın oluşturduğu, bireyin aşağı yukarı örgütlü fakat örtülü varlık anlayışı ifade edilmektedir. Kişinin gerçeklilik algısını etkileyen duygusal durumu ve zihinsel temsilleri kişilerarası ilişkilerde yeni deneyimleri algılama, anlama ve tepki verme şeklini şekillendirmeye eğilimlidir. Bireyin kendine, diğer önemli kişilere ve durumlara karşı zihinsel temsilleri bir kez oluşturulduktan sonra belirli durumlardan ya da insanlardan kaçınma veya belli durumlara ya da insanlara yönelme eğilimi oluşmaktadır. Kurama bakıldığında bireylerin kendileri ve dünyaları hakkındaki düşünce biçimlerinin yaşadıkları hayatı şekillendirdiği belirtilmiştir (Rohner, 2004). Mesela anne ve babası tarafından reddedilmiş birçok insan ortada böyle bir şey yokken düşmanlık algılamaya veya başkalarının belirgin red içermeyen davranışlarında kasıtlı bir reddetme algılamaya eğilimlidir. Ayrıca reddedilmiş kişiler bozulmuş zihinsel temsillerine uygun olacak şekilde yaşantıları, durumları ve ilişkileri araştırmaya, yaratmaya, yorumlamaya ya da algılamaya eğilimli olurlar. Reddedilen bireyler sıklıkla butemsillere uygunsuz durumlardan kaçınma ya da zihinsel olarak yeniden yorumlama eğiliminde olurlar. Bu çocuklar ve yetişkinler sıklıkla kişisel ilişkilerin öngörülemez, güvenilmez ve incitici zihinsel imajını kurgularlar. Bu olumsuz zihinsel temsiller sıklıkla, reddedilmiş bireylerin diğerlerine duygusal olarak güvenmeyi zor bulduğu veya herhangi bir hafife alma veya duygusal güvenilmezliğin işaretlerine karşı aşırı tedbirli ve aşırı duyarlı olabileceği yeni ilişkilere doğru taşınır (Rohner, 2004).

Görüldüğü gibi anne-babaları tarafından reddedilen çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel sorunlar yaşama beklentisi doğrulanmaktadır. Ancak EKAR'a göre küçük bir azınlık da

olsa anne ve baba gibi önemli bir bağlanma figürü tarafından ciddi bir reddetme yaşamasına rağmen hem duygusal hem de davranışsal açıdan oldukça sağlıklı gelişim gösteren bireyler de vardır. Kuramda bu çocuklar "copers" yani "baş edenler" olarak tanımlanmışlardır (Rohner, 2004; Rohner, 2016).

2.2.3.2. EKAR'ın Başa Çıkma Alt Alanı

EKAR Kuramının Başa Çıkma Alt Alanı, hem kuramsal hem de ampirik çalışmalar açısından en az gelişmiş kısmıdır (Rohner, 2016). Başa Çıkma Alt Alanında, birçok çocuk ve yetişkinin ebeveynlerinden algıladıkları reddin olumsuz etkilerinden ciddi şekilde zarar görürken bir kısım çocuk ve yetişkinin bu etkilerle nasıl daha etkili şekilde başa çıkabildikleri üzerinde durmaktadır. Bu alt alan, red yaşamalarına rağmen duygusal ve ruhsal açıdan yara almamış bireyleri konu edinmiştir.

EKAR Kuramına göre ebeveyn reddi yaşayan çocukların yaklaşık %80'inde kuramda açıklanan olumsuz etkiler gözlenmektedir. Ancak geriye kalan %20lik kısımda ise red yaşayan bireylerde görülmesi beklenen olumsuz etkilere rastlanılmamıştır (Rohner veKhaleque, 2002).

EKAR Kuramına göre başa çıkma sürecini anlamak için kişi ve içinde bulunduğu bağlamınbirlikte ele alındığı çok yönlü bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu bakış açısı kişinin kendisi, diğerleri ve bağlam olmak üzere üç ögeden oluşmaktadır. Buna göre kişinin davranışları; kişi, diğerleri ve bağlam arasındaki etkileşimin bir fonksiyonudur. 'Kişi' ile ilgili özellikler bireyin zihinsel temsilleri ve diğer içsel (biyolojik) ve dışsal (kişilik) niteliklerini barındırır. 'Diğerleri' ile ilgili özellikler reddetme şekli, süresi, sıklığı, şiddeti ve reddeden ebeveynin ve diğer önemli kişilerin kişisel ve kişilerarası niteliklerini barındırır. 'Bağlam' ile ilgili özellikler ise; bireyin ve onun için önemli olan diğer kişilerin içinde bulunduğu çevrenin sosyal ve durumsal özellikleridir (Rohner, 2016).

Diğer bütün koşulların eşit olduğu varsayıldığı durumlarda reddedilmiş çocukların başa çıkma olasılığı; sıcak, destekleyici, bakım veren ya da kişi için önemli diğer bireylerin olmasıyla yükselmektedir (Rohner ve diğerleri, 2012).

EKAR Kuramının Başa Çıkma Alt Alanı belirli sosyal bilişsel kabiliyetler sayesinde bazı çocukların ve yetişkinlerin algılanan reddedilme ile başkalarına kıyasla daha etkin şekilde başedebildiği sonucunu göstermektedir. Bu sosyal bilişsel yeterlilikler; ayrımlaşmış benlik algısı, kendi kendine karar verme ve her şeyi kişisel algılamama yeterliliğidir (Rohner,

2005; Rohner, 2016). Kuramda ayrımlaşmış benlik algısı; kendileri için önemli olan diğer bağlanma figürlerinden başarılı bir şekilde ayırmayı başarmış kimselerin, benliklerini değerlendirirken başkalarının değil, kendi düşünce ve duygularını esas almaları biçiminde tanımlanmıştır. Bu sayede çocukların ebeveynlerin reddedici tutumlarına rağmen benlik algılarını korumayı başaracakları öngörülmektedir (Rohner, 2005). İkinci sosyal bilişsel yeterlilik olan kendi kendine karar verme becerisinesahip bireyler ise kendi çabaları veya kişisel yetenekleri aracılığıyla başlarına gelen olaylarüzerinde bir miktar da olsa kontrol sahibi olduklarına inanmaktadır. Diğer bireyler yaşadıkları olayları kader, şans, ihtimal veya diğer ihtimallere bağlama eğilimi gösterirken kendi kendine karar verebilen insanlar algılanan reddedilmenin zarar verici sonuçlarını en aza indirmeyi sağlayan içsel bir psikolojik kaynağa sahiptir (Rohner, 2016). Üçüncü sosyal bilişsel yeterlilik olan her şeyi kişisel algılamama becerisi ise kendiliğinden üstüne alınmama durumuyla ilgilidir. Bu yeterliliğe sahip olmayan bireyler kendilerini ilgilendiren yaşam olaylarını ve kişiler arası ilişkilerini refleks ve otomatik olarak olumsuz yargı ile değerlendirmektedir (Rohner, 2016). Bu yeterliliğe sahip bireyler ise kısacası her can sıkıcı ve stresli olayı kişisel olarak algılamazlar.

Bu üç sosyal bilişsel unsur da görüldüğü gibi reddedilmenin olumsuz etkileriyle mücadeleyi sağlamaktadır. Algılanan reddin zarar verici etkileri karşısında psikolojik kalkan görevi görürler (Rohner, 2016).

EKAR Kuramında bahsedilen ebeveynleri tarafından red yaşamalarına rağmen diğerlerine göre daha sağlıklı gelişim gösteren ve ‘baş edenler’ olarak adlandırılan bireyler kuramda ikiye ayrılmaktadırlar. Bunlar; ‘duygusal baş ediciler’ ve ‘araçsal baş ediciler’dir. Duygusal baş ediciler, ebeveyn reddi yaşamış olmalarına rağmen ruhsal ve duygusal olaraksağlıklı gelişim gösteren bireylerdir. Araçsal baş ediciler ise ebeveyn reddine maruz kalmış ve bu durumun getirdiği duygusal yaralanmaları yaşamış olmasına rağmen iş yaşantılarında ve mesleklerinde oldukça başarılıdırlar (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner, 2016).

Çocukluk döneminde kendilerine bakım veren kişiler tarafından reddedilen ve psikolojik açıdan zarar gören birçok insan aileleri dışında yaşadıkları olumlu deneyimlerle reddin getirdiği duygusal, davranışsal ve bilişsel hasarları tamir edilmesinde yardımcı olacaktır. Bu deneyimler; psikoterapi görmek, olumlu bir iş yaşantısı, tatmin edici bir evlilik, başkalarıyla yakın ilişkiler gibi yaşantılar olabilir (Rohner, 2016).

2.2.3.3. EKAR Kuramı'nın Sosyo-Kültürel Alt Kuramı

Sosyo-Kültürel Alt Kuram Ebeveyn Kabul Red Kuramında geçen anne-baba tarafından reddedilmenin evrensel geçerliliğe sahip nedenlerini büyük çapta açıklamaya ve öngörmeye çalışan alt kuramdır. Bu alt teori tüm toplum ve bireyler içerisinde ebeveyn kabul-reddinin başka bağlantılarını ve ilişkilerini de açıklamaya çalışmaktadır (Rohner, 2005).

Ebeveyn reddi; ailevi, toplumsal ve sosyokültürel olmak üzere oldukça karmaşık bir ekolojik bağlamda gerçekleşir. EKAR'ın bu alt kuramı ebeveyn kabul-reddinin bireyler vetoplumlar bazında geri planını, sonuçlarını ve diğer bağlantılarını görmeyi sağlar. Sosyo-Kültürel Alt Kuram yedi temel kavramı içinde bulundurur. Bu kavramlar 1. Doğal Çevre, 2. Bakım Sistemleri, 3. Ebeveynlik Davranışı, 4. Çocuğun Kişiliği ya da Davranışı, 5. Aradaki Gelişimsel Deneyimler, 6. Yetişkin Kişiliği ya da Davranışı, 7. Kuramsallaşmış İfade Edici Sistem ve Davranışlar olarak karşımıza çıkar. Kurama göre bu kavramlar birbiri ile etkileşim halindedir. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Sosyo-Kültürel Alt Kuramı Kardiner'in 1939'da ortaya koyduğu görüşlerine ve Whiting ve Child'in 1953'te geliştirdiği modeline dayanmaktadır. Ayrıca bu alt kuram, Bronfenbrenner'in 1979'da geliştirdiği ekolojik modeli ve Berry'nin ekolojik-kültürel modeliyle de bazı önemli benzer bulgulara sahiptir.Örneğin, ebeveynlerin herhangi bir davranış şeklini gerçekleştirme ihtimali (örneğin; kabul etme veya reddetme davranışı) önemli bir şekilde; aile yapısı, ekonomik düzen, hane halkı düzeni, politik düzen ve doğal çevresi içinde kültürel olarak düzenlenmiş bir nüfusun hayatta kalmasına doğrudan etkisi olan başka kurumlar (doğal çevre) gibi sosyal kurumları da içine alarak o toplumun bakım sistemleri tarafından şekillenir (Rohner,2016).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı çocukların ebeveynlerinden daha çok red algıladıkları toplumlarda doğa üstü dünyaya (tanrı, tanrılar, ruh dünyası) ilişkin kültürel düşüncelerin ve zihinsel tasarımların kötü niyetli (düşmanca ve yıkıcı) olduklarına inanıldığını belirtmektedir. Ancak çocuğun sevgi dolu büyütüldüğü ve kabul algısının yüksek olduğu toplumlarda ise doğa üstü dünyanın ve doğa üstü güçlerin daha iyi, daha sıcak, koruyucu ve kollayıcı olduğuna inanıldığı ifade edilmektedir. Toplumlarda görülen bu iki farklı düşünce biçimi ise kabul algılayan ve red algılayan kişilerin zihinsel tasarımlarındaki farklılığa bağlı olarak belirir. Ayrıca toplumların uğraştıkları sanatsal faaliyetler vesanatsal tercihler gibi pek çok sosyokültürel alanın da ebeveyn kabulü ve reddiyle ilişkili olduğu

bilinmektedir. Bireylerin meslek seçimleri ve sanatsal gelenekleriyle de EKAR'ın ilişkili olabileceğini gösteren araştırmalar mevcuttur (RohnerveKhaleque, 2005; Rohner, 2016).

EKAR Kuramı kapsamında yapılan araştırmalara bakıldığında çoğunlukla anne ve babaların çocuklarına sevgi ve sıcaklıkla yaklaşırken dünya üzerinde toplumların yaklaşık %25 inin çocuklarına karşı şiddetli reddetme davranışı sergilemeleri dikkat çekmektedir. Sosyo-Kültürel Alt Kuram toplumlar arasındaki farklılaşmanın ve aynı toplum içerisinde sergilenen çocuklara karşı anne-babalık yapma davranışındaki bireysel farklılıkların nereden kaynaklandığını araştırmaktadır. Bu olguların kaynaklarına ilişkin cevaplar vermenin kolay olmadığı kuramda belirtilmektedir. Ancak toplumlararası ve toplum içi farklılaşmalarda belirli değişkenlerin anne-babanın reddetme davranışlarıyla arasında birilişki olduğu belirlenmiştir. Anne-babanın çocuğu reddetme davranışıyla ilişkili olduğu fark edilen faktörlerin başında temel duygusal ilişkilerin ve sosyal desteğin ortadan kalktığı şartlar gelmektedir. Bu durumda da dünyanın her yerinde sosyal ve duygusal destekten yoksun olan, toplumsal izolasyona maruz kalan, maddi açıdan sıkıntı yaşayan, tek ebeveynler çocuklarından sevgi ve şefkati çekme konusunda diğer ebeveynlere göre daha büyük risk taşımaktadırlar. Ancak yoksulluğun tek başına ebeveyn reddi ile doğrudan ilişkili olmadığı kuramda belirtilmektedir. Yoksulluğun diğer sosyal ve duygusal zorluklarla bir araya geldiğinde ebeveyn reddi için daha büyük risk oluşturduğu vurgulanmaktadır. Sonuçta birçok toplumda fazla sayıda insanın yoksulluk yaşadığı ancak ona rağmen çocuklarını sevgi ve sıcaklıkla yetiştirdikleri görülmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, 2016).

2.3. Bilişsel Esneklik

Bilişsel esneklikle ilgili farklı alanlarda ve farklı konularda yapılan araştırmalar incelendiğinde bilişsel esnekliğin birbirinden farklı pek çok tanımının yapıldığı görülmektedir. Canas'a (2006) göre bilişsel esneklik yürütücü işlevlerin alt kategorilerinden biridir ve bireyin sahip olduğu bilgi işleme süreçlerini yeni durumlara uyum sağlayabilmek ya da beklenmedik olay ve durumlarla başa çıkabilmek için düzenlemesini içerir. Yürütücü işlevler kasıtlı ve amaca yönelik problem çözme ve buna benzer kontrol süreçlerini barındırır ve bilişsel esneklik de bu işlevlerden biridir (Qu ve Zelazo, 2007). Yürütücü işlevler kişinin, çevresinde yer alan uyarıcılara tepki vermesini sağlayan ve yeni bir bilgiyle karşılaştığında varolan davranışını değiştirmesini, plan yapmasını, stratejiler geliştirmesini mümkün kılan, amaca yönelik davranmayı sağlayan

bilişsel mekanizmalardır (Elliott, 2003). Bilişsel esneklik, kişinin ani gelişmelerle yüzleşebilmek için bilgi işleme stratejilerini yeniden düzenleme yeteneğidir (Canas, 2006). Martin ve Rubin (1995)' e göre ise insanlar herhangi bir durum karşısında birbirlerinden farklı pek çok davranış seçeneğine sahiptirler. Bu varsayıma dayanarak da bilişsel esnekliği a) bireyin herhangi bir durum karşısında sahip olduğu alternatiflerin farkında olması, b) esnek olma konusundaki kararlılığı ve c) esnek olmak konusundaki öz yeterliliği olarak ifade etmişlerdir. Neisser'e (1967) göre ise biliş, kişinin yapabilmesi mümkün olan her şeyi kapsamına almaktadır. Bu bağlamda bilişsel esnekliği duyusal bilgilerin elde edildiği, işlendiği, basitleştirildiği, ayrıntılandırıldığı, kaydedildiği, hatırlandığı ve kullanıldığı süreçler olarak değerlendirmiştir (s.4).

Anderson'a (2002) göre birinci yaştan başlayarak gelişme gösteren yürütücü işlevler çocukluk ve ergenlik süresince de gelişmeye devam etmektedir. Ancak genç yetişkinlikdönemine geldiğinde yürütücü işlevlerin gelişimi azalmaktadır (Anderson, 2002). Buna paralel olarak bilişsel esneklik de okul öncesi dönemde belirgin şekilde gelişim göstermektedir. En yüksek gelişimi ise 3-5 yaşlarında gösterdiği belirtilmektedir (Dick, 2014). Birey yaşamında karşılaştığı bir görevi tamamlarken çevresinde olup bitenlerden haberdar olmalı, onları anlamalı ve onlara uyum sağlayabilmelidir. Çevresinde değişen süreçler varsa birey bunları da gözlemleyerek varolan bilgileri bunlar ışığında uyarlamalı ve görevi tamamlayabilmelidir. Bu ise bilişsel esneklik ile bağlantılıdır (Canas, 2006). Çocuklar büyüdükçe onlardan davranışlarını değişen koşullara göre uyarlamaları beklenir. Çünkü günlük yaşantıda bireyin birbirinden farklı tepkiler vermesini gerektiren durumlar karşılarına çıkar. Bu durumda da günlük yaşantıda esneklik önem kazanır. Birey yeni bir durumla karşılaştığında zihinsel kurulumunun mevcut ipuçlarına göre değiştirilmesi gerekir ve bu da bilişsel esnekliğin gelişimi ile olanaklıdır (Chevalier ve Blaye, 2008). Bilişsel esnekliğin önemini ortaya koyan bir diğer faktör ise bilişlerin kişinin yaşamındaki önemine vurgu yapan terapilerdir. Bu terapilerden biri olan Bilişsel Davranışçı Terapi kişinin bilişsel yapısını şemalar ve otomatik düşünceler olmak üzere iki temel kategoride incelerler. Şemalar, çevreden gelen uyarıcıları parçalarına ayırır ve sahip oldukları önbilgilere göre yeniden düzenleyerek bütün bilişsel süreci yürütürler (Beck, 1967). Şemaların esneklik-katılık, açıklık-kapalılık, geçirgen olma-geçirgen olmama gibi özelliklerinden olumsuz özelliklerine sahip şemalar bireyin psikolojik sağlığı açısından zarar doğurmaktadır. Şemaların yanı sıra BDDT'de otomatik düşünceler de önemli bir yer tutar. Çünkü otomatik düşünceler esneklikten yoksun, katı düşünce sisteminin birer

ürünüdür. Terapide ise amaç bilişsel açıdan esnekliğin sağlanmasıyla otomatik düşüncelerden kurtulmadır. Çünkü Beck (1976) kişinin sahip olduğu inançların bireyin duygu ve davranışlarını yönlendirdiğini ifade eder. Yeni ve ani bir durumla karşılaşan kişi, bu durumla ilgili yeni bir bakış açısı geliştirebilirse ve farklı çözüm yollarını göz önünde bulundurabilirse kısaca bilişsel açıdan esnek olabilirse davranışını bu doğrultudadüzenleyecektir. BDDT'ye benzer şekilde Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi'nin öne sürdüğü varsayımlar da bilişsel esnekliği önemli konuma getirmektedir. ADDT'ye göre kişinin sahip olduğu düşünceler onun duygu ve davranışlarını etkilemektedir. Kişi işlevsel duygu ve davranışlara sahip olmak istiyorsa öncelikle bilişlerini düzeltmelidir. Kişi bilişsel esneklik sayesinde irrasyonel düşüncelerinden kurtulabilir (Ellis, 1975).

Martin ve Anderson (1998) bilişsel esneklikte önemli olanın en doğru seçeneği görmek değil, seçim yapmadan önce sahip olunan farklı pek çok seçeneği görebilmek olduğunu ifade etmektedirler.

Kişi, esnek bir bakış açısına sahipse yeni ve beklenmedik durumlara daha kolay uyum sağlayabilir. Bilişsel esnekliğe sahip kişi çevresindekilerle ilişkilerinde daha girişken bir yapı sergiler (Dennis ve Vander Wal, 2010). Ayrıca bilişsel açıdan esnek olan kişiler yaşadıkları sorunların yanı sıra olayların olumlu yönlerini de görebilirler. İhtiyaç duyduklarında başka insanlardan yardım alabilirler ve farklı çözüm yolları bulabilirler (Bedel ve Ulubey, 2015). Bu kişiler uyumlarını zorlaştıran düşüncelerinin yerine daha uyumlu ve işlevsel düşünceler koyabilirler ve bu sayede baş edilmesi güç olaylar karşısında kendilerini daha yetkin görebilirler (Gülüm ve Dağ, 2012). Bu kişilerin özgüvenleri daha yüksektir ve zor durumlarda başkalarıyla kurdukları iletişimde kendilerini güvende hissederler (Martin ve Anderson, 1998). Ayrıca bilişsel açıdan esnek olan kişiler kendilerine katı kurallar koymaz ve değişime açık olarak yeni durumlara daha kolay uyum sağlarlar (Anderson, 2002).

Gelişiminde anne ve baba tutumlarının bir hayli belirleyici olduğu öne sürülen bilişsel esneklik özellikle kişilerarası ilişkilerde kazanılan bir bilişsel süreçtir (Bilgin, 2009). Çocuk ve ergenlerin yetiştikleri aile ortamlarının çocukların bilişsel esnekliğini büyük ölçüde etkilediği bilinmektedir. Aile ortamında çatışmanın çocukların bilişsel esnekliklerinin olumsuz bir yordayıcısı olduğu gözlenmiştir. Aile içinde çatışmanın olmadığı, aile üyelerinin iletişim konusunda yüreklendirildiği ailelerde, aile bireyleri düşüncelerini açıkça ifade edebildikleri için bu ailelerde yetişen bireylerin daha yüksek

bilişsel esneklik geliştirdikleri ortaya konmuştur (Koesten ve diğerleri,2009). Kişilerin hayatlarının ilk yıllarında kurdukları ilişki biçimleri ile kişinin sahip olduğu bilişsel esneklik ve psikolojik belirtiler arasında ilişki olduğu da söylenebilir (Gündüz, 2013).

Bilişsel açıdan esnek olmak öğrenilebilir bir davranıştır. Çünkü bilişsel esneklikkonusunda geçmiş tecrübelerin beklenmedik ve ani şekilde gerçekleşen yeni durumlara uyum sağlamada önemli olduğu bilinmektedir. Bilişsel esneklik kişinin deneyimler sonucu elde ettiği öğrenme sürecini içinde bulunduran bir yetenektir (Canas ve diğerleri,2003). Bilişsel esnekliğin öğretilebilir olması, gelişim açısından kritik dönem olan çocuklukta, bireylere bu stratejilerin öğretilmesiyle gerçekleşecektir. Bu sayede çocuk sosyal problemlerini farklı yollardan nasıl yorumlayabileceğini ve edindiği yeni bilgileri farklı ortamlarda nasıl kullanabileceğini öğrenmiş olacaktır. Ayrıca çocuklara bu sayede zihinsel kurulumlarını nasıl değiştirebilecekleri konusunda yardım sağlanmış olacaktır (Stevens, 2009). Bu sayede çocuklar, ergenler ve yetişkinler zorlu yaşam şartlarıyla daha sağlıklı baş edebilirler.

2.4. İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde, boşanmış ailelerden ve evli ailelerden gelen ergenlik dönemi öğrencilerinin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik ile ilgili olarak yapılmış bazı araştırmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Ebeveyn kabul/red, psikolojik uyum ve bilişsel esneklikle ilgili yapılan çalışmaların fark edilmesi amacıyla alanyazın incelendiğinde özellikle bilişsel esneklikle ilgili yapılan çalışmaların yakın geçmişe dayandığı görülmektedir. Her ne kadar EKAR Kuramının temeli eskilere dayansa da ülkemizde algılanan kabul/red ve psikolojik uyumla ilgili yapılan çalışmaların da ancak son zamanlarda yoğunlaştığı fark edilmektedir. Bu değişkenlerin araştırıldığı çalışmaların çoğunda ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu araştırma ile bağlantısı olduğu düşünülen yurtiçi araştırmaların neredeyse tamamına bu bölümde yer verilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde yer verilen çalışmaların örneklemini lise öğrencilerinin ya da ergenlerin oluşturmuş olmasına özellikle dikkat edilmiştir.

Yılmaz (2007), ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin algıladıkları ebeveynler arası çatışma ve ebeveyn reddi arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla yaptığı çalışmayı İstanbul'da beş

farklı lisede okuyan 406 öğrencinin örneklemini oluşturduğu grupta yürütmüştür. Araştırma sonunda algılanan ebeveyn reddi ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırma, algılanan baba reddinin sosyal kaygıyı anlamakta algılanan anne reddinden daha önemli olduğunu göstermiştir.

Çetin (2005), yaptığı araştırmada suçlu ve normal ergenlerin ebeveyn kabul/red algılarını incelemiştir. Örneklemini yaşları 15 ila 20 arasında değişen 130 ergenin oluşturduğu çalışmada suçlu ergenlerin normal ergenlere göre daha yüksek ayrışmamış red ve kontrol algıladıkları bulunmuştur. Aynı araştırmada suçlu ve normal ergenler psikolojik uyumları açısından da karşılaştırılmışlar ve iki grubun genel psikolojik uyum açısından anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Araştırma sonuçları suçlu ergenlerin genel psikolojik uyumlarının normal ergenlerden daha düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırmada algılanan ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum arasında hem suçlu ergen hem de normal ergen grubunda pozitif bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir. Ancak psikolojik uyumun yordanmasında suçlu ergenlerde anne kabul/reddi daha belirleyici olmaktayken normal ergenlerde baba saldırganlığının en önemli faktör olduğu bulunmuştur.

Öngider (2006), örneklemini 262 ilköğretim öğrencisinin ve annelerinin oluşturduğu toplam 524 kişinin araştırmaya katıldığı çalışmasında ebeveynlerin evli ya da boşanmış olmalarının, eşler arasındaki çatışmanın ve ebeveyn kabul/reddinin çocukların genel psikolojik uyumları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırma bulguları çatışmalı evliliklerdeki çocukların anne babası anlaşarak boşanmış olan çocuklara göre daha fazla red algıladıklarını ve genel psikolojik uyumlarının daha düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırmada ebeveyn kabul reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerinde kritik bir rol oynadığı sonucu elde edilmiştir. Araştırma anne-babası evli aile çocuklarının psikolojik uyumlarının daha çok baba kabulüne bağlıyken; anne-babası boşanmış olan çocuklarda genel psikolojik uyumun daha çok anne kabulüne bağlı olduğunu göstermiştir. Çalışmada algılanan ebeveyn kabulünün çocuğun psikolojik uyumunda ebeveynlerin evli ya da boşanmış olmasından daha önemli olduğu bulgulanmıştır.

Sarıtaş (2007), ergenlerin anne kabul/red algıları ile psikolojik sıkıntıları arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında aynı zamanda erken dönem uyumsuz şemaların bu ilişkideki aracı rolünü de incelemiştir. Çalışmaya yaşları 15-18 arasında değişen toplam 356 öğrenci katılmıştır. Annelerinden red algılayan ergenlerin kabul algılayan ergenlere göre öfke, olumsuz duygu ve kaygı yaşama durumlarının daha yüksek olduğu araştırma sonucunda bulunmuştur. Araştırma ergenlerin psikolojik sıkıntıları üzerinde anne red algısının ve

erken dönem uyumsuz şemaların etkisi olduğunu gösterirken kabul/red algısı ile psikolojik sıkıntı ilişkisinde aracı rolü olan tek şemanın ayrılma-reddedilme olduğunu göstermiştir.

Özyavru (2008), yaşları 9 ile 17 arasında değişen ilköğretim ve lise öğrencileri ve onların yaşları 12 ile 18 arasında değişen abla ve ağabeyleri ile anne/babalarından oluşan toplam 720 kişi ile yaptığı araştırmada ise ilköğretim ve lise öğrencilerinin algıladıkları abla/ağabey kabul-reddinin anne-baba kabul reddi ve psikolojik uyum ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları ailedeki küçük kardeşin psikolojik uyumunda en az anne-baba kabulü kadar abla/ağabey kabulünün de belirleyici olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırmada aile içi çatışma ve kabul/red konusu da incelenmiş ve anne-baba arasındaki geçimsizliğin tüm aile bireylerinin genel psikolojik uyumunu olumsuz etkilediği gözlenmiştir. Bununla birlikte araştırmada geçimli ailelerdeki anne-babalar, geçimsiz ailelerdeki anne-babalara göre çocuklarını daha kabul edici bulunmuştur.

Güngörmüş (1992), ise babanın çocuğun zekası, akademik başarısı ve benlik kavramı üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında algılanan baba reddinin çocuğun zekası, akademik başarısı ve benlik kavramı ile negatif yönde ilişki gösterdiğini bulmuştur.

İmam ve Leblebici (2001), Pakistan ve Türkiye'deki gençlerin algıladıkları ebeveyn sıcaklığı ve ebeveyn kontrolünün benlik değerleri ve denetim odağıyla ilişkisini inceledikleri çalışmada örneklem grubu 362 ergen oluşturmuştur. Araştırma sonuçları algılanan red ile ergenlerin kişilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Ayrıca araştırma Türkiye'deki kız ve erkek ergenlerin Pakistanlı ergenlere göre ebeveynlerinden daha fazla sıcaklık algıladıklarını göstermiştir. Türkiye'de ergen örnekleminde yapılmış kabul/red ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi araştıran bir başka çalışma ise Şirvanlı Özen'e (2009) aittir. Çalışmanın örneklemini toplam 680 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada ergenlerin algıladıkları anne kabulünün ergenlerin benlik algıları üzerindeki rolü incelemek hedeflenmiştir. Ayrıca çalışmada anne kabulü ve benlik algısı arasındaki ilişkide baba kabulünün rolü değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları göstermiştir ki anneden algılanan kabul ergenin benlik algısı ile anlamlı biçimde ilişkilidir. Bu araştırma bulgusuna ek olarak anneden algılanan kabulün ergenin benlik algısı ile arasındaki ilişkide özellikle kız öğrencilerin babadan algıladıkları kabulün aracı rol oynadığı da söylenebilir.

Erkman ve Rohner (2006), yaptıkları çalışmada örneklemini yaşları 10 ile 18 arasında değişen 427 çocuk ve ergenin algıladıkları ebeveyn kabulü, fiziksel ceza ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulguları anne ve baba kabulünün birlikte

çocukların genel psikolojik uyumlarının varyansının %35'ini açıkladığını göstermiştir. Araştırmada ebeveynden algılanan kabulün çocuğun yaşı ve cinsiyeti açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı bulgulandı.

Yüncü, Pala, Kabasakal, Kesebir ve Özbaran (2015), yaptıkları çalışmada madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde ebeveyn kabul/reddi ile kimlik statülerini ve genel psikolojik uyumu değerlendirmişlerdir. Araştırmaya katılan bireyler bir ergen bağımlılık merkezine başvuran 55 ergen ve kontrol grubu olarak oluşturulan 56 ergen olmak üzere toplam 111 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları reddin diğer ergenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin genel psikolojik uyumlarının diğer ergenlerden daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma EKAR kapsamında yapılmış diğer pek çok araştırmayla da tutarlı biçimde ergenlerin hem annelerinden hem de babalarından algıladıkları kabul ile psikolojik uyum arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Diril (2011), yaptığı çalışmada ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri ile öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ayrıca bu araştırmada değişkenlerin ergenlerin sosyodemografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğiincelenmiştir. Örneklemini 1000 lise öğrencisinin oluşturduğu araştırmada bilişsel esneklik puanları sınıf düzeyleri açısından anlamlı şekilde farklılaşmış ve dokuzuncu sınıfların bilişsel esneklik puanları anlamlı şekilde diğer sınıflara göre daha yüksek bulunurken cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey açısından anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada bilişsel esneklik ile sürekli öfke ifade tarzları ölçeğinin öfke kontrolü ölçeği arasında pozitif ilişki bulunurken sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışta arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur.

Öz (2012), örneklemini 11 ile 24 yaş arasındaki bireylerin oluşturduğu 1032 öğrencinin öğrenim kademesi, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey açısından uyum, kaygı ve bilişsel esneklik düzeylerinin anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğini araştırmıştır. Sonuçlar bilişsel esnekliğin öğrenim kademesi, cinsiyet ve sosyoekonomik düzeye göre anlamlı olarak farklılaşmadığını gösterdi. Ayrıca araştırmada uyum puanlarıyla birlikte bilişsel esneklik puanlarının da yükseldiği, kaygı puanları ise düştükçe bilişsel esneklik puanlarının yükseldiği gözlenmiştir.

Çelikkaleli (2014), ise örneklemini 270 lise öğrencisinin oluşturduğu çalışmasında ergenlerin bilişsel esneklikleri ile akademik, sosyal ve duygusal yetkinlikleri arasındaki

ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçları bilişsel esneklik ile akademik, sosyal ve duygusal yetkinlik arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca sosyal ve duygusal yetkinlik inancının bilişsel esneklik puanlarını anlamlı biçimde yordadığı araştırmada bulgulanmıştır. Çalışmada bilişsel esnekliğin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.

Bedel ve Ulubey (2015), örneklemini 362 tane lise öğrencisinin oluşturduğu çalışmalarında ergenlerin bilişsel esneklikleri ile başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçları ergenlerde bilişsel esneklik ile başa çıkma stratejilerinden aktif başa çıkma ve olumsuz başa çıkma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterirken kaçınan başa çıkma arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Güler (2015), bilişsel esneklik ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelemeyi araştırdığı çalışmasını yaşları 14-18 arasında değişen 220 lise öğrencisi ve yaşları 18-27 arasında değişen 141 üniversite öğrencisi ile yürütmüştür. Araştırma sonuçları bilişsel esneklik ile depresyon arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırma sonuçları lise ve üniversite öğrencilerinin bilişsel esneklikleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu saptamıştır.

Bilgiç ve Bilgin (2016), ergenlerin cinsiyet ve öğrenim kademelerine göre bilişsel esneklikleri ile karar stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yaptıkları araştırmada örneklemi yaşları 15 ile 20 arasında değişen 1010 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri ile mantıklı karar verme puanları arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ancak ergenlerin bilişsel esneklik puanları ile içtepisel, bağımlı ve kararsızlık stratejileri arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Altunkol (2017), yaptığı araştırmada kendi geliştirdiği Bilişsel Esneklik Eğitim Programının bilişsel esnekliğe ve algılanan stres düzeylerine etkisini incelemiştir. Ayrıca bu araştırmada geliştirilen bu psikoeğitim programının bireylerin stresle başa çıkma tarzları üzerindeki etkisi de araştırılmıştır. Çalışmanın örneklemini 15'i deney grubu, 15'i kontrol grubu olmak üzere toplam 30 lise öğrencisi oluşturmuştur. Deney grubunda bulunan ergenlere araştırmacı tarafından geliştirilen 12 oturumluk psikoeğitim programı 12 hafta boyunca uygulanmıştır. Araştırma sonuçları öntest, sontest ve izleme testleriyle değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları bilişsel esneklik psikoeğitim programının deney grubu öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeylerini artırdığını göstermiştir. Ayrıca bu programın deney grubu öğrencilerinde olumlu stresle başa çıkma stratejilerinden Kendine

Güvenli Yaklaşım ve İyimser Yaklaşım gibi başa çıkma stratejilerini yükselttiği; algılanan stres düzeylerini ve Çaresiz Yaklaşım durumlarını da düşürdüğü saptanmıştır.

Bilişsel esneklikle ilgili yapılan başka bir araştırmada ise ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri ile özyeterlikleri arasındaki ilişki incelenmiş ve veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilmiştir. Söz konusu araştırmanın örneklemini yaşları 14 ile 18 arasında değişen toplam 1035 öğrenci öğrenci oluşturmuştur. Araştırma bulguları ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri arttıkça genel özyeterliklerinin de arttığını göstermiştir. Ayrıca araştırma sonuçları genel özyeterliğin üç alt boyutu olan akademik, sosyal ve duygusal özyetkinlik beklentisinin de bilişsel esneklikle pozitif korelasyon gösterdiğini saptamıştır (Özcan ve Esen, 2016).

Bilişsel esneklik ile ilgili yapılan ve ergenleri kapsayan başka bir çalışma ise Bilgin'e (2017) aittir. Çalışmada anne-babaların kişilik özellikleri, sosyal yetkinlik beklentisi, bilişsel esneklik ve bilişsel hatalar ile ergenlerin kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin araştırılması hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini 331 ergen, bu ergenlerin anneleri ve babaları olmak üzere toplam 993 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonuçları ergenlerin kişilik özelliklerinden dışadönüklük, yumuşak başlılık, gelişime açıklık ve özdenetim ile bilişsel esnekliklerinin pozitif korelasyon gösterdiğini saptamıştır. Kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık ile bilişsel esneklik ise negatif yönlü bir ilişkiye sahip bulunmuştur.

Ereyi (2016) "Ergenlerde bilişsel esneklik düzeyi ve problem çözme becerisinin mizahı kavramayla ilişkisi" isimli tez çalışmasında örneklemini oluşturan 226 tane lise öğrencisi ile çalışmıştır. Araştırma bulguları bu örneklem için bilişsel esneklik ile mizahi kavrama arasında düşük düzeyde olumlu ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca mizaha gülme ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkinin de değerlendirildiği bu çalışmada mizaha gülme ve bilişsel esneklik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak araştırma sonuçları ergenlerin problem çözme becerileri ile bilişsel esneklik düzeyleri arasında orta dereceli bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Türkiye'de ebeveyn kabul reddiyle ilgili çalışma grubunu ergenlerin oluşturduğu araştırmalara ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında; algılanan ebeveyn reddinin sosyal kaygı (Yılmaz, 2007), suça yönelme (Çetin, 2005), psikolojik uyumsuzluk (Çetin, 2005; Öngider, 2006), öfke (Sarıtaş, 2007), olumsuz duygu (Sarıtaş, 2007), kaygı (Sarıtaş, 2007) ve madde kullanımı (Yüncü ve diğerleri, 2015) ile pozitif yönde anlamlı ilişkisinin olduğu görülmüştür. Algılanan ebeveyn kabulünün ise psikolojik uyum (Çetin, 2005; Öngider, 2006; Özyavru, 2008; Erkman ve Rohner, 2006; Yüncü ve diğerleri, 2015),

akademik başarı (Güngörmüş, 1992), olumlu benlik kavramı (Güngörmüş, 1992; Şirvanlı Özen, 2009) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu saptanmıştır.

Türkiye'de ergenlik döneminde bulunan bireylerle yapılan çalışmalar bilişsel esnekliğin ise sürekli öfke (Diril, 2011), kaygı (Öz, 2012), depresyon (Güler, 2015) ve duygusal tutarsızlık (Bilgin, 2017) ile arasında negatif ilişkinin bulunduğunu; problem çözme (Ereyi, 2016), öfke kontrolü (Diril, 2011), uyum (Öz, 2012), sosyal yetkinlik (Çelikkaleli, 2014), akademik yetkinlik (Çelikkaleli, 2014), duygusal yetkinlik (Çelikkaleli, 2014), mantıklı karar verme (Bilgiç ve Bilgin, 2016) ve özyeterlilik (Akçay Özcan, 2016) ile arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğunu göstermiştir.

2.4.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Yurtdışında ebeveyn kabul/reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklikle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde özellikle ebeveyn kabulü ile ilgili yapılan çalışmaların çeşitlilik gösterdiği fark edilmektedir. Yurtdışında bu değişkenlerin araştırıldığı çalışmaların birçoğunda EKAR Kuramıyla ilgili çalışmaların çoğunlukla ilişkisel araştırma modelinde olduğu; bilişsel esneklikle ilgili çalışmaların ise yine çoğunlukla ilişkisel araştırma modelinde olduğu ancak az sayıda deneysel araştırmanın da bulunduğu görülmektedir. Ancak lise öğrencilerinin ya da ergenlerin bilişsel esnekliklerinin araştırıldığı yurtdışı çalışmaların bir hayli az olduğu dikkat çekmektedir. Bu bölümde söz konusu araştırmayla ilgili olabilecek yurtdışı araştırmalarına yer verilmiş; özellikle örneklemini liseöğrencilerinin veya ergenlerin oluşturduğu araştırmalar hakkında gerekli bilgiler sunulmuştur.

Arzeen, Riaz ve Hassan (2012), yaptıkları çalışmada Pakistanlı ergenlerden duygusal empatik olan ve olmayanların algıladıkları ebeveyn kabul/reddini incelemişlerdir. Çalışmanın örneklemini yaşları 13 ile 17 arasında değişen toplam 205 ergen öğrenci oluşturmuştur. Araştırma bulguları empatik olan ve empatik olmayan ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul/reddinde anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırmada ergenlerin algıladıkları anne kabulleri ile baba kabulleri de karşılaştırılmış ve empatik olmayan ergenlerin babalarından annelerine göre daha çok ihmal algıladıkları bulunmuştur. Kim ve Rohner (2003) da algılanan ebeveyn kabulü ve empati düzeyi arasındaki ilişkiyi yordamak için ergenler üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma bulguları 725 ergenin örneklemini oluşturduğu araştırmada kız çocukların annelerinden algıladıkları kabul ile empati düzeyleri arasında bir ilişki olduğunu

göstermiştir. Ancak erkek ergenlerde ise babadan algılanan kabul ile empati düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Pakistan'da ebeveyn kabul/reddi ile ilgili ergenler üzerinde yapılan başka bir araştırma ise Naz ve Kausar'a (2013) aittir. Bu araştırmada ebeveynden algılanan red ile kişilik uyumsuzlukları ve depresif belirtiler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya yaşları 13 ile 18 arasında değişen 100 kız ergen katılmıştır. Araştırma bulguları ebeveynden algılanan red ile depresif belirtiler ve kişilik uyumsuzlukları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca ergenlik dönemi depresif belirtilerin yordayıcılarının da araştırıldığı bu çalışmada ebeveyn reddi ve kişilik uyumsuzluklarının ergenlik dönemi depresif belirtilerinin önemli belirleyicileri olduğu saptanmıştır. Benzer başka bir araştırma Akse, Hale, Engels ve Raaijmakers'e (2004) aittir. Akse, Hale, Engels ve Raaijmakers (2004) ise ergen bireyler üzerinde yaptıkları araştırmada anne-baba reddi ile depresyon ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 13 yaşındaki ve 17 yaşındaki toplam 1142 birey katılmıştır. Araştırma bulguları algılanan anne-baba reddi ile depresyon ve saldırganlık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Anne-babasından red algılayan ergenlerin anne-babasından kabul algılayanlara göre depresyon düzeylerinin ve saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ali (2015), yaptığı çalışmada ebeveyn kabulünün, ebeveyn gücünün ve saygınlığının psikolojik uyum ile ilişkisini 11 ülkeyi kapsayacak şekilde araştırmıştır. Her ülkeden yaklaşık 200'er deneğin katıldığı araştırmalar Türkiye, Bangladeş, Çin, Yunanistan, Kore, Hırvatistan, Pakistan, Polonya, Portekiz, İspanya, Birleşik Krallık'ı kapsayacak şekilde genişti. Araştırmanın örneklemini yaşları 9 ile 12 arasında değişen çocuklar, yaşları 13 ile 18 arasında değişen ergenler ve aileleri oluşturmaktaydı. Araştırma bulguları tüm gruplarda da algılanan ebeveyn kabulünün genel psikolojik uyumu etkilediğini gösterdi. Bu araştırma bulgusuna ek olarak çalışma, ebeveyn güç ve prestijinin algılanan ebeveyn kabulü ile ve psikolojik uyum ile pozitif yönde bir korelasyon gösterdiğini saptadı.

Younge, Oetting ve Deffenbalher (1996), ise yaptıkları çalışmada ergenlerin algıladıkları anne reddi ile okulu bırakma ve madde kullanma arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya erkek ergen bireyler ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonuçları anneden algılanana red ile okul bırakma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre okulu bırakan ergenlerin annelerinden algıladıkları red akademik başarısı düşük olan öğrencilerin annelerinden algıladıkları redden de daha yüksek çıkmıştır. Araştırma bulguları hem okulu bırakma hem de madde kullanımı konusunda annelerinden

red algılayan bireylerin daha büyük risk grubunda olduklarını göstermiştir. Benzer bir araştırma Glavak, Kuturovac ve Sakomon (2003) tarafından yapılmıştır. Glavak, Kuturovac ve Sakomon (2003), yaptıkları çalışmada 52 si madde bağımlısı olan 52'si ise hiçbir madde kullanmayan 104 ergeni ebeveynlerinden algıladıkları red, aile yapıları, sosyoekonomik statüleri vb açıdan karşılaştırmışlardır. Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri çocuk yetiştirme sürecinde anne tutumunun önemine yöneliktir. Çünkü araştırma bulguları madde kullanımının en önemli risk faktörlerinden birinin anne reddi olduğunu göstermiştir. Madde bağımlısı olan bireylerin bağımlı olmayan bireylere göre annelerinden daha fazla red algıladığı sonucu bulunmuştur.

Simons, Robertson ve Downs (1989), ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada ebeveyn reddi ile suçluluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 300 ergenin katıldığı çalışmada ebeveyn reddi ile suçluluk arasındaki ilişkide potansiyel olarak karışması muhtemel aile faktörleri kontrol edilmiş ve ebeveyn reddinin ergen suçluluğu ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Martin ve Rubin (1995), ise geliştirdikleri bilişsel esneklik ölçeği ile bilişsel esnekliği ölçmek amacıyla bu konu üzerinde çalışmışlardır. Yaptıkları çalışmalarda iki farklı araştırma yürütmüşlerdir. Bu araştırmalardan ilkinde 247 üniversiteli ergen bireyle çalışmışlar ve örnekleme Bilişsel Esneklik Ölçeği, İletişim Esneklik Ölçeği ve Kişisel Alışkanlıklarda Katılık Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan araştırma bulguları Bilişsel Esneklik ile Kişisel Alışkanlıklarda Katılık arasında ters yönde ilişki olduğunu gösterirken Bilişsel Esneklik ile İletişim Esnekliği arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Yine Martin ve Rubin' e (1995), ait olan diğer çalışmaya ise 275 üniversiteli ergen birey katılmıştır. Bu araştırmada ise bireylere Bilişsel Esneklik Ölçeğiyle birlikte Etkileşime Eğilimli Olma Ölçeği, İletişim Kurmada İsteksizlik Ölçeği ve Kendini Ayarlama Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçları bilişsel esnekliğin İletişim Kurmada İsteksizlik Ölçeğinin alt boyutu olan kaçınma ve karşılık ile ters yönlü ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak Etkileşime Eğilimli Olma Ölçeğinin alt boyutları olan dikkatlilik, isteklilik ve anlayışlılık ile bilişsel esnekliğin pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bu araştırma bilişsel esneklik ile dışadönüklük, rol yapma ve diğeri merkezli olma alt boyutlarına sahip olan Kendini Ayarlama Davranışı arasında da pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Renner ve Beversdorf (2010), bilişsel esneklikle ilgili yaptıkları çalışmada doğal stresörlerin bilişsel esneklik ve belleğin çalışma performansı üzerindeki etkisini

araştırmışlardır. Araştırma sonuçları belleğin çalışma performansı üzerinde doğal stresörlerin herhangi bir etkisi olmadığını gösterirken bilişsel esnekliği zorlu görevlere bağlı olarak bozduğunu göstermiştir.

Bilişsel esneklikle ilgili yurtdışında yapılan başka bir araştırmada ise farklı deneyimler yaşamanın bilişsel esneklik üzerindeki etkisi test edilmiştir. Üniversiteli bireylerin örneklemini oluşturduğu araştırmada katılımcılara sanal gerçeklikte beklenmedik, olağandışı durumlar yaşatıldı ve bu deneyimler sonucu deneklerin bilişsel esneklikleri kontrol grubu ile karşılaştırıldı. Araştırma sonuçları farklı, beklenmedik deneyimler yaşayan bireylerin bilişsel esnekliklerinin olağan durumlar yaşayan bireylere göre daha çok geliştiğini göstermiştir. Bu durum ise araştırmanın en önemli tartışmalarından biri olan ani gelişen, beklenmedik olayların kişilerin bilişsel esnekliklerini artırabilecek olmasıdır (Ritter ve diğerleri,2012).

Johnson (2016), ise bilişsel esneklik ile stresle başa çıkma stratejileri ve semptomatoloji arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasını üniversiteye bağlı akıl sağlığı kliniklerine başvuran 18 tane üniversite öğrencisi ile gerçekleştirmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucu bilişsel esneklik ile problem odaklı başa çıkma stratejileri arasında kuvvetli pozitif ilişkilerin olduğu görülmüştür. Ancak yapılan çalışmada bilişsel esneklik ile semptomatoloji arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Nazarzadeh, Fazeli, Aval ve Shourch (2015), 31 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin bilişsel esneklik düzeyleri ve mükemmeliyetçilikleri üzerinde bilişsel davranışçı grup terapisinin etkisi incelemişlerdir. Planlanan grup terapisi 90'ar dakikalık 8 oturumdan oluşmuştur. Yapılan araştırmada deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları uygulanan bilişsel davranışçı grup terapisinin mükemmeliyetçilik düzeyini düşürdüğünü, bilişsel esneklik düzeyini ise artırdığını göstermiştir.

Bilişsel esneklik konusunda yapılan başka bir araştırma ise duyguların yaratıcılığa olan etkisinde bilişsel esnekliğin aracı rolünü incelemek amaçlanmıştır. Araştırmaya 120 tane üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçları bilişsel esnekliğin olumlu duygular ile içgörüsel problem çözme arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiğini göstermiştir. Ancak araştırma bulguları olumlu duygular ile ıraksak düşünme arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin herhangi bir aracı rolü olduğuna işaret etmemiştir (Lin ve diğerleri,2014).

Yurtdışında söz konusu değişkenlerle ilgili yapılan örneklemini ergenlik döneminde bulunan bireylerin oluşturduğu çalışmalar kısaca toparlanacak olursa araştırmalar göstermiştir ki ebeveyn kabul/reddi empati düzeyi (Arzeen ve diğerleri, 2012; Kim ve Rohner, 2003), kişilik uyumsuzlukları (Naz ve Kausar, 2013), depresif belirtiler (Naz ve Kausar, 2003; Akse ve diğerleri, 2004), saldırganlık (Akse ve diğerleri, 2004), genel psikolojik uyum (Ali, 2015), okulu bırakma (Younge ve diğerleri, 1996), madde kullanma (Younge ve diğerleri, 1996; Glavak ve diğerleri, 2003) ve suçluluk (Simons ve diğerleri, 1989) ile ilişkilidir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma evreni ve çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerden ebeveynleri boşanmış ve evli olanların algıladıkları ebeveyn reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2016, s.114). Bu model ile değişkenler arasında bulunan ilişkiler gerçek bir "neden-sonuç" gibi olmasa da o yönde bir ipucu olarak değerlendirilebilir (Karasar, 2016, s. 116).

3.2. Çalışma Evreni ve Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma evrenini 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Kayseri' nin tüm liselerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Kayseri ili Merkez İlçelerindeki liselerde öğrenim gören 602 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken olasılığı bilinmeyen örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme kullanılmıştır (Erkuş, 2013, s. 123). Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılırken bu araştırma için kriter ergenin anne-babasının evli (% 50) ve boşanmış (%50) olmasıdır. Tüm ebeveynlerin hayatta olması ise bir diğer kriter olarak alınmıştır.Temelde tek bir çalışma grubu olsa da sonuçların anlaşılabilir olması adına anne babası evli olanlar için çalışma grubu 1, anne babası boşanmış olanlar için çalışma grubu 2 ifadesi kullanılmıştır. Öğrencilere ilişkin demografik bilgilerin toplanması aşamasında

özellikle anne babası ayrı olan öğrencilerin anne veya babasına ilişkin bazı bilgileri bilmemesi nedeni ile kayıp veriler meydana gelmiştir. Araştırmada anne babası evli olan çocukların 181'i (%60.1) kız ve 120'si (%39.9) ise erkektir. Ayrıca anne ve babası evli olan çocuklardan 108'i 15 yaşında, 69'u 16 yaşında, 80'i 17 yaşında ve 44'ü 18 yaşında olup bu çocukların akademik not ortalamaları ise 74.41 ' dir. Anne babası boşanmış olan çocukların 190'ı (%63.1) kız ve 110'u (%36.5) erkektir. Ayrıca anne ve babası boşanmış çocuklardan 125'i 15 yaşında, 68'i 16 yaşında, 71'i 17 yaşında ve 37'si 18 yaşında olup bu çocukların akademik not ortalamaları ise 72.57 ' dir. Araştırmaya katılan boşanmış ve evli ebeveynlerin çocuklarına ilişkin diğer demografik bilgiler ise Tablo 1'de ve Tablo 2 'de sunulmuştur.

Tablo 1
Anne ve Babası Evli Olan Öğrencilere İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler	**Kategoriler**	**F**	**%**
Kardeş Sayısı	Bir veya iki kardeş	98	32,6
	3 kardeş	127	42,2
	4 kardeş veya üzeri	72	23,9
	Toplam	297	98,7
	Kayıp veri	4	1,3
Anne Eğitim	İlkokul	124	41,2
	Ortaokul	68	22,6
	Lise	81	26,9
	Üniversite	28	9,3
	Toplam	301	100,0
Baba Eğitim	İlkokul	75	24,9
	Ortaokul	78	25,9
	Lise	102	33,9
	Üniversite	46	15,3
	Toplam	301	100,0
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	54	17,9
	Çalışmıyor	247	82,1
	Toplam	301	100,0
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	270	89,7
	Çalışmıyor	31	10,3
	Toplam	301	100,0
Sosyo Ekonomik Düzey	Düşük	17	5,6
	Orta	266	88,4
	Yüksek	16	5,3
	Toplam	299	99,3
	Kayıp veri	2	,7

Tablo 1 incelendiğinde, anne ve babası evli olan çocukların kardeş sayılarına, anne eğitim durumlarına, baba eğitim durumlarına, annelerinin çalışma durumlarına, babalarının çalışma durumlarına ve sosyoekonomik düzeylerine ilişkin sayı ve yüzdeler birlikte görülmektedir.

Tablo 2

Anne ve Babası Boşanmış Olan Öğrencilere İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler	Kategoriler	F	%
Kardeş Sayısı	Bir veya iki kardeş	155	51,5
	3 kardeş	91	30,2
	4 kardeş veya üzeri	51	16,9
	Toplam	297	98,7
	Kayıp veri	4	1,3
Anne Eğitim	İlkokul	113	37,5
	Ortaokul	69	22,9
	Lise	88	29,2
	Üniversite	29	9,6
	Toplam	299	99,3
	Kayıp veri	2	,7
Baba Eğitim	İlkokul	79	26,2
	Ortaokul	67	22,3
	Lise	97	32,2
	Üniversite	42	14,0
	Toplam	285	94,7
	Kayıp veri	16	5,3
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	123	40,9
	Çalışmıyor	171	56,8
	Toplam	294	97,7
	Kayıp veri	7	2,3
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	225	74,8
	Çalışmıyor	52	17,3
	Toplam	277	92,0
	Kayıp veri	24	8,0
Ne Zaman Ayrıldılar	0-1 yıl önce	30	10,0
	1-5 yıl önce	85	28,2
	5-10 yıl önce	102	33,9
	10-18 yıl önce	80	26,6
	Toplam	297	98,7
	Kayıp veri	4	1,3
Velayet Kimde	Annede	198	65,8
	Babada	92	30,6
	Diğer	8	2,7
	Toplam	298	99,0
	Kayıp veri	3	1,0
Görüşme Sıklığı	Haftada birden fazla	56	18,6
	Haftada bir	38	12,6
	Ayda bir	33	11,0
	Yılda birkaç kez	42	14,0
	Yılda bir	22	7,3
	Hiç	102	33,9
	Toplam	293	97,3
	Kayıp veri	8	2,7
Ayrıldıklarında Yaş	1-6 yaş arasında	105	34,9
	7-12 yaş arasında	116	38,5
	13-18 yaş arasında	76	25,2
	Toplam	297	98,7
	Kayıp veri	4	1,3
Anne Evlendi mi	Evet	104	34,6
	Hayır	193	64,1
	Toplam	297	98,7
	Kayıp veri	4	1,3

Tablo 2
(devam) Anne ve Babası Boşanmış Olan Öğrencilere İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler	Kategoriler	F	%
Baba Evlendi mi	Evet	141	46,8
	Hayır	156	51,8
	Toplam	297	98,7
	Kayıp veri	4	1,3
Sosyo Ekonomik Düzey	Düşük	36	12,0
	Orta	248	82,4
	Yüksek	16	5,3
	Toplam	300	99,7
	Kayıp veri	1	,3

Tablo 2 incelendiğinde, anne ve babası boşanmış olan çocukların kardeş sayılarına, anne eğitim durumlarına, baba eğitim durumlarına, annelerinin çalışma durumlarına, babalarının çalışma durumlarına, anne-babanın ne zaman ayrıldıklarına, çocuğun velayetinin kimde olduğuna, çocuğun velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına, anne-baba ayrıldığında çocuğun içinde bulunduğu yaşa, annenin ve babanın boşandıktan sonra bir başkasıyla yeniden evlenme durumuna ve sosyoekonomik düzeylerine ilişkin sayı ve yüzdeler birlikte görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırma verilerini toplamak için kullanılan Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Kısa Form), Kişilik Değerlendirme Ölçeği, Bilişsel Esneklik Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu hakkında bilgi verilmiştir.

3.3.1. Çocuk/Ergen İçin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği:Kısa Form (EKRÖ)

Ergenlerin algıladıkları anne-baba kabul-red durumlarını ölçmek amacıyla Çocuk/Ergen için Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Rohner, 2005) kullanılmıştır. Ölçek toplamda 24 maddeden oluşur. Ölçeğe ait dört alt ölçek ve soru örnekleri şu şekildedir: Sıcaklık/İlgi alt ölçeği 8 madde (Benim hakkımda güzel şeyler söyler), Düşmanlık/Saldırganlık alt ölçeği 6 madde (Hak etmediğim zaman bile bana vurur), Kayıtsızlık/İhmal alt ölçeği 6 madde (Bana hiç ilgi göstermez), Ayrışmamış Red (Beni tam bir baş belası olarak görür) alt ölçeği ise 4 maddedir. Maddeler 4'lü likert tipi ölçek üzerinde derecelendirilmektedir. Ölçek 4=Hemen hemene her zaman doğru'dan 1= Hemen hemene hiçbir zaman doğru değil'e doğru puanlanmaktadır. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği'nden alınan puanın yükselmesi çocuğun/ergenin anne-babası tarafından reddedildiği inancının yükseldiğine işaret

eder.Ölçekten alınan düşük puanlar red algısının düşüklüğünü gösterir. Ölçekten alt faktörlere ait puanlar elde edilebilse de bu araştırmada sadece toplam puan kullanılmıştır. Anneden algılanan kabul/reddi ölçen form ile babadan algılanan kabul/reddi ölçen form atıf yapılan kişilerin (anne-baba) farklı olması dışında birbirinin aynıdır. Afrika, Asya, Karayipler ve A.B.D.'deki ana etnik gruplardan gelen 7152katılımcının yeraldığı bir meta-analizde ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .89 olaraksaptanmıştır. Yapılan kültürlerarası çalışmaların analizleri testin güvenilir ve geçerli olduğunu göstermiştir (Khaleque ve Rohner, 2002).Ölçeğin Türkçe'ye çevirisi Polat (1988) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışması yapılırken Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin toplam Cronbach değeri .80 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt ölçeklerinin alfa katsayıları ise .76 ile . 89 arasında değer almıştır. Erdem (1990) ise bu ölçeğin yapı geçerliliğini incelemiştir. Yaptığı araştırmada maddelerin faktör analizlerini değerlendirmiş ve maddelerin özellikle iki faktörde yoğunlaştıkları görülmüştür. Bu faktörlerin kabul ve red faktörleri olduğu fark edilmiş ve sonuçlar yapı geçerliliğine destek mahiyetinde olmuştur. Ayrıca test- tekrar test yöntemiyle incelenen ölçek güvenilirliğinde güvenilirlik katsayısı .70 olarak hesaplanmış, iç tutarlık katsayısı Cronbach değeri ise .95 olarak bulunmuştur (s.70).

Yılmaz (2007), ise çocuk/ergen EKRÖ'nün kısa formunun Türkiye'deki güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. Çalışmanın örneklemini İstanbul'da eğitim gören sekizinci, dokuzuncu, onuncu ve onbirinci sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Yaşları 13 ile 18 arasında değişen öğrencilerin maddelere verdikleri cevaplar sonucu elde edilen veriler ölçeğin anne formuna ait Cronbach alfa değerlerinin Sıcaklık/ilgi alt ölçeği için .88; Düşmanlık/Saldırganlık için .69; Kayıtsızlık/İhmal için .66; Farklılaşmamış Red için de .53 olduğunu göstermiştir. Ölçeğin baba formuna ait alt ölçeklerin Cronbach alfa değerleri ise Sıcaklık alt ölçeği için .88; Düşmanlık/Saldırganlık için .66; Kayıtsızlık/İhmal için .70; Farklılaşmamış Red için de .65 olarak elde edilmiştir. Bu çalışma çocuk/ergen Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği'nin çocuk formunun Türkiye'de yeterli iç tutarlılığa sahip olduğunu ve ölçeğin anne formu ile baba formu arasında orta düzeyde ilişki olduğunu göstermiştir (s.38).

3.3.1.1. Çocuk/Ergen İçin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması

Bu araştırmada ölçeklerin geliştirildiği zamandan bu yana geçen süre dikkate alınarak araştırmada kullanılan tüm ölçeklerin yeniden geçerlik ve güvenirlik çalışmaları

yapılmıştır. Geçerlik için her bir ölçeğin orijinal model yapısı göz önüne alınarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Ölçeklerin geçerliklerini incelemede yapılan DFA çalışmalarında birden fazla model veri uyum indeks değeri kullanılmaktadır. Çünkü her bir indeks kurulan modelin veri uyumunun bir kısmını değerlendirmektedir. Yapılan DFA' larda model veri uyumunu değerlendirmek için göz önüne alınan uyum indeksleri şunlardır: χ^2/sd, RMSEA, SRMR, GFI, CFI, NFI'dır. Hesaplanan χ^2/sd oranının 5'ten küçük olması, GFI değerinin ,90'dan yüksek olması, RMSEA ve SRMR değerlerinin ise ,05 dan düşük çıkması, model - veri uyumu için ölçüt değerler olarak kabul edilir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Marsh ve Hocevar, 1988). Bununla birlikte, GFI'nin ,80 ve ,80'den büyük çıkması ile SRMR ve RMSEA değerlerinin ,10'dan düşük çıkması, model veri uyumu için kabul edilebilir alt sınırlar olarak verilmektedir (Anderson ve Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla, ve McDonald, 1988). Karşılaştırmalı uyum indeksleri olan CFI ve NFI değerlerinin ise ,95'in üzerinde olması çok iyi bir uyumu, ,90-,95 olması ise kabul edilebilir bir uyumu göstermektedir (Sümer, 2000). Ayrıca her bir ölçek için maddelerin standart faktör yük değerleri ve hata varyansları da hesaplanmıştır. Maddelere ilişkin faktör yük değerlerinin λ=30'dan yüksek ve hata varyanslarının ise ε =90'dan düşük olması maddelerin ölçülmek istenen özelliği ölçebildiklerini göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014, s.324). Her bir ölçek için kurulan ölçme modellerine ilişkin uyum indeksleri (χ^2/sd, RMSEA, SRMR, GFI, CFI ve NFI), standartlaştırılmış faktör yük değerleri ve hata varyansları Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3
Anne ve Baba Kabul-Red Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçekler	χ^2/sd	RMSEA	SRMR	GFI	CFI	NFI	Faktör Yükleri	Hata Varyansları
Anne Kabul-Red Ölçeği	2,52	,05	,04	,99	,99	,98	,35-,87	,24-,88
Baba Kabul-Red Ölçeği	3,09	,06	,05	,99	,99	,98	,43-,84	,26-,81

Tablo 3 incelendiğinde, Anne ve Baba Kabul-Red ölçeklerinin model veri uyum indeks değerlerinin oldukça yüksek olduğu ve mükemmel uyum sağladıkları söylenebilir. Ayrıca her iki ölçek için elde edilen madde faktör yük değerlerinin ,30' dan yüksek ve hata varyanslarının da ,90'dan düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgular maddelerin ölçülen özelliğin iyi birer temsilcisi olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında kullanılan Anne ve Baba Kabul-Red Ölçeği güvenirlik çalışmaları için Cronbach α güvenirlik katsayısından yararlanılmıştır. Buna göre her bir ölçek toplam

puanı için Cronbach α güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlar Anne Kabul-Red Ölçeği' nin αdeğerinin .94, Baba Kabul-Red Ölçeği' nin α değerinin ise .96 olduğunu göstermiştir. Kline (1999) 0,80 güvenirlik katsayısının ölçümlerin güvenirliği için uygun olduğunu belirtmesine rağmen 0,70 değerinden yüksek olan değerlerinde güvenirlik için yeterli olduğu görüşünü savunmaktadır.Buna göre araştırmada kullanılan her iki ölçeğin de güvenirliklerinin uygun olduğu söylenebilir.

3.3.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (KİDÖ)

Kişilerin ebeveyn kabul/red algılarının kişi üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (Rohnerve Khaleque, 2005) kullanılmıştır. Kişilik Değerlendirme Ölçeği yedi alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğe ait yedi alt ölçek ve soru örnekleri şu şekildedir: 1. Düşmanlık/Saldırganlık (Öfkemi kontrol etmekte zorlanıyorum), 2. Bağımlılık (Başarısız olduğumda birilerinin bana moral vermesini isterim), 3. Olumsuz Öz-Saygı (Kendimi beğenirim), 4. Olumsuz Öz-Yeterlik (Günlük yaşamın getirdiği sorunlarla yeterince başa çıkabiliyorum), 5. Duygusal Tepkisizlik (Gerçek duygularımı göstermekte zorlanırım), 6. Duygusal Tutarsızlık (Gün boyunca ruh halim fazla değişmez) ve 7. Dünya Görüşü (Yaşam benim için güzel bir şeydir).

Kişilik Değerlendirme Ölçeğinin Çocuk/Ergen ve Yetişkin olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan Çocuk/Ergen KİDÖ'de yedi kişilik özelliğinin herbiri 6 madde ile incelenmiş, ölçek toplam 42 maddeden meydana gelmiştir. Çocuk/Ergen KİDÖ'de yer alan maddelere "hemen hemen her zaman doğru", "bazen doğru", "nadiren doğru", "hiç bir zaman doğru değil" biçiminde cevap verilmektedir. Cevaplar likert tipi dörtlü bir ölçek üzerinde derecelendirilmektedir. Değerlendirme, bu cevaplara sırasıyla 4'ten 1'e doğru değişen puanlar verilerek yapılmaktadır. Çocuk ve ergenlerin genel psikolojik uyumunu yansıtan Çocuk/Ergen KİDÖ toplam puanı, 42 (en düşük) ile 168 (en yüksek) arasında değişmektedir. Ölçekten alınan düşük puanlar bireyin genel psikolojik uyumunun "sağlıklı", yüksek puanlar ise "sağlıksız" olduğunu göstermektedir (Varan, 2003).

Çocuk Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nin ülkemizdeki geçerlik güvenirlik çalışması Varan (2003) tarafından yapılmış ve ölçeğin ülkemizdeki çocukların psiklojik uyumlarını güvenilir ve geçerli biçimde değerlendirdiği bulunmuştur. 9-18 yaş arasında bulunan katılımcılar ile yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda Çocuk KİDÖ'ye ait alt ölçeklerin CroanbachAlpha iç tutarlık katsayılarının 0,53 ile 0,80 arasında değiştiği

görülmüştür. Ölçeğin toplam iç-tutarlık katsayısı ise 0,86 olarak bulunmuştur. KİDÖ'nün alt ölçeklerinden olan Olumsuz Öz-saygı ve Olumsuz Öz-yeterlik alt ölçekleri ise genel olarak tek bir faktöre yüklenmiştir. Bu şekilde belirlenen altı faktörün açıkladığı toplam varyans %75.81 olarak gözlenmiştir. Bu araştırma için yapılan ölçek geçerlik güvenilirlik çalışmalarına ise aşağıda yer verilmiştir.

3.3.2.1. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk/Ergen Formunun Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması

Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nin bu araştırmadaki geçerliğini belirlemek için ölçeğin orijinal model yapısı göz önüne alınarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Kişilik Değerlendirme Ölçeği için kurulan ölçme modellerine ilişkin uyum indeksleri (χ^2/sd, RMSEA, SRMR, GFI, CFI ve NFI), standartlaştırılmış faktör yük değerleri ve hata varyansları Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 4
Kişilik Değerlendirme Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçek	χ^2/sd	RMSEA	SRMR	GFI	CFI	NFI	Faktör Yükleri	Hata Varyansları
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	2,99	,06	,06	,94	,91	,90	,08-,73	,47-,99

Tablo 4 incelendiğinde Kişilik Değerlendirme Ölçeği için elde edilen model veri uyum indeks değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldıkları görülmektedir. Buna göre, Kişilik Değerlendirme Ölçeği için de model veri uyumunun sağlandığı görülmektedir. Kişilik Değerlendirme Ölçeği için elde edilen madde faktör yük değerlerinde ise bir maddenin (Madde 9) faktör yük değerinin ,30' dan düşük olduğu ve hata varyansının ise ,90'dan yüksek olduğu görülmektedir. Bu madde için elde edilen t değerlerinin 1,96'dan yüksek olması ve maddenin ölçek için önemli görülmesi nedeni ile analizde tutulmasına karar verilmiştir. Tüm bu bulgulara göre, araştırmada kullanılan Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nin geçerli olduğu ve veriye iyi düzeyde uyum sağladığını söyleyebiliriz.

Araştırmada kullanılan Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nin güvenirlik çalışması için ise Cronbach α güvenirlik katsayısından yararlanılmıştır. Buna göre söz konusu ölçeğin toplam puanı için Cronbach α güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Sonuç olarak Kişilik Değerlendirme Ölçeği' nin αdeğeri ,85 olarak bulunmuştur. Kline'ın (1999) 0,80 güvenirlik katsayısının ölçümlerin güvenirliği için uygun olduğunu belirtmesine

dayanılarak araştırmada kullanılan Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nin yeterli güvenirliğe sahip olduğu söylenebilir.

3.3.3. Bilişsel Esneklik Ölçeği

Ölçek bilişsel esnekliği ölçmek amacıyla Martin ve Rubin (1995) tarafından geliştirilmiştir. Bilişsel Esneklik Ölçeği 6=Kesinlikle Katılıyorum'dan 1= Kesinlikle Katılmıyorum'a doğru uzanan 6 dereceli likert tipi bir ölçektir. 12 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek en düşük puan 12 iken en yüksek puan 72'dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması bireyin bilişsel olarak daha esnek olduğuna işarettir. Ölçekte ters çevrilerek puanlanan dört madde bulunmaktadır (2., 3., 6. ve 10. Maddeler). Ölçek tek boyutlu yapıdadır. Çalışmada iç tutarlılık katsayısı .80 olarak bulunurken test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .83 olarak saptanmıştır. Maltby, Day, McCutcheon, Martin ve Cayanus (2004)ise yaptıkları çalışmada Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin iç tutarlık katsayısını .92 olarak elde etmişlerdir. Martin ve Rubin (1995) ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğini sınamak için iletişim becerileri, iletişim becerilerine yönelik davranışlarda yetkinlik inancı, etkileşime eğilimli olma, kendini ayarlama ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkiyi değerlendirmişlerdir. Sözü edilen değişkenlerle bilişsel esnekliğin anlamlı şekilde beklenilen yönlerde ilişkili bulunması Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin ölçüt bağıntılı geçerliğine yönelik kanıtlar olarak değerlendirilmiştir. Martin ve Anderson'ın (1998)678, 33 ve 101 katılımcı ile yaptıkları 3 farklı çalışmada ise Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin geçerliği ve güvenilirliği test edilmiştir. Yapılan araştırmalarda BEÖ'nün iç tutarlılığı .72, .73 ve .81 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada öğrencilerin bilişsel esneklik düzeylerini ölçmek için kullanılacak olan Bilişsel Esneklik Ölçeğinin Türkiye'deki uyarlama çalışması ise Çelikkaleli (2014) tarafından yapılmıştır. Çelikkaleli (2014) ölçeğin faktör analizini ve güvenilirlik çalışmalarını 370 tane lise öğrencisinden toplanılan veriler aracılığıyla yapmıştır. Ölçeğin faktör analizinin ve güvenilirlik çalışmasının yapıldığı öğrenciler 14 ile 19 yaş arasında bulunan Muğla il merkezinde liseye devam eden öğrencilerdir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini sınamak için 59 öğrenciden, dil geçerliği için ise 24 öğrenciden daha veri toplanmıştır. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliliğinin yapılması için ise 392 öğrenciden veri toplanmıştır. Uyarlama çalışması esnasında orijinal dili İngilizce olan ölçek öncelikle Çelikkaleli (2014) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş sonrasında İngilizce Dil Eğitimi Bölümünden 7 öğretim elemanından çeviri hakkında görüş alınmıştır. Bu işlem

tamamlandıktan sonra alanında uzman 5 psikolojik danışmana oluşturulan çeviri ölçek verilmiş ve yorumlar doğrultusunda Türkçe deneme formu oluşturulmuştur. Deneme formu Türkçe eğitimi bölümünden 3 öğretim elemanına daha inceletildikten sonra ölçek son şeklini almıştır. Son şekli verilen ölçek örneklem gruba uygulandığında veriler ölçme aracının tek faktörden oluştuğunu göstermiştir. Ölçme aracının iç tutarlılık katsayısı tüm maddeler için .71 bulunurken ölçekten 2. Madde çıkartıldıktan sonra bu değer .74 e yükselmiştir. Bunun üzerine ölçekten 2. Madde çıkarılarak geri kalan 11 madde ile ölçeğin yapı geçerliğine devam edilmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .98 olarak bulunurken ölçeğin iki yarı güvenilirliği .77 olarak saptanmıştır. 2. Madde ile ilgili olarak Çelikkaleli (2014) soru kökünün yanlış anlaşılmış olabileceğini bu nedenle de yapılan istatistikler sonucu maddenin ölçme aracının iç tutarlılığını düşürmüş olabileceğinibelirtmiştir. Yapılacak başka çalışmalarda bu maddenin soru kökünün koyu, altı çizili, italik yazılmasının daha faydalı olacağını ifade etmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucu Çelikkaleli (2014) söz konusu ölçeğin Türkçe formunun liseye giden ergenlerin bilişsel esnekliklerini ölçme konusunda yeterli psikometrik değerlere sahip olduğunu ve kullanılabileceğini belirtmektedir. Bu araştırma için gerçekleştirilen Bilişsel Esneklik Ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına ise aşağıda yer verilmiştir.

3.3.3.1. Bilişsel Esneklik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması

Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin bu araştırmadaki geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek için bazı çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu ölçeğin geçerliğini belirlemek için ölçeğin orijinal model yapısı göz önüne alınarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Bilişsel Esneklik Ölçeği için kurulan ölçme modellerine ilişkin uyum indeksleri (χ^2/sd, RMSEA, SRMR, GFI, CFI ve NFI), standartlaştırılmış faktör yük değerleri ve hata varyansları Tablo 5'de gösterilmektedir.

Tablo 5
Bilişsel Esneklik Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçek	χ^2/sd	RMSEA	SRMR	GFI	CFI	NFI	Faktör Yükleri	Hata Varyansları
Bilişsel Esneklik Ölçeği	4,71	,07	,06	,96	,94	,92	,27-,75	,44-,93

Bilişsel Esneklik Ölçeği için de elde edilen model veri uyum indeks değerlerinin diğer ölçeklerde olduğu gibi kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldıkları görülmektedir. Böylece Bilişsel Esneklik Ölçeği içinde model veri uyumunun sağlandığını söylenebilir.

Bilişsel Esneklik Ölçeği için elde edilen madde faktör yük değerlerinde ise bir maddenin (Madde 11) faktör yük değerinin ,30' dan düşük olduğu (λ =,27) ve hata varyansının ise ,90'dan yüksek (ε=93) olduğu görülmektedir. Bu madde için elde edilen t değerlerinin 1,96'dan yüksek olması ve maddenin ölçek için önemli görülmesi nedeni ile analizde tutulmasına karar verilmiştir. Elde edilen tüm bu bulgulara göre, araştırmada kullanılan Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin geçerli olduğu ve veriye iyi düzeyde uyum sağladığı söylenebilir.

Araştırmada kullanılan Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin güvenirlik çalışması için Cronbach α güvenirlik katsayısından yararlanılmıştır. Buna göre Bilişsel Esneklik Ölçeği toplam puanı için Cronbach α güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlar Bilişsel Esneklik Ölçeği' nin αdeğerinin ,79 olduğunu göstermştir. Kline (1999) ölçümlerin güvenilirliğinin sağlanabilmesi için 0,80 güvenirlik katsayısının uygun olduğunu belirtmesine rağmen 0,70değerinden yüksek olan değerlerinde güvenirlik için yeterli olduğu görüşünü savunmaktadır. Buna göre araştırmada kullanılan Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin güvenirliğinin de uygun olduğu söylenebilir.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmada kullanılacak bazı değişkenleri öğrenmek amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu form ile katılımcıların cinsiyeti, yaşı, sosyoekonomik düzeyi, bir önceki seneye ait not ortalamaları, ebeveynlerinin eğitim durumu, ebeveynlerinin çalışma durumu ve ebeveynlerinin evli ya da boşanmış olması öğrenilmiştir. Ayrıca ebeveynleri boşanmış ise hangi ebeveynlerinin yanında kaldıkları, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığı ve boşanmanın ne kadar süre önce gerçekleştiği gibi bilgiler toplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak verilerin toplanma sürecinde öncelikli olarak araştırmada kullanılacak ölçekleri geliştiren, Türk kültürüne uyarlayan araştırmacılarla elektronik posta aracılığıyla iletişime geçilmiş ve ölçeklerin söz konusu araştırmada kullanımına dair izin istenmiştir. Ayrıca araştırmanın seçilen örneklemde gerçekleştirilmesinde hiçbir sakınca olmadığına dair Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli onay alınmıştır. Sonrasında veri toplama araçlarının seçilmiş olan örneklemdeki lise öğrencilerine uygulanabilmesi için Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli yasal izinler

istenmiştir.Kişisel Bilgi Formu, Bilişsel Esneklik Ölçeği, Anne Kabul/Red Ölçeği, Baba Kabul/Red Ölçeği ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği aynı kitapçık üzerinde basılmıştır.Sonrasında araştırma verilerinin toplanacağı okullara gidilmiş ve okul rehber öğretmenleri ile iletişime geçilerek okullarındaki boşanmış ailelerden gelen ergenler hakkında bilgi edinilmiş ve araştırmaya alınacak olan anne-babası boşanmış olan öğrenciler belirlenmiştir. Daha sonra anne-babası boşanmış bu öğrencilerin kendi sınıflarında eğitimlerine devam eden anne-babası evli öğrenciler, anne-babası boşanmış olan öğrencilerin öğrenci liste sırası dikkate alınarak sistematik örnekleme (örnekleme girecek kişi sayısı belirlendikten sonra seçkisiz seçilmiş ilk birimden itibaren k ıncı kişinin sistematik olarak seçildiği örnekleme (Erkuş, 2013, s.120) ile belirlenmiştir. Örneklemede yansızlığı korumanın pratikteki yollarından biri yansız diziden eşit aralıklarla örnek seçmedir (Karasar, 2016, s. 167). Bu yöntem kullanılarak örneklemede yansızlık sağlanmaya çalışılmıştır. 7'si anadolu lisesi, 3'ü mesleki ve teknik anadolu lisesi, 2'si ise imamhatip lisesi olmak üzere toplam 12 ortaöğretim kurumunda eğitim gören öğrencilerden gerekli veriler toplanmıştır. Veri toplama işleminde araştırmacı bizzat kendisi okullarda bulunmuş ve uygulamayı kendisi yapmıştır. Verilerin toplanması işlemi sırasında katılımcılara çalışmanın içeriği, amacı ve gizlilik konusunda gerekli bilgiler verilmiştir. Sonrasında gönüllü olan öğrencilere veri toplama araçları dağıtılmış ve veri toplama araçlarının üstüne isimlerini yazmamaları istenmiştir. Böylece katılımcılara dair bilgilerin gizli tutulacağı ve bu bilgilerin sadece araştırmacı tarafından bilimsel amaçla kullanılacağı ifade edilmiştir. Uygulama yaklaşık olarak 30-40 dk sürmüştür. Söz konusu veri toplama araçları ile katılımcılardan verilerin toplanması yaklaşık 4 hafta sürmüştür.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Çalışma grubundan elde edilen veriler SPSS21.0 paket programına girilmiştir. Veriler girildikten sonra kayıp veri olup olmadığı kontrol edilmiş ve kayıp veri miktarı belirlenmiştir. Uygulanan ölçeklerdeki kayı veri miktarının %2 oranında olduğu görülmüştür. Buna göre, kayıp veri miktarının %5'den az olması dolayısıyla ortalama değer atama yoluna gidilmiştir (Schafer,1997). Daha sonra araştırmanın amacı doğrultusunda boşanmış ve evli ailelerden gelen öğrencilerin Anne Red Ölçeği, Baba Red Ölçeği, Kişilik Değerlendirme Ölçeği ve Bilişsel Esneklik Ölçeği' nden elde ettikleri toplam puanları hesaplanmıştır. Elde edilen toplam puanlar üzerinden uç değer tespiti yapılmıştır. Tek değişkenli uç değer tespiti için toplam ölçek puanlarının z-standart

puanları hesaplanmış, histogramlar ve kutu-çizgi grafiklerinden yararlanılmıştır. İlk etapta toplam 630 öğrenciye uygulanan ölçeklerde, verilerin uygunluğu incelendiğinde ölçek maddelerinin çoğunu boş bırakan ya da uç değerleri fazla olan 28 öğrencinin veri setinden çıkarılmasıyla analizler 602 öğrenci üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmada boşanmış ve evli ailelerden gelen öğrencilerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeyleri açısından karşılaştırılması amaçlandığında verilerin normal dağılım varsayımı için öğrenciler anne ve babası evli ve boşanmış olacak şekilde iki ayrı gruba ayrılarak normallik testleri yapılmıştır. Normallik varsayımı için, ölçek toplam puanlarının çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış ve bu değerlerin -1 ile +1 arasında olduğu görülmüştür (Büyüköztürk, 2017, s.21). Ayrıca, normal Q-Q pilot grafiği ile kutu çizgi grafiği de incelenmiş ve verilerin normal dağılım sergilediği görülmüştür. Verilerin normal dağılım sergilemesi neticesinde analizlerde parametrik testler kullanılmasına karar verilmiş ve araştırma sorularına göre uygulanacak analiz yöntemleri açıklanmıştır.

Birinci araştırma sorusunda ebeveyni evli ve boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeyleri karşılaştırıldığından bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Buna göre birinci araştırma sorusu ve alt araştırma sorularında ergenlerin ölçeklerden aldıkları toplam puanlarına t-testi uygulanmıştır.

İkinci araştırma sorusu kapsamında, ebeveyni boşanmış ve evli olan ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi düzeylerinin pskilojik uyumlarını yordayıp yormadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak Kişilik Değerlendirme Ölçeği toplam puanları bağımlı değişken ve Anne-Baba Kabul-Red ölçeği faktör puanları bağımsız değişkenler olarak ele alınıp ebeveyni evli ve boşanmış olan ergenler için ayrı ayrı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Üçüncü araştırma sorusu kapsamında, ebeveyni boşanmış ve evli olan ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide bilişsel esneklik düzeylerinin aracı ve düzenleyici bir role sahip olup olmadığı ve algılanan anne-baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı role sahip olup olmadığı incelenmiştir. Aracı değişken, bir değişkenin ancak bu değişken aracılığıyla başka değişkeni etkilediği değişkendir. Düzenleyici değişken ise iki değişken arasındaki ilişkiyi düzenleyerek ancak bu değişken varlığında değişkenlerden birinin diğerini etkilediği değişkendir (Erkuş, 2013, s. 84). Buna göre ilk olarak ebeveyni boşanmış ve evli olan ergenler iki ayrı gruba ayrılmıştır. Her iki grupta Kişilik Değerlendirme Ölçeği bağımlı

değişken Anne Kabul-Red Ölçeği bağımsız değişken ve Bilişsel Esneklik Ölçeği ise aracı değişken ve düzenleyici değişken olarak ele alınıp analiz yapılmıştır. Daha sonra her iki grupta Baba Kabul-Red Ölçeği bağımsız değişken ve Bilişsel Esneklik Ölçeği ise aracı değişken ve düzenleyici değişken olarak ele alınıp analiz yapılmıştır. Sonrasında ise Bilişsel Esneklik Ölçeği bağımlı değişken, Anne-Baba Red Ölçekleri ayrı ayrı bağımsız değişken ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği aracı değişken olarak ele alınıp aracılık testi yapılmıştır. Bu analizler Hayes'in geliştirdiği SPSS uyumlu bir makro (PROCESS) yardımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu makro anne/baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki yolun ve bilişsel esneklik ile psikolojik uyum arasındaki yolun etki düzeyleri ve anlamlılıklarının hesaplamasının yanı sıra doğrudan ve dolaylı etkileri de hesaplar. Yani anne/baba reddinden psikolojik uyuma giden yolu veanne/baba reddinden bilişsel esneklik üzerinden psikolojik uyuma giden yolu hesaplamakta kullanılabilmektedir (Preacher ve Hayes, 2008).

Dördüncü araştırma sorusu kapsamında, boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin anne baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeylerinin demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Buna göre iki grubun karşılaştırılması kapsamında bağımsız gruplar t-testi ve ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizinin anlamlı çıkması durumunda hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu araştırmak içindevaryansların homojenliğinin sağlandığı durumda*post-hoc Dunnett C* (anlamlı farklar) testi uygulanırken, varyansların homojenliğinin sağlanmadığı durumda *Scheffe* testi kullanılmıştır.

Ayrıca bu araştırma sorusunda, boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeyleri ile akademik başarıları arasında ilişki olup olmadığını araştırmak da amaçlanmışır. Bu doğrultuda ergenlerin anne-baba reddi, , psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemek için pearson korelasyon katsayısı (r) kullanılmıştır. Korelasyon katsayısı yorumlanırken, Guilford (1956)'un belirttiği, r <,20 (çok düşük/çok zayıf); ,20 ≤ r ≤ ,40 (düşük/zayıf); ,40≤ r ≤,70 (orta); ,70 ≤ r ≤,90 (yüksek); r > ,90(çok yüksek) düzey bir ilişki kriterleri göz önüne alınmıştır (Akt. Tan, 2016).

Beşinci araştırma sorusu kapsamında, boşanmış ailelerden gelen ergenlerin anne baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeylerinin boşanma durumuyla ilgili demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Buna

göre iki grubun karşılaştırılması kapsamında bağımsız gruplar için t-testi ve ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizinin anlamlı çıkması durumunda hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu araştırmak içinde *post-hoc Scheffe* (anlamlı farklar) testi uygulanmıştır.Bu soruda ebeveyni boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri ile boşanma esnasında çocuğun bulunduğu yaş arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi de amaçlanmıştır. Buna göre, ergenlerin anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri ile boşanma esnasındaki yaşları arasındaki ilişkiyi incelemek için ise pearson korelasyon katsayısı (r) kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve araştırma soruları için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular, araştırma sorularının sırasına uygun olarak tablo ve açıklamalarıyla birlikte verilip bunlara dayalı olarak yorumlar yapılmıştır.

4.1. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin, Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Açısından Karşılaştırılması

Ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri ebeveyni evli ve boşanmış ailelerden gelme durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığınınkarşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6
Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklikleri ile Evli ve Boşanmış Ebeveynlere Sahip Olma Durumlarına İlişkin t-testi Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	N	$\overline{X}$	ss	t	sd	p
Anne Red Ölçeği	Evli	301	36,67	11,68	1,90	600	,06
	Boşanmış	301	38,91	16,71			
Baba Red Ölçeği	Evli	301	41,07	14,92	6,04	600	,00**
	Boşanmış	301	49,95	20,70			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	301	98,83	16,36	0,36	600	,72
	Boşanmış	301	99,33	17,07			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	301	53,02	9,29	0,38	600	,70
	Boşanmış	301	52,72	9,38			

**p ≤ ,01

Tablo 6 incelendiğinde, ergenlerin algıladıkları baba red düzeylerinin ebeveynlerin evli ya da boşanmış olma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur (t= 6,04; p < ,01). Puan ortalamalarına bakıldığında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin puan ortalamalarının ($\overline{X}$= 49,95), evli ebeveynlere sahip ergenlerin puan ortalamalarından ($\overline{X}$

=41,07) daha yüksek oluğu görülmektedir. Buna göre ebeveynleri boşanmış ergenlerin baba red algıları daha fazladır.

Ergenlerin Anne Red Ölçeğinden aldıkları puanlarının ebeveynlerin evli ya da boşanmış olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (t= 1,890; p > ,05). Benzer şekilde, ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri de ebeveynlerin evli ya da boşanmış olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir (t= 0,36; p > ,05). Son olarak, ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri de ebeveynlerin evli ya da boşanmış olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir (t= 0,38; p > ,05).

4.2. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddinin Psikolojik Uyumlarını Yordaması

Ebeveyni boşanmış ve evli olan ergenlerin algıladıkları anne-baba reddinin pskilolojik uyumlarını anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre ebeveyni evli ve boşanmış olan çocuklar iki ayrı grup olarak ele alınmıştır. İlk olarak anne-baba reddinin ergenlerin psikolojik uyumlarını anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek için ergenlerin psikolojik uyumları bağımlı değişken olarak, anne red ölçeği toplam puanı ile baba kabul-red ölçeği toplam puanları bağımsız değişken olarak ele alınıp çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 7' de gösterilmektedir.

4.2.1. Anne-Baba Red Düzeyine Göre Ergenlerin Psikolojik Uyumlarının Yordanması

Anne-Baba kabul-red düzeyinin ergenlerin psikolojik uyumlarını yordamasına ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 7' de gösterilmektedir.

Tablo 7
Ebeveyni Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Anne-Baba Red Düzeylerinin Psikolojik Uyumlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler		B	sh	B	t	p	
Anne-Baba Evli	Sabit	71,09	2,86	-	24,86	,000***	$F_{(2,298)=}$ 54,51; ***p= ,00 R= ,52, R^2= ,27
	Anne Kabul-Red	,31	,08	,22	3,78	,000***	
	Baba Kabul-Red	,39	,06	,36	6,14	,000***	
Anne-Baba Boşanmış	Sabit	78,25	3,09	-	25,32	,000***	$F_{(2,298)=}$ 25,64; ***p= ,00 R= ,38, R^2= ,15
	Anne Kabul-Red	,28	,05	,27	5,16	,000***	
	Baba Kabul-Red	,20	,04	,24	4,55	,000***	

***p ≤ ,001

Anne-babası evli olan ergenlerin psikolojik uyumları üzerinde etkisi olduğu düşünülen Anne Kabul-Red Ölçeği ile Baba Kabul-Red Ölçeği' nin ergenlerin psikolojik uyumlarını ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik olarak yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda, her iki ölçeğin toplam puanın birlikte ergenlerin psikolojik uyumları ile anlamlı bir ilişki (R =,52; R^2 =,27) sergilemişlerdir ($F_{(2,298)=}$ 54,51; p ≤ ,001). Her iki ölçek birlikte ergenlerin psikolojik uyumlarındaki değişimin %27' sini açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin psikolojik uyum üzerindeki önem sırası Baba Red (β=,36) ve Anne Red (β=,22) şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden Anne Red (p≤ ,001) ve Baba Red (p≤ ,001) değişkenlerinin ergenlerin psikolojik uyumları üzerinde anlamlı yordayıcı oldukları görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, anne-babası evli olan ergenlerin psikolojik uyumlarını yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Psikolojik Uyum = (,39×Baba Red) + (,31×Anne Red).

Anne-babası boşanmış olan ergenlerin psikolojik uyumları üzerinde etkisi olduğu düşünülen Anne Kabul-Red Ölçeği ile Baba Kabul-Red Ölçeği' nin ergenlerin psikolojik uyumlarını ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik olarak yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda, her iki ölçeğin toplam puanın birlikte ergenlerin psikolojik uyumları ile anlamlı bir ilişki (R =,38; R^2 =,15) sergilemişlerdir ($F_{(2,298)=}$ 25,64; p≤ ,001). Her iki ölçekbirlikte ergenlerin psikolojik uyumlarındaki değişimin %15'ni açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin psikolojik uyum üzerindeki önem sırası Anne Red (β=,27) ve Baba Red (β= ,24) şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcıdeğişkenlerden Anne Kabul-Red (p≤ ,001) ve Baba Kabul-Red (p≤ ,001) değişkenlerinin ergenlerin psikolojik uyumları üzerinde anlamlı yordayıcı oldukları görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, anne-babası boşanmış olan ergenlerin psikolojik uyumlarını yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

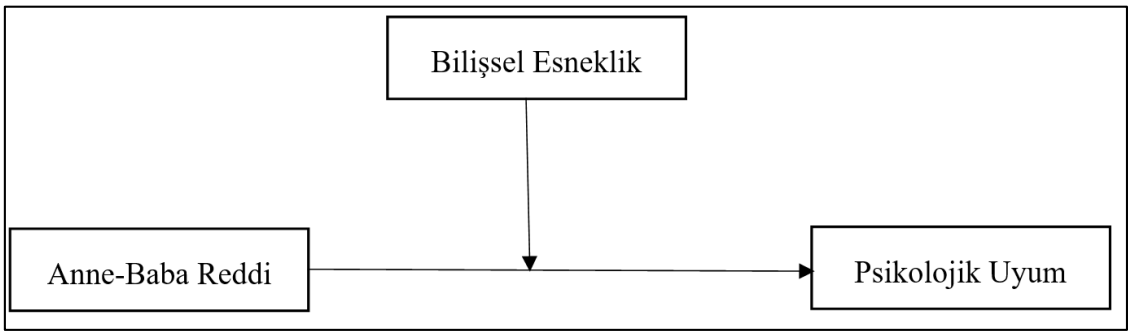
Psikolojik Uyum = (,28×Anne Red) + (,20×Baba Red).

4.3. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri İlişkisinde, Değişkenlerin Aracı ve Düzenleyici Rolleri

Ebeveyni boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi ile pskilolojik uyumları arasında bilişsel esneklik düzeylerinin aracı ve düzenleyici role sahip olup olmadığını belirlemek ve algılanan anne-baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek için aracılık testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

4.3.1. Algılanan Anne-Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Etkisi

Bu bölümde, anne-babası evli ve boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici role sahip olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre, anne baba reddi bağımsız, psikolojik uyum bağımlı ve bilişsel esneklik ise moderatör (düzenleyici) değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın ana modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

*Şekil 1.*Düzenleyici değişken için ana model

4.3.1.1. Anne-Babası Boşanmış Olan Aileler İçin Düzenleyici Etki

Araştırmanın bu bölümünde anne-babası boşanmış ergenler için anne ve baba reddi ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak, psikolojik uyum bağımlı ve bilişsel esneklik ise moderatör (düzenleyici) değişken olarak ele alınmıştır.

Anne Reddi İçin

Anne reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin düzenleyici rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8
Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü

Psikolojik Uyum	***β***	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**
R=,55, R^2 = 0,30, F= 43,44, p=,000***, ΔR^2 = ,010, F = 4,47, p = ,035*						
Sabit	158,85	12,64	12,56	,000***	133,97	183,73
Anne Reddi	-,37	,28	-1,29	,196	-,94	,19
Bilişsel Esneklik	-1,29	,23	-5,56	,000***	-1,74	-,83
Anne Reddi X Bilişsel Esneklik	,01	,01	2,11	,035*	,00	,02
	Etki	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**
Bilişsel Esnekliğin Durumsal Etkisi = M±SD						
-1 SD	,12	,07	1,70	,090	-,01	,26
M	,23	,05	4,61	,000***	,13	,32
+1 SD	,33	,07	4,70	,000***	,19	,47

* p ≤ ,05;***p≤,001

Tablo 8'deki bilgilere göre, kurulan regresyon modeli istatistiksel açıdan anlamlıdır (R=,55, R^2=,30, F=43,44, p≤,001).

Düzenleyici etki analizi bulgusuna göre, anne reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esneklik düzenleyici etkiye sahiptir (β= ,01, t= 2,11, p< ,05). Tablo 8 incelendiğinde bilişsel esneklik düzeyine göre gruplar arasında fark olduğu ve ergenlerin bilişsel esneklikleri arttıkça algılanan anne reddinin psikolojik uyumu yordayıcılığının arttığı görülmektedir (Ölçek puanlamasının tersten yapılmasından dolayı psikolojik uyuma ilişkin yüksek puanlar genel psikolojik uyumun sağlıksız olduğunu göstermektedir) . Bilişsel esneklik düzeyine göre gruplar karşılaştırıldığında; bilişsel esneklik düzeyi yüksek olan grubun (β = ,33, p≤,001), bilişsel esnekliği orta olan gruba göre (β = ,23, p≤,001) algıladıkları anne reddinin psikolojik uyumlarını yordayıcılığı daha yüksek bulunmuştur.

Baba Reddi İçin

Baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin düzenleyici rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9
Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü

Psikolojik Uyum	***β***	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**
R=,53, R^2 = 0,28, F= 39,06, p=,000***, ΔR^2 = ,00, F= ,06, p = ,79						
Sabit	132,71	13,87	9,56	,000***	105,40	160,01
Baba Reddi	,22	,24	,90	,36	-2631	,70
Bilişsel Esneklik	-,78	,24	-3,15	,001***	-1,27	-,29
Baba Reddi X Bilişsel Esneklik	,00	,01	-,26	,79	-,01	,01
	Etki	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**

***p≤,001

Tablo 9'daki bilgilere göre, kurulan regresyon modeli istatistiksel açıdan anlamlıdır (R=,53, R^2=,28, F=39,06, p≤,001).

Düzenleyici etki analizine ilişkin hesaplamalarına göre, etkileşim değişkeni (Baba reddi X Bilişsel Esneklik) modele dahil edilmiş ve bu değişkenin psikolojik uyum üzerinde pozitif anlamlı bir etkisi olmadığı (β= ,00, t= -,26, p>,05) bulunmuştur. Buna göre, baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici bir etkiye sahip olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3.1.2. Anne-Babası Evli Olan Aileler İçin Düzenleyici Etki

Araştırmanın bu bölümünde anne-babası evli ergenler için anne ve baba reddi ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak, psikolojik uyum bağımlı ve bilişsel esneklik ise moderatör (düzenleyici) değişken olarak ele alınmıştır.

Anne Reddi İçin

Anne reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin düzenleyici rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10
Evli Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü

Psikolojik Uyum	***β***	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**
R=,59, R^2 = 0,34, F = 53,11, p=,000***, ΔR^2 = ,009, F = 4,34, p = ,038*						
Sabit	150,15	14,07	10,66	,000***	122,45	177,85
Anne Reddi	-,27	,33	-,81	,41	-,92	,38
Bilişsel Esneklik	-1,24	,25	-4,91	,000***	-1,73	-,74
Anne Reddi X Bilişsel Esneklik	,012	,01	2,08	,038*	,00	,02
	Etki	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**
Bilişsel Esnekliğin Durumsal Etkisi = M±SD						
-1 SD	,29	,08	3,30	,001***	,11	,46
M	,39	,06	5,69	,000***	,25	,52
+1 SD	,53	,09	5,81	,000***	,35	,70

* p ≤ ,05; ***p≤,001

Tablo 10'daki bilgilere göre, kurulan regresyon modeli istatistiksel açıdan anlamlıdır (R=,59, R^2=,34, F=53,11, p≤,001).

Düzenleyici etki analizine ilişkin hesaplamalara göre, anne reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esneklik düzenleyici etkiye sahiptir (β= ,01, t= 2,08, p< ,05). Tablo 10 incelendiğinde bilişsel esneklik düzeyine göre gruplar arasında fark olduğu ve ergenlerin bilişsel esneklikleri arttıkça algılanan anne reddinin psikolojik uyumu

yordayıcılığının arttığı görülmektedir. Bilişsel esneklik düzeyine göre gruplar karşılaştırıldığında; bilişsel esnekliği yüksek grupta (β = ,53, p≤,001), orta(β = ,39, p≤,001) ve düşük gruba (β = ,29, p≤,001) göre algılanan anne reddinin psikolojik uyumu yordayıcılığı daha yüksektir.

Baba Reddi İçin

Baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin düzenleyici rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11
Evli Ailelerdeki Ergenlerin Algıladıkları Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Rolü

Psikolojik Uyum	***β***	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**
R=,61, R^2 = 0,37, F= 60,10, p=,000***, ΔR^2 = ,013, F = 6,34, p = ,012*						
Sabit	1549,84	13,29	11,26	,000***	123,67	176,00
Baba Reddi	-,37	,30	-1,24	,213	-,97	,21
Bilişsel Esneklik	-1,25	,24	-5,15	,000***	-1,73	-,77
Baba Reddi X Bilişsel Esneklik	,01	,01	2,51	,012*	,00	,02
	Etki	**sh**	**t**	**p**	**Alt limit**	**Üst limit**
Bilişsel Esnekliğin Durumsal Etkisi = M±SD						
-1 SD	,26	,06	3,90	,001***	,13	,40
M	,38	,05	7,11	,000***	,27	,49
+1 SD	,54	,08	6,32	,000***	,37	,70

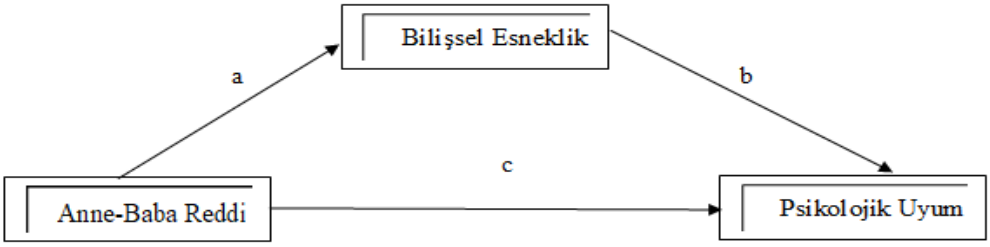
* p ≤ ,05;***p≤,001

Tablo 11'deki bilgilere göre, kurulan regresyon modeli istatistiksel açıdan anlamlıdır (R=,61, R^2=,37, F=60,10, p≤,001).

Düzenleyici etki analizine ilişkin hesaplamalarına göre, baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü anlamlıdır (β= ,01, t= 2,51, p<,05). Tablo 11 incelendiğinde bilişsel esneklik düzeyine göre gruplar arasında fark olduğu ve ergenlerin bilişsel esneklikleri arttıkça algılanan baba reddinin psikolojik uyumu yordayıcılığının arttığı görülmektedir.Bilişsel esneklik düzeyine göre gruplar karşılaştırıldığında; bilişsel esnekliği yüksek grupta (β = ,54, p≤,001), orta(β = ,38, p≤,001) ve düşük gruba (β = ,26, p≤,001) göre algılanan baba reddinin psikolojik uyumu yordayıcılığı daha yüksektir.

4.3.2. Algılanan Anne- Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracı Etkisi

Bu bölümde, anne-babası evli ve boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı role sahip olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre, anne baba reddi bağımsız, psikolojik uyum bağımlı ve bilişsel esneklik ise mediatör (aracı) değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın ana modeli Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Bilişsel esneklik aracı değişkeni için ana model

4.3.2.1. Anne-Babası Boşanmış Olan Aileler İçin Aracı Etki

Araştırmanın bu bölümünde anne-babası boşanmış ergenler için anne ve baba reddi ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak, psikolojik uyum bağımlı ve bilişsel esneklik ise mediatör (aracı) değişken olarak ele alınmıştır.

Anne Reddi İçin

Anne reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12
Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Alt Limit	Üst Limit
AR->PU (Path c)	,08	28,67	299	,58	,05	,000*** ,001***	,19	,41
AR->BE (Path a)	,02	7,74	299	-,08	,03	,000*** ,000***	,-15	-,02
AR->BE->PU (path b) (path c')	,29	62,19	298 298	-,83 ,22	,09 ,05	,000*** ,000*** ,000***	-1,01 ,12	-,66 ,32

***p≤,001

Tablo 12'deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (c yolu) anne reddinin psikolojik uyumu anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.05}$= ,58, $t_{(299)}$ = 5,35, p≤,001). Anne reddinin bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisinin de (a yolu) anlamlı çıktığı görülmektedir($B_{sh.03}$= -,08, $t_{(299)}$ = -2,78, p≤,001).Bilişsel esnekliğin, psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.09}$= -,83, $t_{(298)}$ = -9,35, p≤,001). Ancak anne reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı rolü yoktur. Tablo 12'de verilen regresyon modeline göre değişkenlerin psikolojik uyumun %29'nu açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır(R^2=,29, $F_{(2,298)}$ = 62,19, p≤,001).

Baba Reddi İçin

Baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13
Boşanmış Ailelerdeki Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Alt Limit	Üst Limit
BR->PU (Path c)	,07	22,97	299	,22	,04	,000*** ,001***	,13	,31
BR->BE (Path a)	,02	7,64	299	-,07	,02	,000*** ,000***	,-12	-,02
BR->BE->PU (path b) (path c')	,28	58,74	298 298	-,84 ,15	,09 ,04	,000*** ,000*** ,000***	-1,02 ,07	-,66 ,24

***p ≤ ,001

Tablo 13'deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (c yolu) baba reddinin psikolojik uyumu anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur($B_{sh.04}$= ,22, $t_{(299)}$ = 4,79, p≤,001).Baba reddinin bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisinin de (a yolu) anlamlı olduğu görülmektedir ($B_{sh.02}$= -,07, $t_{(299)}$ = -2,76, p≤,001).Bilişsel esnekliğin, psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.09}$= -,84, $t_{(298)}$ = -9,37, p≤,001). Ancak baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı rolü bulunmamaktadır. Tablo 13'de verilen regresyon modeline göre değişkenlerin psikolojik uyumun %28'sini açıkladığı görülmektedir (R^2=,28, $F_{(2,298)}$ = 58,74, p≤,001).

4.3.2.2. Anne-Babası Evli Olan Aileler İçin Aracı Etki

Araştırmanın bu bölümünde anne-babası evli ergenler için anne ve baba reddi ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak, psikolojik uyum bağımlı ve bilişsel esneklik ise mediatör (aracı) değişken olarak ele alınmıştır.

Anne Reddi İçin

Anne reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14
Evli Ailelerde Anne Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Alt Limit	Üst Limit
AR->PU (Path c)	,17	63,52	299	,58	,07	,000*** ,001***	,44	,73
AR->BE (Path a)	,09	30,27	299	-,24	,04	,000*** ,000***	,-32	-,15
AR->BE->PU (path b) (path c')	,33	76,64	298 298	-,74 ,40	,08 ,07	,000*** ,000*** ,000***	-,91 ,26	-,57 ,54

***p≤,001

Tablo 14'deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında(c yolu) anne reddinin psikolojik uyumu anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.07}$= ,58, $t_{(299)}$ = 7,97, p≤,001). Anne reddinin bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisi de (a yolu) anlamlı çıkmıştır ($B_{sh.04}$= -,24, $t_{(299)}$ = -5,50, p≤,001). Bilişsel esnekliğin psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.08}$= -,74, $t_{(298)}$ = -8,61, p≤,001). Ancak anne reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı rolü bulunmamaktadır. Tablo 14'de verilen regresyon modeline göre değişkenlerin psikolojik uyumun %33'nü açıkladığı görülmektedir (R^2=,33, $F_{(2,298)}$ = 76,64, p≤,001).

Baba Reddi İçin

Baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinde bilişsel esnekliğin aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15
Evli Ailelerde Baba Reddi İle Psikolojik Uyum İlişkisinde Bilişsel Esnekliğin Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

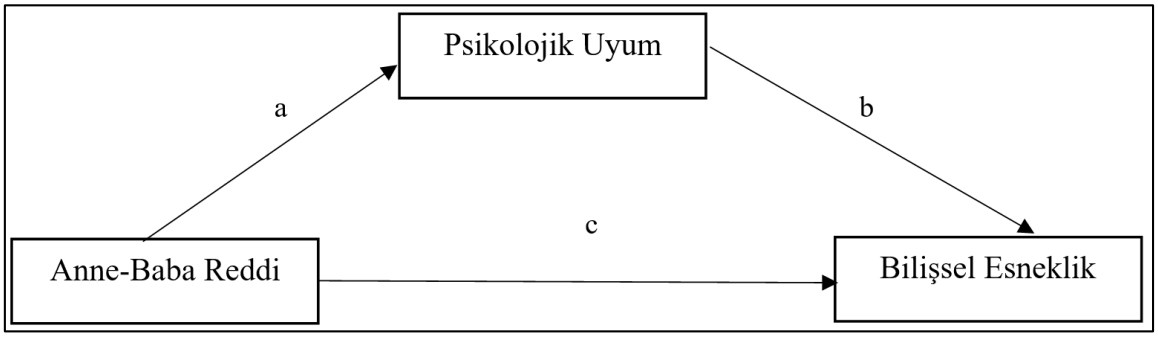
							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Alt Limit	Üst Limit
BR->PU (Path c)	,23	90,69	299	,53	,05	,000*** ,001***	,42	,64
BR->BE (Path a)	,13	45,41	299	-,23	,03	,000*** ,000***	,-29	-,16
BR->BE->PU (path b) (path c')	,36	85,44	298 298	-,68 ,37	,08 ,05	,000*** ,000*** ,000***	-,85 ,26	-,51 ,48

***p≤,001

Tablo 15'deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (c yolu) baba reddinin psikolojik uyumu anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.05}$= ,53, $t_{(299)}$ = 9,52, p≤,001).Baba reddinin bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisinin de (a yolu) anlamlı olduğu görülmektedir ($B_{sh.03}$= -,23, $t_{(299)}$ = -6,73, p≤,001).Bilişsel esnekliğin psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.08}$= -,68, $t_{(298)}$ = -7,85, p≤,001). Ancak baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esneklik aracı role sahip değildir. Tablo 15'de verilen bilgilere göre değişkenlerin psikolojik uyumun %36'sını açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır (R^2=,36, $F_{(2,298)}$ = 85,44, p≤,001).

4.3.3. Algılanan Anne-Baba Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Etkisi

Bu bölümde, anne-babası evli ve boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi ile bilişsel esneklikleri arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı role sahip olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre, anne baba reddi bağımsız, bilişsel esneklik bağımlı ve psikolojik uyum ise mediatör (aracı) değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın ana modeli Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. Psikolojik uyum aracı değişkeni için ana model

4.3.3.1. Anne-Babası Boşanmış Olan Aileler İçin Aracı Etki

Araştırmanın bu bölümünde anne-babası boşanmış ergenler için anne ve baba reddi ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak, bilişsel esneklik bağımlı ve psikolojik uyum ise mediatör (aracı) değişken olarak ele alınmıştır.

Anne Reddi İçin

Anne reddinin bilişsel esneklik üzerindeki etkisinde psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16
Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Anne Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Alt Limit	Üst Limit
AR->BE (Path c)	,02	7,74	299	-,08	,03	,000*** ,001***	-,15	-,02
AR->PU (Path a)	,08	28,67	299	,30	,05	,000*** ,000***	,19	,41
AR->PU->BE (path b) (path c')	,24	48,71	 298 298	 -,27 -,00	 ,03 ,03	,000*** ,000*** ,800	 -,32 -,06	 -,21 ,05

***p≤,001

Tablo 16'daki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (c yolu) anne reddinin bilişsel esnekliği anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.03}$= -,08 $t_{(299)}$ = -2,78, p≤,001). Anne reddinin psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisinin de (a yolu) anlamlı çıktığı görülmektedir($B_{sh.03}$= ,30, $t_{(299)}$ = 5,35, p≤,001). Psikolojik uyumun, bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.03}$= -,27, $t_{(298)}$ = -9,35, p≤,001). Tablo 16'daki bilgilere göre anne reddi ile bilişsel esneklik arasında

psikolojik uyumun tam aracı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 16'da verilen regresyon modeline göre değişkenlerin bilişsel esnekliğin %24' nü açıkladığı da görülmektedir (R^2=,24, $F_{(2,298)}$ = 48,71, p≤,001).

Baba Reddi İçin

Baba reddinin bilişsel esneklik üzerindeki etkisinde psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17
Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Baba Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Alt Limit	Üst Limit
BR->BE (Path c)	,02	7,64	299	-,07	,02	,000*** ,001***	-,12	-,02
BR->PU (Path a)	,07	22,97	299	,22	,04	,000*** ,000***	,13	,31
BR->PU->BE (path b) (path c')	,24	48,85	298 298	-,27 -,01	,03 ,03	,000*** ,000*** ,600	-,32 -,05	-,21 ,03

***p≤,001

Tablo 17'deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (c yolu) baba reddinin bilişsel esnekliği anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.02}$= -,07 $t_{(299)}$ = -2,76, p≤,001). Baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisinin de (a yolu) anlamlı çıktığı görülmektedir($B_{sh.04}$= ,22, $t_{(299)}$ = 4,79, p≤,001). Psikolojik uyumun, bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.03}$= -,27, $t_{(298)}$ = -9,37, p≤,001). Baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki anlamlı olan ilişki psikolojik uyumun modele dahil edilmesi ile beraber anlamlı bulunmamıştır ($B_{sh.03}$= -,00 $t_{(298)}$ = -,52, p>,05).Buna göre baba reddi ile bilişsel esneklik arasında psikolojik uyumun tam aracı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 17'de verilen regresyon modeline göre değişkenlerin bilişsel esnekliğin %24' nü açıkladığı görülmektedir (R^2=,24, $F_{(2,298)}$ = 48,85, p≤,001).

4.3.3.2. Anne-Babası Evli Olan Aileler İçin Aracı Etki

Araştırmanın bu bölümünde anne-babası evli ergenler için anne ve baba reddi ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak, bilişsel esneklik bağımlı ve psikolojik uyum ise mediatör (aracı) değişken olarak ele alınmıştır.

Anne Reddi İçin

Anne reddinin bilişsel esneklik üzerindeki etkisinde psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bulgular Tablo18'de verilmiştir.

Tablo 18
Evli Ailelerdeki Ergenlerin Anne Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	P	Alt Limit	Üst Limit
AR->BE (Path c)	,09	30,27	299	-,24	,04	,000*** ,001***	-,33	-,15
AR->PU (Path a)	,17	63,52	299	,58	,07	,000*** ,000***	,44	,73
AR->PU->BE (path b) (path c')	,27	55,95	298 298	-,26 -,08	,03 ,04	,000*** ,000*** ,049*	-,32 -,17	-,20 ,00

* p ≤ ,05;***p≤,001

Tablo 18'deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (c yolu) anne reddinin bilişsel esnekliği anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.04}$= -,24 $t_{(299)}$ = -5,50, p≤,001). Anne reddinin psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisinin de (a yolu) anlamlı çıktığı görülmektedir($B_{sh.07}$= ,58, $t_{(299)}$ = 7,97, p≤,001). Psikolojik uyumun bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.03}$= -,26, $t_{(298)}$ = -8,61, p≤,001). Anne reddi ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyumun güçlü bir kısmi aracı etkiye sahip olduğu görülmektedir ($B_{sh.04}$= -,08 $t_{(298)}$ = -1,96, p≤,05). Tablo 18'de verilen regresyon modeline göre değişkenlerin bilişsel esnekliğin %27' sini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır (R^2=,27, $F_{(2,298)}$ = 55,95, p≤,001).

Baba Reddi İçin

Baba reddinin bilişsel esneklik üzerindeki etkisinde psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19
Evli Ailelerdeki Ergenlerin Baba Reddi İle Bilişsel Esneklik İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

							Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Alt Limit	Üst Limit
BR->BE (Path c)	,13	45,41	299	-,22	,03	,000*** ,001***	-,29	-,16
BR->PU (Path a)	,23	90,69	299	,52	,05	,000*** ,000***	,41	,63
BR->PU->BE (path b) (path c')	,28	58,21	 298 298	 -,25 -,09	 ,03 ,03	,000*** ,000*** ,000***	 -,31 -,16	 -,02 ,18

***p≤,001

Tablo 19'daki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (c yolu) baba reddinin bilişsel esnekliği anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.03}$= -,22 $t_{(299)}$ = -6,73, p≤,001). Baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisinin de (a yolu) anlamlı çıktığı görülmektedir($B_{sh.05}$= ,52, $t_{(299)}$ = 9,52, p≤,001). Psikolojik uyumun bilişsel esneklik üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B_{sh.03}$= -,25, $t_{(298)}$ = -7,85,p≤,001). Ancak baba reddi ile bilişsel esneklik arasında psikolojik uyumun aracılık rolü bulunmamaktadır. Tablo 19'da verilen regresyon modeline göre değişkenlerin bilişsel esnekliğin %28' sini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır (R^2=,28, $F_{(2,298)}$ = 58,21, p≤,001).

4.4. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri

4.4.1. Cinsiyete Göre

Evli ve boşanmış ailelere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeylerinin ergenlerin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20

Evli ve Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenlerin Cinsiyetlerine İlişkin t-testi Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	ss	t	sd	p
Anne Red Ölçeği	Evli	Kız	181	36,93	12,01	0,47	299	,64
		Erkek	120	36,28	11,18			
	Boşanmış	Kız	190	39,21	16,77	0,39	298	,70
		Erkek	110	38,43	16,73			
Baba Red Ölçeği	Evli	Kız	181	40,34	14,87	1,04	299	,30
		Erkek	120	42,17	14,98			
	Boşanmış	Kız	190	50,33	20,25	0,45	298	,65
		Erkek	110	49,21	21,59			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	Kız	181	100,27	17,41	1,88	299	,06
		Erkek	120	96,67	14,42			
	Boşanmış	Kız	190	100,47	17,94	1,54	298	,13
		Erkek	110	97,32	15,38			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	Kız	181	52,74	8,79	,64	299	,53
		Erkek	120	53,44	10,10			
	Boşanmış	Kız	190	51,99	9,72	1,78	298	,08
		Erkek	110	53,98	8,69			

*p ≤ ,05

Tablo 20 incelendiğinde, ergenlerin algıladıkları anne red düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşmamaktadır (t= 0,47; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de algıladıkları anne red düzeylerinin kız ve erkek ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 0,39; p > ,05).

Ergenlerin algıladıkları baba red düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşmamaktadır (t= 1,04; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de algıladıkları baba red düzeylerinin kız ve erkek ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 0,45; p > ,05).

Ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde, psikolojik uyumları evli ebeveynlere sahip ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşmamaktadır (t= 0,64; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de psikolojik uyum düzeylerinin kız ve erkek ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 1,54; p > ,05).

Son olarak, ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşmamaktadır (t= 1,04; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de bilişsel esneklik düzeylerinin kız ve erkek ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 1,78; p > ,05).

4.4.2. Ergenlerin Yaşlarına Göre

Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esnekliklerinin ergenlerin yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 21' de gösterilmektedir.

Tablo 21
Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Yaşlarına Göre ANOVASonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Yaş	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	Evli	(1) 15 yaş	108	35,29	10,47	1,29	,27	
		(2) 16 yaş	69	38,61	13,39			
		(3) 17 yaş	80	36,27	11,80			
		(4) 18 yaş	44	37,75	11,26			
	Boşanmış	(1) 15 yaş	125	39,92	18,28	0,43	,73	
		(2) 16 yaş	68	38,07	15,72			
		(3) 17 yaş	71	37,44	14,33			
		(4) 18 yaş	37	39,83	17,46			
Baba Red Ölçeği	Evli	(1) 15 yaş	108	38,10	13,60	2,42	,07	
		(2) 16 yaş	69	42,50	14,33			
		(3) 17 yaş	80	42,20	16,37			
		(4) 18 yaş	44	44,07	15,42			
	Boşanmış	(1) 15 yaş	125	49,66	21,37	1,57	,20	
		(2) 16 yaş	68	45,96	21,20			
		(3) 17 yaş	71	53,23	19,19			
		(4) 18 yaş	37	51,97	19,74			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	(1) 15 yaş	108	97,59	16,87	0,45	,71	
		(2) 16 yaş	69	100,51	15,53			
		(3) 17 yaş	80	99,06	15,39			
		(4) 18 yaş	44	98,84	18,25			
	Boşanmış	(1) 15 yaş	125	98,71	16,72	0,81	,49	
		(2) 16 yaş	68	98,30	17,54			
		(3) 17 yaş	71	99,32	17,07			
		(4) 18 yaş	37	103,32	17,46			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	(1) 15 yaş	108	52,62	9,98	0,81	,49	
		(2) 16 yaş	69	51,93	9,08			
		(3) 17 yaş	80	54,03	8,53			
		(4) 18 yaş	44	53,85	9,45			
	Boşanmış	(1) 15 yaş	125	51,29	9,43	2,26	,08	
		(2) 16 yaş	68	54,65	9,52			
		(3) 17 yaş	71	53,68	9,50			
		(4) 18 yaş	37	52,19	8,08			

* p≤ ,05

Tablo21 incelendiğinde, hem evli ebeveyne sahip ergenlerde hem de boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde algıladıkları anne red düzeyleri ergenlerin yaşlarına göre farklılaşmamaktadır [F_{evli} (3, 297) = 1,29; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 297) = 0,43; p >,05]. Ergenlerin algıladıkları baba red düzeyleri incelendiğinde, evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde yaşlara göre farklılık görülmemektedir [F_{evli} (3, 297) = 2,42; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 297) = 1,57; p >,05]. Benzer şekilde, evli ve boşanmış ebeveyne sahip

ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin de ergenlerin yaşlarına göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [F_{evli} (3, 297) = 0,45; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 297) = 0,81; p >,05]. Son olarak, ebeveynleri hem evli ve hem de boşanmış olan ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri ergenlerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir [F_{evli} (3, 297) = 0,81; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 297) = 2,26; p >,05].

4.4.3. Sosyoekonomik Durumlarına Göre

Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esnekliklerinin ergenlerin sosyoekonomik durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 22' de gösterilmektedir.

Tablo 22
Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	SED	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	Evli	(1) düşük	17	40,28	14,30	1,04	,36	
		(2) orta	266	36,39	11,32			
		(3) yüksek	16	38,31	14,89			
	Boşanmış	(1) düşük	36	42,26	20,12	0,92	,40	
		(2) orta	248	38,33	15,99			
		(3) yüksek	16	40,31	19,84			
Baba Red Ölçeği	Evli	(1) düşük	17	53,85	21,18	6,85	,00**	1-2
		(2) orta	266	40,30	14,00			
		(3) yüksek	16	41,75	17,09			
	Boşanmış	(1) düşük	36	53,45	23,82	0,68	,51	
		(2) orta	248	49,55	20,50			
		(3) yüksek	16	47,44	16,44			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	(1) düşük	17	103,30	12,34	0,93	,39	
		(2) orta	266	98,80	16,02			
		(3) yüksek	16	95,64	24,59			
	Boşanmış	(1) düşük	36	100,71	17,58	0,74	,48	
		(2) orta	248	99,46	17,01			
		(3) yüksek	16	94,59	17,49			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	(1) düşük	17	53,00	8,81	1,96	,14	
		(2) orta	266	52,70	9,20			
		(3) yüksek	16	57,45	11,58			
	Boşanmış	(1) düşük	36	52,26	10,54	1,69	,19	
		(2) orta	248	52,49	9,10			
		(3) yüksek	16	56,88	10,56			

** p≤ ,01

Tablo22 incelendiğinde, hem evli ebeveyne sahip ergenlerde hem de boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde algıladıkları anne red düzeyleri ergenlerin sosyoekonomik durumlarına göre farklılaşmamaktadır [F_{evli} (2, 296) = 1,04; p >,05; $F_{boşanmış}$ (2, 297) = 0,92; p >,05]. Benzer şekilde, evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin de ergenlerin sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı bir şekilde değişmediği

görülmektedir [F_{evli} (2, 296) = 0,93; p >,05; $F_{boşanmış}$ (2, 297) = 0,74; p >,05]. Son olarak, ebeveynleri hem evli ve hem de boşanmış olan ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleriergenlerin sosyoekonomik durumlarına göre farklılık göstermemektedir [F_{evli} (2, 296) = 1,96; p >,05; $F_{boşanmış}$ (2, 297) = 1,69; p >,05].

Ergenlerin algıladıkları baba red düzeyi incelendiğinde ise, boşanmış ebeveyne sahip bireylerde baba red düzeyleri sosyoekonomik duruma göre farklılaşmamaktadır [$F_{boşanmış}$ (2, 297) = 0,68; p >,05]. Ancak evli ebeveyne sahip ergenler için baba red düzeyleri sosyoekonomik duruma göre farklılık göstermektedir [F_{evli} (2, 296) = 6,85; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre evli ebeveyne sahip orta düzeyde sosyoekonomik durumdaki ergenler ($\bar{X}$=40,30) ile düşük sosyoekonomik düzeydeki ergenler ($\bar{X}$=53,85) arasında farklılık belirlenmiştir ve düşük sosyoekonomik düzeydeki ergenlerin red algıları daha yüksektir.

4.4.4. Anne Eğitim Durumuna Göre

Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esnekliklerinin ergenlerin anne eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 23' de gösterilmektedir.

Tablo 23
Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Anne Eğitim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Anne eğitim durumu	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	Evli	(1) Ilkokul	124	36,93	11,96	0,68	,56	
		(2) Ortaokul	68	37,46	12,37			
		(3) Lise	81	36,61	11,55			
		(4) Universite	28	33,81	8,78			
	Boşanmış	(1) Ilkokul	113	42,52	19,13	3,69	,01**	1-4
		(2) Ortaokul	69	36,62	13,62			
		(3) Lise	88	36,64	14,52			
		(4) Universite	29	34,22	13,75			
Baba Red Ölçeği	Evli	(1) Ilkokul	124	42,82	16,53	1,07	,36	
		(2) Ortaokul	68	40,26	13,26			
		(3) Lise	81	39,18	13,83			
		(4) Universite	28	40,77	14,05			
	Boşanmış	(1) Ilkokul	113	52,49	21,26	2,86	,04*	1-4
		(2) Ortaokul	69	49,15	20,82			
		(3) Lise	88	50,46	20,42			
		(4) Universite	29	40,07	17,14			

Tablo 23

(devam) Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Anne Eğitim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Anne eğitim durumu	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	(1) İlkokul	124	99,68	14,92	1,68	,17	
		(2) Ortaokul	68	100,13	19,68			
		(3) Lise	81	95,48	15,50			
		(4) Üniversite	28	101,67	15,39			
	Boşanmış	(1) İlkokul	113	100,75	15,47	2,39	,07	
		(2) Ortaokul	69	98,74	16,73			
		(3) Lise	88	99,95	19,03			
		(4) Üniversite	29	91,54	15,31			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	(1) İlkokul	124	51,92	8,13	2,32	,08	
		(2) Ortaokul	68	54,49	9,85			
		(3) Lise	81	54,30	10,57			
		(4) Üniversite	28	50,58	8,44			
	Boşanmış	(1) İlkokul	113	51,73	8,79	1,15	,33	
		(2) Ortaokul	69	52,80	10,10			
		(3) Lise	88	53,13	9,85			
		(4) Üniversite	29	55,19	8,30			

* p≤ ,05; ** p≤ ,01

Tablo 23incelendiğinde, hem evli ebeveyne sahip ergenlerde hem de boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde psikolojik uyum düzeylerinin ergenlerin anne eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir [F_{evli} (3,297) = 1,68; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 295) = 2,39; p >,05]. Benzer şekilde, evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bilişsel esneklik düzeylerinin de ergenlerin anne eğitim durumlarına göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [F_{evli} (3,297) = 2,32; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 295) = 1,15; p >,05].

Ergenlerin algıladıkları anne red düzeyi incelendiğinde ise, evli ebeveyne sahip ergenlerde anne red düzeyleri anne eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır [F_{evli} (3, 297) = 0,68; p >,05]. Ancak boşanmış ebeveyne sahip ergenler için anne red düzeyleri anne eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (3, 295) = 3,69; p≤ ,01]. Anlamlıfarklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin ilkokul mezunu olması ($\bar{X}$=42,52) ile üniversite mezunu olması ($\bar{X}$=34,22) arasında farklılık belirlenmiştir ve annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin red algıları daha yüksektir.

Son olarak, ergenlerin algıladıkları baba red düzeyi incelendiğinde ise, evli ebeveyne sahip ergenlerde baba red düzeyleri anne eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır [F_{evli} (3, 297) = 1,07; p >,05]. Ancak boşanmış ebeveyne sahip ergenler için baba red düzeyleri anne eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (3, 295) = 2,86; p <,05].

Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin ilkokul mezunu olması ($\bar{X}$=52,49) ile üniversite mezunu olması ($\bar{X}$=40,07) arasında farklılık belirlenmiştir ve annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin red algıları daha yüksektir.

4.4.5. Baba Eğitim Durumuna Göre

Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esnekliklerinin ergenlerin baba eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 24'de dagösterilmektedir.

Tablo 24
Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Baba Eğitim Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Baba eğitim durumu	N	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	Evli	(1) İlkokul	75	34,90	11,10	1,33	,26	
		(2) Ortaokul	78	36,34	10,00			
		(3) Lise	102	38,37	12,98			
		(4) Üniversite	46	36,36	12,03			
	Boşanmış	(1) İlkokul	79	41,85	16,50	1,50	,21	
		(2) Ortaokul	67	39,37	18,23			
		(3) Lise	97	36,48	15,32			
		(4) Üniversite	42	39,75	18,85			
Baba Red Ölçeği	Evli	(1) İlkokul	75	42,71	17,37	1,39	,25	
		(2) Ortaokul	78	39,21	12,45			
		(3) Lise	102	42,39	15,80			
		(4) Üniversite	46	38,63	11,88			
	Boşanmış	(1) İlkokul	79	53,01	19,16	2,80	,04*	1-2
		(2) Ortaokul	67	44,53	20,34			
		(3) Lise	97	49,88	20,70			
		(4) Üniversite	42	44,88	19,71			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	(1) İlkokul	75	98,17	16,56	1,53	,21	
		(2) Ortaokul	78	96,68	14,39			
		(3) Lise	102	101,55	17,41			
		(4) Üniversite	46	97,57	16,45			
	Boşanmış	(1) İlkokul	79	101,70	15,57	1,32	,27	
		(2) Ortaokul	67	100,82	16,07			
		(3) Lise	97	97,50	17,62			
		(4) Üniversite	42	97,14	18,29			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	(1) İlkokul	75	52,70	7,96	0,52	,67	
		(2) Ortaokul	78	52,40	8,46			
		(3) Lise	102	53,94	9,41			
		(4) Üniversite	46	52,51	12,29			
	Boşanmış	(1) İlkokul	79	51,24	8,65	0,87	,46	
		(2) Ortaokul	67	53,30	10,47			
		(3) Lise	97	53,22	9,21			
		(4) Üniversite	42	53,13	8,93			

* p≤ ,05

Tablo24 incelendiğinde, hem evli ebeveyne sahip ergenlerde hem de boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde algıladıkları anne red düzeyleri ergenlerin baba eğitim durumlarına göre farklılaşmamaktadır [F_{evli} (3, 297) = 1,33; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 281) = 1,50; p >,05]. Benzer şekilde, evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin de ergenlerin baba eğitim durumlarına göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [F_{evli} (3, 297) = 1,53; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 281) = 1,32; p >,05]. Son olarak, ebeveynleri hem evli ve hem de boşanmış olan ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri ergenlerin baba eğitim durumlarına göre farklılık göstermemektedir [F_{evli} (3, 297) = 0,52; p >,05; $F_{boşanmış}$ (3, 281) = 0,87; p >,05].

Öte yandan, ergenlerin algıladıkları baba red düzeyi incelendiğinde ise, evli ebeveyne sahip ergenlerde baba red düzeyleri baba eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır [F_{evli} (3, 297) = 1,39; p >,05]. Ancak boşanmış ebeveyne sahip ergenler için baba red düzeyleri baba eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (3, 281) = 2,80; p≤ ,05]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının ilkokul mezunu olması ($\bar{X}$=53,01) ile ortaokul mezunu olması ($\bar{X}$=44,53) arasında farklılık belirlenmiştir ve babası ilkokul mezunu olan ergenlerin red algıları daha yüksektir.

4.4.6. Kardeş Sayısına Göre

Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esnekliklerinin ergenlerin kardeş sayısı durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 25' de gösterilmektedir.

Tablo 25
Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Kardeş Sayısı	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	Evli	(1) 1-2 kardeş	98	33,07	8,87	6,75	,00**	1-2 1-3
		(2) 3 kardeş	127	38,49	12,71			
		(3) 4 ve üzeri	72	37,51	11,72			
	Boşanmış	(1) 1-2 kardeş	154	38,80	16,55	0,76	,47	
		(2) 3 kardeş	91	38,06	16,17			
		(3) 4 ve üzeri	52	41,57	18,41			

Tablo 25

(devam) Evli ve Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerinin Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Kardeş Sayısı	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Baba Red Ölçeği	Evli	(1) 1-2 kardeş	98	38,69	14,13	2,91	,06	
		(2) 3 kardeş	127	43,35	16,14			
		(3) 4 ve üzeri	72	40,15	13,12			
	Boşanmış	(1) 1-2 kardeş	154	49,47	20,83	0,74	,48	
		(2) 3 kardeş	91	48,22	19,86			
		(3) 4 ve üzeri	52	52,56	21,23			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	(1) 1-2 kardeş	98	96,02	17,88	5,89	,00**	1-2
		(2) 3 kardeş	127	102,47	16,14			2-3
		(3) 4 ve üzeri	72	95,89	13,43			
	Boşanmış	(1) 1-2 kardeş	154	98,96	17,75	0,19	,83	
		(2) 3 kardeş	91	99,56	16,53			
		(3) 4 ve üzeri	52	100,62	16,54			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	(1) 1-2 kardeş	98	53,66	10,52	0,72	,49	
		(2) 3 kardeş	127	52,31	8,73			
		(3) 4 ve üzeri	72	53,53	8,38			
	Boşanmış	(1) 1-2 kardeş	154	52,37	9,02	0,21	,81	
		(2) 3 kardeş	91	52,94	10,16			
		(3) 4 ve üzeri	52	53,24	9,30			

** p≤ ,01

Tablo25 incelendiğinde, hem evli ebeveyne sahip ergenlerde hem de boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde algıladıkları baba red düzeyleri ergenlerin sahip oldukları kardeş sayılarına göre farklılaşmamaktadır [F_{evli} (2, 294) = 2,91; p >,05; $F_{boşanmış}$ (2, 294) = 0,74; p >,05]. Benzer şekilde, evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin algıladıkları bilişsel esneklik düzeylerinin deergenlerin kardeş sayılarına göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [F_{evli} (2, 294) = 0,72; p >,05; $F_{boşanmış}$ (2, 294) = 0,21; p >,05].

Ergenlerin anne red düzeyleri incelendiğinde, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne red düzeyleri kardeş sayısına göre farklılık göstermemektedir [$F_{boşanmış}$ (2, 294) = 0,76; p >,05]. Ancak evli ebeveynlere sahip ergenlerde algılanan anne red düzeyi sahip olunan kardeş sayısına göre farklılaşmaktadır [F_{evli} (2, 294) = 6,75; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, evli ebeveynlere sahip ergenlerin 1-2 kardeşi olması ($\bar{X}$=33,07) ile 3 kardeşi olması ($\bar{X}$=38,49) arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ve 1-2 kardeşe sahip ergenlerin algıladıkları red düzeyleri daha düşüktür. Ayrıca, evli ebeveynlere sahip ergenlerin 1-2 kardeşi olması ($\bar{X}$=33,07) ile4 ve üzeri kardeşi olması ($\bar{X}$=37,51) arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ve 1-2 kardeşe sahip ergenlerin algıladıkları red düzeyleri daha düşüktür.

Ergenlerin psikolojik uyum değerleri incelendiğinde ise, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri kardeş sayısına göre farklılık göstermemektedir

[$F_{boşanmış}$ (2, 294) = 0,19; p >,05]. Ancak evli ebeveynlere sahip ergenlerde psikolojik uyum düzeyi sahip olunan kardeş sayısına göre farklılaşmaktadır [F_{evli} (2, 294) = 5,89; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, evli ebeveynlere sahip ergenlerin 1-2 kardeşi olması ($\bar{X}$=96,02) ile 3 kardeşi olması ($\bar{X}$=102,47) arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, evli ebeveynlere sahip ergenlerin 3 kardeşi olması ($\bar{X}$=102,47) ile 4 ve üzeri kardeşi olması ($\bar{X}$=95,89) arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

4.4.7. Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre

Evli ve boşanmış ailelere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeylerinin ergenlerin annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26
Evli ve Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik DüzeylerininErgenlerin Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Farklılaşmalarına İlişkin t-testi Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Anne Çalışma	n	$\overline{X}$	ss	t	sd	p
Anne Red Ölçeği	Evli	Çalışıyor	54	34,53	11,26	1,49	299	,14
		Çalışmıyor	247	37,14	11,73			
	Boşanmış	Çalışıyor	123	36,31	14,66	1,50	292	,14
		Çalışmıyor	171	39,07	16,17			
Baba Red Ölçeği	Evli	Çalışıyor	54	41,63	15,65	,30	299	,68
		Çalışmıyor	247	40,95	14,78			
	Boşanmış	Çalışıyor	123	50,81	20,40	,41	292	,68
		Çalışmıyor	171	49,81	21,07			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	Çalışıyor	54	97,02	14,85	,90	299	,37
		Çalışmıyor	247	99,23	16,67			
	Boşanmış	Çalışıyor	123	98,83	16,65	,32	292	,75
		Çalışmıyor	171	99,48	17,19			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	Çalışıyor	54	55,18	7,84	1,89	299	,06
		Çalışmıyor	247	52,54	9,57			
	Boşanmış	Çalışıyor	123	52,48	9,50	,38	292	,70
		Çalışmıyor	171	52,91	9,39			

* p≤ ,05

Tablo 26 incelendiğinde, ergenlerin algıladıkları anne red düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 1,49; p >,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de algıladıkları anne red düzeylerinin ergenlerin çalışan anneye sahip olup olmama durumlarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 1,50; p > ,05).

Ergenlerin algıladıkları baba red düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 0,30; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de algıladıkları baba red düzeylerinin çalışan ya da çalışmayan anneye sahip ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 0,41; p > ,05).

Ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde, psikolojik uyumları evli ebeveynlere sahip ergenlerin annelerinin çalışma durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 0,90; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de psikolojik uyum düzeylerinin annesi çalışan ya da çalışmayan ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 0,32; p > ,05).

Son olarak, ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin annelerinin çalışma durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 1,89; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de bilişsel esneklik düzeylerinin annesi çalışan ya da çalışmayan ergenlerde farklılaşmadığı belirlenmiştir (t= 0,38; p > ,05).

4.4.8. Babalarının Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre

Evli ve boşanmış ailelere sahip ergenlerinalgıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeylerininergenlerin babalarının çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27
Evli ve Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik DüzeylerininErgenlerin Babalarının Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Farklılaşmalarına İlişkin t-testi Sonuçları

Ölçekler	Ebeveyn Durumu	Baba Çalışma	n	$\overline{X}$	ss	t	sd	p
Anne Red Ölçeği	Evli	Çalışıyor	270	36,40	11,70	1,20	299	,23
		Çalışmıyor	31	39,06	11,33			
	Boşanmış	Çalışıyor	225	38,27	16,67	1,72	275	,09
		Çalışmıyor	52	42,78	18,54			
Baba Red Ölçeği	Evli	Çalışıyor	270	40,67	14,63	1,39	299	,17
		Çalışmıyor	31	44,58	17,04			
	Boşanmış	Çalışıyor	225	47,38	19,97	1,32	275	,19
		Çalışmıyor	52	51,43	20,06			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	Çalışıyor	270	98,49	16,49	1,09	299	,28
		Çalışmıyor	31	101,86	15,08			
	Boşanmış	Çalışıyor	225	99,02	16,66	,16	275	,88
		Çalışmıyor	52	98,61	16,86			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evli	Çalışıyor	270	53,36	9,28	1,91	299	,06
		Çalışmıyor	31	50,00	9,34			
	Boşanmış	Çalışıyor	225	52,72	9,39	1,07	275	,28
		Çalışmıyor	52	54,25	8,96			

* p≤ ,05

Tablo 27 incelendiğinde, ergenlerin algıladıkları anne red düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin babalarının çalışıp çalışmama durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 1,20; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de algıladıkları anne red düzeylerinin ergenlerin çalışan babaya sahip olup olmama durumlarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 1,72; p > ,05).

Ergenlerin algıladıkları baba red düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin babalarının çalışıp çalışmama durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 1,39; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de algıladıkları baba red düzeylerinin çalışan ya da çalışmayan babaya sahip ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 1,32; p > ,05).

Ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde, psikolojik uyumları evli ebeveynlere sahip ergenlerin babalarının çalışma durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 1,09; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de psikolojik uyum düzeylerinin babası çalışan ya da çalışmayan ergenlerde farklılaşmadığı bulunmuştur (t= 0,16; p > ,05).

Son olarak, ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri evli ebeveynlere sahip ergenlerin babalarının çalışma durumlarına göre farklılaşmamaktadır (t= 1,91; p > ,05). Benzer şekilde boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin de bilişsel esneklik düzeylerinin babası çalışan ya da çalışmayan ergenlerde farklılaşmadığı belirlenmiştir (t= 1,07; p > ,05).

4.4.9. Akademik Başarı ile Değişkenler Arası İlişki

Boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları, bilişsel esneklikleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemek için Anne Kabul-Red Ölçeği, Baba Kabul-Red Ölçeği, Kişilik Değerlendirme Ölçeği, Bilişsel Esneklik Ölçeği toplam puanları ve akademik not ortalamaları arasındaki korelasyona bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 28' de gösterilmektedir.

Tablo 28
Ebveyni Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Akademik Başarıları ile Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklikleri Arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Değerleri

	Değişkenler	1	2	3	4	5
Anne-Baba Evli	**1.** Akademik Başarı	1	-,04	-,17**	-,19**	,11
	2. Anne Red Ölçeği		1	,42**	,54**	-,30**
	3.Kişilik Değerlendirme Ölçeği			1	,48*	-,51**
	4. Baba Red Ölçeği				1	-,36**
	5. Bilişsel Esneklik Ölçeği					1

Tablo 28

(devam) Ebveyni Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Akademik Başarıları ile Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklikleri Arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Değerleri

	Değişkenler	1	2	3	4	5
Anne-Baba Boşanmış	**1.** Akademik Başarı	1	-,10	-,13*	-,09	,09
	2. Anne Red Ölçeği		1	,29**	,07	-,16**
	3.Kişilik Değerlendirme Ölçeği			1	,27**	-,49**
	4. Baba Red Ölçeği				1	-,18**
	5.Bilişsel Esneklik Ölçeği					1

* p ≤ ,05; ** p ≤ ,01

Tablo 28 incelendiğinde, anne-babası evli olan ergenlerin akademik başarıları ile Anne Red düzeyleri arasına anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (r = -,04; p > ,05). Ayrıca, anne-babası evli olan ergenlerin akademik başarıları ile Bilişsel Esneklik düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (r = ,11; p > ,05). Anne-babası evli olan ergenlerin akademik başarıları ile psikolojik uyum ölçek puanları arasında negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r = -,17; p ≤,01). Kişilik Değerlendirme Ölçek puanlamasına göre düşük puanların sağlıklı psikolojik uyumu göstermesine bağlı olarak ergenlerin psikolojik uyumlarının artmasının akademik başarılarını da arttırdığı görülmektedir. Anne-babası evli olan ergenlerin akademik başarıları ile Baba Red düzeyleri arasında negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r = -,19; p ≤,01). Baba Red ölçeğinde yüksek puan red algısının yüksek olduğunu göstermesi nedeni ile bu bulgular, ergenlerin babalarından algıladıkları red arttıkça, akademik başarılarının düştüğünü; ergenlerin baba red algılarının azalmasının ise akademik başarılarını arttırdığını göstermektedir.

Tablo 28'deki bilgilere göre, ebeveyni evli ergenlerin Anne Red düzeyleri ile Baba Red düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki (r=,54; p≤,01); Psikolojik uyum ölçek puanları ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (r=,42; p≤,01); Bilişsel Esneklik Ölçeği ile negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,30; p≤,01) vardır. Yani anne-babası evli olan ergenlerin annelerinden algıladıkları red arttıkça babalarından algıladıkları red de arttmaktadır. Ayrıca anne-babasıevli ergenlerin annelerinden algıladıkları red arttıkça ölçek puanlamasının tersten yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda psikolojik uyumlarının azaldığı görülmektedir. Benzer şekilde anne-babası evli ergenlerin annelerinden algıladıkları red arttıkça bilişsel esneklikleri de azalmaktadır.

Tablo 28'deki bilgilere göre, ebeveyni evli ergenlerin Baba Red düzeyleri ile Psikolojik uyum ölçek puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,48; p≤,01); Bilişsel

Esneklik Ölçeği ile arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,36; p≤,01) vardır. Bu bulgular göstermektedir ki anne-babası evli ergenlerin babalarından algıladıkları red arttıkça psikolojik uyumları azalmaktadır (Kişilik Değerlendirme Ölçeği puanlaması tersten yapıldığı için). Bu ergenlerin babalarından algıladıkları reddin artmasıyla birlikte bilişsel esneklikleri de azalmaktadır.

Tablo 28'deki bilgilere göre, ebeveyni evli ergenlerin Psikolojik uyum ölçek puanları ile Bilişsel Esneklikleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,51; p≤,01) vardır. Kısacası anne-babası evli ergenlerin psikolojik uyumları arttıkça bu ergenlerin bilişsel esneklikleri de artmaktadır.

Tablo 28'deki incelendiğinde, anne-babası boşanmış olan ergenlerin akademik başarıları ile Anne Red düzeyleri arasına anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (r = -,10; p > ,05). Ayrıca, anne-babası evli olan ergenlerin akademik başarıları ile Baba Red düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (r = -,09; p>,05). Anne-babası boşanmış olan ergenlerin akademik başarıları ile Bilişsel Esneklik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (r = ,09; p > ,05). Anne-babası boşanmış olan ergenlerin akademik başarıları ile psikolojik uyum ölçek puanları arasında negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r = -,13; p ≤,05). Anne-babası boşanmış olan ergenlerin psikolojik uyumlarının artması ile akademik başarıları da artmaktadır.

Tablo 28'deki bilgilere göre, ebeveyni boşanmış ergenlerin Anne Kabul-Red düzeyleri ile Baba Kabul-Red düzeyleri arasında anlamlı olmayan bir ilişki (r=,07); Psikolojik uyum ölçek puanı ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (r=,29; p≤,01); Bilişsel Esneklik Ölçeği ile negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,16; p≤,01) vardır. Yani anne-babası boşanmış ergenlerin annelerinden algıladıkları red arttıkça psikolojik uyumları azalmaktadır. Ayrıca bu ergenlerin annelerinden algıladıkları red arttıkça düşük düzeyde de olsa bilişsel esnekliklerinin azaldığı görülmektedir.

Tablo 28'deki bilgilere göre, ebeveyni boşanmış ergenlerin Baba Red düzeyleri ile Psikolojik uyum ölçek puanları ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (r=,27; p≤,01); Bilişsel Esneklik Ölçeği ile arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,18; p≤,01) vardır. Anne-babası boşanmış ergenlerin babalarından algıladıkları red arttıkça psikolojik uyumları azalmaktadır. Ayrıca yine bu ergenlerin babalarından algıladıkları red arttıkça bilişsel esneklikleri azalmaktadır.

Tablo 28'deki bilgilere göre, ebeveyni boşanmış ergenlerin Psikolojik uyum ölçek puanları ile Bilişsel Esneklikleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,49; p≤,01) vardır. Bu ilişkiye bakılarak anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumları arttıkça bilişsel esnekliklerinin de artacağı söylenebilir.

4.5. Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri

4.5.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana Göre

Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklik düzeylerinin boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 29' da gösterilmektedir.

Tablo 29
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana Göre Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esnekliklerine İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Zaman	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	(1) 0-1yıl önce	30	39,09	14,70	2,39	,07	
	(2) 1-5yıl önce	85	36,74	15,95			
	(3) 5-10yıl önce	102	37,18	15,93			
	(4) 10-18yıl önce	80	42,85	18,20			
Baba Red Ölçeği	(1) 0-1yıl önce	30	43,30	19,20	7,32	,00**	1-4
	(2) 1-5yıl önce	85	48,10	19,77			2-4
	(3) 5-10yıl önce	102	46,80	19,51			3-4
	(4) 10-18yıl önce	80	58,78	21,47			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	(1) 0-1yıl önce	30	102,34	16,39	0,49	,69	
	(2) 1-5yıl önce	85	98,82	15,24			
	(3) 5-10yıl önce	102	98,35	17,62			
	(4) 10-18yıl önce	80	100,03	18,52			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	(1) 0-1yıl önce	30	53,10	10,35	1,05	,37	
	(2) 1-5yıl önce	85	52,59	8,94			
	(3) 5-10yıl önce	102	53,78	8,97			
	(4) 10-18yıl önce	80	51,31	10,01			

** p≤ ,01

Tablo değerleri incelendiğinde, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne red düzeyleri ebeveynlerin boşanmalarının üzerinden geçen zamana göre farklılık göstermemektedir [$F_{boşanmış}$ (3, 293) = 2,39; p >,05]. Benzer şekilde, ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri de ebeveynlerin ne kadar zaman önce boşandıklarına bağlı olarak farklılaşmamaktadır [$F_{boşanmış}$ (3, 293) = 0,49; p >,05]. Son olarak, bilişsel esneklik

düzeylerinde de ergenlerin ebeveynlerinin boşanmalarının üzerinden geçen zamana göre farklılık bulunmamaktadır [$F_{boşanmış}$ (3, 293) = 1,05; p >,05].

Baba red düzeyleri incelendiğinde ise, ergenlerin ebeveynlerinin boşanmalarının üzerinden geçen zamana göre baba red algıları farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (3, 293) = 7,32; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre 10-18 yıl önce boşanmış olan ebeveyne sahip ergenler ($\bar{X}$=58,78) ile ebeveynleri 0-1 yıl önce boşanmış ergenler ($\bar{X}$=43,30), 1-5 yıl önce boşanmış ergenler ($\bar{X}$=48,10) ve 5-10 yıl önce boşanmış ergenler ($\bar{X}$=46,80) arasında baba red algı düzeyleri farklılaşmaktadır ve her üç durumda da ebeveyni 10-18 yıl önce boşanmış olan ergenlerin red algıları daha yüksektir.

4.5.2. Ergenin Velayetinin Kimde Olduğuna Göre

Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklik düzeylerinin ergenlerin velayetinin kimde olduğuna göre farklılaşıpfarklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 30' da gösterilmektedir.

Tablo 30
Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Velayetin Kimde Olduğuna Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Velayet	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	(1) Annede	198	34,87	12,49	18,50	,00**	1-2
	(2) Babada	92	45,51	20,31			
	(3) Diğer	8	53,75	21,69			
Baba Red Ölçeği	(1) Annede	198	53,48	21,47	14,33	,00**	1-2
	(2) Babada	92	41,02	15,11			
	(3) Diğer	8	63,00	21,22			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	(1) Annede	198	97,51	17,48	3,63	,03*	1-3
	(2) Babada	92	102,45	16,18			
	(3) Diğer	8	107,54	10,66			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	(1) Annede	198	53,61	9,27	4,96	,01**	1-3
	(2) Babada	92	51,22	9,15			
	(3) Diğer	8	44,99	7,98			

* p≤ ,05; ** p≤ ,01

Tablo değerleri incelendiğinde, algılanan anne red düzeyleri boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin velayetinin kimde olduğuna göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (2, 295) = 18,50; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre velayetin

annede olması ($\bar{X}$=34,87) ile babada olması ($\bar{X}$=45,51) durumunda anlamlı farklılık belirlenmiştir ve velayetin babada olması durumunda ergenlerin anne red algıları daha yüksektir.

İkinci olarak, algılanan baba red düzeyleri boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin velayetinin kimde olduğuna göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (2, 295) = 14,33; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre velayetin annede olması ($\bar{X}$=53,48) ile babada olması ($\bar{X}$=41,02) durumunda anlamlı farklılık belirlenmiştir ve velayetinin annede olması durumunda ergenlerin baba red algıları daha yüksektir.

Ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde, ergenlerin velayetinin kimde olduğuna göre ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir [$F_{boşanmış}$ (2, 295) = 3,63; p≤ ,05]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, velayetin annede olması ($\bar{X}$=97,51) ile anne-baba dışında başka bir kişide olması ($\bar{X}$=107,54) durumunda anlamlı farklılık belirlenmiştir. Velayeti annesinde olan ergenlerin psikolojikuyumları, velayetin anne-baba dışında başka bir kişide olmasına göre çok daha yüksek bulunmuştur.

Son olarak, bilişsel esneklik düzeyleri boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin velayetinin kimde olduğuna göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (2, 295) = 4,96; p≤ ,05]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre velayetin annede olması ($\bar{X}$=53,61) ile anne-baba dışında başka bir kişide olması ($\bar{X}$=44,99) durumunda anlamlı farklılık belirlenmiştir ve velayetinin anne-babadan başka birinde olması durumunda ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri daha düşüktür.

4.5.3. Ergenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına Göre

Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklik düzeylerinin ergenin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 31' degösterilmektedir.

Tablo 31

Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları Ve Bilişsel Esneklik DüzeylerininErgenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçekler	Görüşme Sıklığı	n	$\overline{X}$	ss	F	p	Anlamlı Farklılık
Anne Red Ölçeği	(1) Haftada birden fazla	56	32,11	9,63	5,06	,00**	1-6
	(2) Haftada bir	38	35,44	13,03			2-6
	(3) Ayda bir	33	36,11	14,55			
	(4) Yılda birkaç kez	42	37,82	12,76			
	(5) Yılda bir	22	38,44	16,10			
	(6) Hiç	102	44,43	20,56			
Baba Red Ölçeği	(1) Haftada birden fazla	56	35,73	14,15	18,10	,00**	1-4
	(2) Haftada bir	38	41,97	14,25			1-5
	(3) Ayda bir	33	46,71	18,25			1-6
	(4) Yılda birkaç kez	42	45,56	16,76			2-5
	(5) Yılda bir	22	58,91	19,95			2-6
	(6) Hiç	102	61,25	21,12			3-6
							4-6
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	(1) Haftada birden fazla	56	93,54	16,89	2,26	,04*	1-2
	(2) Haftada bir	38	102,98	17,37			
	(3) Ayda bir	33	97,55	14,65			
	(4) Yılda birkaç kez	42	100,36	16,80			
	(5) Yılda bir	22	97,20	17,24			
	(6) Hiç	102	101,83	17,64			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	(1) Haftada birden fazla	56	55,10	8,73	1,75	,12	
	(2) Haftada bir	38	49,41	9,20			
	(3) Ayda bir	33	52,96	8,47			
	(4) Yılda birkaç kez	42	52,94	9,76			
	(5) Yılda bir	22	52,41	7,33			
	(6) Hiç	102	52,31	10,03			

* p≤ ,05; ** p≤ ,01

Tablo değerleri incelendiğinde, algılanan anne red düzeyleri boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (5, 287) = 5,06; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre velayete sahip olmayan ebeveynle hiç görüşmeyen ergenler ($\bar{X}$=44,43) ile haftada birden fazla görüşme sıklığı olan ergenler ($\bar{X}$=32,11) arasında ve haftada bir kez görüşen ergenler ($\bar{X}$=35,44) arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir ve her iki durumda da velayete sahip olmayan ebeveynle hiç görüşmeyen ergenlerin anne red düzeyleri daha yüksektir.

İkinci olarak, algılanan baba red düzeyleri boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre farklılık göstermektedir [$F_{boşanmış}$ (5, 287) = 18,10; p≤ ,01]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, haftada birden fazla görüşme sıklığı olan ergenler ($\bar{X}$=35,73) ile yılda birkaç kez görüşen ergenler($\bar{X}$=45,56), yılda bir kez görüşen ergenler ($\bar{X}$=58,91) ve hiç görüşmeyen ergenler ($\bar{X}$=61,25) arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir ve her üç durumda da velayete sahip olmayan ebeveynle haftada birden fazla

görüşen ergenlerin baba red algıları daha düşüktür. Ayrıca, haftada bir kez görüşen ergenler ($\bar{X}$=41,97) ile yılda bir kez görüşen ergenler ($\bar{X}$=58,91) arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ve yılda bir kez görüşen ergenlerin algılanan baba red düzeyleri daha yüksektir. Son olarak, hiç görüşmeyen ergenler ile haftada bir görüşen, ayda bir görüşen ve yılda birkaç kez görüşen ergenler arasındaki fark anlamlıdır ve her üç durumda da hiç görüşmeyen ergenlerin algılanan baba red düzeyleri daha yüksektir.

Ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir [$F_{boşanmış}$ (5, 287) = 2,26; p≤ ,05]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Dunnett C karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, haftada birden fazla görüşen ergenler ($\bar{X}$=93,54) ile haftada bir kez görüşen ergenler ($\bar{X}$=102,98) arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Haftada birden fazla görüşen ergenlerin psikolojik uyumları, haftada sadece bir kez görüşenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Son olarak, bilişsel esneklik düzeyleri boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre farklılık göstermemektedir [$F_{boşanmış}$ (5, 287) = 1,75; p >,05].

4.5.4. Boşanmadan Sonra Annenin Yeniden Evlenip Evlenmemesine Göre

Boşanmış ailelere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeylerininergenlerin annelerinin boşanmadan sonra yeniden evlenip evlenmemesi durumuna göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32
Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenlerin Annelerinin Boşanmadan Sonra Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları

Ölçekler	Anne Evlenme Durumu	N	$\overline{X}$	ss	t	sd	p
Anne Red Ölçeği	Evet	104	43,32	18,80	3,61	295	,00**
	Hayır	193	36,23	14,53			
Baba Red Ölçeği	Evet	104	50,49	20,49	0,27	295	,79
	Hayır	193	49,80	20,98			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evet	104	102,35	17,43	2,24	295	,03*
	Hayır	193	97,72	16,82			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evet	104	50,73	9,55	2,75	295	,00**
	Hayır	193	53,84	9,17			

* p≤ ,05; ** p≤ ,01

Tablo 32 incelendiğinde, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne red düzeylerinin annelerinin yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur (t= 3,61; p≤ ,01). Puan ortalamalarına bakıldığında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin yeniden evlenmiş olması durumundaki puan ortalamalarının ($\overline{X}$ = 43,32), annesi yeniden evlenmeyen ergenlerin puan ortalamalarından ($\overline{X}$ =36,23) daha yüksek oluğu görülmektedir. Buna göre ebeveynleri boşanmış ergenlerin anne red düzeyleri anneleri yeniden evlenmeyen çocuklar lehinedir.

Benzer şekilde, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin annelerinin yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (t= 2,24; p≤ ,05). Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nden alınan puan ortalamalarına bakıldığında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin yeniden evlenmiş olması durumundaki puan ortalamalarının ($\overline{X}$ = 102,35), annesi yeniden evlenmeyen ergenlerin puan ortalamalarından ($\overline{X}$ =97,72) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu ölçekten alınan puanlar yükseldikçe psikolojik uyumun düşmesi, ebeveynleri boşanmış ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin anneleri yeniden evlenmeyen çocuklar lehine olduğunu göstermektedir. Buna göre ebeveynleri boşanmış ergenlerden anneleri yeniden evlenmeyenlerin, psikolojik uyum düzeyleri daha yüksektir.

Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları bilişsel esneklik düzeylerinin annelerinin yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (t= 2,75; p≤ ,01). Puan ortalamalarına bakıldığında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin yeniden evlenmemiş olması durumundaki puan ortalamalarının ($\overline{X}$ = 53,84), annesi yeniden evlenen ergenlerin puan ortalamalarından ($\overline{X}$ =50,73) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre ebeveynleri boşanmış ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri anneleri yeniden evlenmeyen çocuklar lehinedir.

Son olarak, ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları baba red düzeyleri ise annelerinin yeniden evlenmiş olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemiştir (t= 1,890; p > ,05).

4.5.5. Boşanmadan Sonra Babanın Yeniden Evlenip Evlenmemesine Göre

Boşanmış ailelere sahip ergenlerinalgıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik düzeylerinin ergenlerin babalarının boşanmadan sonra yeniden evlenip

evlenmemesi durumuna göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 33'de verilmiştir.

Tablo 33
Boşanmış Ailelere Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyum ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Ergenlerin Babalarının Boşanmadan Sonra Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları

Ölçekler	Baba Evlenme Durumu	n	$\overline{X}$	ss	t	sd	p
Anne Red Ölçeği	Evet	141	38,95	16,33	0,08	295	,94
	Hayır	156	38,79	17,23			
Baba Red Ölçeği	Evet	141	54,28	21,25	3,43	295	,00**
	Hayır	156	46,14	19,65			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evet	141	101,94	18,47	2,49	295	,01*
	Hayır	156	97,01	15,59			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Evet	141	51,24	10,00	2,64	295	,00**
	Hayır	156	54,10	8,61			

* p≤ ,05; ** p≤ ,01

Tablo 33 incelendiğinde, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları baba red düzeylerinin babalarının yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur (t= 3,43; p≤ ,01). Puan ortalamalarına bakıldığında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının yeniden evlenmiş olması durumundaki baba red puan ortalamalarının ($\overline{X}$ = 54,28), babası yeniden evlenmeyen ergenlerin puan ortalamalarından ($\overline{X}$ =46,14) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre ebeveynleri boşanmış ergenlerin baba red düzeyleri babaları yeniden evlenmeyen çocuklar lehinedir.

Benzer şekilde, boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin babalarının yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (t= 2,49; p≤ ,05). Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nden alınan puan ortalamalarına bakıldığında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının yeniden evlenmiş olması durumundaki puan ortalamalarının ($\overline{X}$ = 101,94), babası yeniden evlenmeyen ergenlerin puan ortalamalarından ($\overline{X}$ =97,01) daha yüksek olduğu görülmektedir. Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nden alınan yüksek puanlar 'sağlıksız psikolojik uyum'a, düşük puanlar ise 'sağlıklı psikolojik uyum'a işaret ettiği için ebeveynleri boşanmış ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri babaları yeniden evlenmeyen çocuklar lehinedir.

Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin bilişsel esneklik düzeylerinin babalarının yeniden evlenip evlenmeme durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (t= 2,64; p≤

,01). Puan ortalamalarına bakıldığında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının yeniden evlenmemiş olması durumundaki puan ortalamalarının ($\overline{X}$ = 54,10), babası yeniden evlenen ergenlerin puan ortalamalarından ($\overline{X}$ =51,24) daha yüksek oluğu görülmektedir. Buna göre ebeveynleri boşanmış ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri babaları yeniden evlenmeyen çocuklar lehinedir.

Son olarak, ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne red düzeylerinin ise babalarının yeniden evlenmiş olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (t= 0,08; p > ,05).

4.5.6. Boşanma Esnasında Çocuğun Bulunduğu Yaş İle Değişkenler Arasındaki İlişki

Ebeveyni boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri ile boşanma esnasında çocuğun bulunduğu yaş arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemek için Pearson Korelasyon hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 34'degösterilmektedir.

Tablo 34
Ebeveyni Boşanmış Çocukların Algıladıkları Anne- Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri ile Boşanma Esnasındaki Yaşlarına Göre Korelasyon Sonuçları

Ölçekler	1	2	3	4	5
(1)Anne Red Ölçeği	1	,07	,29**	-,16**	-,13*
(2)Baba Red Ölçeği		1	,27**	-,16**	-,18**
(3)Kişilik Değerlendirme Ölçeği			1	-,49**	,02
(4)Bilişsel Esneklik Ölçeği				1	,10
(5)Ayrıldıklarında Yaş					1

* p≤ ,05; ** p≤ ,01

Tablo 34'deki bilgilere göre, ebeveyni boşanmış ergenlerin boşanma esnasındaki yaşları ile Anne Red düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,13; p≤,05); Baba Red düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-,18;p≤,01) bulunmuştur. Ancak Kişilik Değerlendirme Ölçeği ile aralarında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (r=,02; p> ,05). Benzer şekilde Bilişsel Esneklik Ölçeği ile de aralarında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (r=,10; p> ,05). Bu araştırma bulgusuna göre anne-babanın boşandığında yaşı daha büyük olan çocukların annelerinden algıladıkları red daha az olmaktadır. Benzer şekilde anne-baba, çocuğunun yaşı daha büyükken boşandığında ergenlerin babalarından daha az red algıladıkları görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu bölümde bir önceki bölümde sunulmuş olan araştırma bulguları, araştırmanın amaçları ve literatürde yer alan benzer çalışma sonuçları temelinde tartışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda bir önceki bölümde yer alan araştırma bulguları sırasıyla ele alınarak irdelenecektir.

5.1.Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin, Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Açısından Karşılaştırılması

Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmada cevap aranan ilk soru evli veya boşanmış ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne ve baba reddi açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları idi. Elde edilen bulgular incelendiğinde; ergenlerin annelerinden algıladıkları red konusunda ailelerinin evli ya da boşanmış olmasının anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Yani ergenler için anne ve babanın evli ya da boşanmış olması annelerin onları daha fazla veya daha az kabul/red etmelerine yol açmamaktadır. Boşanma durumunun ergenleri anne kabul/reddi açısından farklılaştırmadığı gözlenmiştir. Baba kabul/reddi açısından incelendiğinde ise bulgular farklılık göstermiştir. Anne-babası boşanmış olan ergenlerin babalarından algıladıkları red, anne-babası evli olan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Boşanmış ailelerden gelen ergenler babaları tarafından daha az kabul edildiklerini düşünmekte, daha fazla red algılamaktadırlar. Bu bulgu literatürdeki araştırmalarla da desteklenmektedir. Öngider (2006), 262 çocuk ve onların anneleri ile yaptığı çalışmada 4.,5.,6.,7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin ebeveyn kabul/red algılarını boşanma durumuna göre incelemiştir. Söz konusu araştırma bulguları da bu araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermiştir. Özdiker Becerik (2002) de dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar ve anneleriyle yaptığı çalışmada anne-babanın birlikte ya da ayrı olma durumunun çocuğun anneden algıladığı kabul/reddi farklılaştırmadığını bulmuştur. Güler (2014) ise bu araştırmadaki bulgulara benzer şekilde

çoğunlukla evden ayrılan ebeveyn olan baba ile ilişkilerin boşanma sonrasında zayıfladığını belirtmiştir. Kaljmin (2013) ise özellikle baba-çocuk arasındaki ilişkinin boşanmadan daha çok etkilendiğini belirtmiştir. Literatürdeki pek çok araştırma, ebeveynlerin boşanması ile birlikte evden uzaklaşan ebeveynin baba olduğunu göstermektedir. Bu durum da çocuk ve ergenlerin anne/babadan algıladıkları redde boşanma durumuna göre baba reddinin farklılık göstermesine neden olmuş olabilir. Nitekim Amato ve Gilbreth (1999) de yaptıkları araştırmada baba-çocuk ilişkisinin boşanmaya bağlı olarak etkilendiğini belirtmişlerdir. Amato ve Booth (1996) da boşanmanın baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilediğini bulgulamışlardır. Ancak söz konusu aynı araştırmada boşanmanın anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemediği, aradaki sevgi ve ilgiyi azaltmadığı bulunmuştur. Bu araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermeyen çalışmalar da mevcuttur. Bunlardan birinde Kabaoğlu (2011) anne-babası evli ve boşanma sürecinde olan toplam 288 çocuk/ergen ile yaptığı çalışma ile ailesi boşanma sürecinde olanların hem anneden hem de babadan algıladıkları reddin daha yüksek olduğu sonucunu bulmuştur.

Araştırmanın amacı doğrultusunda incelenen bir diğer bulgu evli ve boşanmış ailelerden gelen ergenlerin psikolojik uyumlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediğidir. Anne-babası evli olan ergenlerin sağlıklı psikolojik uyum puan ortalamalarının anne-babası boşanmış olanlara göre daha yüksek olmasına rağmen bu fark anne-babaların evli ya da boşanmış olmasına göre anlamlı bulunmamıştır. Bu araştırma bulgusu Kabaoğlu'nun (2011) evli ve boşanmakta olan ailelerden gelen çocuklarla yaptığı araştırma bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Kabaoğlu (2011) çalışmasında boşanma durumunun psikolojik uyumun alt faktörlerinden olan yalnızca Öz-yeterliliği farklılaştırdığını ancak genel psikolojik uyum ve diğer alt faktörler açısından anlamlı bir farklılaşma meydana getirmediğini bulgulamıştır. Öngider (2006) ise yaptığı araştırmada evli ve boşanmış ailelerden gelen çocukların genel psikolojik uyumlarını yansıtan KİDÖ puanları arasındaki farkın anlamlı olmasına rağmen bu farkın çocukların genel psikolojik uyumları açısından çok önemli olmayabileceğini belirtmiş ve boşanmadan dolayı yıpranmış olabilecek çocukların boşanmadan sonra bu duruma iyi uyum sağlayabildiklerinin düşünülebileceğini ifade etmektedir. Neher (1995), bu araştırmayla tutarlılık göstermeyen başka bir araştırmada ise anne-baba tutumları, çocukların sosyal destek algıları, sorunlarla başa çıkma becerileri ve sosyal becerileri ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkiden söz etmiştir. 6. Ve 7. Sınıflardan gelen öğrencilerle gerçekleştirilen bu çalışmada boşanmış

ailelerden gelen çocukların psikolojik uyumlarının, boşanmamış ailelerden gelen çocuklara göre oldukça zayıf bulunduğunu ifade etmiştir. Genel psikolojik uyumun alt faktörleri olan düşmanlık, saldırganlık gibi problemli davranışların boşanmış ailelerden gelen çocuklarda daha fazla görüldüğüyle ilgili mevcut araştırmalar da bulunmaktadır (Spigelman ve diğerleri,1991). Bu araştırmayla literatürdeki bazı araştırmaların tutarlılık göstermemesinin nedeni anne-baba arasındaki çatışmanın çok fazla olduğu evlerde yetişen çocukların anne-babaları boşandığında daha sağlıklı yetişkinler oldukları olabilir. Nitekim bunu destekleyen araştırmalar da mevcuttur (Amato ve diğerleri,1995; Arıkan, 1996, s.233).

Araştırmanın amacı doğrultusunda anne-babası evli ve boşanmış olan ergenlerin bilişsel esneklik düzeyleri açısından anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı da cevap aranan bir diğer soru olmuştur. Araştırma bulguları anne-babası boşanmamış olan ergenlerin bilişsel esneklik ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının boşanmış olanlara göre biraz daha yüksek olmasına karşın bu farkın anlamlı olmadığını göstermiştir. Yani anne-babanın boşanma durumuna göre ergenin bilişsel esnekliği farklılık göstermemektedir. Literatür incelendiğinde anne-babanın boşanma durumu ile ergenin bilişsel esnekliğini birlikte ele alan çalışmaların pek mevcut olmadığı görülmektedir. Ancak bu çalışmada elde edilen bulgu ile örtüşen benzer bazı araştırmalara rastlanılmaktadır. Erürker (2007) tam ve parçalanmış aile sahip çocukların bilişsel işlevlerini karşılaştırmıştır. Araştırmacı bu çalışmasında bilişsel işlev bakımından tam ve parçalanmış ailelerden gelen çocukların anlamlı farklılıklar gösterdiğini bulmuştur.

5.2. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddinin Psikolojik Uyumlarını Yordaması

Anne- babası evli olan ergenlerin ve boşanmış olan ergenlerin anne-babalarından algıladıkları reddin birlikte psikolojik uyumlarını ne kadar yordadığına ilişkin bulgular evli ve boşanmış ailelerden gelen örneklemler için farklılık göstermiştir. Anne-babası evli olan ergenlerin anne ve babadan algıladıkları reddin psikolojik uyumlarındaki değişimin %27'sini açıkladığı görülmektedir. Önemli bir diğer bulgu ise ergenlerin psikolojik uyumlarını yordamada, anne-babası evli olan bireylerde babadan algılanan reddin, anneden algılanan redden daha önemli katkısının olduğunun görülmesidir.

Anne-babası boşanmış ergenlerin ise anne ve babalarından algıladıkları reddin birlikte, psikolojik uyumlarındaki değişimin %15'ini açıkladığı görülmektedir. Anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının yordanmasında, anne-babası evli ergenlerin

aksine anneden algılanan reddin, babadan algılanan redden daha önemli katkı sunduğu görülmektedir.

Şimdiye kadar yapılan araştırmalar incelendiğinde pek çok araştırma bulgusunun bu çalışmadan elde edilen bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Nitekim Erkman ve Rohner (2006) örneklemini 10-18 yaş arasında bulunan 427 Türk gencinin oluşturduğu çalışmada yaptıkları çoklu regresyon analizi ile ebeveyn kabulünün ergenlerin psikolojik uyumlarını önemli ölçüde yordadığını bulmuşlardır. Khaleque ve Rohner (2002) tarafından, 1977-2000 yılları arasında yapılan 43 çalışmada da ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Bu çalışmanın bulglarını destekler biçimde hem çocukların hem de yetişkinlerin çocuklukta algıladıkları ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasındaki pozitif ilişki yapılan çalışmalarda görülmüştür. Dwairy (2010) ise örneklemini farklı ülkelerden gelen 2884 kişinin oluşturduğu çalışmada ergenlerin ebeveyn kabulünün psikolojik uyumları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Sonuçlar ebeveyn kabulünün daha iyi bir psikolojik uyum ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca Rohner ve Britner (2002) de dünyanın farklı yerlerinde yapılan çalışmaların gözden geçirildiği araştırmada ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin .42 ile .74'lük korelasyon katsayısına sahip olduğunu belirtmişlerdir. Khaleque'nin (2012) 16 farklı ülke ve 30 araştırmaya dayanan metaanaliz çalışmasında ise yine araştırma bulgularını destekler şekilde ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasında önemli pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde anne-babadan algılanan reddin çocuğun psikolojik uyumunu yordamasına veya bu değişkenler arasındaki ilişkiye ilişkin bu araştırma bulgusunu destekleyen yurt içinde ve dışında başka araştırmalar olduğu da görülmektedir (Turner ve diğerleri,2001; Eryavuz, 2006; Ekmekçi, 2008; Kabaoğlu, 2011; Öngider, 2013; Çağlar, 2018; Türkdoğan,2015; Abacı, 2018).

Anne-babası evli ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları reddin psikolojik uyumlarındaki değişimi açıklama oranının, anne-babası boşanmış olan ergenlerin anne-babalarından algıladıkları reddin psikolojik uyumlarındaki değişimi açıklama oranından yüksek olmasında farklı faktörler etkili olabilir. Anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarını yordamada farklı etkenler de devreye girebilir. Çünkü boşanma sadece çocukları değil anne-babayı da derinden sarsmaktadır. Boşanmanın olumsuz etkilediği anne-baba bazı ekonomik, sosyal ya da ruhsal problemler yaşayabilir. Tüm bunlar da çocuğun yeterli ilgi ve sevgi görmemesine neden olabilir. Nitekim ailenin

çocukla ilgilenmemesi, baba yokluğu ya da ebeveynlerden birinin çocuğu terk etmesinin yanı sıra anne-baba arasındaki anlaşmazlıklar, yoksulluk, çocuğun stresli bir aile ortamında yetişmiş olması, çocuğun uzun süre aile dışında büyümesi gibi faktörlerin de çocuğu olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Derman ve Başal, 2013). Ayrıca boşanma sonrası maddi manevi pek çok sorunla karşı karşıya kalan anne bu güçlüklerle baş etmekte zorlanacak, çocuk ise annenin bu durumuna yakından tanıklık edecektir. Hatta çocuk zaman zaman bu zorluklarla kendisi baş etmek durumunda kalacak ve kendini kimi zaman yetersiz hissedecektir (Öngider, 2006, s.122). Bu veya benzeri faktörler çocuğun psikolojik uyumuna doğrudan ya da dolaylı etki yaparak anne-baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin evli ailelerdeki çocuklara göre farklı olmasına neden olabilir.

Araştırmada dikkat çekici olan bulgulardan biri de, anne-babası evli olan ergenlerin psikolojik uyumlarının yordanmasında babadan algılanan red daha önemli bulunurken, anne-babası boşanmış ergenlerde anneden algılanan reddin etkisinin daha büyük olduğunun görülmesi idi. Literatür ışığında bu bulgu değerlendirildiğinde pek farklı nedenlerden kaynaklı bu durumun gözlenebileceği fark edilmektedir. Lamb (2000) kültüre göre baba rolünün değişebilecek olmasına rağmen babaların çocuk gelişiminde çok önemli bir yerlerinin olduğunu savunmaktadır. Rohner (1998) ise baba sevgisinin çocuk gelişiminde çok önemli olduğunu, bazen anne sevgisi kadar bazense daha fazla etkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca baba sevgisinin çocuğun kişiliğinde önemli sonuçları kestirebileceğini ifade etmektedir. Lamb (2000) çocuklarıyla ilgili babaların çocuklarının psikolojik uyumunun daha iyi düzeyde olduğunu belirtmektedir.

Literatür incelendiğinde bu araştırma bulgusu beklenilen yöndedir. Çünkü Rohner ve Veneziano (2001) çocuklarda sosyal, duygusal, psikolojik ve bunun gibi konularda olumlu sonuçları öngörmede ulaşılabilirlik, doğrudan etkileşim ve sorumluluk duymak gibi alanlarda baba çocuk ilişkisinin kalitesinin çok önemli olduğunu belirtmektedir. Oysa anne-babası boşanmış ergenlerin pek çoğu anneleriyle birlikte kalmakta ve babalarına ulaşmakta güçlük yaşamaktadır. Nitekim bu araştırma bulgusu da anne-babası boşanmış ergenlerin velayetinin yaklaşık %66'sının annelerinde olduğunu, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığının ergenlerin %55'inden fazlasında ayda birden bile daha seyrek ya da hiç olduğunu göstermektedir. Bu durumda ise her gün birlikte vakit geçirdikleri kişi olan annelerinin psikolojik uyumları üzerinde babalarından daha etkili olması ilginç değildir. Nitekim Öngider (2013) de örneklemini anne-babası evli ve boşanmış 262 çocuğun oluşturduğu çalışmasında evli ailelerdeki çocukların psikolojik

uyumlarının yordanmasında babalarının en az anneleri kadar etkili olduğunu bulmuştur. Ancak boşanmış ailelerdeki çocukların psikolojik uyumlarında baba etkisinin, evli aile çocuklarına kıyasla bir hayli azaldığı ve çocuğun kişiliğinde anne etkisinin daha fazla olduğu görülmüştür. Bu bulgular ise bu araştırmanın bulguları ile birebir örtüşmektedir. Literatürde boşanmadan sonra genellikle anne-çocuk ilişkisinde pek değişiklik görülmezken baba-çocuk ilişkisinin genellikle değiştiğinin görülmesi de bu bulguya ışık tutmaktadır. Boşanma baba-çocuk ilişkisindeki yakınlığı azaltmaktadır (Amato ve Booth, 1996).

Kısacası çocuğun kişilik gelişiminde en az baba da anne kadar etkilidir ve bu nedenle evli ailelerdeki ergenlerin psikolojik uyumlarının yordanmasında babadan algılanan kabul ya da red bir hayli önemlidir. Ancak boşanmadan sonra çogunlukla çocukların annenin yanında kalması, babayla geçirilen sürenin azalması, çocuğun kişilik gelişiminde annenin babadan daha etkili olmasına neden olmaktadır. Bu duruma bağlı olarak boşanmış ailelerdeki çocukların psiklojik uyumlarının yordanmasında anneden algılanan kabul ya da red daha önemli bulunmuştur.

5.3. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri İlişkisinde, Değişkenlerin Aracı ve Düzenleyici Rolleri

Araştırmada öncelikle anne-babası evli veboşanmış ergenlerde anneden algılanan red ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü araştırılmıştır. Bulgular anne-babası evli ailelerde hem anneden hem de babadan algılanan reddin psikolojik uyum ile ilişkisinde bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü olduğunu göstermiştir. Anne-babası boşanmış ailelerde ise algılanan anne reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esneklik düzenleyici role sahipken baba reddi ile psikolojik uyum arasında bilişsel esneklik düzenleyici rol üstlenmemiştir. Anne-babası evli ailelerde bilişsel esnekliği yüksek olan grupta bilişsel esnekliği daha düşük olan gruplara göre anne reddinin psikolojik uyumu yordayıcılığı daha yüksektir. Yani bilişsel esnekliği yüksek olan grubun algıladığı anne reddi değiştirildiğinde bu grubun psikolojik uyumunun değişme gücü daha yüksek bulunmuştur.Benzer şekilde anne-babası boşanmış ergenlerde de bilişsel esnekliği yüksek olan grupta anne reddinin psikolojik uyumu yordayıcılığı bilişsel esneklik düzeyi orta olan gruba göre daha yüksektir. Anne babası evli olan ergenlerden bilişsel esnekliği yüksek olan grupta ise aynı zamanda baba reddinin psikolojik uyumu yordayıcılığı bilişsel

esnekliği daha düşük olan gruplara göre daha yüksektir. Yani bilişsel esnekliği yüksek olan grubun algıladığı baba reddi değiştirildiğinde psikolojik uyumun değişme gücü daha yüksek olmaktadır. Ayrıca araştırma bulguları evli ailelerde de boşanmış ailelerde de hem anne hem de baba reddinin psikolojik uyumla ilişkisinde bilişsel esnekliğin aracı rolünün olmadığını göstermiştir. Ancak boşanmış ailelerde hem anne reddi hem de baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyum tam aracı rol üstlenmiştir. Evli ailelerde ise anne reddi ile bilişsel esneklik arasında psikolojik uyum güçlü bir kısmi aracılık üstlenirken baba reddi ile bilişsel esneklik arasında aracı rolü bulunmamıştır.

Literatür incelendiğinde daha önce doğrudan bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalara rastlanılamamaktadır. Ancak bulgular benzer çalışmalar ve kuramsal çerçeve ışığında tartışılabilir.

İlgili literatür incelendiğinde olumsuz ruh sağlığı ile bilişsel açıdan esnek olamama arasında ilişki gözlenmektedir (Dugas ve diğerleri,1997). Ayrıca bilişsel açıdan esnek olamama ile hem psikolojik hem fizyolojik sağlığın ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada da fizyolojik sağlıkla ilişkisinin yanı sıra bilişsel katılığın kişilik bozuklukları, anksiyete ve duygu durum bozuklukları ile de ilişkili olduğu görülmüştür (Thayer ve Lane,2002). Ayrıca benzer şekilde bilişsel açıdan esnek olamama ile depresyonun ilişkili olduğu çalışmalara da alanyazında rastlanmaktadır (Deveney ve Deldin,2006). Benzer konularda bilişsel esnekliğin aracı rolünün araştırıldığı bazı çalışmalar da olmuştur. Gülüm ve Dağ (2013) yaptıkları çalışmada bilişsel esnekliğin psikopatoloji ve bağlanma arasındaki ilişkide aracı rolünü araştırmışlardır. Sonuçlar bilişsel esnekliğin özellikle kontrol boyutunun psikopatoloji ve bağlanma arasında önemli bir değişken olduğunu ortaya koymuştur. Tüm bunlar değerlendirildiğinde ve pek çok psikolojik sorunun altında uyumsal problemler yattığı (Canas,2006) göz önünde bulundurulduğunda bilişsel esnekliğin psikolojik uyum ile arasındaki ilişki ortaya çıkmaktadır.

Nitekim insanların yaşadıkları psikolojik güçlüklerin oluşumunu onların yaşadıkları durumları ve olayları yorumlama şekilleri belirlemektedir (Hackney ve Cormier, 2008, s.178). Bu noktada da bilişsel esneklik anne-baba reddiyle psikolojik uyum arasındaki ilişkide önem kazanmaktadır. Çünkü kişiler, yaşadıkları sorunlara farklı bakış açılarıyla yaklaşabilirlerse, tek bir çözüm yolunda direnmek yerine farklı çözüm yollarını sınarlarsa yani bilişsel açıdan esnek olabilirlerse yaşamın kişilerde oluşturduğu baskıya karşı daha dayanıklı olabilirler ve stresli olaylarla da baş edebilirler (Altunkol, 2011, s.57). Nitekim ergenlik dönemi bireyde sosyal, duygusal, bilişsel ve biyolojik pek çok değişimi

beraberinde getirmektedir. Bu durumda ise kişi ailesiyle ya da çevresiyle kişilerarası sorunlar yaşayabilir. Bu dönemde anne-babasıyla arasındaki ilişki onun kabul-red algısını da şekillendirebilir. Özellikle yaşamın ilk yıllarında ebeveynlerle olan iletişimin kalitesi kabul-red algısında büyük rol oynayabilir. Oysa bilişsel açıdan esnek olan kişiler, kişilerarası ilişkilerde daha olumludurlar (Martin ve Rubin, 1994). Çünkü kişinin anlaşmazlıklara nasıl karşılık verdiği, anlaşmazlık yaşadıkları durumlarda nasıl davranmaları gerektiğine karar vermeleri, davranışlarını nelerin etkilediğinin farkında olmaları ilişki memnuniyetlerini doğrudan etkiler (Cramer, 2000). Buradan kişinin bilişsel esnekliğinin ebeveyn kabulü ile ilişkisinin ne doğrultuda olacağı çıkarılabilir.

Ebeveyn kabul reddiyle bilişsel esneklik açısından literatür incelendiğinde yaşamın ilk yıllarında ebeveynlerle yaşanılan etkileşimin kişilerin bilişsel yapılarında ve şemaları üzerinde etkili olduğu düşüncesiyle gerçekleştirilen çalışmalar olduğu görülmektedir (Harris ve Curtin, 2002). Ebeveyn kabul/reddi ile bilişsel esneklik arasında doğrudan olmasa da araştırma bulgularına benzer başka çalışmalara rastlanılmaktadır. Harris ve Curtin (2002) bireylerin ebeveynlerini nasıl değerlendirdikleri ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolünü incelemişlerdir. Nitekim araştırmacılar bu ilişkide yetersiz öz denetim, bağımlılık, kusurluluk ve dayanıksızlık şemalarının aracı etkisinin olduğunu belirtmişlerdir.

Bilişsel esnekliğin oluşmasında sahip olunan şemaların ne kadar önemli olduğu değerlendirildiğinde araştırma bulgularındaki özellikle boşanmış ailelerdeki ergenlerin algıladıkları hem anne hem de baba reddinin bilişsel esneklikle ilişkisinde psikolojik uyumun aracılık etkisinin beklenilen doğrultuda olduğu görülmektedir. Çünkü kişiler büyüdükçe ve geliştikçe onların çevreleri de genişlemeye ve büyümeye başlar. Bu büyüme ve gelişme süreci ise, kişilere artan uyaranlarla başa çıkmayı öğrenme ve düzenlemeler yapma zorunluluğu getirir (Crone ve diğerleri, 2004'den aktaran Çuhadaroğlu, 2011, s.3). Yani kişi şemalarını düzenleyerek bilişsel esnekliğe ulaşır. Burada ise psikolojik uyumun rolü önem kazanır. Bilişsel açıdan daha esnek olan kişiler daha olumlu duygular yaşayan kimseler olacaklardır (Lin ve diğerleri, 2014).

Boşanma yalnızca eşler açısından değil, ailedeki çocuklar açısından da zorlu bir yaşam olayıdır. Bireyin zorluklarla ya da bir sorunla başarılı bir şekilde başa çıkabilmesi için gerekli olan bir dizi duyuşsal, davranışsal ve bilişsel beceriden birinin de bilişsel esneklik olduğu (Eskin, 2014, s.42) göz önünde bulundurulduğunda boşanmış ailelerdeki çocuklar için de bilişsel esneklik psikolojik uyum konusunda ayrı bir önem kazanır. Çünkü bilişsel

esneklik bilişlerin olumlu veya olumsuz olma durumunu ciddi düzeyde etkileyecektir (Martin ve Anderson, 1998). Bu da ergenin kabul/red algısına etki yapabilir. Nihayetinde bilişsel esnekliğin başkalarıyla etkili iletişim kurmak için ihtiyaç duyulan becerileri önemli derecede etkileyen bir dinamik olduğu bilinmektedir(Martin ve Rubin, 1995). Tüm bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde algılanan anne-baba reddi ile psikolojik uyum arasında bilişsel esnekliğin ve anne-baba reddi ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyumun üstlendiği rolün önemi görülmektedir.

5.4. Evli ve Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri

5.4.1. Cinsiyete İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada evli ve boşanmış anne-babalara sahip ergenlerin annelerinden algıladıkları reddin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bulgular hem anne-babası evli olan ergenler için hem de anne-babası boşanmış ergenler için anneden algılanan reddin cinsiyete göre farklılık göstermediğine işaret etmiştir. Yani ergenlerin anne-babası ister evli olsun ister boşanmış, kız ve erkek ergenlerin annelerinden algıladıkları red anlamlı olarak değişmemiştir. Bu bulgu literatürdeki pek çok araştırmayla da tutarlılık göstermektedir (Abacı, 2018; Ünübol, 2011; Tezcan, 2015; Salahur, 2010; Malik, 2010). Ancak literatürde kız ve erkeklerin anneden algıladıkları red açısından farklılaştığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Vulić- Prtorić ve Macuka, 2006; Batum, 2007; Dural ve Yalçın, 2014). Bu çalışma bulgularıyla kısmen tutarlılık gösteren çalışmalara da rastlanılmaktadır. Kabaoğlu (2011) anne-babası evli çocukların annelerinden algıladıkları red konusunda cinsiyete göre farklılaşmanın olduğunu; erkeklerin kız çocuklarından daha fazla red algıladıklarını bulgulamıştır. Anne-babası boşanma sürecinde olan çocukların anne red algılarını da değerlendirdiği bu araştırmada araştırmacı, ailesi boşanma sürecinde olan kız ve erkekler arasında ise anne red algıları arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Başka bir çalışmada ise Çağlar (2018) anne-babası boşanmış kızları, erkekleri ve anne-babası evli kızları ve erkekleri anneden algılanan red açısından karşılaştırmış ve sadece anne-babası boşanmış olan kız çocukları ile anne-babası evli olan erkek çocukları arasında anlamlı bir fark bulmuştur. Geyik (2018) ise anneden algılanan toplam reddin cinsiyete göre farklılaşmadığını ancak reddin alt boyutlarından olan düşmanlık ve ayrışmamış red açısından farklılaştığını belirtmektedir.

Araştırmada evli ve boşanmış aile çocuklarının babalarından algıladıkları reddin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği de cevabı araştırılan bir diğer sorudur. Anne-babası evli kız ve erkek ergenler babalarından algıladıkları red açısından farklılaşmadıkları gibi, anne-babası boşanmış ergenler de babalarından algıladıkları red açısından cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Bu bulgu Çağlar'ın (2018) araştırma bulgusuyla tutarlıdır. Çağlar (2018) anne-babası evli ve boşanmış çocuk ve ergenlerin babalarından algıladıkları reddi anne-babası evli kız çocukları, erkek çocukları ve anne-babası boşanmış kız ve erkek çocukları için ayrı ayrı karşılaştırmış ve evlilerde kız ve erkekler arasında; boşanmışlarda da kız ve erkekler arasında farklılık olmadığı sonucunu elde etmiştir. Kabaoğlu (2011) ise yaptığı çalışmada anne-babası evli olan çocukların babalarından algıladıkları reddin cinsiyete göre farklılaştığını bulgulamış, kızların erkeklere göre babalarından daha az red algıladıkları görülmüştür. Ancak çalışmada bu araştırmanın bulgularını destekler biçimde, anne-babası boşanmakta olan çocukların babalarından algıladıkları reddin cinsiyete göre değişmediği bulunmuştur. Uçar Çabuk (2013) da bu araştırma bulgularıyla tutarlı biçimde babadan algılanan reddin cinsiyete göre anlamlı farklılık içermediğini 5 yaşındaki çocuklarla yaptığı çalışmada bulgulamıştır. Bu bulgularla paralellik göstermeyen çalışmalar da mevcuttur (Dwairy, 2010;Örün, 2010; Ünübol, 2011; Hussain ve Munaf, 2012; Hussain ve diğerleri, 2013; Deniz, 2014; Dural ve Yalçın, 2014; Geyik, 2018).

Araştırmada hem evli ve hem de boşanmış ailelerden gelen ergenlerin psikolojik uyum puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Yani anne babası evli olan kız ve erkeklerin psikolojik uyumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gibi anne babası boşanmış olan kızlarla erkekler arasında da anlamlı bir farklılık yoktur. Literatür incelendiğinde anne-babası boşanmış olan çocukların psikolojik uyumlarının cinsiyet açısından karşılaştırıldığı pek çalışmaya rastlanmamaktadır. Ancak kuramsal çerçeve ışığında değerlendirildiğinde hem bu araştırma bulgularıyla aynı doğrultuda olan çalışmaların hem de farklı araştırma bulgularına sahip çalışmaların olduğu gözlenmektedir. Bu araştırmanın bulgularını destekler biçimde, Amato ve Keith (1991) ebeveyn boşanması ve çocukların iyilik halini araştırdıkları bir metaanaliz çalışmasında, uyumla ilgili tüm çalışmalar değerlendirildiğinde cinsiyet açısından farklılık bulunmadığını belirtmişlerdir. Erkman ve Rohner (2006) 'ın Türk ergenlerle yaptığı çalışmada da kız ve erkek ergenler psiolojik uyum açısından farklılaşmamıştır. Bilen (2013) de yaptığı çalışmada psikolojik uyum açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığını bulmuştur. Yoo ve Miller (2011)'in çalışmasında da bu araştırmalara benzer şekilde psikolojik uyumun cinsiyete

göre önemli farklılık göstermediği bulunmuştur. Literatürde benzer bulgulara ulaşan başka çalışmalar da mevcutur (Dural ve Yalçın, 2014; Geyik, 2018). Ancak Gençtoprak (2010) ilköğretim öğrencilerinin psikolojik uyumları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunduğunu, kızların psikolojik uyumlarının daha yüksek olduğunu bulgulamıştır ve bunun ülkemizde anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarından kaynaklanmış olabileceğini belirtmiştir.

Araştırmada anne babası evli ve boşanmış ergenlerin bilişsel esnekliklerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırılmıştır. Anne babası evli olan kız ve erkek öğrencilerin bilişsel esneklik puanlarının farklılaşmadığı gibi anne babası boşanmış olan kız ve erkek öğrencilerin de bilişsel esneklik puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Diril (2011) araştırmasında bu araştırmanın bulgularıyla tutarlı şekilde kız ve erkeklerin bilişsel esneklik puanlarının farklılaşmadığını bulmuştur. Laçin (2015) de yaptığı araştırmada bilişsel esnekliğin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı sonuca ulaşan başka benzer çalışmalar da mevcuttur (Martin ve Rubin, 1995; Çuhadaroğlu, 2011; Öz, 2012; Çelikkaleli, 2014b; Akçay Özcan, 2016). Altunkol (2011) ise yaptığı araştırmada bu çalışmanın bulgularından daha farklı bir sonuç edinmiş ve erkeklerin bilişsel esneklik puanlarını anlamlı olarak daha yüksek bulmuştur. Sapmaz ve Doğan (2013) da benzer şekilde erkeklerin daha çok bilişsel esnekliğe sahip olduğunu bulmuşlardır.

5.4.2. Yaşa İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin annelerinden algıladıkları reddin ergenlerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine cevap aranmıştır. Araştırma bulguları anne-babası evli, 15-18 yaş arasında olan ergenlerin annelerinden algıladıkları reddin yaşlarına göre anlamlı farklılığa sahip olmadığını göstermiştir. Benzer şekilde anne-babası boşanmış 15-18 yaş arasında bulunan ergenlerin de annelerinden algıladıkları red yaşlarına göre farklılık göstermemiştir. Yaşa göre anlamlı farklılığın olmadığı bulgusu Kabaoğlu'nun (2011) araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Kabaoğlu (2011) çalışmasında anne-babası evli olan 9-17 yaş arasındaki bireylerin annelerinden algıladıkları reddin yaşa göre farklılaşmadığını bulmuştur. Ancak anne-babası boşanma aşamasında olan çocuk ve ergenlerden 9-11 yaş arasında bulunanlar 12-14 ve 15-17 yaş arasında bulunanlara göre annelerinden daha fazla red algılamaktadırlar. Yener (2005) yaşları 11-15 yaş arasında değişen 353 çocuk ile yaptığı araştırmada da bu

konuda yaşa bağlı anlamlı farklılık bulamamıştır. Gençtoprak (2010) da 4. Ve 5. Sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada benzer bulgular elde etmiştir. Yaş grupları arasında anlamlı bir farklılığın olmaması ergenlik dönemi içinde birbirine yakın yaşlar arasında karşılaştırma yapılmasından kaynaklı olabilir. Nitekim, Lundberg, Perris ve Adolfsson'ın (1999) yaşları 15-81 arasında değişen 790 kişi ile yaptıkları çalışmalarında yaş azaldıkça ebeveyn reddinin arttığını bulmaları bu araştırma bulgusuyla çelişmektedir. Ayrıca Ünübol (2011) üç farklı yaş grubunda (çocuk, yetişkin ve yaşlı) ebeveyn kabul/reddini araştırdığı çalışmasında anne kabul/reddi açısından yaş gruplarında farklılıklar olduğunu tespit etmiştir.

Araştırma bulguları baba reddi açısından da evli ailelerden gelen ergenlerin yaşa göre farklılaşmadığını göstermiştir. Bu bulgu boşanmış ailelerden gelen ergenler için de benzer bulunmuştur. Kabaoğlu (2011) da yaptığı araştırmada anne-babası evli çocuk ve ergenlerin babalarından algıladıkları kabul ve reddin yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak anne-babası boşanmakta olan çocuk ve ergenlerin babalarından algıladıkları reddin yaşa göre anlamlı olarak değiştiğini belirtmiştir. Anne-babası boşanmakta olan 9-11 yaş arasındaki çocukların anne-babası boşanmakta olan 12-14 ve 15-17 yaş arasındaki ergenlere göre daha fazla baba reddi algıladıklarını bulgulamıştır. Kabaoğlu'nun (2011) yaptığı araştırmada anne-babası boşanmakta olan çocukların babalarından algıladıkları red yaşa göre farklılaşmasına rağmen bu araştırmayla tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Çünkü bu araştırmada mevcut örneklemi yaşları sadece 15-18 arasında bulunan ergenler oluşturmaktadır ve yaşlar arasındaki karşılaştırma sadece bu grup içerisinde yapılmış olup herhangi bir çocuk-ergen karşılaştırması yapılmamıştır. Yener'in (2005) yaşları 11-15 arasında bulunan 5., 6. Ve 7. Sınıf öğrencilerinin babalarından algıladıkları reddin farklılaşmadığını bulması da söz konusu araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Bu bulguyu destekleyen başka bir araştırma ise 4. Ve 5. Sınıf öğrencilerinin baba reddinin farklılaşmadığını bulgulayan Gençtoprak'a (2010) aittir. Literatür incelendiğinde babadan algılanan reddin yaşa göre, daha geniş yaş grupları arasında karşılaştırılma yapıldığında farklılaştığı görülmektedir. Nitekim Ünübol (2011) üç farklı yaş grubunda (çocuk, yetişkin ve yaşlı) ebeveyn kabul/reddini araştırdığı çalışmasında baba kabul/reddi açısından yaş gruplarında farklılaşma olduğunu tespit etmiştir ve çocukların diğer yaş grplarındaki bireylere göre daha fazla kabul algıladığını bulmuştur.

Araştırmada anne-babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin psikolojik uyumlarının da yaşa göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırma bulguları boşanmış ailelerden gelen ergenlerin psikolojik uyumlarının farklılaşmadığını gösterirken evli ailelerden gelen ergenler için de farklılaşma olmadığını göstermiştir. Bu bulgu Yener'in (2005) yaşları 11-15 arasında bulunan 5., 6. Ve 7. Sınıf öğrencilerinin psikolojik uyumlarının farklılaşmadığı bulgusu ile tutarlıdır. Gençtoprak (2010) da yaş grubuna göre psikolojik uyumun farklılaşmadığını yaptığı çalışmada bulgulamıştır. Bu sonuçlarla tutarlılık göstermeyen çalışmalar da mevcuttur. Nitekim Ünaldı (2016) boşanmadan sonra uyum ile ilgili yaptığı çalışmada çocuk yaş grubunda ergen yaş grubuna göre uyumun daha kötü olduğunu ifade etmiştir. Yaş grubuna göre psikolojik ve sosyal uyumun farklılık gösterdiğiyle ilgili başka mevcut araştırmalar da vardır (Ünübol,2011; Wallerstein ve Kelly, 1976; Amato, 1991). Bu araştırmalarda söz konusu araştırmadan farklı olarak psikolojik uyumun yaşa göre farklılaşma nedeni daha geniş yaş grupları arasında farklılaşmanın incelenmiş olmasından kaynaklanabilir.

Hem anne-babası evli ve hem de boşanmış ergenlerin bilişsel esnekliklerinin yaşa göre anlamlı bir değişiklik göstermediği de bir diğer araştırma bulgusudur. Literatür incelendiğinde boşanmış ailelerden gelen bireylerin bilişsel esnekliklerinin yaşa göre değerlendirildiği pek çalışmaya rastlanamamaktadır. Ancak evli ailelerden gelen bireylerin bilişsel esnekliklerinin yaşa göre istatistiksel açıdan anlamlı değişim gösterme durumunun farklı örneklemlerde incelendiği pek çok çalışma bu bulguyu destekler niteliktedir (Kardeş, 2016; Öz, 2012; Zahal, 2014; Güzeltepe, 2017). Ancak daha az sayıda da olsa bilişsel esneklik düzeyinin yaşa ve sınıf düzeyine göre farklılaştığı araştırma bulguları da mevcuttur (Kaptanbaş Gürbüz, 2017; Diril, 2011).

5.4.3. Sosyoekonomik Duruma İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin annelerinden algıladıkları reddin ergenlerin sosyoekonomik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine cevap aranmıştır. Hem evli ailelerdeki ergenlerde hem de boşanmış ailelerdeki ergenlerde anneden algılanan red, sosyoekonomik duruma göre istatistiksel açıdan anlamlı değişim göstermemiştir. Abacı'nın (2018) çocukların annelerinden algıladıkları reddin ailenin sosyoekonomik durumuna göre değişmediği sonucunu elde ettiği çalışması da bu bulguları destekler nitliktedir. Kabaoğlu'nun (2011) çalışmasında ise anne-babası evli olan çocukların annelerinden algıladıkları red sosyoekonomik duruma göre değişmezken anne-

babası boşanmakta olan çocukların annelerinden algıladıkları red sosyoekonomik duruma göre farklılaşmıştır. Maddi durumu çok iyi olan ailelerin çocukları diğerlerine göre annelerinden daha fazla red algılamışlardır. Özdiker Becerik (2002) ise dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar ve annelerinin örneklemini oluşturduğu çalışmada annelerin kabul/red davranışlarında sosyoekonomik duruma göre farklılaşma olmadığı bulunmuştur.

Araştırma bulguları anne-babası boşanmış ergenlerin babalarından algıladıkları reddin sosyoekonomik duruma göre farklılık göstermediğine işaret ederken anne-babası evli ergenlerin babalarından algıladıkları red sosyoekonomik duruma göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Düşük sosyoekonomik duruma sahip ergenlerin babalarından algıladıkları red orta düzey sosyoekonomik duruma sahip ergenlerin algıladıkları redden daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu Kabaoğlu'nun (2011) araştırma bulgusuyla tutarlıdır. Kabaoğlu (2011) anneden algılanan redde olduğu gibi babadan algılanan red konusunda da anne-babası evli olan çocukların babalarından algıladıkları reddin ailenin ekonomik durumuna göre değişmediğini, oysa anne-babası boşanmakta olan çocukların babalarından algıladıkları reddin farklılaştığını bulgulamıştır. Ayrıca çalışmada sosyoekonomik durumun kötü olduğu ailelerdeki çocukların babalarından algıladıkları reddin ekonomik durumu çok iyi ve iyi olan ailelerdeki çocuklara göre yüksek olması da bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Ancak Abacı (2018) anne-babası evli çocuklarda da babadan algılanan reddin ailenin ekonomik durumuna göre değiştiğini; ekonomik durumu alt ya da orta-alt seviyede olan çocukların babalarından algıladıkları reddin diğerlerine göre daha yüksek olduğunu bulgulamıştır

Bu çalışmaların dışında farklı örneklemlerde anne-baba kabul/reddinin araştırıldığı çalışmalarda ise anne-baba reddinin sosyoekonomik duruma göre farklılaşmadığını gösteren çalışmaların (Yakın, 2011) yanı sıra farklılaştığını gösteren çalışmalar (Deniz, 2014) da mevcuttur.

Bir diğer araştırma bulgusu ise hem anne-babası boşanmış hem de boşanmamış ergenlerden düşük sosyoekonomik duruma sahip ergenlerin orta ve yüksek sosyoekonomik duruma sahip olanlara göre psikolojik uyum açısından daha sağlıksız puanlara sahip olduklarının görülmesine rağmen gruplar arasındaki bu farkın anlamlı olmadığıdır. Bu araştırma bulgusu Mandemakers ve Kalmijn'in (2014) araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermemesine rağmen bu bulguyu destekleyen çalışmalar da mevcuttur. Mandemakers ve Kalmijn (2014) özellikle boşanma öncesinde sosyoekonomik durumun iyi olmasının

anne-babası boşanmış çocukların psikolojik açıdan daha iyi olması, uyumu ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Abacı'nın (2018) ise algılanan ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada psikolojik belirtilerin sosoekonomik duruma göre farklılaştığını bulması da bu araştırma ile tutarsızlık göstermektedir. Deniz (2014) de yaptığı çalışmada düşük gelir düzeyindeki katılımcıların, orta ve yüksek gelir düzeyindeki katılımcılara kıyasla daha fazla psikolojik belirti gösterdiğini bulgulamıştır.

Bilişsel esneklik açısından bakıldığında ise hem anne-babası evli hem de anne-babası boşanmış olanların sosyoekonomik duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir değişim göstermediği araştırma bulgularından bir diğeridir. Bu araştırma bulguları literatürdeki bazı çalışmalarla da desteklenmektedir (Öz, 2012; Diril, 2011; Zahal, 2014). Ancak bilişsel esnekliğin gelir düzeyine göre değiştiğini gösteren çalışmalara da rastlanmaktadır (Yaşar-Ekici ve Balcı, 2019).

5.4.4. Anne Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada anne-babası evli ve boşanmış olan ergenlerin anne eğitim düzeylerine göre algıladıkları anne reddinin farklılaşma durumu incelenmiştir. Anne-babası evli ergenlerin annelerinden algıladıkları red, annelerinin eğitim düzeyine göre değişmezken anne-babası boşanmış olan ergenlerin annelerinden algıladıkları red annenin eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde değişmiştir. Araştırma bulguları anne-babası boşanmış ergenlerden annesi ilkokul mezunu olanların annesi üniversite mezunu olanlara göre annelerinden daha fazla red algıladıklarını göstermiştir. Altay'ın (2012) ilköğretim birinci sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında anne eğitim düzeyine göre çocukların annelerinden algıladıkları reddin farklılaşmadığı sonucu örtüşmektedir. Ancak Anjel (1993) annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme düzeylerine ilişkin algılarını ölçmeye yönelik yaptığı çalışmada düşük eğitim seviyesine sahip annelerin yüksek eğitim seviyesine sahip annelere göre daha reddedici olduklarını bulmuştur. Kısacası anneden algılanan reddin annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını gösteren çalışmaların (Kabaoğlu, 2011; Özdiker-Becerik, 2002) yanı sıra; eğitim düzeyine göre farklılaştığını gösteren çalışmalar (Campo ve Rohner, 1992; Yakmaz-Basılgan, 2012) da mevcuttur.

Annenin eğitim düzeyine göre babadan algılanan reddin farklılaşıp farklılaşmadığı da hem anne-babası boşanmış hem de boşanmamış ergenler için değerlendirilmiştir. Anne-babası evli olan ergenlerin babalarından algıladıkları red, anne eğitim düzeyine göre değişmezken anne-babası boşanmış ergenlerin babalarından algıladıkları red anne eğitim düzeyine göre

farklılaşmıştır. Anne-babası evli ergenler için bulunan sonucu destekler nitelikte başka araştırmalar (Abacı, 2018) da mevcuttur. Anne-babası boşanmış ergenlerde ise annesi ilkokul mezunu olanların annesi üniversite mezunu olanlara göre babalarından algıladıkları red daha yüksek bulunmuştur. Bunun nedeninin eğitim seviyesi düşük bazı annelerin boşanmadan sonra çocuklarını eski eşlerine karşı olumsuz ifadelerle tepkili hale getiriyor olabileceği düşünülebilir. Çünkü boşanan kadınların çocuklarını, babalarına karşı kullanmak istedikleri sık yaşanılan bir durumdur. Çocuğuna babasını kötüleyen, eski kocasıyla kendi yaşadıkları sorunlardan dolayı çocuğunun da babasına tavır almasını isteyen anneler zaman zaman görülmektedir (Tüzün, 2004, s.16).

Ergenlerin psikolojik uyumları açısından değerlendirildiğinde ise anne-babası evli ergenler annelerinin eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı gibi, anne-babası boşanmış ergenler de annelerinin eğitim düzeyine göre psikolojik uyum açısından anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Ancak konuyla ilgili yapılan başka bir araştırma anne eğitim düzeyinin özellikle boşanma sonrası çocuğun iyilik hali ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Mandemakers ve Kalmijn, 2014).

Bilişsel esneklik açısından değerlendirildiğinde de anne-babası boşanmamış ergenlerin annelerinin eğitim durumuna göre istatisiksel olarak anlamlı bir değişiklik görülmediği gibi, anne-babası boşanmış olan ergenlerin de annelerinin eğitim durumuna göre bilişsel esneklik düzeylerinde farklılık görülmemiştir. Gruplar arasındaki fark anlamlı olmasa da özellikle anne-babası boşanmış ergenlerin anne eğitim düzeyleri yükseldikçe grubun bilişsel esneklik puanlarının da yükseldiği görülmektedir. Eğitim düzeyine göre bilişsel esnekliğin manidar farklılık göstermediği sonucu Diril'in (2011) araştırma bulgularıyla da tutarlılık göstermektedir. Ancak bilişsel işlev açısından değerlendirme yapıldığında anne eğitim durumuna göre bilişsel işlevin farklılık gösterdiği çalışmalara da rastlanmaktadır (Erürker, 2007).

5.4.5. Baba Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada anne-babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin anneden algıladıkları reddin babanın eğitim durumuna göre her iki grup için de değişmediği bulunmuştur. Yani ergenlerin anne-babaları ister evli olsun isterse boşanmış olsun babanın eğitim durumu değiştikçe anneden algılanan red anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Bu araştırma bulgusunu destekleyen bir araştırmada Özdiker Becerik'e (2002) aittir. Araştırmacı dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar ve anneleriyle yaptığı çalışmada baba

eğitim düzeyi her ne olursa olsun anneden algılanan kabul ve red davranışının değişmediğini gözlemlemiştir. Benzer şekilde Abacı (2018) anneden algılanan red konusunda baba eğitim düzeyine bağlı anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır.

Anne-babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin babalarından algıladıkları reddin babanın eğitim durumuna göre farklılaşması incelendiğinde ise; evli ailelerden gelen ergenlerin babalarından algıladıkları reddin baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak değişmediği bulunmuştur. Ancak anne-babası boşanmış ergenler için durum farklıdır. Anne-babası boşanmış olan ergenlerden babası ilkokul mezunu olanların babası ortaokul mezunu olanlara göre babalarından daha fazla red algıladıkları görülmektedir. Bu bulgu Kabaoğlu'nun (2011) araştırma bulgularıyla da kısmen örtüşmektedir. Araştırmacı yaptığı çalışmada hem anne-babası evli olan çocukların hem de anne-babası boşanmakta olan çocukların baba red algılarının babanın eğitim durumuna göre farklılaşmadığını bulmuştur. Benzer şekilde anne-babası evli bireyler için babadan algılanan reddin babanın eğitim düzeyi açısından farklılaşmadığı başka araştırmalar (Abacı, 2018) da mevcuttur.

Anne-babası boşanmış ve boşanmamış olan ergenler babalarının eğitim düzeyine göre psikolojik uyum açısından da ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bulgular anne babası boşanmamış ergenlerin psikolojik uyumlarının babalarının eğitim düzeyine göre manidar olarak değişmediğini gösterdiği gibi, anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının da baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını göstermiştir. Gruplar arasındaki farklılaşma anlamlı olmasa da özellikle anne-babası boşanmış ergenlerin babalarının eğitim düzeyinin artmasıyla kendilerinin psikolojik uyum sağlıklı puanlarının da arttığı görülmektedir.

Araştırmada ergenlerin bilişsel esnekliği incelendiğinde, yine anne-babası evli ve ayrı olan ergenler ayrı ayrı değerlendirilmiş, anne-babası evli ergenlerin baba eğitim durumuna göre bilişsel esnekliklerinin manidar olarak değişmediği görülmüştür. Benzer şekilde anne-babası ayrı olan ergenler de bilişsel esneklik açısından baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Bu bulgular konuyla ilgili az sayıda yapılan araştırma bulgusuyla tutarlılık göstermiştir. Diril (2011) de bilişsel esnekliğin baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını bulmuştur. Bilişsel esneklikle alakalı farklı değişkenlerin baba eğitim düzeyine göre değişmesine rağmen bilişsel esnekliğin değişmemesi, araştırmada bilişsel esneklik konusunda başka faktörlerin de etkisinden kaynaklanmış olablir.

5.4.6. Kardeş Sayısına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan araştırmada anne-babası evli olan ve boşanmış olan ergenlerin annelerinden algıladıkları reddin kardeş sayısına göre değişip değişmediği sorusuna da cevap aranmıştır. Bulgular anne-babası boşanmış olan ergenlerin annelerinden algılanan reddin kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak değişmediğini gösterirken; anne-babası evli olan ergenlerin annelerinden algıladıkları reddin kardeş sayısına göre anlamlı olarak değiştiğini göstermiştir. Berns (1997) anne-baba ve çocukların tamamının evdeki çocuk sayısından etkilendiğini, evde çok çocuk varsa etkileşimin daha fazla olacağını ancak ebeveyn-çocuk etkileşiminin muhtemelen azalacağını ifade etmektedir (s. 168). Abacı'nın (2018) kardeş sayısının artmasıyla ebeveyn reddinin arttığını bulması da bu sonucu destekler niteliktedir. Araştırmada anne reddi ile kardeş sayısı ilişkili bulunmuştur. Kısacası literatürde kardeş sayısına göre anneden algılanan reddin farklılaştığını gösteren çalımaların yanısıra (Yakın, 2011); herhangi bir farklılaşmaya rastlanmayan çalışmalar (Özdiker-Becerik, 2002) da bulunmaktadır.

Babadan algılanan reddin kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde ise, hem anne-babası evli hem de anne-babası boşanmış ergenler için durum değişmemiştir. Kardeş sayısına göre babadan algılanan red farklılık göstermemiştir. Bu bulgu Yakın'ın (2011) araştırma bulgusuyla örtüşmektedir. Ebeveyn kabul/reddi ile kardeş sayısının bağlantılı bulunduğu araştırmalar (Deniz, 2014) da mevcuttur. Evde yaşayan kişi sayısının artmasıyla birlikte baba-çocuk etkileşiminin azalacak olması çocuğun babadan algıladığı red davranışının artmasının nedeni olabilir. Çünkü çocuk ve ergenin kardeş sayısı arttıkça ebeveyninin kendisiyle ilgileneceği süre azalmaktadır ve bu durumda kabulü daha az hissediyor olabilir.

Psikolojik uyum açısından da yine anne babası evli ve boşanmış olan ergenler kardeş sayılarına göre ayrı ayrı incelenmiştir. Bulgular anne-babası evli olan ergenlerin psikolojik uyumlarının kardeş sayısına göre anlamlı olarak değiştiğini göstermiştir. 1 veya 2 kardeşi olan ergenler ile kardeş sayısı 3 olan ergenler psikolojik uyum açısından farklılaşmıştır. Ayrıca kardeş sayısı 3 olan ergenlerle de kardeş sayısı 4 ve üzeri olan ergenler arasında psikolojik uyum açısından farklılık görülmüştür. Ancak anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumları sahip oldukları kardeş sayısına göre manidar olarak değişmemiştir. Bulguların bu şekilde olması ergenlerin psikolojik uyumlarında kardeşlerle ilgili yalnızca niceliğin değil niteliğin de önemli olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim Özyavru (2008) yaptığı araştırmada çocukların psikolojik uyumunda ağabey/abla kabul reddinin de

en az ebeveyn kabul reddi kadar önemli olduğunu bulgulamıştır. Bu araştırmadan yola çıkarak çocuğun veya ergenin psikolojik uyumunda, sahip olduğu kardeş sayısının yanı sıra kardeşleriyle ilişkilerinde ne hissettiği de bireyin psikolojik uyumunu etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak bu araştırma bulguları farklılık göstermiş olabilir.

Ergenlerin bilişsel esneklikleri kardeş sayılarına göre değerlendirildiğinde ise, anne-babası boşanmamış olanlar da olduğu gibi anne-babası boşanmış olanlarda da kardeş sayısına göre bilişsel esneklik anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Yaşar-Ekici ve Balcı (2019) yaptıkları çalışmada bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte, kardeş sayısına göre bilişsel esnekliğin değişmediği sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca bilişsel işlev açısından tam ve parçalanmış aileye sahip çocuklarda kardeş sayısına göre değerlendirmenin yapıldığı bir çalışmada da bilişsel işlevin kardeş sayısına göre manidar bir farklılık göstermediği görülmüştür (Erürker, 2007).

5.4.7. Annelerinin Çalışma Durumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada yanıt aranılan sorulardan biri de ergenlerin annelerinin çalışma ya da çalışmama durumuna göre annelerinden algıladıkları reddin istatistiksel açıdan anlamlı olarak değişip değişmediğidir. Araştırma bulguları ne evli ailelerdeki ergenlerde ne de boşanmış ailelerdeki ergenlerde annenin çalışma durumuna göre anneden algılanan reddin farklılaştığını göstermektedir. Annenin çalışma durumu her iki gruptada annenin çocuğunu kabulünü anlamlı düzeyde değiştirmemiştir. Bu bulguyu destekleyen bir çalışma Yakmaz Basılgan'a (2012) aittir. 60 çocuk ve onların annelerinden oluşan toplam 120 kişi ile yaptığı çalışmada araştırmacı annenin çalışma durumuna göre çocukların annelerinden algıladıkları reddin farklılaşmadığını gözlemlemiştir.

Babadan algılanan red açısından değerlendirildiğinde de durum benzer olmuştur. Hem anne-babası boşanmış hem de anne-babası evli ergenlerin annelerinin çalışma durumuna göre babalarından algıladıkları red farklılaşmamıştır.

Anne-babası evli olan ergenler için de boşanmış olan ergenler için de annenin çalışma duruma göre ergenin psikolojik uyumu anlamlı düzeyde değişmemektedir.

Bilişsel esneklik açısından değerlendirildiğinde de bulgular diğer temel değişkenlerdeki bulgulara benzerdir. Annenin çalışma durumuna göre her iki grupta bulunan ergenlerin

biişsel esneklikleri anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Literatürde bu bulguyu destekleyen başka çalışmalar da mevcuttur (Erürker, 2007).

5.4.8. Babalarının Çalışma Durumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Annenin çalışma durumuna benzer şekilde babanın çalışma durumuna göre de her iki grupta bulunan ergenlerin algıladıkları red düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular hem anne-babası evli hem de anne-babası boşanmış olan ergenler için benzer olmuştur. Her iki grupta da anneden algılanan reddin babanın çalışma durumuna göre değişmediği gözlenmiştir.

Babanın çalışma durumuna göre ergenin babadan algıladığı red de istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. İster anne-babası boşanmış isterse evli olsun, ergenin babasından algıladığı red babası çalışan ve babası çalışmayan ergenler arasında anlamlı bir fark oluşturmamıştır.

Diğer bulgulara benzer şekilde babanın çalışma durumuna göre hem anne-babası evli hem de ayrı olan ergenler psikolojik uyum açısından anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Ancak fark anlamlı olmasa da her iki grup için de babası çalışan ergenlerin sağlıklı psikolojik uyumlarının babası çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Burada da etkili olan faktör babanın çalışma durumuna göre evde geçim sıkıntısının daha az olacak olmasından kaynaklı olacağı düşünülebilir. Bu durum da çocuğun daha iyi psikolojik uyum geliştirmesine katkı sağlayabilir.

Bilişsel esneklik açısından da durum benzerdir. Babanın çalışma ya da çalışmama durumuna göre her iki grupta da bilişsel esneklik farklılaşmamıştır.

Literatür incelendiğinde babanın çalışma durumu ile bu değişkenlerin ilişkisinin doğrudan araştırıldığı pek araştırmaya rastlanılmamaktadır. Ancak Çin'de 476 ilkokul öğrencisi ile yapılan çalışmada ebeveynlerin eğitim durumları ile mesleki durumlarına göre ebeveyn kabulü incelenmiştir. Sonuçlar aile geliri ve konut koşulları ile ebeveyn kabulü arasında negatif ilişki göstermiştir. Araştırmacı bu sonucu, ailelerin daha fazla gelir elde etmek için daha fazla çalışıyor olabileceği ve bu nedenle de çocuklarına daha az zaman ayırıyor olabileceği biçiminde yorumlamıştır (Chen ve Rubin, 1994).

5.4.9. Akademik Başarı ve Değişkenler Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması

Akademik başarı ile diğer temel değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde evli ailelerden gelen ergenlerin akademik başarıları ile babalarından algıladıkları red ve psikolojik uyumları arasında çok düşük düzey bir ilişki olduğu görülmektedir. Babadan algılanan red arttıkça akademik başarı azaldığı gibi, psikolojik uyum arttıkça akademik başarı artmaktadır. Boşanmış ailelerden gelen ergenlerin ise akademik başarıları ile sadece psikolojik uyumları arasında çok düşük düzeyde bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Bu ergenlerin psikolojik uyumları arttıkça akademik başarılarının da arttığı söylenebilir. Bu bulgular literatür ışığında değerlendirildiğinde destekleyen çalışmaların yanısıra örtüşmeyen çalışmalar olduğu da görülmektedir. Kim ve Rohner (2002) yaptıkları çalışmada anne-baba kabulünün okul başarısı ile ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Wang (2006) örneklemini Amerika ve Asya kökenli 104 lise öğrencisi ve ebeveyninin oluşturduğu çalışmada ebeveyn kabulü ile akademik başarı arasında ilişki tespit etmiştir. Benzer şekilde Yener (2005) de çocukların ebeveyn kabulleri ile okul başarıları ve okul doyumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada ebeveyn kabulü ile okul başarısı arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu bulmuştur. Starkey (1980) ise dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin ebeveyn kabulü ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada red algılamayan çocukların akademik başarılarının daha yüksek olduğunu bulgulamıştır. Benzer şekilde Strage ve Brandt (1999) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin akademik başarılarının hem şu anki hem de geçmişteki ebeveyn tutumları ile ilişkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir. 236 öğrencinin katıldığı bu çalışmada akademik başarı ile olumlu ebeveyn tutumu arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Akademik başarı ve ebeveyn kabul/reddi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan başka çalışmalar da mevcuttur (Rohner ve Veneziano, 2001). Ayrıca akademik başarı ile psikolojik uyum arasındaki pozitif yönlü ilişki de literatürdeki araştırmalarla desteklenmektedir. Gençtoprak (2010) çocukların anne-baba kabul/red algıları ile psikolojik uyumları ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada psikolojik uyumla akademik başarı arasında pozitif ilişki bulmuştur. Akademik başarı ile bilişsel esneklik arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamaması mevcut diğer araştırma bulgularının çoğuyla tutarlılık göstermemektedir. Zahal (2014) müzik öğretmenliği özel yetenek sınavına giren bireylerin bilişsel esneklikleri ile sınav başarıları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. Ayrıca Çelikkaleli (2014) ergenlerin

bilişsel esneklikleri ile akademik yetkinlik inançları arasında da olumlu yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

5.5. Boşanmış Ailelerden Gelen Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri

5.5.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne-babası boşanmış olan ergenlerin algıladıkları kabul-red, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri boşanmanın üzerinden geçen zamana göre incelendiğinde farklı sonuçlar gözlenmiştir. Anneden algılanan red, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik boşanmanın üzerinden geçen zamana göre istatistiksel açıdan manidar olarak farklılaşmazken babadan algılanan red, boşanmanın üzerinden geçen zamana göre anlamlı olarak farklılaşmıştır. Anne-babası 10-18 yıl önce boşanan bireylerin babalarından algıladıkları red, anne-babası 0-1 yıl önce boşananlara, 1-5 yıl önce boşananlara ve 5-10 yıl önce boşananlara göre anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Anne-babası 10-18 yıl önce boşanan bireylerin babalarından algıladıkları reddin diğer üç gruptan da daha yüksek olduğu görülmektedir. Bulgular bu şekilde olmasına rağmen literatürdeki konuyla ilgili araştırmalar çocukların boşanmanın yol açtığı sorunların üstesinden zamanla geldikleri şeklindedir (Morrison ve Cherlin, 1995). Türk örnekleminde bakıldığında ise araştırma bulgularıyla tutarlılık gösteren çalışmaların yanı sıra uyumlu olmayan çalışmalar da görülmektedir. Çağlar (2018) yaptığı çalışmada bu araştırma bulgusuna benzer şekilde anneden algılanan reddin boşanmanın üzerinden geçen süreye göre değişmediğini bulgulamıştır. Ancak bu araştırma bulgusundan farklı olarak babadan algılanan reddin de zamana göre farklılaşmadığını bulmuştur. Bu araştırma bulgusunun bu çalışma ile tutarlılık göstermeme nedeni Çağlar'ın (2018) boşanma üzerinden geçen zamanları 6 ay, 6-24 ay ve 24 ay üstü olarak gruplandırmış olması iken bu çalışmada daha geniş yıl aralıkları ile gruplandırma yapılmış olması olabilir.

Wallerstein ve Kelly (1976) ise yapmış oldukları çalışmada anne-babası boşanmış çocukları, boşanmadan bir yıl sonra inceledikleri çalışmalarında okul öncesi çocukların okul çağı çocuklarına ve ergenlere göre daha fazla uyumsuzluk gösterdiği, ancak on yıl sonra yine aynı çocuklarla yapılan incelemede en iyi uyum gösteren grubun boşanmanın okul öncesi çocukken gerçekleştiği grup olduğu görülmüştür.

Spiro ve Jeng (1990) bilişsel esnekliği, kişilerin farklılaşan durumlardan doğan ihtiyaçlara uygun davranabilmek için sahip olduğu bilgilerini kendiliğinden, o anda yeniden yapılandırabilme yeteneği olarak tarif etmektedir (Spiro ve Jeng'denAktaran Yıldız, 2018, s.7). Bu bilgilerin yeniden yapılandırılabilmesi için ise bazı stratejilere ihtiyaç vardır. Nitekim araştırmacılar, çok küçük yaşlardan itibaren bilişsel esnekliği geliştirici programların kullanılmasını tavsiye etmektedirler (Stevens, 2009). Nihayetinde bilişsel esneklik programları ile bilişsel esnekliğin artırılabildiğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Altunkol, 2017). Buradan yola çıkarak, söz konusu çalışmada boşanmanın üzerinden geçen zamana göre bilişsel esnekliğin farklılaşmaması, ergenlerin çocukluk dönemlerinden itibaren biilişsel esnekliği geliştirecek yaşantı ya da uygulamalara maruz kalmamış olmalarına bağlanabilir.

5.5.2. Velayetin Kimde Olduğuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne-babası boşanmış ergenlerin hem annelerinden hem de babalarından algıladıkları red de, psikolojik uyumları da, bilişsel esneklikleri de çocuğun velayetinin kimde olduğuna göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmıştır. Velayeti babasında olan ergenler, velayeti annelerinde olan ergenlere göre annelerinden daha fazla red algılamaktadırlar. Babadan algılanan red konusunda ise durum tam tersidir. Velayeti annesinde olan ergenler, velayeti babasında olan ergenlere göre babalarından çok daha fazla red algılamaktadırlar. Psikolojik uyum açısından değerlendirildiğinde ise velayeti annesinde olan ergenler ile velayeti anne ya da babasında olmayıp, bir üçüncü kişi ya da kurumda olanlar arasında anlamlı farklılık görülmüştür. Velayeti anne ya da babasında olmayıp bir diğer kişide (büyükanne-büyükbaba vb.) olan ergenlerin psikolojik uyumları, velayeti annesinde olan ergenlere göre daha düşüktür. Bilişsel esneklik söz konusu olduğunda da durum psikolojik uyuma benzerdir. Velayeti annesinde olan ergenler ile velayeti anne ya da babasında bulunmayıp bir üçüncü kişi ya da kurumda bulunan ergenlerin bilişsel esneklikleri arasında anlamlı farklılık görülmüştür. Velayeti annesinde olan ergenlerin bilişsel esnekliklerinin, velayeti anne-baba dışında bir başkasında olan ergenlere göre daha yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Boşanmanın etkilerine çocuk açısından bakıldığında dikkate alınması gereken en temel noktalardan biri de çocuğun boşanmanın ardından kimin yanında kalacağıdır. Çünkü boşanmadan sonra çocuğun kimin yanında kalacağı ile ilgili verilecek karar çocuğun uyumunu doğrudan şekillendirecektir (Cüceloğlu, 1990, s.385). Boşanmanın ardından

çocukların genellikle anneleri ile kaldığı görülmektedir. Boşanmadan önce genellikle olduğu gibi boşanmadan sonra da çocukla ilgili daha fazla sorumluluğu alan taraf anneler olmaktadır. Velayet konusunda çoğunlukla anneler tercih edilmektedir (Amato, 2005). Bu çalışmada da anne-babası boşanmış çocukların yaklaşık %66'sının velayetinin annede olduğu görülmektedir.

Velayetin kimde olduğuna göre çocukların algıladıkları reddin farklılaşması literatür incelendiğinde şaşırtıcı görülmemektedir. Çünkü boşandıktan sonra ilişkilerine dostça devam edemeyen pek çok anne-baba, boşandığı eşine karşı büyük öfke duymaktadır. Bu durumda ise çoğu zaman çocuğunu boşandığı eşine karşı kullanır. Boşandığı eşine öfkeli anne-baba, çocuğa sürekli diğer ebeveyni kötüler. Çocuğa karşı diğer ebeveyni suçlar ve kendisini kurban olarak gösterir. Boşanan eş çocuğa diğer ebeveynin kendilerini terk ettiğini söyler. Değişen yaşama uyum sağlamaya çalışan çocuk ise zaten boşanmayla birlikte bir yıkım yaşıyorken bir de bunlarla mücadele etmek zorunda kalır (Yavuzer, 2004, s. 139). Birlikte yaşadığı ebeveyn tarafından bu davranışlarla kafası iyice karıştırılan çocuğun ise kendi bakış açısıyla değerlendirdiğinde velayete sahip olmayan ebeveyni soğuk, düşmanca ya da ihmalkar algılaması doğaldır. Tabiiki bu durum çocuğun bakış açısından bu şekilde olabileceği gibi gerçekte de bu şekilde olabilir.

Doğrudan bilişsel esnekliğin değil ancak bilişsel işlevin tam ve parçalanmış aile çocuklarında değerlendirildiği bir çalışmada ise çocuğa bakım veren kişinin anne ya da bir başkası olma durumuna göre çocuğun bilişsel işlev puanını anlamlı olarak değişmediği bulunmuştur (Erürker, 2007). Bu bulgu ise söz konusu araştırmanın bulgularıyla çelişmektedir. Bu durumun nedeni, anne ile kalan çocukların bilişsel esneklik puanlarının diğer gruba göre yüksek olmasını etkileyecek başka bazı faktörlerin de devreye girmiş olması olabilir. Nitekim Bilgin (2009) yaptığı araştırmada demokratik anne baba tutumu ile bilişsel esneklik arasında ilişki bulmuştur. Ayrıca araştırmacı otoriter anne-baba tutumu ile bilişsel esneklik arasında negatif anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Bu bulgularla birlikte çalışmacı otoriter anne baba tutumunun, bilişsel esnekliğin oluşmasını engellediğini ifade etmiştir. Buradan hareketle bu ve benzeri durumların çocukların velayetinin anne ya da bir başkasında olmasına bağlı olarak bilişsel esnekliği etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir.

5.5.3. Ergenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Ergenlerin annelerinden ve babalarından algıladıkları red ile psikolojik uyumları velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değişirken, ergenlerin bilişsel esneklikleri velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre anlamlı değişiklik göstermemiştir. Velayete sahip olmayan ebeveynle hiç görüşmeyen ergenlerin annelerinden algıladıkları red, velayete sahip olmayan ebeveyniyle haftada birden fazla ve haftada bir kez görüşenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Babadan algılanan red de velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre anlamlı düzeyde ciddi farklılıklar göstermiştir. Velayete sahip olmayan ebeveynle haftada birden fazla görüşen ergenlerin babalarından algıladıkları red, velayete sahip olmayan ebeveynle yılda birkaç kez, yılda bir ve hiç görüşmeyen ergenlere göre daha düşük bulunmuştur. Ayrıca velayete sahip olmayan ebeveynle haftada bir kez görüşen ergenlerin babalarından algıladıkları red, velayete sahip olmayan ebeveynle yılda bir kez görüşen ve hiç görüşmeyen ergenlere göre daha düşüktür. Bu bulgulara ek olarak, velayete sahip olmayan ebeveynle hiç görüşmeyen ergenin babasından algıladığı reddin, velayete sahip olmayan ebeveyniyle ayda bir ve yılda birkaç kez görüşen ergenlere göre de çok daha fazla olduğu görülmüştür. Kısacası araştırma bulguları genel olarak, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığı fazla olan ergenlerin diğerlerine göre babalarından daha az red algıladıklarını göstermiştir. Psikolojik uyum açısından bakıldığında ise velayete sahip olmayan ebeveynle haftada birden daha çok görüşen ergenlerin psikolojik uyumlarının haftada bir kez görüşenlere göre daha iyi olduğu görülmektedir.

Parçalanmış ailelerden gelen çocuk ya da ergenlerin birlikte yaşamadıkları ebeveynleri ile kuracakları ilişki çocukların yaşam kalitelerinin belirlenmesinde oldukça önemlidir (Amato ve Keith, 1991). Çünkü yapılan araştırmalar göstermiştir ki özellikle ilgili babaların çocukları, ilgisiz babaların çocuklarına göre psikolojik açıdan daha uyumlu, soyal ve bilişsel olarak daha başarılı ve daha empatik olmaktadırlar (Lamb, 2000). Boşanmadan sonra çocuklarıyla sık görüşen babaların genellikle boşanma ve ayrılık öncesi çocuklarıyla iyi ilişkilere sahip babalar olduğu belirtilmektedir (Arditti ve Keith, 1993). Ancak boşanmadan sonra velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığı büyük ölçüde anne-babanın çocukları konusunda işbirliği yapabilmelerine ve anne-baba arasındaki ilişkinin durumuna bağlı olmaktadır (Peters ve Ehrenberg, 2008). Özellikle de velayet konusunda anne-babanın uyuşamadığı ailelerde anne-babadan birinin çocuğun diğer ebeveynle

ilişkisini bozmaya yönelik davranışlarda bulunduğu bilinmektedir. Bu davranışlar sonucunda çocuk anne ya da babadan birine karşı yabancılaşabilmekte ve bu durumda da bu ebeveynle kendisi görüşmek istememektedir (Gardner, 2001).

Literatür incelendiğinde pekçok araştırma algılanan sosyal destek ile ebeveyn kabulünü ilişkili bulmuştur (Türkdoğan, 2015). Çocuk ve ergenlerin yeterli sosyal destek hissedebilmeleri içinse uzakta da olsa ebeveynleriyle sık görüşmeye ihtiyaçları vardır. Literatürde boşanma sonrası velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığının ebeveyn-çocuk ilişkisini önemli ölçüde etkilediğini gösteren çalışmalar vardır (Dunn ve diğerleri, 2004).

Boşanma, çocukların başına gelebilecek en etkileyici olaylardan biri olmakla beraber potansiyel olarak çocukların gelişmelerini etkileyecek bazı değişiklikleri de beraberinde getiren bir olgudur. "Potansiyel" olarak ifade edilmektedir, çünkü boşanmış aile çocuğu olmak aslında mutlaka çocuklara zarar verecek bir durum değildir. Burada önemli olan bireylerin evliliklerinin sona ermesini nasıl karşıladıkları, boşanmadan sonra hayatlarına nasıl devam ettikleri ve çocukları ile ilgilenmeye, onlarla görüşmeye devam etmeleridir (Türkaslan, 2007). Burada da yine velayete sahip olmayan ebeveynin çocukla görüşme sıklığı devreye girmektedir. Çünkü boşanma sebebiyle anne-babadan biriyle veya her ikisi ile birden çocuğun ilişkisinin sekteye uğraması, çocuğun psikolojik yapısında anne-baba kaybı kadar olumsuz etki yaratabilecek bir yaşantıdır. Yapılan araştırmalarda annesi ile birlikte kalan, ancak babası ile de düzenli ve sürekli görüşen, paylaşımlarda bulunan çocuğun, uyumunun daha iyi olduğu görülmektedir (Cookston ve diğerleri, 2006).

Boşanma sonrasında birlikte kalmadığı ebeveyniyle görüşmesi engellenen boşanmış ailelerdeki çocukların, ayrı yaşadıkları anne ya da babalarıyla görüşebilen çocuklara göre daha fazla uyumsuzluk gösterdikleri ile ilgili araştırmalar da bu çalışmanın bulgusunu destekler niteliktedir (Hanson, 1999).

Zaman zaman ebeveynlerden birinin çocuğun diğer ebeveynle arasını bozmaya yönelik davranışlar geliştirdiği bilinmektedir. Ancak bu konuda oldukça dikkatli olunmalıdır. Boşanmanın ardından ebeveynler birbirlerinin aleyhinde konuşmamalı ve cocuğa anne-baba kendi aralarındaki sorunu yansıtmamalıdır. Ayrıca çocukların boşanmadan sonra da diğer ebeveynle ilişkisi desteklenmelidir. Çocukların hem anne ile hem de baba ile ilişkiye ihtiyaçlarının olduğu unutulmamalıdır (Türkaslan, 2007). Ancak yapılan araştırmalar incelendiğinde parçalanmış ailelerden gelen çocukların ebeveynleriyle ilişkilerini yeterli

bulmadıkları ve bu durumun çocukları psikolojik açıdan olumsuz etkilediği görülmektedir (Kiernan, 1997). Bu çalışmada da araştırmaya katılan anne-babası boşanmış ergenlerin yaklaşık %55'inden fazlasının velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığının ayda birden az ya da hiç olduğu göz önünde bulundurulduğunda kaygılarda haklı çıkılmaktadır

5.5.4. Boşanmadan Sonra Annenin Yeniden Evlenip Evlenmemesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne-babası boşanmış ergenlerin annelerinden algıladıkları red, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri annenin boşanmadan sonra yeniden evlenme durumuna göre istatistiksel açıdan manidar olarak değişirken, babadan algılanan red annenin boşanmadan sonra bir başkasıyla yeniden evlenme durumuna göre anlamlı değişim göstermemiştir. Boşanmadan sonra annesi bir başkasıyla yeniden evlenen ergenlerin annelerinden algıladıkları red, annesi yeniden evlenmeyenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca annesi yeniden evlenmeyen ergenlerin psikolojik uyumları, annesi evlenenlere göre daha iyi durumdadır. Bilişsel esneklik açısından bakıldığında ise annesi evlenmeyen ergenlerin annesi yeniden evlenenlere göre daha çok bilişsel esnekliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu bulgular beklenilen şekildedir. Çünkü boşandıktan sonra annesi yeniden evlenen ergenlerin annelerinden algıladıkları sosyal destek daha düşük olabilir. Nitekim Türkdoğan (2015) yaptığı araştırmada ebeveyn reddi ile bireylerin algıladıkları sosyal destek arasında negatif bir ilişkiye rastlamıştır. Çocuklar ve ergenler boşandıktan sonra yeniden evlenen annenin kendisine yeterli vakti ayırmadığını ve kendisiyle ilgilenmediğini düşünüyor olabilir. Zaman zaman da, yeniden evlenen annenin yeni sorumluluklar üstlendiği için çocuğuna ayırdığı vakit azalmış olabilir. Araştırmalar, ebeveyn ayrılığı yaşayan çocuklar arasında, annesi yeniden evlenenlerin, tek ebeyenle yaşamaya devam edenlere göre daha fazla davranışsal zorluk yaşadığını göstermiştir(Fergusson ve diğerleri, 1986). Ayrıca çocuk anne-babasının yerine kimseyi koymak istemez. Bu nedenle boşanmanın hemen ardından çocuğun yaşamında ani değişikliklere yer verilmemesinde, yeniden evlenmek gibi kararların bir süre ertelenmesinde fayda vardır (Türkaslan, 2007). Ancak bu görüşlerin yanı sıra, üvey ebeveyni ile sağlıklı ilişki kurabilen çocuklar açısından tam ailede yaşamanın tek ebeveynli ailede yaşamaya göre çocuğun gelişimine daha çok katkı sağladığı görüşü de vardır (Amato, 2005).

Ayrıca bireyler sahip oldukları düşünceleri çocukluk döneminden itibaren kazanmaktadırlar. Bu nedenle, kişilerin bilişsel esneklik düzeylerinde anne baba çocuk

arasındaki ilişkiler önemlidir (Bilgin, 2009). Annenin boşanmanın ardından yeniden evlenme durumuna göre çocuğun bilişsel esneklik düzeyinin farklılık göstermesi buna bağlanabilir. Nitekim yeniden evlenen anne ile çocuğu arasındaki ilişki farklılaşabilecek bu durum ise çocuğun bilişşel esnekliğini etkileyebilecektir.

5.5.5. Boşanmadan Sonra Babanın Yeniden Evlenip Evlenmemesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne-babası boşanmış ergenlerin annelerinden algıladıkları red, babanın boşandıktan sonra yeniden bir başkasıyla evlenip evlenmeme durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yani boşanmadan sonra babası yeniden evlenen çocukların anneden algıladıkları red ile babası yeniden evlenmeyen çocukların annelerinden algıladıkları red arasında manidar bir fark yoktur. Ancak, babadan algılanan red, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik söz konusu olduğunda ergenlerin babalarının boşanma sonrası bir başkasıyla yeniden evlenmiş olma ya da olmama durumu farklılık oluşturmuştur. Boşanmanın ardından babası yeniden evlenen ergenlerin babalarından algıladıkları red, babası yeniden evlenmeyenlerin babalarından algıladıkları rede göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca babası yeniden evlenmeyen ergenler, yeniden evlenenlere göre daha iyi bir psikolojik uyuma sahiptirler. Bilişsel esneklikleri değerlendirildiğinde ise, babası evlenmeyen ergenlerin babası yeniden evlenenlere göre bilişsel açıdan daha esnek oldukları görülmektedir. Bu durum boşanma sonrası anne-babanın yeni bir evlilik gibi önemli yaşam değişikliklerini ertelemesinin çocuk için faydalı olabileceği ile ilişkilidir. Çünkü boşanmadan sonra çocukların yaşayacakları değişikliklerin en alt düzeyde tutulmasında yarar vardır (Türkaslan, 2007). Aile yapısında meydana gelen aile ile ilgili bu değişimler çocukları derinden etkilemektedir. Ebeveyn ayrılığının ardından anne-babaların başka kişiler ile evlenmeleri, çocuğun psiko-sosyal uyumunu çoğu zaman olumsuz biçimde etkilemektedir. Çoğu zaman çocuğun yetiştirilmesinde ebeveynlik görevlerine yardımcı ilave bir kişinin olacak olması ve ekonomik koşulların da iyileşeceği düşüncesiyle yeni bir evlilik karlı da görünse çocuk açısından durum böyle değildir (Mackay, 2005).

Ayrıca ebeveyn tutumları ve ebeveyn-çocuk bağlılık stili, çocuğun ne oranda bilişsel açıdan esnek olacağı üzerine etki yapabilmektedir (Bilgin, 2009). Bu açıdan değerlendirildiğinde ise annenin yeniden evlenmesinde olduğu gibi babanın yeniden evlenmesi durumunda da çocuk farklı yaşantılarla karşılaşabilmektedir. Yeniden evlenen baba, baba rolünün yanı sıra üstlendiği eş rolü ile farklı sorumlulukların altına da

girmektedir. Bu durum ise zaman zaman babanın çocuğu ile ilişkisini etkiliyor olabilir. Buna bağlı olarak da araştırma bulgusunda çocuğun bilişsel esnekliğinin babanın yeniden evlenme durumuna göre farklılaşmış olduğu sonucuna varılabilir.

5.5.6. Boşanmanın Gerçekleştiği Sırada Çocuğun Bulunduğu Yaşa İlişkin Bulguların Tartışılması

Boşanmanın gerçekleştiği esnada çocuğun bulunduğu yaş ile çocuğun psikolojik uyumu arasında anlamlı olmayan bir ilişki olduğu görülmüştür. Benzer şekilde boşanmanın gerçekleştiği esnada çocuğun bulunduğu yaş ile bilişsel esneklik arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak ergenin anneden algıladığı red ile boşanmanın gerçekleştiği esnada çocuğun bulunduğu yaş arasında negatif yönlü çok düşük bir ilişki bulunmuştur. Yani boşanmanın gerçekleştiği yaşta çocuk ne kadar büyükse anneden algılanan red o kadar az olmaktadır. Boşanmanın gerçekleştiğinde çocuğun bulunduğu yaş arttıkça, çocuğun algıladığı red azalmaktadır. Babadan algılanan redde de durum benzerdir. Boşanma esnasında çocuğun içinde bulunduğu yaş ile babadan şu anda algılanan red arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Anne-baba boşandıkları sırada çocuğun yaşı arttıkça babadan algılanan reddin azaldığı söylenebilir. Literatürte bu bulguya paralel araştırmalar olduğu gibi çelişen araştırmalar da yer almaktadır.

Amato ve Keith (1991), anne-babası boşanmış çocuklarla yaptıkları araştırmada çocuğun boşanma sırasında içinde bulunduğu yaşın anne-babası ile ilişkilerine ve çocuğun psikolojik ve sosyal uyumuna en anlamlı etki eden faktör olduğunu bulmuşlardır.

Çocuklar içinde bulundukları gelişim dönemine göre anne-babalarının boşanmasından farklı biçimlerde etkilenmektedir. Bunun nedeni çocukların yaşa bağlı olarak boşanmayı anlama biçimleri ve ayrılık nedeni olarak kendisini görme gibi farklılıklardır (Yavuzer, 2004, s. 135).

Wallerstein ve Kelly'nin (1976), çalışmasında okulöncesi, okul çağı ve ergen çağın boşanmaya uyum konusunda değerlendirildiği çalışmalarında boşanmadan sonraki ilk bir yılda en kötü uyumu gösteren grubun okulöncesi çağdaki bireyler olduğu görülmüştür. Ancak uzun vadede on yıl sonra aynı bireylerle gerçekleştirilen araştırma en iyi uyumu gösteren grubun da yine boşanmanın okul öncesi yaştayken gerçekleştiği bireyler olduğunu göstermiştir. Çocuk yaş grubunda olan bireylerin boşanmadan daha olumsuz etkilendiğini, ergen yaş grubunun bu gruba göre daha iyi uyum sağladığıyla ilgili çalışma da mevcuttur (Ünaldı, 2016).

Bu çalışma ile tutarlılık göstermeyen başka bir çalışma ise Arifoğlu'na (2006) aittir. Araştırmacı yaptığı çalışmada boşanmanın ardından bir-üç yıl içinde çocukların uyumunun düşük olduğunu, üç yıldan sonra çocukların uyumunun yükseldiğini bulgulamıştır. Bu araştırmalarla söz konusu araştırmanın sonuçlarının tutarlılık göstermeme nedeni bu çalışmalarda yaş faktörünün gruplandırılarak değerlendirilmişken, söz konusu araştırmada korelasyona bakılmış olması olabilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak varılan sonuçlar ve bu sonuçlarla ilgili bazı öneriler aşağıda özetlenmiştir.

1. Boşanmış ve evli ailelerdeki ergenler annelerinden algıladıkları red, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik açısından birbirlerinden farklı değillerdir. Ancak araştırma sonuçlarına göre boşanmış ailelerdeki ergenler, anne babası evli ergenlere göre babalarından daha fazla red algılamaktadır.
2. Evli ailelerden gelen ergenlerde ebeveyn reddinin psikolojik uyumu açıklama durumu, boşanmış ailelerden gelen ergenlerde ebeveyn reddinin psikolojik uyumu açıklama durumuna göre daha yüksektir.
3. Anne-babası evli ergenlerin psikolojik uyumlarının yordanmasında babadan algılanan red daha önemliyken anne-babası boşanmış ergenlerde anneden algılanan red psikolojik uyumun yordanmasında daha önemlidir.
4. Hem anne-babası boşanmış ergenlerde hem de anne-babası evli ergenlerde anneden algılanan reddin psikolojik uyumla ilişkisinde bilişsel esnekliğin aracı rolü yoktur. Benzer şekilde her iki grupta babadan algılanan red ile psikolojik uyum arasında da bilişsel esnekliğin aracı rolü yoktur.
5. Anne-babası evli ergenler için hem anne reddi ile hem de baba reddi ile psikolojik uyum ilişkisinde bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü bulunmaktadır. Anne-babası boşanmış ergenlerin ise algıladıkları anne reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü bulunurken bu ergenlerin babalarından algıladıkları red ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü yoktur.
6. Anne-babası boşanmış ergenler için hem anneden algıladıkları hem de babadan algıladıkları red ile bilişsel esneklikleri arasındaki ilişkide psikolojik uyum tam aracı role sahiptir. Ancak anne-babası evli ailelerde anneden algılanan red ile bilişsel

esneklik arasında psikolojik uyum güçlü kısmi aracı rol üstlenirken, babadan algılanan red ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü yoktur.

7. Kız ve erkek ergenler, anne babalarından algıladıkları red, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik konusunda birbirlerinden farklı değillerdir.
8. 15, 16, 17 ve 18 yaşında bulunan ergenler ebeveynlerinden algıladıkları red, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik konusunda birbirlerinden farklı değillerdir.
9. Annesi çalışan ve annesi çalışmayan ergenler, anne babalarından algıladıkları red, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik konusunda farklılık göstermemektedirler. Benzer şekilde babası çalışan ve çalışmayan ergenler de bu konularda birbirlerinden farklı değillerdir.
10. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip evli ailelerdeki ergenler orta sosyoekonomik düzeye sahip evli ailelerdeki ergenlerden daha fazla baba reddi algılamaktadır.
11. Evli ailelerde 1 yada 2 kardeş olan ergenler, 3 ve 4 veya üstü sayıda kardeşe sahip olan ergenlerden daha az anne reddi algılamaktadır. Kardeş sayısı çok olan ergenler anneleri tarafından reddedildiklerini daha fazla düşünmektedirler.
12. Anne babası boşanmış ergenlerden annesi ilkokul mezunu olanlar annesi üniversite mezunu olanlara göre babalarından daha fazla red algılamaktadır. Babası ilkokul mezunu olanlar da babası ortaokul mezunu olanlardan daha fazla baba reddi algılamaktadır.
13. Boşanmış ailelerdeki ergenlerden annesi ilkokul mezunu olanlar, annesi üniversite mezunu olanlara göre daha fazla anneleri tarafından reddedildiklerini hissetmektedirler.
14. Anne-babasının boşanmasının üzerinden 10-18 yıl geçen ergenler, anne-babası daha yakın zamanda boşanan ergenlere göre babalarından daha fazla red algılamaktadırlar. Velayeti annesinde olanlar babasında olanlardan daha fazla baba reddi algılamaktadır. Velayete sahip olmayan ebeveynle daha sık görüşen ergenlerin babalarından algıladıkları red ise daha düşüktür. Babası boşandıktan sonra bir başkasıyla yeniden evlenen ergen babasından daha fazla red algılamaktadır.
15. Velayeti babasında olan ergenler, annesiyle birlikte kalanlara göre annesi tarafından reddedildiğini daha fazla düşünmektedir. Velayete sahip olmayan ebeveynle hiç görüşmeyen ergenler farklı sıklıklarla görüşen ergenlerden daha fazla anne reddi hissetmektedir. Boşandıktan sonra annesi bir başkasıyla yeniden evlenen ergenler annesi evlenmeyenlerden daha fazla anne reddi algılamaktadır.

16. Velayeti annesinde olan ergenlerin psikolojik uyumları, velayeti anne-babası dışında bir başkasında olanlara göre daha sağlıklıdır. Birlikte yaşamadığı ebeveyniyle haftada birden daha sık görüşen ergenlerin psikolojik uyumları haftada bir kez görüşenlerden daha iyi durumdadır. Boşandıktan sonra annesi bir başkasıyla yeniden evlenmeyen ergenlerin psikolojik uyumları daha iyidir. Benzer şekilde babası yeniden evlenmeyen ergenlerin de psikolojik uyumları daha sağlıklıdır.
17. Boşanmadan sonra annesiyle birlikte kalan ergenler, anne-babası dışında biriyle kalanlardan daha fazla bilişsel esnekliğe sahiptir. Boşandıktan sonra annesi bir başkasıyla evlenmeyen ergenler bilişsel olarak daha esnektir. Benzer şekilde babası yeniden evlenmeyenler de bilişsel olarak daha esnektir.
18. Anne-babası evli ergenlerin babalarından algıladıkları red arttıkça akademik başarıları düşmüştür. Anne babası hem evli hem de boşanmış olan ergenlerde psikolojik uyum arttıkça akademik başarı da artmaktadır.
19. Boşanma gerçekleştiğinde çocuğun bulunduğu yaş açısından değerlendirildiğinde ise, boşanmanın gerçekleştiği sırada çocuğun bulunduğu yaş arttıkça anneden algılanan red azalmaktadır. Benzer şekilde çocuğun boşanma esnasındaki yaşı arttıkça babadan algıladığı red de azalmaktadır.

Araştırma bulgularına dayanılarak ergenlerin algıladıkları ebeveyn reddi, psikolojik uyum ve bilişsel esneklik konusunda ebeveynlere, psikolojik danışmanlara ve araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

1. Evli ve boşanmış ailelerdeki ergenlerin annelerinden algıladıkları red farklılaşmazken babalarından algılanan reddin farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuca dayanarak, yapılacak yeni araştırmalarda boşanmış aileler için ebeveynlerin psikolojik uyumları, boşanmaya bakış açıları, boşanma sürecindeki çatışma ve çocuğun çatışmaya katılımı vb. gibi bilgilerin de araştırmaya dahil edilmesi önerilebilir. Ayrıca evli aileler için de ebeveynlerin psikolojik uyumlarının yanı sıra evde eşler arasında çatışmanın olup olmadığı vb. gibi bilgilerin araştırmada kullanılması önerilebilir.
2. Bilişsel esnekliğin anne-baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlenmezken özellikle boşanmış ailelerde psikolojik uyumun anne-baba reddi ile bilişsel esneklik arasında tam aracı rol üstlendiği görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle yapılacak yeni araştırmalarda yalnızca ebeveyn kabul/reddi yerine öğretmen kabulü, akran kabulü vb gibi diğer kişilerarası kabul/red konularına yer verilerek lise

öğrencilerinin bilişsel esnekliklerinde bu değişkenlerin nasıl roller oynadığının incelenmesi önerilebilir.

3. Anne-babası evli ergenlerde anne-baba reddi psikolojik uyumu daha fazla yordarken anne-babası boşanmış ergenlerde anne-baba reddi psikolojik uyumu daha az yordamaktadır. Bu sonuçtan hareketle yeni çalışmalarda boşanmış ailelerde yetişen bireylerin psikolojik uyumları üzerinde diğer kişilerarası kabul/red konularının nasıl etkisinin olduğunun araştırılması önerilebilir. Ayrıca boşanmış ailelerdeki ebeveyn-çocuk ilişkisinin başka kişilerarası ilişkiler üzerindeki etkisinin incelenmesi önerilebilir.
4. Araştırmada evli ailelerdeki ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları reddin psikolojik uyumlarını açıklama oranının boşanmış ailelerdeki ergenlerden daha yüksek bulunduğu göz önünde tutularak boşanmış ailelerdeki ergenlerin psikolojik uyumlarına etki edecek diğer önemli faktörlerin neler olabileceğini incelemeye yönelik araştırmaların yapılması önerilebilir.
5. Yeni araştırmalarda ebeveynden algılanan red ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide başka hangi faktörlerin rolünün olduğunun incelenmesi önerilebilir.
6. Yeni araştırmaların ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere farklı eğitim kademelerinde ve farklı yaş gruplarında gerçekleştirilerek daha geniş karşılaştırmalar yapılması önerilebilir. Bu sayede yaş gruplarına göre boşanmaya verilen tepkiler, kabul/red konusu ve bilişsel esnekliğin gelişimi konusu daha geniş incelenebilir.
7. Konuyla ilgili boylamsal araştırmalar yapılarak özellikle boşanmadan sonra ebeveyn kabulünün, psikolojik uyumun ve bilişsel esnekliğin nasıl bir seyir izlediğinin gözlenmesi önerilebilir. Zamanla bu olguların değişiminin ya da sabitliliğinin açıklanması önerilebilir. Eğer anlamlı bir değişim yaşanıyorsa bunda etkili olan faktörlerinneler olabileceğinin (sosyal destek vb.) araştırılması önerilebilir.
8. Yapılacak yeni araştırmalarda verilerin yalnızca lise öğrencilerinden toplanması yerine öğrencilerin ebeveynlerinden, öğretmenlerinden veya arkadaşlarından da toplanarak araştırmanın genişletilmesi önerilebilir. Bu sayede hem tek bir kaynaktan veri toplamanın oluşturduğu yanlılık giderilebilir hem de toplanılan diğer verilerle araştırma sonuçları zenginleştirilebilir.
9. Bu çalışma yalnızca Kayseri ili merkez ilçelerindeki öğrencilerle yapılmıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda benzer çalışmaların farklı illerde, farklı ilçelerde yapılması ve kültürel farklılıklara da çalışmada yer verilmesi önerilebilir.

10. Psikolojik uyum ve bilişsel esneklik arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda ergenlerde bilişsel esnekliği geliştirmeye yönelik programların geliştirilmesi önerilebilir. Bu sayede ergenlerin psikolojik uyumlarının da gelişmesine katkı sağlanmış olur.
11. Okullarda psikolojik danışmanlar ve rehber öğretmenler bu araştırma sonuçlarına dayalı olarak özellikle boşanmış ailelerden gelen hangi özelliklere sahip öğrencilerin daha büyük risk gruplarında yer alabileceğini öngörerek (velayete sahip ebeveynle görüşme sıklığı seyrek olanlar vb.) bu öğrencilerle ve velileri ile yapacağı çalışmaların şekillendirilmesi önerilebilir. Velilerle yapılan çalışmaların yanı sıra öğrencilere de güçlendirme çalışmalarının yapılması önerilebilir.
12. Araştırma sonuçları hem evli ailelerde hem de boşanmış ailelerde algılanan anne-baba reddinin psikolojik uyumu nasıl yordadığını göstermektedir. Bu bağlamda anne-baba ve çocuklara yönelik bazı eğitim programlarının geliştirilmesi önerilebilir. Bu programlar içerisinde ebeveyn-ergen iletişimi, ebeveyn tutumları ve sonuçları konularına yer verilerek ailelere ve çocuklara yönelik önleyici rehberlik yapılabilir.
13. Araştırma sonuçlarına bakıldığında boşanmış ya da evli aileden gelme durumuna göre ergenlerde özellikle babadan algılanan reddin farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca araştırma sonuçları ergenlerin pek çoğunun velayete sahip olmayan ebeveynle çok seyrek görüştüklerini ya da hiç görüşmediklerini göstermektedir. Boşanmayla ilgili bu tarz değişkenlere göre ergenlerin psikolojik uyumlarının farklılaştığı görülmüştür. Bu durum göz önüne alındığında boşanma durumundan sonra bazı bireylerin yalnızca eşlerinden değil sanki çocuklarından da boşanmış gibi bir tutuma sahip olmalarından dolayı anne-baba eğitimlerine ağırlık verilmesi önerilebilir. Hatta bu konuda halk eğitim merkezleri, bazı meslek kuruluşları gibi kurumlar devreye sokularak devlet kontrolünde büyük çaplı eğitim organizasyonlarının yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

Abacı, F. D. (2018). *Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide duygu düzenleme ile kişilerarası problemlerin rolü.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akçay-Özcan, H. D. (2016). *Ergenlerde bilişsel esneklik ile özyeterlik arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Akse, J., Hale, W., Engels, R. C. M., Raaijmakers, Q. A. W. & Meeus, W. H. J. (2004).Personality, perceived parental rejection and problem behavior in adolescence. *Social Psychiatry And Psychiatric Epidemiology*, *39*(12), 980-988.

Akyüz, E. (1978). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,11*(1), 1-6.

Altay, D. (2012). *Ebeveyn kabul-reddi ile ilköğretim 1. sınıf öğrencilerinin bilişsel gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Altunkaya, E. (2010). *Anne babası boşanmış ilköğretim öğrencilerinin okul-aile ve sosyal ortamlarda yaşadıkları problemlere ilişkin görüşler.*Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Bolu.

Altunkol, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bilişsel esneklikleri ile algılanan stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, ÇukurovaÜniversitesi, Adana.

Altunkol, F. (2017). *Bilişsel esneklik eğitim programının lise öğrencilerinin bilişsel esneklik ile algılanan stres düzeylerine ve stresle başa çıkma tarzlarına etkisi*. Doktora Tezi, ÇukurovaÜniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Altuntaş, G. (2012). *Boşanmış ebeveynlerle boşanmamış ebeveynlerin lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarında okuyan çocuklarının sürekli öfke ve öfke ifade tarzı, benlik*

saygısı ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Amato, P. R. (1993). Children's adjustment to divorce: heories, hypotheses and empirical support. *Journal of Marriage and Family,55*(1), 23-38.

Amato, P. R. (2003). Reconciling divergent perspectives: Judith wallerstein, quantitative family research and children of divorce. *Family Relations, 52*(4), 332-339.

Amato, P.R. & Booth, A. (1996). A prospective study of divorce and parent-child relationships. *Journal of Marriage and the Family,* 356-365.

Amato, P.R. & Fowler, F. (2002). Parenting practices, child adjustment, and family diversity. *Journal of Marriage and the Family, 64,* 703-716.

Amato, P.R. & Gilbreth, G. J. (1999). Nonresident fathers and children‟s well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family, 61,* 557-573.

Amato, P.R. & Keith B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychol Bull.110*(1), 26-46.

Amato, P.R. (1991). The child of divorce as a person prototype: Bias in the recall of information about children in divorced families. *Journal of Marriage and the Family, 53,* 59-69.

Amato, P.R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family, 62,* 1269-1287.

Amato, P.R. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social, emotional well being of the next generation. *Future of Children, 15*(2), 75-96.

Amato, P.R., Loomis, L.S. & Booth, A. (1995). Parental divorce, marital conflict and offspring well-being during early adulthood. *Social Forces, 73,* 895-915.

Anderson, J.C.& Gerbing, D.W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness-of-fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika, 49,* 155-173.

Anderson, P. (2002). Assessment and development of executive function (EF) during childhood. *Child Neuropsychology,8,* 71-82.

Anjel, M. (1993). *The transliteral equivalence, reliability and validity studies of the parental acceptence-rejection questionnaire (PARQ) mother-form: a tool for*

assessing child abuse. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arditti, J.A. &Keith, T.Z. (1993). Visitation frequency, child support payment, and the father-child relationship postdivorce. *Journal of Marriage and the Family*, 699-712.

Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu.

Arifoğlu, Ç.B. (2006). *Çocuklar için boşanmaya uyum programının, çocukların boşanmaya uyum, kaygı ve depresyon düzeylerine etkisi.*Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Arzeen, S., Riaz, N.M. & Hassan, B. (2012). Perception of parental acceptance and rejection in emotionally empathic and non-empathic adolescents.*Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology, 10*(2), 60-69.

Aydın, R.Ş. &Nazlı, S. (2014). Yaşam becerileri eğitim programı'nın boşanmış aile çocuklarının uyum düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,33*, 127-153.

Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk ruh saglıgı ve uyum bozuklukları.* Ankara: Anı.

Battal, A. (2008). *Bosanma sebepleri bilimsel arastırma projesi uygulama sonuçları.* Nihai Rapor. Istanbul.

Batum, P. (2007). *Öğrenme bozukluklarında ebeveyn kabulü/reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: a meta-analytic review. *Journal of Family Psycology, 16*(1), 91-102.

Beck, A.T. (1967). *Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects.* New York: Harper and Row.

Beck, A.T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders.* New York: International Universities.

Bedel, A. &Ulubey, E. (2015). Ergenlerde başa çıkma stratejilerini açıklamada bilişsel esnekliğin rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(55), 291-300.

Benedek, E.P. &Brown, C.F. (1997). *Boşanma ve çocuğunuz.* (Çev. Katlan, S.). Ankara: Hyb.

Berns, R.M. (1997). *Child, family, school, community, socialization and support.* Harcourt Brace College.

Biçer, E. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Bilen, J. (2013). *Anne-baba kabul-reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin kimlik duygusu açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.

Bilgiç, R. & Bilgin, M. (2016). Ergenlerin cinsiyet ve öğrenim kademesi düzeylerine göre bilişsel esneklik düzeyleri ile karar stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uşak ÜniversitesiEğitim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 39-55.

Bilgin, M. (2009). Bilişsel esnekliği yordayan bazı değişkenler. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(36), 142-157.

Bilgin, M. (2017). Ergenin beş faktör kişilik özellikleri ile sosyal yetkinlik, bilişsel hatalar ve anne baba beş faktör kişilik özellikleri ilişkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 16*(1), 230-250.

Bilir, Ş. & Dabanlı, D. (1990). *Ergenlik çağındakinin sosyal gelişimine aile tutumlarının etkisinin araştırılması.*(Der.Dikeçligil, B. & Çiğdem, A.). Aile yazıları III. birey, kişilik ve toplum. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Devran.

Blankemeyer, M., Flannery, D. J. &Vazsonyi, A. T. (2002). The role of aggression and social competence in children's perceptions of the child–teacher relationship. *Psychology in the Schools, 39,* 293-304.

Block J.H., Block J. & Gjerde P.F. (1986). The personality of children prior to divorce: A prospective study. *Child Development, 57,* 827-840.

Bryner, Jr, C.L. (2001). Children of divorce. *Journal of Amerikan Board Family Practice, 14*(3), 201-210.

Bulut, I. & Özdemir, U. (1998). Yetiştirme yurtları ve gençlik liderliği. *Sosyal Hizmetler Dergisi, 1*(7), 20-25.

Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum.* (23. Baskı). Ankara: Pegem.

Campo, A.T. & Rohner, R.P. (1992). Relationships between perceived parental acceptance-rejection, pyshological adjustment, and subtance abuse among young adults. *Child Abuse & Neglect, 16,* 429-440.

Canas, J., Quesada, J., Antolí, A. & Fajardo, I. (2003). Cognitive flexibility and adaptability to environmental changes in dynamic complex problemsolving tasks. *Ergonomics, 46*(5), 482-501.

Cañas, J.J. (2006). Cognitive flexibility. https://www.researchgate.net/publication/272022148_Cognitive_Flexibility, sayfasından erişilmiştir.

Chen, X. & Rubin, K.H. (1994). Family conditions, parental acceptance, and social competence and aggression in Chinese children. *Social Development, 3*(3), 269-290.

Chevalier, N. & Blaye, A. (2008). Cognitive flexibility ın preschoolers: The role of representation activation and maintenance. *Developmental Science, 11*(3), 339-353.

Cirhinlioğlu, F.G. (2001). *Çocuk ruh sağlığı ve gelişimi.*Ankara: Nobel.

Cole, D. A. (1987). Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55,* 1019-1031.

Cookston, J. T., Braver, S. L., Griffin, W.A., Deluse, R.S. & Miles, J.C. (2006). Effects of the dads for life intervention on interparental conflict and coparenting in the two years after divorce. *Family Process, 46*(1), 123-138.

Cramer, P. (2000). Defense mechanisms in psychology today: Further processes for adaptation. *American Psychologist, 55*(6), 637.

Cüceloğlu, D. (1990). *İnsan ve davranışı.* İstanbul: Remzi.

Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2006). *Anne – baba eğitimi.*Ankara, Kök.

Çağdaş, A. (2002). *Anne-baba çocuk iletişimi.* Ankara, Nobel.

Çağlar, E. (2018). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran, ebeveynleri boşanmış olan ve olmayan çocukların ruhsal sorunlar, psikolojik sağlamlık, öz-kavramı ve ebeveyn kabul / reddi açısından ve annelerinin benlik saygısı ve*

algılanan sosyal destek açısından karşılaştırılması. Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir.

Çelikkaleli, Ö. (2014a). Bilişsel esneklik ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği. *Eğitim ve Bilim, 39*(176), 339-346.

Çelikkaleli, Ö. (2014b). Ergenlerde bilişsel esneklik ile akademik, sosyal ve duygusal yetkinlik inançları arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim, 39*(176), 347-354.

Çelikoğlu, C. (1997). *Boşanmanın çocukların benlik saygısına etkisinin incelenmesi.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çetin, Ö. (2005). *Suçlu ve normal ergenlerde algılanan anne-baba kabul ve reddi.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu G. & Büyüköztürk, Ş. (2014*). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPPS ve LISREL uygulamaları.* Ankara: Pegem Akademi.

Çuhadaroğlu, A. (2011). *Bilişsel esnekliğin yordayıcıları.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dalkılıç, M. (2006). *Lise öğrencilerinin ana-baba ve ergen ilişkilerinde algıladıkları problem çözme ve iletişim becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Deniz, P. (2014). *The effects of parental acceptance - rejection/control on personality and psychopathology: Mediator role of proneness to shame and guil.* Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dennis, J. P. & Vanderwal, J. (2010). The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cognitive Therapy and Research, 34*(3), 241-253.

Derman, T.M. & Başal, A.H. (2013). Okul öncesi çocuklarda gözlenen davranış problemleri ile ailelerin anne baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(1),115-144.

Deveney, C.M, & Deldin, P.J. (2006). A preliminary investigation of cognitive flexibility for emotional information in major depressive disorder and nonpsychiatric controls. *Emotion, 6,* 429-437.

Dick, A. S. (2014). The development of cognitive flexibility beyond the preschool period: an ınvestigation using a modified flexible ıtem selection task. *Journal of Experimental Child Psychology, 125,* 13-34.

Dingiltepe, T. (2009). *Parçalanmıs ve tam aileye sahip ergenlerin yasam doyumu düzeyleri ıle yasam kalite düzeylerinin karsılastırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi SosyalBilimler Enstitüsü, Adana.

Diril, A. (2011). *Lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeylerinin sosyodemografik değişkenler ve öfke düzeyi ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişki açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Dugas, M.J., Freeston, M.H. & Ladouceur, R. (1997). Intolerance of uncertainty and problem orientation in worry. *Cognitive Therapy and Research, 21,* 593-606.

Dunn, J., Cheng, H., O'Connor, T. G. &Bridges, L. (2004). Children's perspectives on their relationships with their nonresident fathers: Influences, outcomes and implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*(3), 553-566.

Dural, G. & Yalçın, İ. (2014). Üniversite öğrencilerinde ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düşünen Adam - Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 27*(3), 221-232.

Düzgün, Ş. (1995). *Lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler.* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Dwairy, M. (2010). Parental acceptance-rejection: A fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies, 19,* 30-35.

Ekmekci-Yıldırım, A. (2008). *Congruence of parent and child perceptions of parental acceptance-rejection.* Yüksek Lisans Tezi,Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.

Eldeliklioğlu, J. (2012). Assessment of Turkish adolescents' future orientations in their life scripts: A qualitative study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 47,* 376-381.

Elliot, R. (2003). Executive functions and their disorders. *British Medical Bulletin, 65,* 49-59.

Ellis, A. (1975). *Humanistic psychotherapy: Therational-emotive approach.* New York: McGraw-Hill.

Erdem, T. (1990). *The validity and reliability study of turkish form of parental acceptance rejection questionnaire.* Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul.

Ereyi, B. (2016). *Ergenlerde bilişsel esneklik düzeyi ve problem çözme becerisinin mizahı kavramayla ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erkal, C. (2013). *Ailesi parçalanmış olan ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre okul başarı düzeylerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Erkman, F. & Rohner, P.R. (2006). Youths' perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *Cross-Cultural Research, 40*(3), 250-267.

Erkuş, A. (2013). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci.* Ankara: Seçkin.

Eroğul, A., Çeçen, R. &Dingiltepe, T. (2012). Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeyleri ile yaşam kalite düzeylerinin karşılaştırılması.*İlköğretim Online, 11*(4), 1077-1086.

Erürker, B. (2007). *Aileye ve parçalanmıs aileye sahip 5-6 yas çocuklarının bilissel ıslevlerinin karsılastırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkiler üzerindeki etkileri.* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Eskin, M. (2014). *Sorun çözme terapisi.* (3. Baskı). Ankara: HYB.

Fergusson, D.M., Dimond, M.E. &Horwood, L.J. (1986). Childhood family placement history and behaviour problems in 6-year-old children. *Journal of Child Psychiatry, 27*(2), 213-226.

Fındıkçı, I. & Akıngüç, B. (1992). Anne babası ayrı ögrencilerin ailelerinin diğerlerine göre demografik özellikleri ve ders başarıları. *Hacettepe Üniversitesi Egitim Fakültesi Dergisi, 8,* 429-440.

Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Gardner, R.A. (2001). Parental alienation syndrome (PAS): Sixteen years later. *Academy Forum, 45*(1), 10-12.

Gençtoprak, S. (2010). *Çocukların anne-babalarıyla ilişkide kabul veya red algıları, psikolojik uyumları ve akademik başarılarının incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Geyik, G. (2018). *Ebeveyn kabul/reddinin yetişkinlikteki psikolojik uyum üzerindeki etkisinin cinsiyet açısından incelenmesi.*Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Glavak, R., Kuturovac, J. G. & Sakomon, C. (2003). Perceived parental acceptance-rejection family-related factors and socia economic status of families of adolescents heroin addicts. *Croat Med Journal, 44*(2), 199-206.

Gökcan, K. (2007). Anne – Baba – Çocuk Arasında İletişim. http://www.toplumvesiyaset.com/yaziOku.php?id=501, sayfasından erişilmiştir.

Grant, L. S., Smith, T. A., Sinclair, J. J. & Salts, C. J. (1993). The ımpact of parental divorce on college adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage, 19*(1-2), 183-194.

Güler, B. (2015). *The measurement of cognıtıve flexıbılıty ın adolescents and ıts relatıon to depressıon symptoms.* Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güler, F. (2014). *Boşanma sürecinde çocukların benlik saygısı, depresyon ve kabul-red algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gülüm, V. & Dağ, İ. (2012). Tekrarlayıcı düşünme ölçeği ve bilişsel esneklik envanterinin Türkçeye uyarlanması, geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu PsikiyatriDergisi, 13*(3), 216-223.

Gülüm, V. & Dağ, İ. (2013). Yetişkin bağlanma örüntüleri ile psikopatoloji belirtileri arasındaki ilişkide bilişsel özelliklerin aracı rolü: Bilişsel esneklik. *Türk Psikiyatri Dergisi, 24*(4), 240-247.

Gündüz, B. (2013). Bağlanma stilleri, akılcı olmayan inançlar ve psikolojik belirtilerin bilişsel esnekliği yordamadaki katkıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13*(3), 2071-2085.

Güngörmüş, O. (1992). *Babanın çocuğun zekası, akademik başarısı ve benlik kavramı üzerine etkisinin araştırılması.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güzeltepe, S. (2017). *Kamu personelinin bilişsel esneklik düzeylerinin psikolojik sözleşme rolleri açısından incelenmesi bir alan araştırması: Bakırköy Adliyesi.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hackney, H. & Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri.* (Çev. Ergene, T. & Sevim, S.A.). Ankara: Mentis.

Hamre, B. K. & Pianta, R.C. (2005). Can instructional and emotional support in the first-grade classroom make a difference for children at risk of school failure? *Child Development, 76*, 949-967.

Hanson, T. (1999). Does parental conflict explain why divorce is negatively associated with child welfare. *Social Forces, 77*(4), 1283-1317.

Harris, A.E. & Curtin, L. (2002) Parental perceptions, early maladaptive schemas and depressive symptoms in young adults. *Cognit Ther and Res, 26,* 405-16.

Hetherington, E. M. (1999). *Should we stay together for the sake of the children?*(Eds. Hetherington, E.M.). Coping with divorce single parenting and remarriage: A risk and resilience perspective. Mahwah, N, J: Erlbaum.

Hussain, S. & Munaf, S. (2012). Gender difference in perceived childhood father rejection and psychological adjustment in adulthood. *Journal of Behavioural Sciences, 22*(1).

Hussain, S., Alvi, T., Zeeshan, A. & Nadeem, S. (2013). Perceived childhood paternal acceptance-rejection among adults. *Jouranl of the College of Physicians and Surgeons,23*(4), 269-271.

Huurre, T., Junkkari, H. & Aro, H. (2006). Long-term psychosocial effects of parental divorce: A follow-up study from adolescence to adulthood. *Eur Arch Psychiatry Clinician Neuroscience, 256,* 256-263.

İlgar, Ş. (2004). *Evlilik birlikteliğinin bozulması-boşanma. Evlilik okulu*. (Ed. Yavuzer, H.). İstanbul: Remzi.

İmam, F. Z. & Leblebici, Ç. (2001). *Pakistan ve Türkiyedeki gençler arasında algılanan ebeveyn sıcaklığı, ebeveyn kontrolü ve bunların benlik değeri ile ve denetim odağı ile ilişkileri*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Johnson, B.T. (2016). *The relationship between cognitive flexibility, coping and symptomatology in psychotherapy.* Yüksek Lisans Tezi, Graduate School Marquette University, Milwaukee, Wisconsin.

Jöreskog, K.G. & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Kabaoğlu, F. (2011). *Anne-babası evli ve boşanmakta olan çocuk ve ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları kabul veya red düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki.* Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kahraman, S. (2016). *Boşanma sonrasında genç-ebeveyn ilişkilerinin sürdürülmesi ve öğrencinin akademik başarısına etkisi (Afyon ili örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kalmijn, M. (2013). Long-term effects of divorce on parent–child relationships: Within-family comparisons of fathers and mothers. *European Sociological Review, 29*(5), 888-898.

Kaptanbaş-Gürbüz, E. (2017).*Pedagojik formasyon programı öğrencilerinin bilişsel esneklik ve özyeterlik düzeyleri.* Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Karahan, T. F., Özcan, K. & Ağlamaz, T. (2009). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne babanın birliktelik durumu, öz üvey oluşu ve yaşamda öncelikli en önemli değer algısı açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*(1), 211- 229.

Karakuş, S. (2003). *Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerinin incelenmesi ve okul başarısına yansıması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Karaoglan, B. (1997). *Bosanmanın gencin kisiligine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel.

Kardeş, G. (2016). *Davranış-mekân uyumu: bilişsel esneklik düzeyleri farklı öğrencilere göre, okul ortamında olanaklılıkların (affordances) incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Keskin, İ. (2007). Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar (Niğde ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Khaleque, A. & Rohner, P.R. (2001). *Reliability of the perceived parental control scale: A meta-analysis across ethnic groups.* Center of Parental Acceptance and Rejection, School of Family Studies, University of Connecticut.

Khaleque, A. & Rohner, P.R. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and the Family, 64,* 54-64.

Khaleque, A. & Rohner, P.R. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and the Family, 64,* 54-64.

Khaleque, A. & Rohner, P.R. (2012). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults: A metaanalytic review. *Personality and Social Psychology Review*, *16*, 103-115.

Khaleque, A. (2012). Perceived parental warmth, and children's psychological adjustment, and personality dispositions: A meta-analysis. *Journal Of ChildAnd Family Studies*, 1-10.

Kiernan, K. (1997). The legacy of parental divorce: Social, economic and demographic experiences in adulthood. *Journal of Law, Policy and the Family*, *10*(2), 233-249.

Kim, K. & Rohner, P.R. (2002). Parental warmth control and involvement in schooling. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 33*(2), 127-140.

Kim, S. & Rohner, P.R. (2003). Perceived parental acceptance and emocional emphathy among university students in Korea. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 34*, 723-735.

King, V. (2002). Parental divorce and ınterpersonal trust in adult offspring. *Journal of Marriage and Family, 64*(3), 642-656.

Kline, T.J. (1999). The team player inventory: Reliability and validity of a measure of predisposition toward organizational team-working environments. *Journal for specialists in Group Work, 24*(1), 102-112.

Koesten, J., Schrodt, P. & Ford, D. (2009). Cognitive flexibility as a mediator of family communication environments and young adults‘ well-being. *Health Communication, 24,* 82-94.

Korkmazlar, Ü. & Beşpınar, F.U. (2011). *Tek ebeveynli aileler.* Ankara: T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Korkut, Y. (2003). Bir geçiş krizi olarak boşanma. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 23*, 99-111.

Kuyucu, Y. (1999). *Anne babaları boşanmış ve birlikte yaşayan lise öğrencilerinin uyum sorunlarının karşılaştırılması üzerine bir inceleme.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Laçin, B.G. (2015). *Üniversite öğrencilerinde özyeterlilik ve stresle başa çıkma stratejilerinin bilişsel esnekliği yordama düzeyleri.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Lamb, M.E. (2000). The history of research on father involvement: an overview. *Marriage and Family Review, 29,* 23-42.

Leon, K. (2003). Risk and protective factors in young children's adjustment to parental divorce: A review of the research. *Family Relations, 52,* 258-270.

Lin, W.L., Tsai, P.H., Lin, H.Y. & Chen, H.C. (2014). How does emotion influence different creative performances? The mediating role of cognitive flexibility. *Cognitionand Emotion, 28*(5), 834-844.

Lundberg, M., Perrıs, C. & Adolfsson R. (1999). Transcultural influences on the perception of parental rearing: A transgenerational study. *Clinical Psychology & Psychotherapy, 6*(1), 7-15.

Mackay, R. (2005). The impact of family structure and family change on child outcomes: A personal reading of the rearch literature. *Social Policy Journal of New Zealand, 24*, 111-133.

Malik, F. (2010). Determinants of child abuse in Pakistani families: Parental acceptance-rejection and demographic variables. *International Journal OfBusiness And Social Science, 1*(1), 67-80.

Malone, P. S., Lansford, J.E., Castellione, D.R., Berlin, L.J., Dodge, K.A., Bates, J.E. & Pettit, G.S. (2004). Divorce and child behavior problems: Applying latent change score models to life event data. *Child and Family, 73*, 401-423.

Maltby, J., Day, L., McCutcheon, E. L., Martin, M.M. & Cayanus, L. J. (2004). Celebrity worship, cognitive flexibility and social complexity. *Personality and Individual Differences, 37,* 1475-1482.

Mandemakers, J.J. & Kalmijn, M. (2014). Do mother's and father's education condition the impact of parental divorce on child well-being? *Social Science Research, 44,* 187-99.

Marsh, H.W. & Hocevar, D. (1988). A new more powerful approach to multitrait multi method analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology, 73,* 107-117.

Marsh, H.W., Balla, J.R. & McDonald, R.P. (1988). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin, 103*, 391-410.

Martin, M.M. & Anderson, C.M. (1998). The relationship between cognitive flexibility and affinity seeking strategies. *Advances in Psychological Research, 4*, 69-76.

Martin, M.M. & Rubin, R.B. (1994). Development of a communication flexibility scale. *Southern Communication Journal, 59*, 171-178.

Martin, M.M.,& Rubin, R.B. (1995). A new measure of cognitive flexibility. *Psychological Reports, 76*, 623-626.

Mc Connell, R.A. & Sim, A.J. (1999). Adjustment to parental divorce: An examination of the differences between counselled and non-counselled children. *British Journal of Guidance & Counselling, 27*(2), 245-257.

Meriç, B. (2007). *Bosanmıs ailelerdeki ergenlerin uyum düzeylerini ve sosyal becerilerini gelistirmeye yönelik bir grup rehberligi çalısmasının sınanması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi EgitimBilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Morrison, D.R. & Cherlin, A. J. (1995). The divorce process and young children's well-being: A prospective analysis. *Journal of Marriage and the Family, 57,* 800-812.

Nacak, İ. &Karaarslan, F. (2016). *Ailenin yapısı: Bir sistem olarak aile.*(Ed. Aydın, M.). *Sistematik aile sosyolojisi*. Konya: Çizgi.

Naz, F. & Kausar, R. (2013). Parental rejection, personality maladjustment and depressive symptoms in female adolescents in Pakistan. *Journal Of Humanities And Social Science, 14*(1), 56-65.

Nazarzadeh, R. S., Fazeli, M., Aval, M.M. & Shourche, R.M. (2015). Effectiveness of cognitive behavior therapy on cognitive flexibility in perfectionist. *Psychology,6,* 1780-1785.

Neher, L.S. (1995). *Parenting and children's personel resources as predictors of children's adjustment to parental divorce.* Unpublished Dissertation, University of George Manson, Virginia, USA.

Neisser, U. (1967). *Cognitive psychology, by prentıce-hall, ınc.* New Jersey: Englewood Cliffs.

Nielsen, L. (1999). College aged students with divorced parents: Facts and fiction. *College Student Journal, 33*(4), 543-572.

Oktay, A. (2002). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem.*İstanbul: Epsilon.

Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri.* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Öngider, N. (2011). Anksiyete Düzeyleri açısından bosanmıs ve evli anneler ile çocuklarının ıncelenmesi. *Nöropsikiyatri Arsivi, 48,* 66-70.

Öngider, N. (2013). Boşanmış ve evli ailelerden gelen çocukların algıladıkları ebeveyn kabul red düzeyleri ile psikolojik uyum düzeylerinin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri 16*,164-174.

Örün, İ.A. (2010). *Alkol bağımlısı olan ve olmayan kişilerin çocuklarının anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum ve çocukluk dönemi kararları açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Öz, S. (2012). *Ergenlerin cinsiyet, sosyo-ekonomik ve öğrenim kademesi düzeylerine göre bilişsel esneklik, uyum ve kaygı puanları arasındaki uyumun incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlıgın yordayıcısı olarak aile* is*levleri.* Yüksek Lisans Tezi, ÇukurovaÜniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdiker-Becerik, J. (2002). *A study on the relationship between ADHD children's perception of their relationship with their mothers and the mothers' child acceptance-rejection behaviors.* Master's Thesis, University of Marmara, Istanbul.

Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam.* Ankara: Pdrem.

Öztürk, S. (2006). *Anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Özyavru, C. N. (2008). *İlköğretim ve lise öğrencilerinin ağabey veya ablalarıyla ilişkide algıladıkları kabul- reddin anne-baba kabul- reddi, psikolojik uyum, aile içi çatışma ve eş kabul- reddi ile ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Pagani, L., Boulerice, B., Tremblay, R.E. & Vitaro, F. (1997). Behavioural development in children of divorce and remarriage. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 38*(7), 769-781.

Palosan, U. & Aro, H. (1994). Effect of timing of parental divorce on the vulnerability of children to depression in young adulthood. *Adolescence, 29*(115), 681-690.

Peters, B. & Ehrenberg, M. F. (2008). The influence of parental separation and divorce on father–child relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, *49*(1-2), 78-109.

Polat, A.S. (1988). *Parental acceptance-rejection*. Master's Thesis, Boğaziçi University, Istanbul.

Preacher, K. J. & Hayes, A. (2008). Asymptotic and Resampling Strategies for Assessing and Comparing Indirect Effects in Multiple Mediator Models, *Behavior Research Methods*, 40 (3), 879-891

Pryor, J. & Rodgers, B. (2011). *Değişen ailelerde çocuklar: ebeveyn ayrılığı sonrası yaşam*. (Çev. Köksaldı, İ. E.). İstanbul: Doruk.

Qu, L. & Zelazo, P. D. (2007). The facilitative effect of positive stimuli on 3year-olds' flexible rule use. *Cognitive Development, 22*(4), 456-473.

Renner, K.H. & Beversdorf, D.Q. (2010). Effects of naturalistic stressors on cognitive flexibility and working memory task performance. *Neurocase*, *16*(4), 293-300.

Ritter, S. M., Damian, R.I., Simonton, D.K., van Baaren, R.B., Strick, M., Derks, J. & Dijksterhuis, A. (2012). Diversifying experiences enhance cognitive flexibility. *Journal of Experimental Social Psychology*, *48*(4), 961-964.

Rodgers, B. K.,& Rose, A. H. (2002). Risk and resiliency factors among adolescents who experience marital transitions. *Journal of Marriage and Family*, *64*(4), 1024-1038.

Rohner, R.P. & Britner, P.A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research, 36*(1), 16-47.

Rohner, R.P. & Khaleque, A. (2002). Parental acceptance-rejection and life-span development: A universalist perspective. *Online Readings in Psychology and Culture, 6*(1), 1-10.

Rohner, R.P. & Khaleque, A. (Eds.) (2005). *Handbook for the study of parental acceptance and rejection*. Storrs, CT: Rohner Research.

Rohner, R.P. & Rohner, E.C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: Crosscultural codes. *Ethnology, 20*(3), 245-260.

Rohner, R.P. & Veneziano, R.A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology, 5*(4), 382-405.

Rohner, R.P. (1994). *Patterns of parenting: The warmth dimension in worldwide perspective.* (Eds. Lonner, W.J. & Malpass, R.S.). *Readings in Psychology andCulture.* Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, Inc.

Rohner, R.P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. *Current Directions in Psychological Science, 7,* 157-161.

Rohner, R.P. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist, 59,* 827-840.

Rohner, R.P. (2005). *Child parental acceptance-rejection questionnaire (short form).* (Eds.Rohner, R. P. & Khaleque, A.). *Handbook for the study of parental acceptance and rejection.* Storrs, CT: RohnerResearch.

Rohner, R.P. (2005). *Glossary of significant concepts in parental acceptancerejection theory.* Rohner Research Publications. https://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2014/02/Glossary.pdf, sayfasından erişilmiştir.

Rohner, R.P. (2010). Perceived teacher acceptance, parental acceptance, and the adjustment, achievement, and behavior of school-going youths internationally. *Cross-Cultural Research, 44*(3), 211-221.

Rohner, R.P. (2016). Introduction to ınterpersonal acceptance-rejection theory (IPAR Theory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture, 6*(1), 1-40.

Rohner, R.P., Khaleque, A. & Cournoyer, D.E. (2012). *Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications.* Retrieved from http://csiar.uconn.edu/

Salahur, E. (2010). *Üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul veya reddinin yetişkin bağlanma biçimleri ve depresif belirtiler ile ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sapmaz, F. & Doğan, T. (2013). Bilişsel esnekliğin değerlendirilmesi; Bilişsel esneklik envanteri Türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 46*(1), 143-161.

Sarıtaş, D. (2007). *Anne kabul red algısının ergenlerin psikolojik sıkıntılarına etkisi: Erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü.* Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sarıtaş-Atalar, D. & Gençöz, T. (2015). Anne ret algısı ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi, 26*(1), 40-47.

Schafer, J.L. (1997). *Analysis of incomplete multivariate data*. New York: Chapman & Hall/Crc.

Sentürk, Ü. (2006). *Parçalanmı*s *aile çocuk* ı*liskisinin sebep oldugu sosyal problemler (Malatya uygulaması)*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Simons, R.L., Robertson, J.F. & Downs, W.R. (1989). The nature of the assosiciation between parental rejection and delinquent behavior. *Journal of Youth and Adolescence, 18*(3), 297-310.

Spigelman, G., Spigelman, A. & Englesson, I. (1991). Hostility, aggression, and anxiety levels of divorce and nondivorce children as manifested in their responses to projective tests. *Journal of Personality Assessment, 56*(3), 438-452.

Spilt, J.L. & Koomen, H.M. (2009). Widening the view on teacher – child relationships: Teachers' narratives concerning disruptive versus nondisruptive children. *School Psychology Review, 38*(1), 86–101.

Starkey, S.L. (1980). The relationship between parental acceptance-rejection and the academic performance of fourth and fifth graders. *Cross-Cultural Research, 15*(1), 67-80.

Stevens, D.A. (2009). *Social problem-solving and cognitive flexibility: Relations to social skills and problem behavior of at-risk young children.* Doctoral dissertation, Seattle Pacific University, ABD.

Strage, A. & Brandt, T.S. (1999). Authoritative parenting and college students' academic adjustment and success. *Journal of Educational Psychology, 91*(1).

Sumbleen, A. (2015). Parental power and prestige moderate the relationship between perceived parental acceptance and offspring s psychological adjustment. *İnternational Society For İnterpersonal Acceptance and Rejection, 9*(1).

Sun, Y. (2001). Family environment and adolescents' well-being before and after parents' marital disruption: A longitudinal analysis. *Journal of Marriageand Family, 63*(3), 697-713.

Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları, 3*(6), 49-74.

Şirvanlı Özen, D. (1998). *Eşler arası çatısma ve boşanmanın farklı yaşve cinsiyetteki çocukların davranışve uyum problemleri* ile *algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü*. Doktora Tezi,Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şirvanlı Özen, D. (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ile benlik algısı arasındaki ilişki: babadan algılanan kabul/ ilginin aracı rolü.*Türk Psikoloji Yazıları, 12*(24), 28-38.

Tan, Ş. (2016). *SPSS ve EXCEL uygulamalı temel istatistik-1*. Ankara: Pegem Akademi.

Teachman, J.D. (1991). Contributions to children by divorced fathers. *Social Problems, 38*, 358- 371.

Tezcan, G. (2015). *Çocukluk döneminde sosyal kaygının gelişiminde ebeveyn kabul-red algısı: otomatik düşüncelerin aracı rolü.*Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Thayer, J.F. & Lane, R.D. (2002). Perseverative thinking and health: Neurovisceral concomitants. *Psychology and Health, 17*(5), 685-695.

Turner, A.P., Sarason, I.G. & Sarason, B.R. (2001). C. exploring the link between parental acceptance and young adult adjustment. *Cognitive Therapy and Resarch, 25*(2), 185-199.

Türkaslan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Aile ve Toplum Dergisi, 3*(11), 99-107.

Türkdoğan, T. (2015). *Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişki.* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2012). *Evlenme ve boşanma istatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13469, sayfasından erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Evlenme ve boşanma istatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16051, sayfasından erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2014). *Evlenme ve boşanma istatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18628, sayfasından erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2015). *Evlenme ve boşanma istatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21515, sayfasından erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2016a). *Evlenme ve boşanma istatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24642, sayfasından erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2016b). Aile yapısı araştırması. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869, sayfasından erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2017). *Evlenme ve boşanma istatistikleri.*http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593, sayfasından erişilmiştir.

Tüzün, D. (2004). *Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.

Uçar-Çabuk, F. (2013). *5 yaş çocuklarının sosyal konumlarının anne babalarının kabul red düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi.*Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Uşaklı, H. (2013). Eşinden ayrılmış annelerin görüşü açısından çocuklarının sorunları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü Dergisi, 1*(1), 195-208.

Uzun, Ç. (2013). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ünaldı, N. (2016). *Ebeveynler arası çatışma ve boşanmanın çocuklarda görülen psikiyatrik bozukluklar ile ilişkisi: risk ve koruyucu faktörler.* Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul.

Ünübol, M. (2011). *Üç farklı yaş grubunda ebeveyn kabul-reddi ve genel psikolojik uyumun incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Varan, A. (2003). *EKAR kuramı değerlendirme araçlarının Türkiye güvenirlik vegeçerlik çalışması.* Yayınlanmamış çalışma, Ege Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir.

Varan, A., Rohner, R. P. & Eryüksel, G. (2008). Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among Turkish adults in ongoing attachment relationships. *Cross-Cultural Research. 42*(1), 46-56.

Vulić- Prtorić, A. & Macuka, I. (2006). Family and coping factors in the differentiation of childhood anxiety and depression. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 79*(2), 199-214.

Wallerstein, J.S. & Corbin, S.B. (1989). Daughters of divorce: Report from a ten-year follow-up. *American Journal of Orthopsychiatry, 59*(4), 593-604.

Wallerstein, J.S. & Kelly J.B. (1976). The effects of parental divorce: experiences of the child in later latency. *Am J Orthopsychiatry, 46*(2), 256-269.

Wang, C.H. (2006). *Parenting style and child school performance for caucasion and Asian Americans.* Master's Thesis in the Department of Psychology and Research in Education and the Faculty of Graduate School of the University of Kansas.

Weiner, J., Harlow, L., Adams, J. & Grebstein, L. (1995). Psychological adjustment of college students from families of divorce. *Journal of Divorce and Remarriage, 23*(3-4), 7595.

Wolfinger, N.H. (2003). Family structure homogamy: The effects of parental divorce on partner selection and marital stability. *Social Science Research, 32,* 80-97.

Yakın, D. (2011). *Parental acceptance-rejection/control and symptoms of psychopathology: Mediator roles of personality characteristics.* Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yakmaz-Basılgan, F. (2012). *Annelerin kabul-red düzeyi ile çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yaşar-Ekici F. & Balcı S. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının bilişsel esneklik düzeyleri ve duygusal tepkisellik düzeylerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 9*(1), 65-77.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuk eğitimi el kitabı.*İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (2004). *Çocuğu tanımak ve anlamak.*İstanbul: Remzi.

Yener, N. (2005). *Çocukların algıladıkları ebeveyn kabul veya reddinin okul başarısı ile ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yıldız, F. (2018). *Ergenlerde bilişsel esneklik ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğünün aracı rolünün incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Yılmaz, B. (2007). *Understanding social anxiety through adolescents' perceptions of ınterparental conflict and parental rejection.* Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yoo, C.S.M. & Miller, L.D. (2011). Culture and parenting: psychological adjustment among Chinese Canadian adolescents. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, 45,* 34-52.

Young, J.E., Klosko, J.S. & Weishaar, M.E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide.* New York: Guilford.

Younge, S.L., Oetting, E.R. & Deffenbalher, J.L. (1996). Correlations among maternal rejection, dropping out of school and drug use in adolescents: A pilot study. *Journal of clinical Pscychology, 52*(1), 96-102.

Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür.

Yüncü, Z., Pala, S., Kabasakal, Z., Kesebir, S. & Özbaran, B. (2015). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde ebeveyn kabul reddi ve kimlik statuleri. *Literatür Sempozyum, 7,* 23-31.

Zahal, O. (2014). *Özel yetenek sınavına giren adayların öğrenme stilleri ve bilişsel esneklik düzeyleri ile sınav başarıları arasındaki ilişki.* Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi EğitimBilimleri Enstitüsü, Malatya.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu Örnek Maddeler

1. Yaşınız: _____
2. Cinsiyetiniz: Kız ( ) Erkek ( )
3. Sosyoekonomik Durumunuz:
   Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek ( )
4. Anne-babanız;
   Evli ( ) Ayrı ( )
5. Anne-babanız ayrı ise;
   -Velayetiniz kimde?
   Annemde ( ) Babamda ( ) Diğer ( )

EK 2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Örnek Maddeler

3	Kendimi beğenirim.	1	2	3	4
5	İnsanlara duygularımı göstermekte zorlanırım.	1	2	3	4
18	İstediklerim şeyler için başarılı bir şekilde mücadele edebilirim.	1	2	3	4
27	Bir an neşeli ve mutlu oluyorum, bir sonraki an keyifsiz ve mutsuz.	1	2	3	4
30	Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.	1	2	3	4
36	Kızgınlığımı kontrol etmekte zorlanırım.	1	2	3	4
42	Yaşam benim için güzel bir şeydir.	1	2	3	4

EK 3. Anne Kabul/Red Ölçeği Örnek Maddeler

1=Hiçbir zaman doğru değil 2=Bazen Doğru 3=Nadiren Doğru 4=Hemen hemen her zaman doğru

	Annem				
1	Benim hakkımda güzel şeyler söyler.	1	2	3	4
2	Bana hiç ilgi göstermez.	1	2	3	4
4	Hak etmediğim zaman bile bana vurur.	1	2	3	4
5	Beni tam bir baş belası olarak görür.	1	2	3	4

EK 4. Baba Kabul/Red Ölçeği Örnek Maddeler

1=Hiçbir zaman doğru değil 2=Bazen Doğru 3=Nadiren Doğru 4=Hemen hemen her zaman doğru

	Babam				
1	Benim hakkımda güzel şeyler söyler.	1	2	3	4
2	Bana hiç ilgi göstermez.	1	2	3	4
4	Hak etmediğim zaman bile bana vurur.	1	2	3	4
5	Beni tam bir baş belası olarak görür.	1	2	3	4

EK 5. Bilişsel Esneklik Ölçeği Örnek Maddeler

Değerli Öğrenciler; aşağıdaki ölçekte günlük yaşantınızda karşılaşabileceğiniz durumlar yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddeleri nasıl çözülmesi gerektiği ya da olması gereken gibi değil, gerçekte siz bu durum karşısında nasıl davranırsanız öyle cevaplayın. Bunu yapabilmek için kolay bir yol olarak her soru için kendinize şu soruyu sorun: "Burada sözü edilen davranışa ne kadar katılıyorum"	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kısmen Katılıyorum**	**Kısmen Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
1. Bir fikri/düşünceyi birçok farklı şekilde ifade edebilirim.	6	5	4	3	2	1
2.Yeni ve alışılmadık/sıra dışı durumlardan kaçınırım.	6	5	4	3	2	1
6. Nasıl davranacağıma karar verirken farklı bakış açıları geliştiremem.	6	5	4	3	2	1
9. Her hangi bir durum karşısında birçok farklı şekilde davranabilirim.	6	5	4	3	2	1

EK 6. Etik Komisyon İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 14/11/2018-E.151342

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 77082166-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 27/09/2018 tarihli ve 80287700-302.08.01- 129486 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Münire Kübra ÇOŞKUNER'in, Dr.Öğr.Üyesi Behire KUYUMCU'nun** danışmanlığında yürüttüğü ***"Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Arasındaki ilişkinin İncelenmesi"*** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **06.11.2018** tarih ve **09** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2018-422

Ek:1 Liste

Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/

Bilgi için :Esengül BOŞNAK
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No:03122022666

EK 7. İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 94025929-605.02-E.23897612 11/12/2018
Konu : Münire Kübra ÇOŞKUNER'in Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/2017 tarih ve 12607291 sayılı (2017/25 Genelge) emirleri.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Münire Kübra ÇOŞKUNER'in Dr. Öğr. Üyesi Behire KUYUMCU danışmanlığında "Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Ergenlerden Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu "Anket Çalışması" yapma talebi ile ilgili, Gazi Üniversitesinin 22/11/2018 tarih ve E.44050 sayılı dilekçe ve ekleri ilişikte sunulmaktadır.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Münire Kübra ÇOŞKUNER'in Dr. Öğr. Üyesi Behire KUYUMCU danışmanlığında "Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Ergenlerden Algıladıkları Anne-Baba Reddi, Psikolojik Uyumları ve Bilişsel Esneklikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu "Anket Çalışması" yapmasında sakınca olmadığı yönünde, Anket Değerlendirme Komisyonu tarafından görüş bildirilmiştir. Çalışma evrakları (her sayfası mühürlü olarak) ilişikte sunulmakta olup, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı sonuna kadar eğitim faaliyetlerini aksatmadan okul müdürlüğünün gözetiminde, Yüksek Lisans Öğrencisi Münire Kübra ÇOŞKUNER tarafından, Müdürlüğümüz Melikgazi, Kocasinan İlçelerine bağlı liselerde öğrenim gören öğrencilere yönelik mezkur Anket Çalışmasının yapılması Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Celalettin EKİNCİ
İl Milli Eğitim Müdür V.

EK: Yazı ve Ekleri (23 Sayfa)

OLUR
11/12/2018

Mustafa ÇEK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Gültepe Mahallesi Talas Bulvarı No:1/B Melikgazi / KAYSERİ
Elektronik Ağ: http://kayseri.meb.gov.tr
e-posta: arge38@meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin: C.BOYRAZ (V.H.K.İ.)
C. NALBANT (Şef)
Tel: (0352) 330 1125 (1092) Faks: (0352) 320 9503

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden b7aa-2ae2-3317-81e7-085a kodu ile teyit edilebilir.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...